

תוכן העניינים

מבוא

כללי

1. דברים לבוחרת ולבוחר ערב יום הבחירות,

27 בינואר 2003

2. הודעת יושב-ראש ועדת הבחירות

המרכזית לכנסת השש- עשרה בדבר

זכויות הבוחרים, חשאיית הבחירות

וטוהר הבחירות

תעמולת בחירות

א. האיסור על תעמולת בחירות ברדיו

ובטלוויזיה

3. תב"כ 10/16 קשב מרכז להגנת

הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'

ארץ הצבי - ערוץ 7 בע"מ ואח' - צו
המופנה

4. לתחנת ערוץ 7 והמורה לה להימנע
מלשדר תעמולת בחירות אסורה
5. תב"כ 10/16 קשב מרכז להגנת
הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'
ארץ הצבי - ערוץ 7 ואח' - דחיית
בקשה להליכי בזיון בית-המשפט בשל
הפרת צו-המניעה
6. תב"כ 16/16 עמותת "בצדק" נ' הרשות
השנייה לטלוויזיה ולרדיו ואח' -
תעמולת בחירות אסורה בתוכנית
"עובדה"
7. תב"כ 18/16 קשב מרכז להגנת
הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'
תחנת הרדיו "קול הנשמה" ואח' -
בקשה לצו המורה לתחנות המשיבות
שאינן מוסדרות בדין להימנע מלשדר
תעמולת בחירות אסורה
8. תב"כ 18/16 קשב מרכז להגנת
הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'
תחנת הרדיו "קול הנשמה" ואח' - צו

המופנה לתחנות המשיבות שאינן
מוסדרות בדין ומורה להן להימנע
מלשדר תעמולת בחירות אסורה

9. תב"כ 18/16 קשב מרכז להגנת
הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'
תחנת הרדיו "קול הנשמה" ואח' -
הטלת קנס במסגרת הליכי בזיון בית-
המשפט בשל הפרת צו-מניעה

10. תב"כ 20/16 סיעת שינוי בכנסת ה-15
ואח' נ' ש"ס - התאחדות הספרדים
העולמית שומרי תורה ואח' - תעמולת
בחירות בערוץ טלוויזיה לוויני

11. ערר 1/03 ש"ס - התאחדות הספרדים
שומרי תורה ואח' נ' סיעת שינוי בכנסת
ה-15 ואח' - דחיית ערר על ההחלטה
בתב"כ 20/16

12. תב"כ 22/16 סיעת ש"ס נ' רשות
השידור - ערוץ 1 ואח' - תעמולת
בחירות אסורה ברדיו ובטלוויזיה

13. תר"מ 6/02 ניסן סריזדה נ' הרשות
השנייה לטלוויזיה ורדיו ואח' - חוות-
דעת בנושא תעמולת בחירות ברדיו
האזורי בבחירות לראשות מועצה
אזורית
14. עמדת יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית בנושא הפסקת דברי
התעמולה של ראש הממשלה בערב
שבין יום חמישי 9/1/03 לבין יום
שישי 10/1/03
15. דחיית ערעור על החלטת יו"ר ועדת
הבחירות להפסיק שידור חי של מסיבת
העיתונאים של ראש הממשלה - הזכות
לערור על החלטת יו"ר הוועדה
המרכזית
16. על-אודות תעמולת בחירות שהיתה
בתוכנית "ערב חדש" ביום 15.1.03

**ב. תעמולת בחירות בערוצי הרדיו
הפיראטיים**

17. תב"כ 1/02 זהבה גלאון (בשם סיעת
מרצ) נ' בעלי "רדיו 10" ואח' - העדר
סמכות יו"ר הוועדה להורות על סגירת
תחנות רדיו פיראטיות אלא בקשר עם
שידורי תעמולת בחירות אסורה

**ג. שימוש בכספי גוף מבוקר לצורך תעמולת
בחירות**

18. תב"כ 13/16 ח"כ אפי אושעיה ואח' נ'
סיעת "ישראל בעליה" ואח' - פרסום
מודעות לציבור מטעם משרד ממשלתי
סמוך לבחירות - בקשה לבזיון בית-
המשפט ולחיוב בתשלום אישי

19. תב"כ 28/16 קשב מרכז להגנת
הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) ואח' נ'
סיעת המפד"ל - השתתפות רבנים

המועסקים על ידי המדינה בתעמולת
בחירות

ד. שימוש בצה"ל בתעמולת בחירות

20. תב"כ 19/16 ח"כ אפי אושעיה ואח' נ'
רא"ל משה (בוגי) יעלון ראש המטה
הכללי ואח' - הסדרת ביקורי אחמי"ם
בבסיסי צה"ל בתקופת הבחירות

21. חוות דעת בנושא הצגת פעילות תלמידי
ישיבות ההסדר והמכינות הקדם
צבאיות בתעמולת הבחירות

ה. שחיתות ואיום בתעמולת בחירות

22. תב"כ 5/16 ח"כ אפי אושעיה נ' השר
שלמה בניזרי ואח' - האיסור על
הבטחת שוחד והבטחת מקום עבודה

23. תב"כ 4/16 ח"כ אופיר פינס ואח' נ'
תנועת "אהבת ישראל" ואח' - האיסור
על חלוקת ברכות וקמיעות

24. פסילת חלק מתשדיר בחירות של רשימת "אהבת ישראל" הכולל ברכה

25. בג"צ 526/03 מפלגת אהבת ישראל נ' כב' השופט חשין, יו"ר ועדת הבחירות (טרם פורסם) - תקיפת ההחלטה לפסול חלק מתשדיר בחירות של רשימת "אהבת ישראל" הכולל ברכה

ו. הסדר פרסום חוצות

26. בח' 6/02 חוות-דעת על-אודות פירסום על-גבי משאיות

27. פרסום תעמולת בחירות על-גבי מוניות שירות

28. תב"כ 21/16 עו"ד צבי ריש נ' אגד אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ ואח' - תעמולת בחירות על-גבי אוטובוסים

ז. שידורי תעמולת בחירות בטלוויזיה וברדיו
- כללי

29. חוות-דעת לעניין שידורי תעמולת
בחירות בטלוויזיה, בערוצים 2 ו-10 -
החובה לשדר בכל הערוצים

30. בג"ץ 212/03 חרות - התנועה
הלאומית נ' יו"ר ועדת הבחירות
המרכזית לכנסת ה-16, נ' השופט
מישאל חשין (טרם פורסם) - סמכות
יו"ר הוועדה לאשר שידורי רדיו, גדרי
התערבות בג"ץ בהחלטת יו"ר הוועדה

31. בג"ץ 651/03 האגודה לזכויות האזרח
בישראל נ' יו"ר ועדת הבחירות
המרכזית לכנסת ה-16- ביטול החלטת
יו"ר הוועדה בקשר עם הצגת דגלי
פלסטין בתעמולת הבחירות בטלוויזיה

ח. צו להסרת מודעות ולניקוי ושיקום
מקרקעין

32. הדבקת מודעות בחוצות - פנייה
לרשימות המועמדים

33. הסרת מודעות, ניקוי ושיקום מקרקעין
לאחר הבחירות - פנייה לרשימות
שהתמודדו לכנסת ה-16

ט. כללי

34. דחיית דרישה לפסילת קמפיין בשפה
הרוסית

רשימות ומועמדים המנועים מלהשתתף
בבחירות לכנסת

א. סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת - החלטת יו"ר
הוועדה המרכזית לעניין קלון

35. בח' 3/01 בעניין סעיף 6 לחוק יסוד:
 הכנסת ובעניין חבר הכנסת לשעבר מר
 שמואל פלאטו שרון - זכותו להיבחר
 לכנסת (פורסם בפ"ד נו (5) 14)
36. פ"מ 3/16 יעקב שטוטלנד נ' הליכוד,
 תנועה לאומית ליברלית ואח' (לעניינו
 של מר משה פייגלין)

**ב. סעיף 6א לחוק יסוד: הכנסת - מועמד
 שפרש מסיעה**

37. בקשה לפסילת מועמדותה של ח"כ
 יעל דיין מרשימת מרצ - הצטרפות
 לרשימת מועמדים ללא פרישה מסיעה
 קיימת

**ג. סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת - החלטת יו"ר
 הוועדה מרכזית לעניין היום הקובע לשחרור
 מצה"ל**

38. פ"מ 13/16 בעניין סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת וסעיף 56 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, ובעניין רא"ל (מיל') שאול מופז, מועמד בבחירות לכנסת השש-עשרה מטעם סיעת הליכוד, תנועה לאומית ליברלית

ד. סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת

39. פ"מ 2/16 מפלגת העבודה הישראלית נ' ברוך מרזל, מועמד ברשימת חרות - התנועה הלאומית בבחירות לכנסת ה-16 - כשירותם של חברי מליאה שחתמו על בקשה לפסילת מועמד להשתתף בדיון ובהחלטה בעניינו של אותו מועמד

40. מעמדו של היועץ המשפטי למשלה בדיוני ועדת הבחירות המרכזית - מכתבים למר ברוך מרזל, עו"ד דוד רותם ועו"ד נפתלי ורצברגר

41. הודעה למועמד על החלטתה של ועדת הבחירות המרכזית כי הוא מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת, לפי סעיף 63א(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969

42. הודעה לבית-המשפט מטעם ועדת הבחירות המרכזית על החלטת הוועדה כי מועמד מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת, לפי סעיף 63א(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969

אישור כינוי רשימת מועמדים

43. דחיית בקשה דחופה לשינוי כינויה של מפלגת הירוקים בבחירות לכנסת

44. ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16
 ואח' - דחיית ערעור על החלטת יו"ר
 הוועדה שלא לאפשר שינוי כינויה של
 מפלגת הירוקים

מימוש זכות הצבעה

45. הצבעת סטודנטים בבחירות לכנסת
 ה-16

46. הצבת קלפי למקיימי מצוות החאג'
 מבין אזרחי המדינה הערבים - מכתבים
 לעו"ד סולחי חלאד ולח"כ עזמי בשארה

מזכירי ועדות קלפי

47. שינוי בתפקידיהם ובסמכויותיהם של
 מזכירי ועדות הקלפי - תיקון החוק
 והתקנות - תדרוך לחברי ועדות הקלפי

48. ההחלטה בדבר הגבלת איוש ועדות
קלפי ע"י עובדי ציבור - שיקולים
בבחירות מזכירי קלפי - מכתב תשובה
לשר בניזרי

מימון מפלגות

49. הוצאות בחירות עבור תעמולת
בחירות לפי חוק מימון מפלגות,
תשל"ג-1973 - הוצאות בחירות

50. הצעת חוק מימון מפלגות (תיקון מס'
... והוראת שעה), תשס"ג-2002 - מכתב
לח"כ מיכאל (מיקי) איתן

שונות

51. קריאה דחופה - מכתב תשובה לשר
נתן שרנסקי בעניין תפקידו של יו"ר
ועדת הבחירות המרכזית

52. החלטה על דבר קולות פסולים -
רשימת זך - קולות שהצביעו לרשימה
שהתפטרה הנם קולות פסולים

סיכום דברים - עם סיום הליכי הבחירות

לכנסת השש-עשרה

53. עם סיום הליכי הבחירות לכנסת השש-
עשרה - מכתב ליושב-ראש הכנסת,
חברי הכנסת וחברי ועדת הבחירות
המרכזית

מבוא

ביום 28 בינואר 2003 נערכו הבחירות לכנסת, וכמיטב המסורת המקובלת על יושבי-ראש ועדת הבחירות המרכזית, אמרתי ארכז במקום אחד עיקרי החלטות שהחלטתי והנחיות שהנחיתי בחודשים שקדמו ליום הבחירות. כן ייספחו אל ההחלטות וההנחיות מיסמכים נוספים, הכל כמפורט בתוכן העניינים הבא בראש החוברת. קובץ זה, כך אני מקווה, יהיה לעזר למי שיבקשו להיעזר בו, ולמותר לומר כי החלטות שהחלטתי כוחן הוא כוח משכנע בלבד.

תודתי נתונה לגב' תמר אדרי, המנהלת הכללית של ועדת הבחירות המרכזית, לעוזרתה הבכירה והנאמנה, הגב' אורלי עדס, לעורך-דין רמי חיימוביץ ולגב' גילה קבלי, על מאמצייהם להוצאתו לאור של קובץ זה. אלה כולם יעמדו על הברכה.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ירושלים, אדר א' תשס"ג
מארס 2003

דברים לבוחרת ולבוחר **ערב יום הבחירות, 27 בינואר 2003**

בוחרת יקרה, בוחר יקר,

היגענו אל הערב שלפני יום הבחירות, והנה אני כאן. שמי הוא מישאל חשין ומכהן אני כיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16. הייתי רוצה לפנות אליכם, אל כל אחת ואחד מכם, באורח אישי, אלא שלא אוכל לעשות כן. מספר בעלי זכות ההצבעה הוא 4,720,075 ועד שאקרא בשמות הכל יפנה יום הבחירות ואולי עוד ימים אחדים שלאחריו. אבקש מכם אפוא: אנא ראו את דבריי שאני דובר אליכם כמו מופנים הם אישית אל כל אחת ואחד מכם.

הערב תמה מערכת הבחירות לכנסת השש-עשרה והשקט ירד על הארץ. שקט הוא של ערב חג, חג הדימוקרטיה לישראל. ימים אלה - הכל יודעים - ימים קשים הם לישראל. ימים טרופים הם לכולנו. אין חג בלב. ואולם את יום המועד, מועד הדימוקרטיה לא נחמיץ. זו היא הדימוקרטיה שחיינו קשורים בה, זו היא הדימוקרטיה שלא נוותר עליה, זו היא הדימוקרטיה

בגאונה. מחר תחליטי את, מחר תחליטי אתה, מחר נחליט כולנו, מי יהיו נבחרינו לכנסת ומה דמות תהא לממשלה הבאה. ומחר, שלא כבבחירות האחרונות שהיו לכנסת, נטיל לקלפי - כל אחת ואחד מאיתנו - אך פתק אחד בלבד ועליו שם המפלגה שאנו חפצים ביקרה.

מחר הוא יומו של האזרח הקרוי בלשון היומיום "האזרח הקטן". בעיניי-שלי, אוסיף, אין אזרח קטן; יש אדם קטן. אין אזרח קטן. כך בכל ימות השנה וכך ביום הבחירות. אלא שאם בכל ימות השנה המחזיקים בשלטון הם הקובעים את סדר יומנו והם המחליטים מה ייעשה במדינה ובחברה בישראל, מחר נהיה אלה אנו שנחליט מי יישבו בכנסת, ובעקיפין - מי יישבו בממשלה; אנו נחליט מי יקבעו את סדר יומנו מחרתיים ובימים יבואו; אנו נחליט מי יכריעו מה ייעשה במדינה ובחברה בישראל. מחר הוא יומו של האזרח-מן-השורה, וחלילה לנו להחמיץ את זכותנו למלא את היום בתוכן-של-ממש; להחליט מי יקבעו את סדר-היום של החברה ושל המדינה. ההשתתפות בבחירות, נדע ונשמור, אין היא אך זכות לאזרח; חובה היא המוטלת עלינו, חובה אזרחית וציבורית היא. יום הבחירות יום יחיד ומיוחד הוא, וחובה היא המוטלת עלינו למצות אותו עד-תום.

יש אומרים: קול אחד ממילא אינו משפיע, ויש המוסיפים ואומרים: אם כך, מה לנו שנטריח עצמנו ללכת

ולהצביע. אמת נכון הדבר: קול אחד אינו משפיע. לא כן קול ועוד קול ועוד קול. ידידי, בארצות הברית בחרו לפני כשנתיים נשיא והשתתפו בהצבעה כ-101 מיליון אישה ואיש. 101 מיליון אישה ואיש. ואולם הנשיא נבחר, לאחר כל החישובים, ברוב של כ-130 קולות. 130 קולות מתוך 101 מיליון; 0.00013 אחוז! מיהו זה ואיזה הוא שיאמר עתה כי קול אחד אינו משפיע? נראה אותו קם. נשמע אותו אומר. מלחמת הדורות לדימוקרטיה נישאה על הסיסמה: קול אחד לכל אחד; כל אדם וקולו-שלו. והנה יש מי שמבקשים לוותר - ובחינם - על נכס יקר זה שניתן להם בידי דורות של לוחמים. על-כך נאמר אנו: יְקָאָה כל אדם את עצמו כאילו הוא המכריע בבחירות; כאילו קולו-שלו הוא הקול הקובע; כאילו תוצאות ההצבעה תלויות דווקא בו, בקולו הבודד. כך, רק כך, נגיע בהצבעה לתוצאות-אמת בבחינת רצונו של העם.

שמעתי אומרים: הבה נטיל פתק ריק לקלפי, ובדרך זו נביע כעסנו ונמחה על התיסכול שאחז בנו. תיסכול מכל המיפלגות. תיסכול מן המערכת הפוליטית. פתק מחאה הוא שמו של הפתק. כמובן, לא נוכל למנוע כי כך ייעשה, שהרי איש-נְאִישִׁי אדונים אנו, כל אחד מאיתנו, למעשינו. נדע עם זאת, כי פתק ריק לא פתק מחאה ייקרא לו; על-פי הדין - פתק פסול הוא; פתק ריק הוא כפתק-שלא-היה, פתק הוא שאין בו כדי להשפיע על הבחירות. המטיל פתק ריק לקלפי כמו אומר הוא לנו: יחליטו אחרים מי ייבחרו לכנסת ומה דמות תהא לממשלה שתיבחר;

אחרים, הם יחליטו - הם ולא אני. אני מוותר ומוחל על זכותי להשפיע.

על כך אומר ואדגיש: אדם המטיל פתק ריק לקלפי, כמו מוסיף ואומר הוא לנו כך: אני יודע כי אנשים רבים, רבים מאוד, במדינות שונות, בתקופות שונות בהיסטוריה, לחמו בעוז ואף איבדו את חייהם כדי שיזכו להצביע בבחירות חופשיות כְּאֵלוֹ הבחירות שבישראל. כך היה בעבר, כך הוא אף כיום בארצות רבות בעולם, שאנשים לוחמים על זכותם להצביע ולהשפיע. אני יודע - כך ימשיך אותו אדם ויאמר לנו - שְׁהִכְרַח הוא לשמור על הדימוקרטיה בכל מחיר. אני יודע כל אלה, ובכל-זאת אטיל פתק ריק כי המפלגות - כולן - אינן מוצאות חן בעיניי. זו עיניה רְפוּת וזו אפה מעוקם, זו רעת-לב וזו מתנשאת וריקה. ואני אומר לאותו אדם: דע ושמור בליבך: אין כל הבדל בין מי שאיננו הולך כלל לקלפי - בין אם נשאר הוא בביתו ובין אם משתרע הוא על שפת הים להשתזף בשמש - לבין מי שהולך לקלפי ומטיל אל התיבה פתק ריק. אין מפלגת מחאה ואין מפלגה ששמה הוא פתק ריק; פתק ריק הוא פתק בן-בלי-שם, ואין מפלגה בת-בלי-שם. רק מי שיטיל לקלפי פתק ושם עליו - שם של מפלגה - רק הוא ישפיע על תוצאות הבחירות, רק הוא ישתתף בצד אחרים אחרים בחגיגת הדימוקרטיה.

ועדת הבחירות המרכזית וועדות הבחירות האזוריות, מאות אנשים, עושים אנו שבועות רבים בהכנת הבחירות; עשינו, אנו ממשיכים בעשייה כמיטבנו, ויש מאיתנו העושים עתה לילות כימים בעבודת ההכנה כדי שהבחירות תתנהלנה באורח ראוי ותקיף. כך יעשו חברי ועדות הקלפי והמזכירים ביום הבחירות בכל הקלפיות. אני מודה לכל מי שעשו במלאכה; לכל מי שעושים במלאכה בשעות אלו; לכל מי שיוסיפו ויעשו ביום המחר ובימים שלאחריו.

ואתם הבוחרים, אנא עשו כמיטבכם להקדים ולהצביע - למניעת היווצרותם של תורים ארוכים בשעות אחרי-הצהריים המאוחרות ובשעות הערב. בואו אל הקלפי, עימדו בתור בסבלנות ובשקט עד אם תיקראו להצביע, הזדהו בתעודות הזהות, קבלו את מעטפת ההצבעה, לכו אל מאחורי הפרגוד, והתייחדו בחשאי ובהסתר מעין-רואים, כל אחד מכם עם עצמו ועם עצמו בלבד. כל אחת ואחד מאיתנו יעשה את חשבון-נפשו ויצביע כאשר עם ליבו, לפי מיטב הכרתו ומצפונו.

דבר אחרון והוא ראשון במעלה: ימים קשים עברו עלינו, על כולנו. ימים קשים ממשיכים ועוברים עלינו. מערכת הבחירות היתה קשה ומרה. נגסנו איש בבשר רעהו עד זוב דם. אנו מדממים עדיין. כולנו. נזכור עם זאת, נזכור-נא אל-נשכח: יחדיו אנו. וגם אם רבנו ונשכנו איש את אחיו - וגם אם נמשיך לריב ולנשוך איש

את זולתו - אחרי כל אלה אנשים-אחים אנו. על אותה ספינה אנו
כולנו, והספינה מיטלטלת על הגלים. נחזיק ונתמוך איש ברעהו
והרי גורלנו אחד הוא. ערב טוב ויום בחירות מוצלח.

**הודעת יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-
עשרה
בדבר זכויות הבוחרים, חשאיית הבחירות וטוהר הבחירות**

בהתאם לסעיף 16 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959, הנני מפרסם בזה את ההודעה הבאה:

1. לכל בוחר זכות מוחלטת להצביע, באורח חופשי ולפי מצפונו, בעד אחת מרשימות המועמדים המשתתפות בבחירות לכנסת.
2. ההצבעה בבחירות היא חשאית.
בכל מקום קלפי מוצב פרגוד המסתיר את הבוחר בשעת ההצבעה. מעטפות ההצבעה הן אטומות.
הבוחר עצמו, ורק הוא, רשאי להכניס את פתק ההצבעה לתוך המעטפה. והבוחר רשאי, אם רצונו בכך גם להדביק את המעטפה.
הבוחר עצמו, ורק הוא, רשאי להכניס את מעטפת ההצבעה לתוך תיבת הקלפי, (לאחר שהכניס לתוכה את פתק ההצבעה), בה תתערבב המעטפה במעטפות יתר הבוחרים.

ויודגש: רק בוחר שמחמת מחלה או מום אינו מסוגל לבצע בעצמו את הפעולות הנדרשות להצבעה, רשאי להסתייע באדם אחר שבא עמו אל הקלפי, ואולם המלווה לא יהיה מנהל או עובד המוסד בו שוהה המצביע.

כן יצויין כי לבוחר מוגבל בניידותו ניתנת האפשרות להצביע בקלפי המותאמת לאנשים המוגבלים בניידות, ופרטים בקשר לכך מפורסמים באמצעי התקשורת.

3. החוק קובע עונשים חמורים על מעשי שחיתות בקשר לבחירות, על הפרעה למהלכן התקין של הבחירות או להצבעתם של אחרים, ועל הצבעה שיש בה משום עבירה. עושי המעשים הבאים צפויים לעונש:

- א. הנותן או מציע, שוחד לבוחר בקשר להצבעתו או אי הצבעתו.
- ב. המקבל, או מסכים לקבל, שוחד בקשר להצבעתו או אי הצבעתו.
- ג. המבטיח לבוחר עבודה, או המונע ממנו עבודה, או המאיים עליו בפיטורים, כדי שיצביע בעד רשימה מסויימת.
- ד. המשדל אדם להצביע, או להימנע מלהצביע, אם בכלל או בעד רשימה מסויימת, בדרך של השבעה, קללה, נידוי, חרם, נדר, התרת נדר או הבטחה להעניק ברכה.

- ה. המפריע את המהלך הסדיר של הבחירות.
 ו. המפריע לבוחר בהצבעה או המונע בעדו מלהצביע.
 ז. המשתמש לצורך זיהויו בפני ועדת קלפי בתעודת זהות שאינה שלו.
 ח. המצביע יותר מפעם אחת.
4. ועדת הבחירות המרכזית עושה את כל הסידורים הנחוצים כדי לאפשר לכל בוחר להצביע ביום הבחירות באורח חופשי ולפי הכרתו ומצפונו.
5. אני קורא לכל בעל זכות בחירה לממש את זכותו ולהצביע באורח חופשי ובהתאם למצפונו ולהכרתו בלבד.

מישאל חשין
 שופט בית המשפט העליון
 יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
 לכנסת השש-עשרה

תעמולת בחירות

- א. האיסור על תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה
- ב. תעמולת בחירות בערוצי הרדיו הפיראטיים
- ג. שימוש בכספי גוף מבוקר לצורך תעמולת בחירות
- ד. שימוש בצה"ל בתעמולת בחירות
- ה. שחיתות ואיום בתעמולת בחירות
- ו. הסדר פרסום חוצות
- ז. שידורי תעמולת בחירות בטלוויזיה וברדיו - כללי
- ח. צו להסרת מודעות ולניקוי ושיקום מקרקעין
- ט. כללי

**א. האיסור על תעמולת בחירות
ברדיו ובטלוויזיה**

תב"כ 10/16

- העותרות:**
1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר)
  2. המרכז לפלורליזם יהודי - התנועה ליהדות מתקדמת

— נ ג ד —

- המשיבים:**
1. ארץ הצבי - ערוץ 7 בע"מ
  2. הרבנית שולמית מלמד, מנהלת השידורים בערוץ 7
  3. הליכוד
  4. המפד"ל
  5. האיחוד הלאומי
  6. חרות
  7. מדינת ישראל

בשם העותרות:	עו"ד קרן דהרי
בשם המשיבים 1 ו-2:	עו"ד דן סלע
בשם המשיב 3:	עו"ד איתן הברמן
בשם המשיב 4:	עו"ד פנחס מעוז
בשם המשיב 5:	עו"ד אלי שמואליאן

בשם המשיב 6 : עו"ד נפתלי ורצברגר

בשם המשיבה 7 : עו"ד דיקלה פלומנבאום

בקשה לצו מניעה לפי סעיף 17 ב לחוק הבחירות (דרכי תעמולה),
תשי"ט-1959

החלטה

כהוראת סעיף 5 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), אסורה תעמולת בחירות בשידורי הטלוויזיה והרדיו בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות אלא אם הותרה אותה תעמולה בחוק. העותרות בעתירה שלפנינו: עמותת קשב - מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל והמרכז לפלורליזם יהודי - התנועה ליהדות מתקדמת, טוענות כי משיבים 1 ו-2 - ארץ הצבי, ערוץ 7 ומנהלת השידורים של הערוץ, הרבנית שולמית מלמד (ערוץ 7) - עוברים על חוק הואיל וערוץ 7 משדר ברדיו תעמולת בחירות אסורה לטובתן של מפלגות הימין בישראל. עתירתן של העותרות לפניי היא אפוא זו, שאעשה שימוש בסמכות הקנוייה לי בסעיף 17 לחוק התעמולה, ואצווה צו המונע את ערוץ 7 מהמשיך לשדר תעמולת בחירות כמעשיו עתה. ערוץ 7 כופר בטיעוני העותרות. משיב הוא לטיעוניהן כי

פועל הוא אך ורק בגידרי המותר על פי חוק, ומוסיף הוא וטוען כי ממילא אין הצדק להוצאת צו מניעה נגדו.

2. מיקצת מן המשיבים הגישו טיעונים בכתב והשיבו לטיעוני העותרות בעתירתן. כן הוספתי ושמעתי טיעונים על-פה מפי באת-כוח העותרות ומפי באי-כוח מיקצת מן המשיבים. נטלתי פסק-זמן קצר לשיקול והנהה היא החלטתי.

3. שתי שאלות עיקריות ניצבות לפניי, ואלו הן: האחת, מה פירושו של צירוף-התיבות "תעמולת בחירות" (האסורה בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות)? והשנית, האם שידורים המשודרים בערוץ 7 עוברים על לאו של תעמולת בחירות אסורה? באי-כוח בעלי-הדין נחלקו ביניהם הן על שאלה אחת הן על שאלה שניה, ובהמשך דברינו להלן נידרש לשתי השאלות, אחת לאחת, וכסידרן.

4. המושג "תעמולת בחירות" לא הוגדר בחוק התעמולה, ואולם ההלכה נדרשה לפירושו פעמים אחדות. עיקרי ההלכה נפסקו בבג"ץ 869/92, 931 ז' זילי נ' יו"ד ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השלוש-עשרה, פ"ד מו (2) 692, והמיבחן העיקרי שנקבע לזיהוייה של תעמולת בחירות היה מבחן הדומיננטיות. וכלשונו של השופט ברק (שם, 710-709):

נראה לי, כי תעמולת בחירות הינה רק אותו ביטוי שהאפקט הדומיננטי שלו הוא בהשפעתו של הבוחר, ושאינן לו אפקט דומיננטי אחר, כגון אפקט אמנותי. על כן, שידור שיש לו ערך חדשותי, אין לראות בו תעמולת בחירות, שכן ערכו הדומיננטי אינו בהשפעה על הבוחר, אלא במסירת מידע חדשותי לכל. עמד על כך השופט בך ... באומרו:

”אחד מהתפקידים העיקריים של הטלוויזיה הוא להביא לפני הציבור תיאור מעודכן ומידי של אירועי היום החשובים, וכאשר זוהי על פני הדברים המשמעות הדומיננטית של המישדר הספציפי, הרי הופך הוא לכתבת חדשות לגיטימית ומאבד את התכונה של 'תעמולת בחירות' אשר אחרת עלולה לדבוק בו”.

אכן, האיזון הראוי, בין הערכים המתחרים מחייב, כי הדיבור "תעמולת בחירות" יכלול אותו שידור אשר פועלו הוא בשכנוע ובהשפעה על הכרעת הבוחר, ולא שידור שהאפקט שלו הוא אחר

(כגון אמנותי, חדשותי, דתי), גם
 אם השפעות הלוואי שלו הן
 בהשפעה (עקיפה) על הבוחר.

הוסיף על כך השופט מצא בקובעו בתב"כ 12/15 ח"כ אלי
 גולדשמידט נ' ראש הממשלה, בנימין נתניהו, פ"ד נה(3) 145, 150 :

[]כתעמולת בחירות ייחשבו, לא
 רק שידור הכולל הטפה ישירה
 למען מפלגה או רשימת מועמדים
 או תקיפתה של מפלגה או רשימה
 יריבה, אלא גם שידור שהאפקט
 הדומיננטי שלו הוא תעמולתי.
 שידור שהאפקט הדומיננטי שלו
 אינו תעמולתי אלא חדשותי (או
 אמנותי) אינו בגדר תעמולת
 בחירות, ואולם, ככל שהדעות
 המושמעות בשידור כזה מבטאות
 עמדה פוליטית של מפלגה או
 רשימה המתמודדת בבחירות, על
 הממונים על השידורים מוטל
 להבטיח שגם עמדותיהן של
 מפלגות ורשימות מועמדים אחרות
 ביחס לאותה סוגיה, תבואנה לידי
 ביטוי בצורה מאוזנת.

עוד נקבע בפרשת זוילי, כי
 את השאלה, אם האפקט
 הדומיננטי של שידור מסוים הינו
 תעמולתי או חדשותי, יש לבחון
 על-פי השפעתו הצפויה על הצופה
 או המאזין הסבירים. המבחן הוא

אובייקטיווי-תוצאתי, וכוונתם
(המוצהרת או המשווערת) של
העורך או של המגיש של השידור,
אינה מעלה ואינה מורידה.

5. אשר לשאלה כיצד ייבחן שידור, אם תעמולת בחירות הוא
אם לאו, המיבחן הוא מיבחנו של ידידנו משכבר הימים, האדם
הסביר, והשאלה הנשאלת היא: האם האדם הסביר עשוי שיושפע
או שישוכנע על-ידי אותו מיסדר? אמר על כך השופט שלמה
לויין בבג"ץ 524/83 האגודה למען החייל בישראל נ' המנהל הכללי
של רשות השידור, פ"ד לז(4), 85, 89:

מותר להביא בגדר הדיבור
"תעמולת בחירות" גם תעמולת
בחירות עקיפה, והמבחן הוא
מבחן האיש הסביר. לשון אחר:
האם לפי מבחנים של סבירות ושל
שכל ישר יש לראות את המיסדר
הנדון כתעמולת בחירות עקיפה
שיש לפסלה?

כן לימדנו גם הנשיא שמגר בפרשת זוילי (שס, 717-716):

בעתירה שלפנינו נדונה, כאמור,
שאלת מהותה ואפשרות זיהוייה
של "תעמולת הבחירות".

פשוט וברור הוא כי זו
כוללת הטפה ישירה למען מפלגה
או רשימה פלוניות או תקיפתה
הביקורתית של מפלגה או רשימה

פלמוניות מבין אלה המתמודדות
בבחירות. היא גם כוללת הצגת
מצעיהן ותכניותיהן ודברי שבח
לתכונות ולכושר של מועמדיהן
לצד ביקורת של אלו של יריביהן.

קושי רב יותר מתעורר
בקביעת קווים מנחים לשם זיהוייה
של תעמולה מעודנת יותר, בהיותה
בדרך כלל עקיפה ואף סמויה
בחלקה.

ולבסוף, כך נאמר בתב"מ 23/01 סיעת ישראל אחת נ' אינטרנט
מעריב, פ"ד נה(3)174, 181 :

... השאלה אם פרסום מסוים
ייפול בגדרי תעמולת בחירות אם
לאו, תיבחן על-פי השפעתו
הצפויה על הצופה או על המאזין
הסביר. המבחן הוא אובייקטיבי,
והשאלה היא מה התוצאה מן
הפרסום שנאמר עליו כי תעמולה
הוא. כוונתו של המפרסם אין בה
כדי להעלות או להוריד, והשאלה
אינה אלא כיצד יפרש האדם
הסביר את הפרסום; מה יהא
האפקט של אותו פרסום על
הצופה או על המאזין מן-המניין.

עד כאן - מבחר אמרות המציבות והמייצבות מבחנים לפירושו של המושג "תעמולת בחירות" ולדרכי זיהוייה של תעמולת בחירות.

6. בא-כוח ערוץ 7 טען לפניי כי יש לפרש את המושג "תעמולת בחירות" באורח מצמצם - ולו כדי שלא לפגוע בעקרון חופש הביטוי - ולגירסתו המושג "תעמולת בחירות" מכוון עצמו, בעיקרו, לבקשת המשדר מאת המאזין או מאת הצופה כי יצביע עבור מפלגה פלונית. טענה זו אינה מקובלת עליי. מפלגה המתמודדת בבחירות חייבת לשכנע את הבוחרים-בכוח כי דרכה היא הדרך הנכונה - דרכה-שלה ולא דרכיהן של יריבותיה - וממילא פורש עצמו המושג "תעמולת בחירות", בעיקר, על דרכי שיכנוע למיניהן. כפי שנפסק לא אחת, דרכים מספר הן לתעמולת בחירות: תעמולה "חיובית", דהיינו, תעמולה המסבירה את דרכה הנכונה של המפלגה; תעמולה "שלילית", דהיינו: תעמולה המסבירה מדוע זה דרכיהן של מפלגות אחרות דרכים מוטעות ובלתי ראויות הן; ותעמולה "ישירה", קרא: תעמולה המבקשת מאת הבוחר במישרין כי יבחר במפלגה פלונית. ניתנת האמת להיאמר כי דרך התעמולה השלישית אינה ראוייה כלל כי תיקרא "תעמולת בחירות".

7. משלמדנו ציוני-דרך עיקריים בתחום פרישתו של המושג "תעמולת בחירות", מתייצבת לפנינו השאלה השנייה, והיא

השאלה העיקרית: האם עבר ערוץ 7 על לאו של איסור תעמולת בחירות? לשיכנועו של השומע ושל הקורא כי ערוץ 7 עבר על חוק, צירפו העותרות לעתירתן קלטות מספר ותכתובים לא מעטים מאותן קלטות. לטענת העותרות, יש באותן קלטות ובאותם תכתובים כדי להוכיח בעליל כי ערוץ 7 מעסיק עצמו בתעמולת בחירות אסורה, ועל יסוד טיעון זה בונות הן את עתירתן. לא נוכל, כמובן, להביא כל אותם תכתובים שהעותרות צירפו לעתירתן, ונספק עצמנו בדוגמאות מספר בלבד.

8. כך, למשל, אומר (בין השאר) חבר הכנסת בני אלון, ביום 3.12.2002, בטור שבועי שהוא דובר בו אל המאזינים:

... אימרו אתם מה אתם מציעים:
 שהם ימשיכו להיות שם 55 שנה
 במחנות שלהם נמקים ומסיתים את
 הבנים אחריהם לבוא ולהרוג
 אותנו ולהתפוצץ ברחובותינו!
 תמיד, תמיד תהיה כאן שפיכות
 דמים, אם לא ימצא פתרון מדיני,
 בהסכמה, בחסות בינלאומית,
 לעקור את המחנות הללו לפרק
 אותן עד היסוד וליישב אותם
 מחדש במדינות ערב. כשמחנה אל
 עאידה ואל עזה, שליד קבר רחל
 בבית לחם, יפורקו, לא יהיו יריות
 על גילה ולא על כביש המנהרות.
 כשמחנה הפליטים בג'נין יפורק
 לא יצאו מחבלים משם לכל מרחבי

צומת כרכור, חדרה ושאר המקומות שהם יוצאים. וכך במחנה בטול כרם וכך בכל המחנות של עזה. ואת זה אנחנו נשיג, בעזרת השם, אם לא נתבייש. ולכן הדברים האלה היו תמיד, תמיד, תמיד במצעה של תנועה שהקים גנדי והם גם היום המצע המשותף של המפלגה המשותפת. אלה הם ערכים יהודים, ציוניים, מוסריים וחוקים שהרגשתי צורך לחזור ולהבהיר אותם. כי אני שומע פה ושם כאילו הערכים האלה נמוגו או הוכו, לא הם לא הוכו והם לא נמוגו, הם דרך ציוני, יהודי משותף שכדי להגשים אותם אנחנו צריכים להיות פשוט חזקים.

כך אף מר משה לשם, מנהיג "שנית גמלא לא תיפול", בטור השבועי שלו ששודר ביום 3.12.2002:

... השמאל הקיצוני עדיין מאמין שאם נחבק את הרוצחים הם לא ינעצו בגבנו סכין. לשמאל הקיצוני יש מענה לכל תחלואי המדינה. נפרק את ההתנחלויות אז לא יהיה טרור העוני יעלם ויבוא שלום על ישראל. מצנע, יו"ר מפלגת העבודה שהפך את מפלגתו לשמאל קיצוני עד כי כך שאם מר"צ נאלצת לצאת נגדו על פי

מצע מפלגתה מציע פתרון משלו למצב, הוא פשוט ממליץ לברוח מיש"ע, כפי שחברו במפלגה אהוד ברק, ברח מלבנון. הבריחה מלבנון פגעה קשה ביכולת ההתרעה של מדינת ישראל, עד כדי כך שמחבלי החיזבאללה בזים לנו וממשלת לבנון לועגת לנו תוך הטיית מימי הוואזני. מצנע רוצה לעקור את ההתיישבות ביש"ע, להסתגר בגטו יהודי מוקף גדר, הפרדה, הוא קורא לזה, אנחנו פה הם שם. לבושתנו רוח"מ אריאל שרון מציג תכנית איומה ומסוכנת לא פחות. אריאל שרון מציע לחבורת המרצחים מדינה. הוא מציע ותומך בהקמת מדינה ערבית ממערב לירדן. מאזיני היקרים, הצעתו אינה משחקי מילים. הצעתו אינה הצעה של מה בכך. הצעת שרון היא תכנית שמקובלת על נשיא ארה"ב וממנה קשה יהיה לחמוק. הקמת מדינה ערבית בלב מולדתנו איננה רק פרס לטרור הערבי, אלא פגיעה אנושה בערש היהדות, שבר אדיר בעם ועלולה להביא לחורבן מדינת היהודים. איך ניתן להילחם בסכנה הזאת בדרך חוקית! התשובה תהיה בבחירות הכלליות בעוד כ- 50 יום ועל כך אדבר בשבועות הקרובים. אבל כבר עכשיו אני יכול לומר שלהערכת הליכוד יזכה בבחירות ואריאל שרון ירכיב את הממשלה.

אבל בידנו, נאמני ארץ ישראל,
 לחשק אותו ולמנוע ממנו לבצע
 את התכנית הנוראה.

בשעה השבועית של הגב' נדיה מטר, בתוכנית "אקטואליה"
 ששודרה ביום 5.12.2002, שומעים אנו (בין השאר) דברים אלה:

... כשחזרנו הביתה ושמענו על
 נאומו של שרון בהרצליה, נאום בו
 אמר שאם ינצח בבחירות ממשלתו
 תאשר את מיתווה בוש להקמת
 מדינה פלסטינאצית בא"י, הבנו,
 לצערנו, ששרון הצטרף רשמית
 לכוחות החושך ועכשיו הוא בן
 אדם מסוכן למדינת ישראל, ממש
 כמו שמעון פרס. דרך אגב, זה
 אחד הדברים שנדבר עליהם
 בשבוע הבא, זה אחד הדברים
 שאריאל שרון חוזר עליהם, הוא
 מדבר על מדינה מפורזת, שזה דבר
 שלא קיים, שקר וכזב, ועל זה
 חייבים למחות, שמי שמקים
 מדינה שלא יגיד לנו שהיא תהיה
 מפורזת. ועל זה, בעזרת השם,
 נדבר בשבוע הבא ...

ביום 6.12.2002, בתוכניתו השבועית של מר אדיר זיק, "זיקוקין של אדיר", שומעים אנו את מר זיק דובר אל המאזינים, בין השאר, כך:

... הוא [אריק שרון] כבר העביר להם השבוע 2 מיליארד שקל, זאת אומרת אלפיים מיליון שקל, למעלה מארבע מאות מיליון דולר, שבמקום להחזיר את זה ולפצות את אלה שנפגעו מהטרור ומהמצב הכלכלי ושיוכלו לגמור את החודש ושיהיה להם מה לאכול, הוא נותן את זה לערפאת ולחבר מרעיו. הוא יספק להם רובים, מקלעים ושריוניות, נשק קל, ואתם תצביעו בשבילו ותקראו לזה: ניצחון הימין. ואז הוא יקים קואליציה, ליכוד ומצנע, ויקרא לזה ממשלת אחדות. ויתן לערבים רצף טריטוריאלי ויפרק ישובים יהודים ויעשה טרנספר לתושביהם ואז יבוא שלום מלא כי בממשלת הימין של אריק שרון, שים לב שאול מופז, מצנע יהיה שר הביטחון. אז באמת מי צריך את ביילין בכנסת? לא צריך אותו בכנסת, זכה ומדיניותו נעשית על ידי אחרים. הוא יכול להשאר בחוץ - לעשות חגיגה. גבירותי ורבותי, אז מול הציניות שלי אתם תאמרו תראה הוא לא מתכוון אריק שרון זה ריאל פוליטיקה הוא רק

מדבר הוא בעצם לא רוצה מדינה פלסטינית. הוא רק מדבר. אז אני אומר לכם, הוא מדבר על כך מ 1988. ותאמינו לו, לאריק שרון, הוא יעשה את זה. תאמינו לו. הוא הקים ישובים, הוא הרס ישובים. הוא הרס את ימית והיכה עוד 17 ישובים יהודים פורחים בסיני. והוא הרס אותם עד עפר, עם מנחם בגין ורפול כרמטכ"ל. אז תאמרו באמת מה אתה רוצה יש לחץ אמריקאי, אז אני אומר לכם: אין לחץ אמריקאי. אין לחץ אמריקאי. יש לחץ של עצמנו. בוש לא לוחץ. פואל הוא קצת לוחץ, הוא משרד החוץ המדיניות של ארה"ב יש תמיד מאבק בין ואתם תאמרו לי מה אפשר לעשות מול הטרור הבלתי פוסק אי אפשר לנצח את הטרור ואני אומר לכם אפשר ואפשר לנצח את הטרור ...

כך אף ביום 8.12.2002, בטור השבועי של ד"ר אריה אלדד:

... אנחנו זקוקים למתווי דרך, למנהיגים היכולים לבלום את הרכבת הדוהרת אל התהום. למי שמבין שהמדינה הפלסטינית אינה עובדה ואינה קיימת ויודע גם בבהירות שעצם ההסכמה להקמתה היא מרשם בטוח לחורבנו. אנו זקוקים לאנשים אופטימיים ולא למנהיגים וחוזי שחרות מיואשים. אנו זקוקים לכל אחד שיודע

כשהקיום מוטל על כפות המאזנים
 נמצאים כוחות כאלה בנפש ששום
 עייפות חומר ורוח אינה עשויה
 לעכבם. אריאל שרון ירכיב את
 הממשלה הבאה. הוא יצטרך
 לבחור אם לעשות זאת עם שרידי
 השמאל שמחירם יהיה נמוך מאד
 באותה שעה או עם גוף לאומי חזק
 שיוכל לבלום את דהרתו להקמת
 מדינה פלסטינית. על זה תהיה
 מערכת הבחירות הבאה ...

ביום 10.12.2002, כך (בין השאר) דיבר חה"כ בני אלון אל

המאזנים :

... ראש הממשלה הלאומי צריך
 לעשות את זה. והבוחר הלאומי
 מתלבט בכלל? שוקל אפשרות
 להצביע לסופרמרקט, שבראשו
 עומד ראש ממשלה שבריש גלי
 אומר: אני אתן לטרור מדינה!
 האם בכלל צריך לשכנע אדם עם
 שכל בראשו, עם רגש לאומי
 בקרבו, רק שנראה את האיש עם
 אצבעות של דם אז נבין ...
 קטיושות וקארין איי ופואד
 שובאכי משוחרר בהחלטה רשמית
 של הרשות הפלסטינית, אלא גם
 נמל פתוח וחופשי בעזה, עם
 התחמשות גלויה לעין השמש, עם
 קשרי אוויר פתוחים. רק שנתווכח
 עם האו"ם שלא ממש התכוונו

ממש, רק רצינו ככה לתת להם 42 אחוז, לא ממש התכוונו שתהיה להם מדינה. ומי יקשיב לנו אז? זו תהיה הבעייה שלנו. הנה, אנחנו נכנסים עכשיו כולנו לתעמולה, תעמולה שמטמטמת את המוח, ושוכחים. אני מאד, מאד רוצה להאמין שאנחנו לא טפשים ושכן למדנו דרך היסודים ודרך הרגליים בשנתיים האחרונות, שאסור לתת לטרור מדינה. שאסור בלב ארצנו הקדושה, לבגוד בה ולהקים בה מדינה לזרים נוספת למדינה שיש להם בא"י המזרחית מעבר לירדן, ושאסור לסמוך עליהם. ואני מקוה שגם למדנו שצריך להאמין לפוליטיקאים מהימין כשהם אומרים שהם רוצים מדינה פלסטינית וצריך להאמין להם, כשהם חוזרים ואומרים, גם שר הביטחון מופז וגם רוה"מ שאנחנו לא רוצים לחזור לערים הפלסטיניות כאילו זה לא שלנו בכלל. עיר הקודש שכם, עיר הקודש, בית אל, כן, לא שכחנו את הערים האלה, ואנחנו נשוב לכל המקומות האלה. כל הערים הללו יהיו ערים יהודיות. לא עכשיו, לא בעוד חודשיים, אבל אין לי ספק, שכמו מגידל היא לא לא מגידל אלא אשקלון, כך רמאללה לא תהיה רמאללה, היא תהיה רמת אל. אין לי ספק ששכם תהיה שכם - עיר ואם בישראל.

באותו יום, 10.12.2002, אמר מר משה לשם, בין שאר דבריו:

... אתם מבינים לאיזה שפל הגענו. אריק שרון עלול להקים ממשלה עם השמאל הקיצוני. ממשלה עם מפלגה קורסת כמו מפלגת העבודה, שנאחזת עדיין בהסכם אוסלו הנורא ותומכת בהקמת מדינה פלסטינית באורח חד צדדי. הליכוד יזכה בבחירות כי העם לא רוצה בשמאל הקיצוני שהמיט עלינו את אסון אוסלו אבל אריק שרון כבר מבטיח להקים ממשלת אחדות עם מצנע, אברום בורג ויולי תמיר, ממנהיגי שלום עכשיו שזכו בפריימריס של מפלגת העבודה. איפה נשמע אבסורד כזה? באורח מפחיד יש קווי דמיון רבים בין רעיונות אריאל שרון לאלו של מצנע. מצנע דוגל בכריחה מיש"ע כמו שעשה אהוד ברק כשברח מלבנון. מצנע רואה בהפרדות חזון ציוני תחליפי למדינה יהודית על שטח א"י. האידיאל של מצנע הוא לא מורשת העם היהודי, האידיאל של מצנע הוא התכנסות לגטו מגודר היטב, שאולי יתן הגנה מסוימת לדירים בתוכו וזאת על חשבון עקירת אחיו מאדמתם ושבר קשה בעם היהודי. גם שרון מדבר על רעיונות דומים. הוא מדבר על מדינה

ערבית, הוא מדבר על עקירת
 ישובים ויתורים כואבים. חבריו
 הצביעו נגדו בוועידה ובבחירת
 החברים לכנסת. שרון נראה
 החלטי להמשיך במהלך
 הקטסטרופלי ... גם שרון מדבר כל
 הזמן על הפרת הסכמים ועל רשות
 טרור, אבל הוא גם מבטיח להקים
 להם מדינה. עלינו להתאחד
 ולעשות את הכל בדרך דמוקרטית
 למנוע את האסון. האירועים
 האחרונים העלו את נושא המדינה
 הפלסטינית לראש רשימת
 הנושאים בדיון הציבורי במדינת
 ישראל. עלינו להמשיך במאבק על
 ארץ ישראל גם בקלפיות ולבחור
 באלה המתנגדים נחרצות להקמת
 מדינה ערבית בנחלת אבותינו בלב
 מולדתנו.

הגב' נדיה מטר, בתוכניתה "אקטואליה" מיום 12.12.2002, כך
 אמרה (בין השאר):

... רבותי, אם מדברים על אחריות
 קולקטיבית, על מעשיו של מנהיג,
 אז כיום כאמור, שרון זה ליכוד,
 ליכוד זה שרון והצבעה לליכוד זה
 הצבעה בעד הקמת מדינה
 פלסטינית. ואם אפי איתם אמר,
 שכל חובש כיפה שמצביע לליכוד

הוא פראייר, לאחר שראה שב- 40 המועמדים הראשונים של הליכוד אין חובש כיפה אחד, למרות ש 30 אחוז מבחרי הליכוד הם חובשי כיפה דתיים, אני רוצה להרחיב על דבריו ולהגיד: כל מי ששייך למחנה הלאומי, עם כיפה ובלי כיפה, והוא מצביע ליכוד, הוא פראייר. על כל איש ואשה מהמחנה הלאומי, דתי ולא דתי, להימנע, לדעתי, להצביע ליכוד ולהצביע עבור אלה המייצגים את המחנה הלאומי האמיתי ואינם מפחדים לומר קבל עולם: ארץ ישראל שייכת לעם ישראל, על פי תורת ישראל. רק אם המחנה הלאומי יקבל הרבה קולות נוכל לחשק את אריאל שרון. ומכאן אני פונה לאיחוד הלאומי ולחירות של קליינר וברוך מרזל כמספר 2: אתם מייצגים את המחנה הלאומי החדש, וכל כך היינו רוצים לראות את כולכם נכנסים לכנסת. הראיון להכניס את ברוך מרזל לכנסת הוא רעיון נהדר, מבורך ומבריק. ברוך הוא אדם יקר, יהודי שכל פעולותיו ומעשיו הם למען העם, הארץ והתורה, והוא יכול להביא רק תועלת וחוזק. אז רבותי, לא יודעת איך, אך מיצאו דרך לרוץ יחד, כי כולכם יקרים לנו ...

ביום 15.12.2002, שומעים אנו את ד"ר אריה אלדר דובר אלינו

כך:

...מערכת בחירות היא בדרך כלל זמן של הליכה בין טיפות של חישובים וחישובי חישובים מה כדאי לומר ולא מה נכון לומר; מה יתקבל ואיך יתקבל ולא מה ראוי שיתקבל. את מי אסור לתקוף לא משום שהוא או עמדותיו אינם ראויים לתקיפה לא משום שהתקפה ישירה עשויה לגרום תוצאה שלילית. אולי דווקא משום כך אני מבקש לומר כמה דברי אמת פשוטים: א"י שייכת לעם ישראל ולא לשום עם זולתו. היא ארצו של העם שלא כולו נמצא בארץ והיא המדינה היחידה בעולם שלא שייכת רק לתושביה. מבחינה זו היא הציבה תמיד את היותה מדינה יהודית לפני היותה מדינה דמוקרטית. וכל מקרה שיש חילוק בין השניים כוחה של המדינה היהודית צריך לגבור ... יש לחייב את ערביי ישראל בשבועת אמונים למדינה, לדגלה, להמנונה, לדמותה הציונית ולחוק השבות, ומי שלא ירצה בכך יאלץ לוותר על אזרחותו הישראלית. ומי שיבחר להפר את שבועתו ייכלא או יגורש. המדינה יהודית ודמוקרטית וזה הסדר, וכשהיא נמצאת עם הגב אל הקיר, ערב

מלחמה שגם יכולה להיות מלחמה
קיומית היא גם חייבת להגן על
קיומה מפני אלה הקמים עליה
מבית.

ביום 17.12.2002 כך אמר מר משה לשם, בין שאר דבריו:

המפלגות התחילו בפרסום המצע
שלהן לקראת הבחירות. למרות
שכולנו יודעים, שמצע הבחירות
כבר הספיק מזמן להיות גורם
מכריע בשיקולי הפוליטיקאים,
המצע נשאר החלק האידיאולוגי
והמצפן לכל מפלגה. מצע מפלגת
העבודה, בראשות מצנע, הוא מצע
אנטי יהודי ואנטי ציוני ביסודו
ומקצין את עמדות מפלגת העבודה
למפלגות שמאל קיצוני בעבר, כמו
המפלגה הקומוניסטית. מפלגת
העבודה במצעה תומכת בשתי
מדינות לשני עמים. אין כאן מסר
מעומעם - היא תומכת בהקמת
מדינה ערבית ממערב לירדן
נקודה. אם לא יהיה מו"מ מדיני,
יעשו זאת בנסיגה חד צדדית, או
למען הדיוק בכריחה חד צדדית
מלב המולדת. מפלגת העבודה גם
לא מכירה בירושלים מאוחדת
ומוכנה לשוב למצב בו היתה
ירושלים עיר שבלבה חומה. היא
מציעה במצעה הגדרה חדשה לעיר

הנצח היהודית. ואני מצטט:
 ירושלים על כל שכונותיה
 היהודיות היא בירתה הנצחית של
 ישראל. בעיר העתיקה ובאגן
 הקדוש, ינהג משטר מיוחד אשר
 יביא לידי ביטוי את ייחודו של
 המקום לשלושת הדתות. סוף
 ציטוט. אתם מבינים את הדבר,
 שכונת רחביה היא הבירה הנצחית.
 הר הבית הוא אגן קדוש. ומי יהיה
 השליט המסתורי בראש המשטר
 המיוחד? נציב עליון מטעם
 האו"ם? כוחות זרים, כפי שמציע
 מצע מר"צ? מפלגת העבודה פשוט
 מחלקת את ירושלים.

... מפלגת העבודה מאמצת בעצם
 רעיונות של קבוצות שמאל קיצוני
 קטנות, שהיו בארץ, כמו מצפן
 שבזמנו נראו קיקיוניות, אבל זרעי
 הפורענות נבטו והבשילו במפלגה
 שבעבר היתה מפלגה ציונית.

... רק 'האיחוד הלאומי' הצליח
 לאחד 3 מפלגות, שמייצגות את כל
 הטוב שניתן לשאוף בארץ הזאת:
 התיישבות בא"י, קליטת עלייה
 ושמירה על ערכי היהדות. רק
 מפלגה כזאת יכולה להוות בלם
 כנגד הרעיון הנורא של הקמת
 מדינה ערבית בלב המולדת. מתן
 קולנו לרסיסי מפלגות, אף שהן
 לאומיות ודוגלות באידיאלים
 יהודיים, ינגסו בכוחנו להגן על
 א"י ועלולים לגרום להחלשת
 מחנה נאמני א"י כולו. הן לא

יעברו את אחוז החסימה וקולות
 יקרים יירדו לטמיון. על טעות
 כזאת כבר שילמנו בעבר. אסור
 לחזור עליה שוב. כאן משה לשם,
 שנית גמלא לא תיפול.

כפי שאמרנו לפני שהחילוננו במיסדר המובאות, לא נצטט אלא
 מיקצת דוגמאות מן החומר בכתובים שהעותרות הניחו לפנינו.
 מיקצת, אמרנו, שכן החומר בכתובים הוא כמעין המתגבר.

9. עורך-דין סלע, בא-כוח ערוץ 7, טען לפניי - בדרכו
 המנומסת והאדיבה - כי אין באותם שידורים שהבאתי למעלה -
 לא בהם ולא באחרים - תעמולת בחירות אסורה. אכן, כך הוסיף
 וטען, במיקצת מן השידורים יש משפטים ספורים שניתן לסווגם
 כ"תעמולת בחירות", אך המדובר אינו אלא במיקצת-שבמיקצת,
 ואין בו באותו מיקצת-שבמיקצת כדי להשפיע על מירב
 השידורים.

אין דעתי כדעתו של עורך-דין סלע. דעתי היא, כי
 השידורים שהבאתי אך את מיקצתם - שידורי תעמולה הם,
 שידורי תעמולה מזוקקים ומטוהרים מסיגים לבר-תעמולה.
 האפקט הדומיננטי של אותם שידורים אפקט של תעמולה הוא:
 תעמולה חיובית ותעמולה שלילית מעורבות זו בזו עד-לבלי-
 הכר. טענתו של מר סלע כי המדובר אינו אלא בהבעת דעות על
 נושאים אקטואליים מצד הדוברים, טענה מיתממת היא. בימים

אלה, ימים של בחירות, לא נוכל לסווג אותם שידורים אלא כשידורי תעמולה. אכן, אם שידורים שהבאנו אין הם שידורי תעמולה, שידורי תעמולה מהם - לא ידענו.

10. טוענים עורך-דין סלע ועורך-דין שמואליאן, כי תעמולת בחירות תיחשב רק תעמולה המניעה בוחרים-בכוח להצביע עבור מפלגה ספציפית. בענייננו-שלנו, כך מוסיפים הם וטוענים, אין תעמולה מעין-זו, שכן המדובר אינו אלא בשידורים התומכים בימין המפה הפוליטית ומכאן שהשידורים אינם שידורים אסורים. טענה זו אינה מקובלת עליי, שכן לא ידעתי מה טעם נצמצם את המושג "תעמולת בחירות" אך לתעמולה עבוד מפלגה פלונית, ולא נכלול בה גם תעמולה עבור זרם חברתי מסויים.

11. עורך-דין סלע האשים את העותרות בחוסר יושר. לטענתו, הובאו בעתירה אך שידורים ספציפיים, ובה-בעת העלימו העותרות שידורים נוספים המשודרים בערוץ 7 ואשר בהם מרואיינים אנשי שמאל, המביעים דעתם כמוהם כאנשי הימין.

בישיבה שהיתה ביום 26.12.02 נתן עורך-דין סלע בידי רשימה של שידורים, של מועדי שידורים ושל שמות של אנשי שמאל שדיברו בשידורים, אך לא ידעתי אותה עת מה נאמר באותם שידורים הואיל ועורך-דין סלע לא תיכתב את השידורים

שביקש להסתמך עליהם. סברתי כי טענתו של עורך-דין סלע טענה היא הראוייה להישמע, ועל כן החלטתי לדחות את המשך שמיעתה של העתירה ליום המחר, יום שישי 27.12.02, וביקשתי מעורך-דין סלע כי ידאג להמציא לי תכתובים של שידורים התומכים בטענתו. עורך-דין סלע הודיעני כי לא יספיק למלא אחר בקשתי בזמן כה קצר, אך אני עמדתי על דעתי בהשיבי כי בשבוע שתחילתו ביום 29.12.02 לא אוכל להתפנות לשמיעת העתירה הואיל ואהיה עסוק עד למעלה-ראש בענייני בחירות אחרים הדוחקים בי.

12. ביום השישי נתכנסנו אפוא שוב לישיבה. עורך-דין סלע הניח לפניי עשרים ושתיים קלטות ובצידן שמונה תכתובים מוכנים של מיקצת הקלטות (בעריכתה של חברת "יפעת מידע תקשורת"). לטענתו יש באותם תכתובים ובאותן קלטות כדי להוכיח את טענתו כי לא אך אנשי ימין משדרים בערוץ 7 אלא אנשי שמאל אף הם.

ביום ראשון, 29 בדצמבר, הוסיפו אנשי ערוץ 7 והניחו לפניי שלושה-עשר תיכתובים מקלטות נוספות.

13. טענתו של עורך-דין סלע טענה היא של "איזון הוגן". לשון אחר: אם באותה תחנת שידור מופיעים גם אנשי ימין גם אנשי שמאל; ואם דבריהם של אלה הם כדבריהם של אלה, הגם

שמשני הקצוות; מה הצדק יש כי ניטפל לערוץ 7 ונוציא צו מניעה נגדו? ובמה נשתנה ערוץ 7 משאר ערוצי הרדיו והטלוויזיה, שגם בהם (כנטען) יש "תעמולת בחירות"?

טענה זו של עורך-דין סלע, טענה שובת-לב היא. אמרתי אפוא אל ליבי: הבה אבחן את הדברים מקרוב ואראה אם יש בה ממש בטענה. שאם יש בה ממש, אפשר תימצא הדרך שלא להפלות את ערוץ 7 לרעה מערוצי הרדיו והטלוויזיה האחרים (הגם שהאחרים משדרים כדת וכדין ואילו ערוץ 7, למיטב ידיעתי, משדר שלא כדין ובניגוד לדין)?

14. קראתי אפוא את התכתובים שעורך-דין סלע הניח לפניי. קראתי - ושוכנעתי כי אין ממש בטענה על אודות "איזון", כביכול, בין ימין ובין שמאל בשידורים שמשדר ערוץ 7. אין כלל השוואה בין אותם שידורים שציטטתי מהם בדבריי למעלה לבין השידורים שבהם רואינו אנשי שמאל. אכן, אותם שידורים של אנשי שמאל, היסוד הדומיננטי שבהם יסוד של חדשות הוא, ונלווים הם, למיצער בחלקם, לאירועים ספציפיים שהיו ביום השידור או בימים קרובים ליום השידור. יתר-על-כן: בעוד אשר שידורי-הימין שידורי תעמולה רצופים ושוטפים הם (ומיקצת דוגמאות ראינו למעלה), שידורי-השמאל, בעיקרם, שידורי ראיונות הם, בחלקם ראיונות קצרים או קצרים ביותר ובחלקם "אינסרטים" קצרים. המראיינים אף אינם נמנעים ממתחת

ביקורת על המרואיינים, ואין לי אלא להסכים לטיעוני העותרות ולפיהם מציגים המרואיינים את המרואיינים, לעתים, באורח ביקורתי ואף נלעג. כך, למשל, הסבתי את תשומת לב עורך-דין סלע לראיון, כביכול, שהיה עם מר עמרם מצנע. מתוך 14 שורות של התכתוב נמצא לי כי מר מצנע מדבר כשורה וחצי (חצי השורה היא כאשר מר מצנע אומר לדובר אליו: "אתה לא מקשיב"); אזרח אנונימי מדבר מעט למעלה משורה; ואילו המרואיין מדבר כעשר שורות. הוא שאמרתי בדבריי למעלה: לא הרי שידורי התעמולה לטובת הימין כהרי השידורים שבהם מרואיינים אנשי שמאל.

אין לי אפוא אלא לדחות את טענת השוויון שעורך-דין סלע ועורך-דין שמואליאן העלו לפניי.

15. באותו הקשר טען עורך-דין שמואליאן (וכמותו טען גם עורך-דין ורצברגר) כי שוויון בהקשר עניננו עתה "שוויון מערכת" הוא, פירוש: מדברים אנו בשוויון בכלל תחנות השידור. טענה זו אינה מקובלת עליי מכל-וכל ואינני מוצא צורך להרחיב את הדיבור בה.

16. במהלך הטיעון לפניי, ותוך כדי חילופי דברים בין באי-כוח בעלי-הדין, הציע עורך-דין סלע למר יזהר באר, מנכ"ל "קשב", כי יבוא להשמיע דברים בערוץ 7 אם אך רצונו בכך. מר

באר סירב להצעה באומרו כי אינו מוכן לשדר בתחנת שידור שאין לה רישיון לשדר, ועורך-דין סלע ביקשני לציין זאת לפניי כהוכחה להיעדר תום-ליבו של מר באר. אני כותב דברים אלה אך משום שעורך-דין סלע ביקשני לעשות כן, ואולם לגופם של דברים אין אני רואה בהצעתו של עורך-דין סלע הצעה רצינית. בוודאי כך כאשר היא מוצעת תוך כדי טיעון על-פה בדרך אגב, ועל רקע תעמולת הבחירות הכבדה שערון 7 ניהל עד כה.

17. תמו טענות, תמו טענות-שכנגד, תמו תשובות. התבוננתי סביבי כה וכה וידעתי כי העותרות צודקות בעתירתן; כי ערוץ 7 משדר תעמולת בחירות שלא-כדין ובניגוד לדין וכי יש וראוי להעמידו על כך.

18. עתירתן הראשונה של העותרות היא כי אסור על ערוץ 7 לשדר שידורי רדיו עד ליום הבחירות, אלא שאינני רואה עצמי מוסמך להיעתר לעתירה זו. עתירתן החלופית של העותרות היא, כי אסור על ערוץ 7 לשדר תעמולת בחירות עד ליום הבחירות לכנסת. עתירה זו מצוייה במסגרת סמכותי.

19. היגעתי לכלל מסקנה כי יש להיעתר לעתירתן החלופית של העותרות ולצוות צו מניעה נגד שידורי תעמולת הבחירות המשודרים בערוץ 7. וכך, כסמכותי לסעיף 17ב לחוק התעמולה, אני מצווה בזאת צו המופנה אל ערוץ 7 והאוסר עליו לשדר

תעמולת בחירות עד ליום הבחירות לכנסת ועד בכלל. צו זה
מכוון עצמו נגד המשיבים 1 ו-2 ונגד כל אדם או גוף אחר
הפועלים מכוחו של ערוץ 7 או המסייעים לו בשידורים. החלטה
זו תוכנן לאלתר לבעלי הדין בשדר-פקסימיליה, ותחילתה היא
מיידית עם קבלת השדר.

היום, יום שני, כ"ה בטבת תשס"ג (30.12.2002).

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ט"ז בשבט, תשס"ג
19 בינואר 2003

תב"כ 10/16

1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה
בישראל (ע"ר)
2. המרכז לפלורליזם יהודי - התנועה
ליהדות מתקדמת

העותרות:

— נ ג ד —

1. ארץ הצבי - ערוץ 7 בע"מ
2. הרבנית שולמית מלמד, מנהלת
השידורים בערוץ 7
3. הליכוד
4. המפד"ל
5. האיחוד הלאומי
6. חרות
7. מדינת ישראל

המשיבים:

בשם העותרות: עו"ד קרן דהרי

בשם המשיבים 1 ו- 2: עו"ד דן סלע

בקשה להליכי בזיון בית-המשפט

החלטה

ביום כ"ה בטבת תשס"ג, 30 בדצמבר 2002, ציוויתי צו את ערוץ 7 ואסרתי עליו לשדר תעמולת בחירות עד ליום הבחירות לכנסת ועד בכלל.

הוספתי וציוויתי כי הצו יכוון עצמו נגד ערוץ 7, נגד גברת שולמית מלמד, מנהלת השידורים בערוץ 7, ונגד כל אדם או גוף אחר הפועלים מכוחו של ערוץ 7 או המסייעים לו בשידורים.

הבקשה המונחת לפני עתה, בקשתם של העותרים היא, ולטענתם הפרו ערוץ 7 וגברת שולמית מלמד את הצו שציוויתי, בשדרם בערוץ 7 תעמולת בחירות המפרה באורח שיטתי ומתמשך את הצו, את חוק הבחירות (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959, את עקרון השוויון ואת טוהר הבחירות.

בקשתם של העותרים זו הפעם היא, כי אאכוף את קיומו של הצו בקנס או במאסר, כדי להביא את ערוץ 7 ואת גברת שולמית מלמד לקיים את שחייבים הם לקיים.

לתמיכה בטיעוניהם צירפו העותרים-המבקשים תיכתובי שידורים ששודרו בערוץ 7 בימים 30.12.2002 עד 10.1.2003,

לידע ולהיוודע כי אכן מפרים ערוץ 7 וגברת מלמד את האיסור שהוטל עליהם.

בתשובתם מעלים המשיבים טענות משפט שונות ומוסיפים וכופרים הם בטענת המבקשים כי הפרו את הצו שצוו בו. המשיבים אינם מספקים עצמם בכך ומדווחים הם לנו כי נקטו צעדים של-ממש לקיומו של הצו.

וכך, היה זה ביום 10.1.2003 שהגברת שולמית מלמד כתבה שלושה מכתבים בלשון זהה לפרופ' אריה אלדד, לחבר הכנסת אורי אריאל ולחבר הכנסת בני אלון - שלושה מן המובילים בערוץ 7, בטורים אישיים, שנטען עליהם כי רוויים הם בתעמולת בחירות - ובמכתבה הודיעה הגברת מלמד לכל אחד מן השלושה כי הוחלט "להפסיק את הפינות שלך עד אחרי הבחירות". כן הוסיפה גברת מלמד וכתבה לכל אחד מן השלושה כי עולם כמנהגו ינהג לאחר הבחירות וכך יחזרו הם לשדר בפינות האישיות שלהם.

בטיעוניו בכתב הסב עו"ד סלע, בא-כוח המשיבים, את תשומת לבי לשלושה מכתבים אלה שכתבה גברת מלמד, בציינו כי יש לראות במכתבים אלה רצון טוב וקיום הצו מצידו של ערוץ 7, וזאת בלא להודות בטיעוני המבקשים.

על צידי שלי אומר, כי מהלך זה שנקטה בו הגברת מלמד, מהלך ראוי הוא בעיניי. גברת מלמד נוכחה לדעת, ככל הנראה, כי לא יעלה בידה לנתב את שלושה בעלי הפינות האמורים לשיחה שאינה גולשת לתעמולת בחירות, ועל כן נקטה בצעד שבוודאי לא היה קל לה, וביקשה להפסיק את טוריהם האישיים לתקופת זמן. יש להעריך מעשה זה שעשתה הגברת מלמד, ומעשה טוב - לעולם שכרו בצידו.

אכן כן: לו היו השידורים ביום 30.12.2002 ובימים שעקבו עד יום 10.1.2003, טובלים בעומקה של תעמולת בחירות, ולו זו היתה הראיה האחת והיחידה שלפניי; לא היססתי והייתי נעתר לבקשת העותרים. אלא שהדברים אינם כן, ומשלושה טעמים אלה שאפרש עתה:

אחד, הקורא את תיכתוב השידורים החדשים יבוא בנקל לכלל מסקנה כי רמת התעמולה שבהם - ככל שיש בהם תעמולה - רמה נמוכה היא בהרבה מרמת התעמולה שהיתה בשידורים עובר לצו שציוויתי ביום 30.12.2002.

שניים, מכתביה של הגברת מלמד מוכיחים כי ערוץ 7 עבר כברת דרך לא מעטה לקראת קיומו של הצו.

ושלושה, הראיות המונחות לפניי אין עניינן אלא בשידורים - שידורים שלא כדין, לטענת העותרים - שהיו עד ליום 10.1.2003. איננו יודעים מה שודר ביום 11.1.2003 ובימים שעקבו אותו ועד היום, יום 19.1.2003, ואין להוציא מכלל אפשרות כי ערוץ 7 הולך בדרך הישר ומקיים את הדין במלואו.

צירפתי שלושה טעמים אלה אחד לאחד; הוספתי וצירפתי אליהם את הכלל הידוע ולפיו אין נוקטים בסנקציה של בזיון בית-המשפט אלא במקום שהתנאים המוקדמים להוצאתו של צו-בזיון ברורים הם לחלוטין; והיגעתי לכלל מסקנה כי לא יהיה זה ראוי אם איעתר לעותרים ואצווה צו כבקשתם.

העליתי הצעה זאת לפני העותרים, ולאחר שהתייעצו בינם לבין עצמם והיססו לא מעט, החליטו להיעתר להצעתי. אני שמח על כך, ויבוא שלום על ישראל.

לא אוכל לסיים את דבריי אלא אם אעיר הערה שאני עומד להעיר. היה זה ביום 9.1.2003 שחבר הכנסת אורי אריאל שוחח בפינתו השבועית, ומוצאים אנו אותו אומר, בין השאר, דברים אלה:

ועדת הבחירות המרכזית קבעה
שאסור למפלגות הערביות לרוץ כי

הן פועלות נגד אושיות המדינה.
 אבל הבג"ץ, כדרכו, איננו מכבד
 את רצון העם, את רצון הכנסת. יש
 לו הרגשה שהוא מעל לכולם -
 יכול לעשות מה שהוא רוצה.
 ואנחנו האזרחים נרמסים תחת
 מגפי הבג"ץ בדברים רבים.

כך: מגפי הבג"ץ! לא פחות. דברים אלה שחבר הכנסת אריאל
 השמיענו, דברים קשים הם, קשים מאוד. כולנו ידענו, גם חבר
 הכנסת אריאל יודע: יום הבחירות יבוא ויחלוף, ואילו אנו נמשיך
 לחיות יחדיו גם לאחר אותו יום. על כך לא נאמר אלא: חכמים,
 היזהרו בדבריכם.

סוף דבר: אני מחליט לדחות את הבקשה.

מישאל חשין
 שופט בית-המשפט העליון
 יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
 לכנסת השש-עשרה

ו' בשבט תשס"ג
9 בינואר 2003

תב"כ 16/16

1. עמותת "בצדק"
  2. מר אבנר שמעוני
- ראש המועצה האזורית חוף עזה
שניהם ע"י ב"כ עו"ד אלעד רוזנבלט

המבקשים:

— נ ג ד —

1. הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו
ע"י ב"כ עו"ד יאיר עשהאל
2. חברת "רשת", אולפני הרצליה
ע"י ב"כ עו"ד הדס פלד
3. חברת החדשות
ע"י ב"כ עו"ד חנן מלצר
עו"ד נאוה אילן
עו"ד ישגב נקדימון
4. מפלגת העבודה, כנסת ישראל
ע"י ב"כ עו"ד אמנון לורך

המשיבים:

בקשה דחופה לצו מניעה

החלטה

במוצאי-שבת הקרובה, 11 בינואר 2003, מבקשת חברת החדשות של הרשות השנייה (המשיבה 3) לשדר תוכנית בסידרת התחקירים "עובדה" בעריכתה ובהנחייתה של ד"ר אילנה דיין. גיבורי התוכנית הם מתיישבי חוף עזה, ובתוכנית מתוארים הקשיים הניקרים על דרך חייהם, מצוקותיהם, וההגנה עליהם ועל עתידם. בגדריה של כתבה זו מבקשת חברת החדשות לשלב צילום של סיור אשר ערך מר עמרם מיצנע באזור, לרבות עימות שהיה לו עם מתיישבים אחדים.

2. דבר התוכנית המיועדת נודע לעותרים - עמותת "צדק" ומר אבנר שמעוני, ראש המועצה האזורית חוף עזה - ומכאן עתירתם שלפניי. עתירתם היא, כי אעשה שימוש בסמכות הקנויה לי בסעיף 17 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה) תשי"ט-1959 (חוק התעמולה) ואצווה צו המונע שידורה של אותה תוכנית. העתירה נתקבלה במשרדיה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה (ועדת הבחירות) ביום 8 בינואר, ומפאת הדחיפות בהחלטה ביקשתי את המשיבים כי יגיבו על דבר העתירה עד ליום המחר, יום חמישי 9 בינואר, בשעה 11:00. כן הוספתי וקבעתי את שמיעתה של העתירה ליום חמישי, 9 בינואר, בשעה 17:00.

באי-כוח המשיבים הגיבו על דבר העתירה, ובשעה שיעדתי לשמיעה הוספתי ושמעתי טיעונים על-פה מפי באי-כוח בעלי-הדין ומפי ד"ר אילנה דיין ומר שלום קיטל, מנהל חברת החדשות.

3. באי-כוח בעלי-הדין - בראשם עו"ד אלעד רוזנבלט בשם העותרים ועו"ד חנן מלצר בשם חברת החדשות - פרשו לפניי יריעה רחבה של טענות חוק ומשפט. עו"ד מלצר אף הרחיק לכת וביקשני כי אחליט בטענות-חוקה עקרוניות. כך, למשל, הטענה כי האיסור הכלול בהוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה איסור בטל הוא בהיותו איסור העומד בניגוד להוראת סעיף 4 לחוק יסוד: חופש העיסוק.

טענותיהם של באי-כוח בעלי-הדין - כל אחת מהן וכוללן יחד - טענות יפות הן; טענות הן הראויות לשיקול ולבחינה במקרה מתאים. ואולם, לאחר שיקול ובירור היגעתי לכלל מסקנה כי אין צורך שאכריע בהן, אף לא במיקצתן. טעם הדבר הוא, שאוכל להכריע בעתירה על-פי נסיבותיה בלא שאדרש לטענות חוק מורכבות.

4. הכל מסכימים על עיקרי ההלכה, ולפיה "תעמולת בחירות הינה רק אותו ביטוי שהאפקט הדומיננטי שלו הוא בהשפעתו על הבוחר ושאינן לו אפקט דומיננטי אחר, כגון אפקט

אומנותי. על כן, שידור שיש לו ערך חדשותי, אין לראות בו תעמולת בחירות, שכן ערכו הדומיננטי אינו בהשפעה על הבוחר, אלא במסירת מידע חדשותי לכלל" (בג"ץ 869/92 זוילי נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השלוש-עשרה, פ"ד מו (2) 692, 709, מפי השופט ברק). ראו עוד: חוברת החלטות והנחיות מהבחירות לראשות הממשלה, פברואר 2001 (בהוצאת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, 159 ואילך). ואמנם, על נושא זה ציחצחו באי-כוח בעלי-הדין חרבותיהם: זה טוען "האפקט הדומיננטי" של התוכנית "אפקט חדשותי" הוא, וזה טוען "האפקט הדומיננטי" של התוכנית אפקט הוא של תעמולת בחירות. מששמעתי טיעוניהם אלה של באי-כוח בעלי-הדין, אמרתי אל-ליבי אבחן את התוכנית המיועדת להקרנה, ואחליט אם נמשכת היא אל מרכז הכבידה של "האפקט החדשותי" או אל מרכז הכבידה של אפקט תעמולת הבחירות.

5. דא-עקא, התוכנית אינה מוכנה עדיין להקרנה שכן טעם עברה עריכה. תחת זאת הומצאה לי טיוטה ראשונית של ה-line up המיועד של התוכנית. עיינתי בראשי פרקים אלה של התוכנית המיועדת להקרנה, ומסקנתי היא כי אכן האפקט הדומיננטי של הכתבה אין הוא בתעמולת בחירות. על-כך אוסיף, למשל, כי אורכה של התוכנית אמור להיות בין 15 לבין 22 דקות, ואילו מר מיצנע מופיע בשיחה עם תושבי המקום כ-5 עד 7 דקות.

6. לא מן המותר יהא אם אוסיף ואומר כי העותר 2, מר אבנר שמעוני, שיתף פעולה עם חברת החדשות בהפקתה של התוכנית, ודובר המועצה האזורית אף ליווה את אנשי "עובדה" בביקורם במקום. אחרי כל אלה, אך תמיהה היא שהעותר 2 ראה להגיש את עתירתו הנוכחית. אכן כן: העותר 2, באמצעות בא-כוחו, שלח מכתב התראה לחברת החדשות על התנגדותו להקרנת הכתבה קודם הבחירות, אך נתקשיתי להלום משלוח מכתב זה עם שיתוף הפעולה שיתף מר שמעוני עם אנשי חברת החדשות בהפקתה של התוכנית.

7. משהיגעתי למסקנה שהיגעתי אליה באשר ל"האפקט הדומיננטי" של התוכנית, שוב אין צורך כי אשקע עצמי בטענות החוק והמשפט שבאי-כוח בעלי-הדין ערמו על שולחני. ואולם זאת ברצוני להוסיף ולומר: חוק התעמולה חוק קשה הוא, חוק קשה הוא מאד ליישום. וכפי שאמרתי במקום אחר: הניסיון לחפש ולמצוא את "היסוד הדומיננטי" בשידור פלוני "הינה משימה קשה

עד-למאוד ואולי אף בלתי אפשרית. דומים הם הדברים לניסיון
הכושל להכיר בין כלב וזאב ובין תכלת לכרתי לפני עלות השחר”
(החלטות והנחיות, לעיל, 159). וראוי שהמחוקק יתן דעתו
לדבר.

8. סוף דבר: אני מחליט לדחות את עתירת
העותרים.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

יג' בשבט, תשס"ג
16 בינואר, 2003

תב"כ 18/16

- המבקשות:
1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר)
  2. המרכז לפלורליזם יהודי – התנועה ליהדות מתקדמת, שניהם ע"י מר יזהר באר ועו"ד קרן נהרי.

- נ ג ד -

- המשיבים:
1. תחנת הרדיו "קול הנשמה" (אין הופעה)
  2. תחנת הרדיו "רדיו 10", ע"י עו"ד יוסף תוסיה-כהן
  3. תחנת הרדיו "קול האמת", ע"י ב"כ עו"ד גלעד בן-עמי
  4. סיעת ש"ס, ע"י עו"ד נדב עשהאל ומר יהודה אבידן
  5. הרב עובדיה יוסף (אין הופעה)
  6. יהדות התורה, ע"י ב"כ עו"ד ערן פלס
  7. מדינת ישראל, ע"י עו"ד טליה ששון ועו"ד עינת גדעוני

החלטה

לאחר שמיעת טענותיהם של הצדדים ושל באי כוחם העליתי בפניהם הצעה שלא להחליט בעתירה לעת הזאת.

הצדדים התייעצו בינם לבין עצמם והחליטו להיעתר להצעה.

משיבה מס' 1 – תחנת הרדיו "קול הנשמה" – לא התייצבה לדיון, לא על-ידי הבעלים ולא על-ידי בא-כוח, אך מתוך שההצעה שהעליתי, ואשר נתקבלה על דעת הצדדים הנוכחים, היא לזכותם של המשיבים – וכידוע זכין לאדם שלא בפניו – תזכה ההצעה אף את המשיבה מס' 1.

וזו ההצעה:

- (1) המשיבה מס' 2 מתחייבת כי לא תהיה תעמולת בחירות בפיתוח של הרב אייכלר או בכל תכנית אחרת שתשודר, בכפוף לאמור להלן.
- (2) המשיבה מס' 3 תקפיד שלא תהיה תעמולת בחירות בשידורים שהיא משדרת.
- (3) אני מניח כי המשיבה מס' 1 – תחנת הרדיו "קול הנשמה" – תיטול על עצמה התחייבות שנטלו עליהן המשיבות 2 ו-3, ומכל מקום זכויותיהן של העותרות שמורות להן במלואן.
- (4) אשר לשיעור השבועי של הרב עובדיה יוסף, המשיבות תמשכנה להעביר

שידור זה לקהליהן למלוא אורכו של השיעור, ואולם נוטלות הן על עצמן לסיים את השידור הישיר מבית-כנסת היזדים מיד עם סיום השיעור.

(5) זכויותיהם של בעלי הדין שמורות להם במלואן, לרבות בשאלת הגדרתו של המושג 'תעמולת בחירות'.

(6) זכותן של העותרות שמורה להן לבקש ממני לחדש את הדיון בעתירתן על יסוד ראיות חדשות שתמצאנה לי ואשר יש בהן כדי ליסד טיעון, לגרסתן, כי המשיבות 1-3 או מי מהן מפרות את האיסור על שידור תעמולת בחירות.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"א בשבט תשס"ג
24 בינואר 2003

תב"כ 18/16

1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר)
2. המרכז לפלורליזם יהודי - התנועה ליהדות מתקדמת שניהם ע"י ב"כ עו"ד קרן נהרי

המבקשות:

— נ ג ד —

1. תחנת הרדיו "קול הנשמה"
  2. תחנת הרדיו "רדיו 10" ע"י ב"כ עו"ד יוסף תוסיה-כהן
  3. תחנת הרדיו "קול האמת" ("קול התורה") ע"י ב"כ עו"ד גלעד בן-עמי
  4. סיעת ש"ס
  5. הרב עובדיה יוסף
  6. מר אליהו ישי
- המשיבים 4, 5 ו-6 ע"י ב"כ עו"ד נדב עשהאל ומר יהודה אבידן
7. יהדות התורה ע"י ב"כ עו"ד ערן פלס

המשיבות:

בקשה לצו מניעה לפי סעיף 17 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה) תשי"ט-1959

החלטה

היה זה ביום 12.1.03 שהעותרות הגישו את עתירתן הנוכחית ובפיהן תלונה על כי שלוש המשיבות הראשונות (המשיבות) - תחנת הרדיו "קול הנשמה", תחנת הרדיו "רדיו 10" ותחנת הרדיו "קול האמת" - משדרות דברי תעמולה אסורים בניגוד להוראות חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה). טיעוניהן אלה גיבו העותרות בתיכתובים לא מעטים משידורי רדיו ששידרו התחנות המשיבות.

התחנות המשיבות - ועימהן משיבים נוספים שצורפו לעתירה, בהם סיעות ש"ס ויהדות התורה - כפרו בטיעוני העותרות והשיבו לעותרות את שהשיבו.

ביום 16.1.03, ולאחר שמיעת טענותיהם של בעלי-הדין, העליתי לפנייהם הצעה שלא להחליט בעתירה אותה עת ובלבד שיקוימו תנאים מוקדמים אחדים. בעלי-הדין שהתייצבו לפניי הסכימו להצעתי, ומתוך שאותה הצעה זיכתה את תחנות הרדיו המשיבות - וכידוע זכין לאדם שלא בפניו - קבעתי כי הצעתי תחול על תחנת הרדיו "קול הנשמה" אשר לא טרחה כלל להתייצב לדיון.

עיקריה של ההצעה היו אלה, שתחנת "רדיו 10" נטלה על עצמה שלא לשדר תעמולת בחירות בתוכניות הרדיו שלה; תחנת "קול האמת" נטלה על עצמה להקפיד שלא תהיה תעמולת

בחירות בשידורים שהיא משדרת, ואילו תחנת "קול הנשמה", כך קבעתי "תיטול על עצמה התחייבות שנטלו עליהן..." שתי התחנות האחרות. זכויותיהם של בעלי-הדין כך הוספתי וקבעתי, תהיינה שמורות להן במלואן, לרבות בשאלת הגדרתו של המושג "תעמולת בחירות".

ולבסוף: זכותן של העותרות נשמרה להן לבקש ממני לחדש את הדיון בעתירה על יסוד ראיות חדשות אשר תמצאינה ואשר יש בהן כדי לייסד טיעון, לגירסתן, כי מי מתחנות הרדיו המשיבות מפירה איסור של שידור "תעמולת בחירות".

החלטתי האמורה לעיל ניתנה ביום 16.1.03. לא יצאו אלא ימים אחדים, וביום 22.1.03 הגישו העותרות בקשה מחודשת להוצאת צו מניעה נגד תחנות הרדיו המשיבות. לעתירתן המחודשת צירפו העותרות תיכתובים חדשים משידורים ששידרו תחנות הרדיו המשיבות מאז החלטתי שמיום 16.1.03, ולטענתן יש בשידורים אלה ששודרו כדי להוכיח בעליל כי התחנות המשיבות הפרו התחייבות שנטלו על עצמן. אשר-על-כן - כך טענו העותרות - יש לאסור על המשיבות, מפורשות, לשדר דברי תעמולה אסורים.

משקיבלתי את עתירת העותרות ביקשתי את תגובת המשיבים בכתב, ומשנתקבלו התגובות, קבעתי את העתירה

לשמיעה ליום שישי, 24.1.03. ביום זה נתכנסנו כולנו ושמעתי השלמות טיעונים מפי באי-כוח בעלי-הדין, למעט מפי תחנת "קול הנשמה" אשר גם זו הפעם לא טרחה להתייצב לדיון.

הואיל והנושא דוחק אמרתי אתן החלטתי לאלתר, קודם כניסת השבת.

קריאה בתיכתובים שצירפו העותרות לעתירתן המחודשת מעלה בבירור כי תחנות הרדיו המשיבות לא מנעו עצמן הנאה משידור תעמולת בחירות האסורה על-פי דין. כך הוא, בוודאי, אם נצרף שידורים אלה לשידורים שתיכתוביהם צורפו לעתירה המקורית. יתר-על-כן: לעת שמיעת העתירה המקורית סברתי כי תחנות הרדיו המשיבות אכן שידרו, שלא כדין, תעמולת בחירות. בה-בעת, כך אמרתי אל ליבי, ראוי כי תינתן להן הזדמנות ראויה להוכיח את עצמן ולהקפיד ביתר על האיסור לשדר תעמולת בחירות. אדם או גוף אשר ניתנת לו הזדמנות לתקן מדרכיו, ראוי לו שינהג עצמו זהיר-זהיר, כי יהלך על בהונות, כי יקפיד ביתר על מעשים שהוא עושה. צר לי שתחנות הרדיו המשיבות לא פירשו נכונה את החלטתי הראשונה וכך מאלצות הן אותי לעשות מעשה שביקשתי להימנע ממנו.

קריאה בתיכתובים שצורפו לעתירה המחודשת מעלה בבירור, כאמור, כי התחנות המשיבות העסיקו עצמן בתעמולת

בחירות; בתעמולת בחירות ישירה ובתעמולת בחירות עקיפה; בתעמולת בחירות "חיובית" ובתעמולת בחירות "שלילית". דומה כי תעמולת הבחירות ה"שלילית" ידה היתה על העליונה, שעה שהתחנות המשיבות תקפו מכל עבר - במישרין ובעקיפין - את מפלגת "שינוי" ואת העומד בראשה, מר טומי לפיד. ואולם גם תעמולת בחירות "חיובית" נמצאה באותם שידורים.

הטענות ששמעתי מפי באי-כוח המשיבים הן הטענות הרגילות הנשמעות בהקשר זה של תעמולת בחירות אסורה; בעיקר כי השידורים היו בעלי ערך "חדשותי"; ונשמעה אף טענה כי היו אלו שידורים בעלי ערך "אומנותי".

טענות אלו אינן מקובלות עלי. שעה שהשר אלי ישי אומר למאזינים כי "מר"ן אמר ללכת בית, בית ... לקום ולהצביע ש"ס, כי זה קיום עם ישראל. ככה נאמר לי שמר"ן יעשה בשבת הבאה ...", אתקשה לקבל טענה כי דברים אלה בעלי ערך "חדשותי" הם, "חדשות" על-אודות דברים שאמר הרב יוסף. כך דין באמירה זו וכך דין באמירות אחרות שאינן אלא תעמולת בחירות מזוקקת מכל סיגים לבר בחירות.

טענה נוספת אשר נשמעה מפי המשיבים היתה זו, שמפלגת ש"ס - וכמותה מפלגת יהדות התורה - כזו-כן-זו השתיים מפלגות תורניות הן, וכמסקנה נדרשת מכאן - כי בשעה

שמדברות הן בנושא הנוגע במצוות הדת יש להבין דבריהן כ"דברי תורה" ולא כאמירות פוליטיות המשתלבות בתעמולת הבחירות. טענה זו אינה מקובלת עליי מכל-וכל. אני מסכים כי דברי תורה בעניינה של פרשת השבוע או בניתוח סוגיה הלכתית מסוימת, עשויים לסווג עצמם כ"דברי תורה" שאין בהם פוליטיקה, ואולם הכל יודעים שאין קל מאשר לשלב דברי תורה בפוליטיקה, שעה שהאלמנט הדומיננטי, בייחוד בימים אלה, הוא פוליטיקה.

אשר לענייננו-שלנו, ההקשר שבו מדברים השידורים על נושא תחבורה בשבת, נישואים אזרחיים ועוד - תוך כדי תקיפה חריפה של מפלגת "שינוי" -, אך שוטה, חרש וקטן יאמרו כי אין מדובר ב"תעמולת בחירות" אלא ב"דברי תורה".

סוף דבר: שוכנעתי כי תחנות הרדיו המשיבות עסקו בתעמולת בחירות אסורה, ומשלא עמדו בניסיון לא נותר לי אלא לצוות אותן על-פי דין. אני מחליט להיעתר לעתירת העותרות ואני מצווה צו המופנה אל כל אחת מתחנות הרדיו המשיבות והאוסר עליהן לשדר "תעמולת בחירות" כהוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה עד ליום הבחירות (ועד בכלל). צו זה מכוון עצמו גם נגד כל אדם או גוף הפועלים מכוחן של תחנות הרדיו המשיבות, המשדרים בהן או המסייעים להן בשידורים, לרבות מר יהודה רונן, מר שמואל כהן ומר שמואל בן-עטר.

החלטה זו תחילתה היא מיידית.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ה בשבט תשס"ג
28 בינואר 2003

תב"כ 18/16

1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה
בישראל (ע"ר)
2. המרכז לפלורליזם יהודי - התנועה
ליהדות מתקדמת
שניהם ע"י ב"כ עו"ד קרן דהרי

המבקשות:

— נ ג ד —

1. תחנת הרדיו "קול הנשמה"
ע"י מר יהודה רונן ומר קובי מימרן
2. סיעת ש"ס
ע"י ב"כ עו"ד נדב עשהאל ומר יהודה
אבידן
3. יהדות התורה
אין הופעה
4. מדינת ישראל
ע"י ב"כ עו"ד טליה ששון

המשיבות:

בקשה לביזיון בית-המשפט

החלטה

ביום כ"א בשבט תשס"ג, 24 בינואר 2003, לאחר שמיעת טיעוניהם של בעלי הדין, ציוויתי צו המופנה אל תחנת הרדיו "קול הנשמה" והאוסר עליה לשדר "תעמולת בחירות" כהוראת סעיף 5(א)(1) לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט – 1959 (חוק התעמולה) עד ליום הבחירות ועד בכלל.

צו זה, כך הוספתי והחלטתי, מכוון עצמו גם נגד כל אדם או גוף הפועלים מכוחה של תחנת "קול הנשמה", המשדרים בתחנה או המסייעים לה בשידורים, לרבות מר יהודה רונן.

לטענת העותרות, שידרה "קול הנשמה" בימים שעקבו את יום הצו שידורי תעמולה שאסרתי על שידורם, ובשל שידורים אלה מבקשות העותרות כי אכפה על תחנת "קול הנשמה", בקנס או במאסר, ציות לצו האמור שציוויתי. לתמיכה בטיעוניהן צירפו העותרות לעתירתן הקלטות מאותם שידורים אשר לטענתן הפרו את הצו שציוויתי, והוסיפו וצירפו לעתירה תיכתובים של מקצת מאותם שידורים. עתירת העותרות היא אפוא כי אפעיל על תחנת "קול הנשמה" סמכות הקנויה לי בסעיף 17(ג) לחוק התעמולה

ובסעיף 6 לפקודת ביזיון בית המשפט, באשר הפרה את הצו שציוויתי כאמור לעיל.

משקיבלתי את עתירת העותרות, היום, יום הבחירות, 28.1.03, בשעה 14:30 לערך, ביקשתי את תגובת המשיבים עד השעה 16:00, וקבעתי דיון על-פה לשעה 16:30. לבקשת המשיבים, איחרתי את תחילת השמיעה ונתכנסנו לשמיעת הטיעונים על-פה בשעה 17:00 לערך.

המשיבים כופרים בטענת העותרות כי הפרו את הצו שציוויתי, ואשר אסר על שידור תעמולת בחירות, ולעניין זה שמעתי טיעונים, וטיעונים חוזרים ונשנים, מפי בעלי-הדין. העותרות עומדות על עתירתן, ואילו המשיבים, בראשם תחנת "קול הנשמה", כופרים בטענה כי שודרו בתחנת "קול הנשמה" שידורי תעמולה.

תחנת "קול הנשמה" אף שלחה טיעון בכתב, ובו מוחה היא, בין השאר, "על העלילה שנרקמה עלינו על-ידי העותרים". עיקר אותה תגובה הוא זה, שלאחר קבלת בקשתי להגיב על דבר העתירה "הפסיקה 'קול הנשמה' היום את כל תכניות המלל וניתן לשמוע ב'קול הנשמה' רק מוסיקה בלבד!!! עד למועד סגירת הקלפיות 22:00". נוכח הודעה זו שאלתי את העותרות אם נכונות הן להסתפק בהתחייבות המשיבות כי תחנת "קול הנשמה"

לא עוד תשדר תוכניות מלל עד לסיום יום הבחירות, ותשובתן היתה בשלילה. שאלתי שוב, והתשובה היתה בשלילה פעם נוספת. משהיגענו לכאן אין ברירה העומדת לפניי אלא להכריע בעתירה לגופה.

עיינתי בתיכתובים שצרפו העותרות לעתירה – מפאת הזמן הקצר שעמד לרשותי לא היה סיפק בידי לשמוע את הקלטות עצמן – ובאין הכחשה מטעם המשיבים שומה עליי להניח כי האמור בתיכתובים משקף את השידורים שהיו הלכה למעשה. השאלה הנשאלת היא, אפוא, אם יש באותם שידורים שהיו מעשה הפרה של הצו שציוויתי?

תחנת "קול הנשמה" טענה לפניי, כאמור, כי אין בשידורים ששידרה כדי להוות הפרה של הצו שציוויתי. אין דעתי כדעתה. אכן, אין ספק קל בדעתי כי התיכתובים מלמדים על הפרה חד-משמעית של הצו שציוויתי ואשר אסר על תעמולת בחירות. אבקש להזכיר בהקשר זה, כי עד שציוויתי את הצו שציוויתי קיימתי שני דיונים. בדיון הראשון הזהרתי את "קול הנשמה" – וכמוה תחנות שידור נוספות – כי תקפדנה בשידורים שהן משדרות; אך לא ציוויתי אותן דבר. הדיון השני נסב על הפרה נוספת של חוק התעמולה, ובאותו דיון ציוויתי את הצו שציוויתי. באותו צו, בחלק ההנמקה שבו, היזכרתי את הדיון הראשון שקיימתי, ואמרתי, בין השאר, דברים אלה: "אדם או גוף

אשר ניתנת לו הזדמנות לתקן מדרכיו, ראוי לו שינהג עצמו זהיר-זהיר, כי יהלך על בהונות, כי יקפיד ביתר על מעשים שהוא עושה. צר לי שתחנות הרדיו המשיבות [בהן תחנת "קול הנשמה"] לא פירשו נכונה את החלטתי הראשונה וכך מאלצות הן אותי לעשות מעשה שביקשתי להימנע ממנו. "מעשה שביקשתי להימנע ממנו", קרא: לצוות צו. אם אלה דברים היו נכונים לעת הדיון הקודם, קל וחומר, בן בנו של קל וחומר כהיום הזה. לאחר צו שצוּנה בו, ראוי לו לאדם כי יעצור נשימתו ויתבונן סביבו היטב-היטב שמא ואולי וכיצד ומדוע. תחנת "קול הנשמה", לא זו בלבד שלא הילכה זהיר-זהיר, ולא זו בלבד שלא התבוננה סביבותיה, אלא שנהגה כמינהגה קודם לכן והמשיכה בשידורי תעמולה. נוכח כל אלה אינני רואה מנוס אלא לנקוט בסנקציה שהחוק נותן בידי כלפי תחנת "קול הנשמה".

הוראת סעיף 6 לפקודת ביזיון בית המשפט לא נועדה אלא לכפיית אדם להישמע לצו. ישאל אפוא השואל ויתמה: מה לנו שננקוט בסנקציה של כפייה מקום שתחנת "קול הנשמה" מתחייבת מפורשות כי לא עוד תשמיע תוכניות מלל עד תום יום הבחירות? מה מקום יש לכפות על אדם להימנע ממעשה אשר הוא מצהיר עליו מפורשות כי לא עוד יעשהו? התשובה לשאלה תשובה פשוטה היא, ושני רבדים בה: ראשית לכול, משראינו כיצד נהגה עד כה, לימדה אותנו תחנת "קול הנשמה" כי אין לסמוך עליה עוד. האזהרה ש"קול הנשמה" הוזהרה בה היתה

ברורה וחד-משמעית, ואדם שלא עמד בניסיון ובפיתוי ולא נשמע לצו שצווה בו, דומה שרק סנקציה יכולה שתעזור לכפות עליו להימנע מעשיית מעשה שנאסר עליו לעשותו. לחכימא ברמיזא; לא כל שכן במקום שנאמרו דברים מפורשים. שנית, השעה עתה היא 18:30, ולא נותרו אלא כשלוש שעות וחצי לסיום יום הבחירות. מן המפורסמות הוא שעם ישראל אוהב להצביע בשעות האחרונות של יום הבחירות, ואם תמשיך "קול הנשמה" ותפר את הצו שצוותה בו, כי אז ייגרם נזק שלא עוד יהא ניתן לתיקון. בנסיבות אלו אינני רואה מנוס אלא להפעיל את הסמכות הקנוייה לי על-פי סעיף 17(ג) לחוק התעמולה.

כסמכותי בסעיף 17(ג)(1) לחוק התעמולה וסעיף 6 לפקודת ביזיון בית המשפט, אני מחליט להטיל על תחנת הרדיו "קול הנשמה" ועל מר יהודה רונן, במאוחד ובנפרד, קנס בסך 10,000 שקל, לכפיית הצו שציוויתי אותם ביום 24.1.2003. הקנס ייגבה בדרך המקובלת, והגב' טליה ששון, נציגת היועץ המשפטי לממשלה, תדאג לגבייתו במלואו בהקדם.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ד בשבט תשס"ג
17 בינואר 2003

תב"כ 20/16

העותרים:
 1. סיעת שינוי בכנסת ה-15
 2. ח"כ יוסף פריצקי

— נ ג ד —

המשיבים:
 1. ש"ס - התאחדות הספרדים העולמית
 שומרי תורה ("ש"ס)
 2. דר וסוחרת בע"מ

בשם העותרים:
 ח"כ יוסי פריצקי
 עו"ד חגי אשלגי
 עו"ד דן סלע

בשם המשיבים:
 מר יהודה אבידן
 עו"ד נדב עשהאל

עתירה למתן צווים דחופים

החלטה

עתירה לצו האוסר על המשיבים לשדר בשידורי טלוויזיה באמצעות לוויין שידורי תעמולה לבחירות לכנסת השש-עשרה.

1. היה זה במוצאי-שבת, ח' בשבט תשס"ג 11.1.03, שהמשיבה 2 - דר וסוחרת בע"מ (דר וסוחרת) שידרה בשידורי טלוויזיה באמצעות לוויין שידור אשר נחלק לשני חלקים אלה: האחד, דרשה תורנית מפי הרב עובדיה יוסף, מנהיגה הרוחני של תנועת ש"ס, והאחר, תעמולת בחירות מזוקקת הקוראת לצופים ולשומעים להצביע עבור מפלגת ש"ס. דברי התורה שהשמיע הרב יוסף אינם נושא כלל לעתירה. אין חולק לא על תוכנם ולא על ההיתר לשדרם כפי ששודרו. דברי תורה - דברי תורה הם גם בימים כתיקנם גם בימים של ערב בחירות. ראויים הם דברי תורה כי יושמעו, כי יישמעו ולהשומע ינעם. על אלה באים העותרים בריב עם המשיבים, על חלקו השני של השידור; על אותו חלק שידור שכלל דברי תעמולה לטובתה של מפלגת ש"ס. לטענת העותרים, שידור זה של דברי תעמולה היה בו כדי לעבור על לאו מפורש הקבוע בחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), ומכאן עתירתם כי אצווה צו ואאסור על המשיבים להוסיף ולשדר דברי תעמולה בניגוד לחוק.

2.. העתירה נתקבלה במשרדי ועדת הבחירות המרכזית ביום 14.1.03, ובו ביום ביקשתי את תגובת המשיבים עד ליום 16.1.03 בשעה 14:00. משנתקבלה תגובת המשיבים קבעתי את שמיעת העתירה ליום שישי, 17.1.03, בשעה 09:00. בישיבה זו שמעתי את טיעוניהם של בעלי-הדין ובאי-כוחם כמה וכמה פעמים, עד אשר הודיעוני אלה כי תמו דבריהם. משהיגענו לתום הטיעונים, העליתי הצעת הסדר לפני באי-כוח בעלי-הדין, ובייחוד היפניתי את הצעתי למשיבים. המשיבים ביקשו שהות להיוועצות ביניהם לבין עצמם, ומשנתכנסנו שוב לישיבה הודיעוני כי תשובתם להצעתי היא בשלילה.

צר לי, צר לי שזו היתה תשובת המשיבים. היפצרתי בהם עוד ועוד, שוב ושוב, כי ייעתרו להצעתי ולו לכבודה של תורה. עתה, משהושטתי ידי וזו נותרה תלויה באוויר, רואה אני עצמי נאלץ להחליט בעתירה. היום הוא יום שישי הקצר, השעה מתאחרת והולכת, ועל-כן אקצר במקום שיכולתי להאריך ולהעמיק.

3.. שאלה ראשונה שהעליתי על שולחן הדיונים נסבה על תוכנו של השידור נושא הדיון. שאלתי את המשיבים אם מסכימים הם כי אותו שידור שהעותרים מדברים בו אכן "תעמולת בחירות" הוא, ותשובתם היתה - לאחר היסוס קל - כי אכן כן הוא. יפה שכך השיבו. הקורא בתיכתוב אותו חלק של

השידור - והמדובר הוא בכשישה עמודים וחצי בדפוס דליל - ילמד בנקל כי אכן מדובר בתעמולת בחירות נקייה.

על רקע זה נדרשו בעלי-הדין לשאלה השניה שלעניין, והיא: האם נלכד השידור נושא הדיון במצודה שפרש חוק התעמולה? לשון אחר: האם לאווין הקבועים בחוק התעמולה חלים - מעיקרו של דין - על השידור נושא הדיון? העותרים השיבו לשאלה זו בחיוב ואילו המשיבים טענו לפניי - הן בכתב הן על-פה - כי חוק התעמולה לא נתכוון כלל, מעיקרו, להחיל עצמו על שידורי לוויין כשידור נושא הדיון, וכי מכל מקום פירושו הראוי של החוק חייב להוליכנו אל מסקנה כי חוק התעמולה אינו חל על שידורי לוויין כשידור נושא הדיון.

4.. משהיתוינו את גבולות חילוקי-הדעות שנתגלעו בין בעלי-הדין, נטל הוא המוטל עלינו, בראש ובראשונה, לתאר את סוג השידורים שאנו מדברים בו, ולאחר שנבין את הצורך הבנה ניפנה לבחינתה של השאלה המשפטית המתעוררת.

5. כפי שאמרנו למעלה, המדובר הוא בשידורים המועברים לצופים באמצעות לוויין, וכפי שהוסבר לי כך נעשים הדברים: תחילתם של השידורים הוא, למותר לומר, על-פני כדור הארץ. השידורים נשלחים אל לוויין הסובב את כדור הארץ, ומן הלוויין חוזרים השידורים אל כדור הארץ. אלא שלא כל אדם יכול ורשאי

לקלוט את השידורים. השידורים מועברים בתדר קליטה מסויים הנקלט ב"צלחות" המותקנות במקומות אלה ואחרים, ותדר הקליטה מקודד באותן "צלחות". בלשון בני-אדם ייאמר, שיכולים ורשאים לקלוט את שידורי הלווין רק האנשים ש"צלחתם" מקודדת מראש לתדר הקליטה של שידורי הלווין. לדברי המשיבים יש לשידורי הלווין כ-350 מנויים, בהם אנשים יחידים ובהם בתי-כנסת אשר בהם ניצפים השידורים במסך שצופים בו אנשים הנקבצים בבתי-הכנסת.

6. אשר לתוכנם של השידורים: המדובר הוא בחמישה שיעורים בשבוע הניתנים בידי רבנים ששמו יצא לפניהם, בראשם הרב עובדיה יוסף. המנויים, למותר לומר, מעוניינים לשמוע דבר-תורה, וזה הטעם העיקרי שהם נרשמים כמנויים על שידורי הלווין. המנויים הפרטיים, כך הודיעוני המשיבים, צופים בשידורים באמצעות מחשבים אישיים - הואיל ובהיותם אנשים חרדים אין בכיתם מקלטי-טלוויזיה - ואילו בבתי-הכנסת ניצפים השידורים במסך שעליו מוקרנים השיעורים.

עד כאן - הטכניקה להעברת שידורי הלווין ותוכנם של השידורים המועברים.

7. השאלה הנשאלת היא, האם שידורים מעין-אלה - שידורים המועברים באמצעות לווין - שידורים הם העולים ברשת

אחד הלאווין המנויים בחוק התעמולה? הוראת החוק שלעניין היא זו הקבועה בסעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה, ולפיה, בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות (ומצויים אנו כיום באותה תקופה) לא תהא תעמולת בחירות "בשידורי רדיו או טלוויזיה" (בכפוף להסדר שידורי התעמולה הקבוע בסעיפים 15א ואילך לחוק התעמולה, הסדר שאינו חל על ענייננו). "שידורי רדיו", קרא: שידורי שִׁמְע; ושידורי טלוויזיה, קרא: שידורי ראייה ושמע גם יחד. לענייננו שלנו מוסכם כי אין המדובר בשידורי רדיו, והשאלה הנשאלת היא אם שידורי הלווין - כבענייננו - באים בגידרי המושג "שידורי טלוויזיה" שבהוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה.

8. העותרים טוענים כי ענייננו הוא, אמנם, ב"שידורי בטלוויזיה", וכי הטכניקה של העברת השידורים - באמצעות לווין או בכל דרך אחרת - אינה כלל מן העניין. המשיבים, מצידם, כופרים בטענה כי המדובר הוא ב"שידורי טלוויזיה". לטענתם, המדובר אינו אלא במועדון תורני סגור של מי שרוצים לשמוע דברי תורה, והמושג "שידורי טלוויזיה" אינו כלל מן העניין. משל למה הדבר דומה, כך טוענים הם, להרצאה הניתנת באולם סגור לקהל מאזינים שנאסף אל האולם. בענייננו שלנו, כך מוסיפים הם, אין המדובר אמנם באולם סגור, ואולם רעיון ה"סגירות" הוא אותו רעיון, שהשידור נקלט אך בידי אותם אנשים שבאו אל אולם ההרצאה, קרא, בענייננו: בידי אותם

אנשים שטרחו ועשו עצמם מנויים. ועוד משל למה הדבר דומה, למערכת תקשורת פנים-אירגונית - מערכת תקשורת שאינה חורגת מתחום האירגון ואינה זמינה למי שאינו חבר בה. "אינטרה-נט" בלשון המקובלת. ובלשונו היפה של בא-כוח המשיבים: "זוהי ממלכתם הקטנה של חברי האירגון, חלקת אלוהים הקטנה שלהם, ואיש אינו רשאי להתערב בה, בתכניה ובאורחותיה. זר לא יבין זאת. היעלה על הדעת כי אורח שיקשיב באקראי לשידורי מערכת תיקשורת פנימית שכזו יכתיב לחברי האירגון אלו תכנים לשדר בה?" בהקשר זה מוסיף בא-כוח המשיבים וטוען כי המנויים על שידורי הלווין נמנים עם "הגרעין הקשה" של תומכי ש"ס, ומכאן שדברי התעמולה אין בהם ממילא כדי להשפיע עליהם. אלה כולם נימנו וגמרו בדעתם מלכתחילה כי ש"ס היא המפלגה המתאימה.

9. השאלה הנשאלת היא אפוא: האם שידורי הלווין בענייננו "שידורי טלוויזיה" הם כהוראת הדיבור בסעיף 5(א)(1) לחוק?

10. לעת חקיקתו של חוק התעמולה לא היתה כלל טלוויזיה בארץ. זו באה לשכון בקירבנו בשנים מאוחרות יותר, ומשבאה תוקן חוק התעמולה לאיסור על תעמולת בחירות בטלוויזיה, למעט אותו הסדר שנקבע בסעיף 15א והבאים אחריו. הכל יודעים כי הטלוויזיה של אותם ימים אינה טלוויזיה של היום.

העיקרים נשארו, אמנם, אותם עיקרים, אך הטכניקה השתפרה והלכה עד לבלי הכר. אותם ימים גם לא היו שידורי טלוויזיה שהועברו בכבלים, קל וחומר שידורי טלוויזיה שהועברו בלווין. ואולם פירושו של חוק, כידוע, נעשה - וראוי לו שייעשה - על רקע החיים לעת הפירוש. ומה החיים אינם קופאים על מקומם, כן הוא החוק. נורמה, כל נורמה, נועדה לכוון התנהגותם של בני-אדם לעתיד-לבוא, והמילים שהנורמה משוקעת בהם - כפי שנאמר לא אחת - אינם אלה עטיפה לרעיון חי. פירוש הדברים לענייננו הוא, שהמושג "טלוויזיה" כיום אין לפרשו כאותה "טלוויזיה" שהיתה בשנת 1969. ה"טלוויזיה" של ימינו שונה היא, אך בכל-זאת "טלוויזיה" היא. השאלה אינה אלא האם שידורי הלווין שבענייננו שמה של ה"טלוויזיה" יקוּך עליהם?

11. שני מרכזי כבידה הם לענייננו. מרכז כבידה אחד הוא הטלוויזיה (והרדיו) - ולפיו אסורה השמעתם של דברי תעמולה. מרכז כבידה שני הוא האולם הסגור - ולפיו מותרת השמעתם של דברי תעמולה. השאלה שבענייננו היא, לאיזה משני מרכזי כבידה אלה נמשכים שידורי הלווין נושא הדיון? האם יראו אלה כטלוויזיה וכרדיו, או, האם יראו כהרצאה באולם סגור?

הרצאה באולם סגור - ידענו טיבה וטיבעה; טיבם וטיבעם של שידורי טלוויזיה ורדיו - מהם? מהו אותו צופן גנטי (ומגנטי) המעצב את דמותם של הטלוויזיה והרדיו, צופן שבלשון

אנשי המשפט ייקרא "תכלית ההסדר"? משנעמוד על אלה נימצא
אוחזים בידינו ממילא את הפתרון לסוגיה שלפנינו.

12. דומה שעיקר ברדיו ובטלוויזיה יימצא ביכולתו של אדם
להביא את דברו, בה-בעת, למספר רב מאד - בעצם: למספר בלתי
מוגבל - של אנשים, דבר שנמנע ממנו קודם היות הרדיו
והטלוויזיה. שקודם להמצאת הרדיו יכול היה אדם לכתוב בעיתון
או להרצות באולם - או בשדה הפתוח - ועל-פי טיבם של דברים
לא שמעו את דברו אלא מספר מוגבל של אנשים. ואילו לאחר
המצאת הרדיו והטלוויזיה יכול אדם להביא דברו, בה-בעת,
למיליונים של אנשים. זו מהותה של טלוויזיה, זה עיקרו של
הרדיו.

אם זו המהות וזה העיקר, מה דינם של שידורי הלוויין
בענייננו?

13. לא מצאתי ממש בטענת המשיבים כי המנויים על שידורי
הלוויין אינם אלא "הגרעין הקשה" של אנשי ש"ס. הפנקס פתוח,
וכל הרוצה להירשם יבוא ויירשם. גם אינני מסכים כי שומעים את
שיעורי התורה רק אנשי ש"ס. כפי שאמרנו למעלה, נותנים
שיעורי תורה רבנים ידועי שם, ואין זה אלא עלבון לאוהבי תורה
כי כולם אנשי ש"ס המה. גם מי שאינם אנשי ש"ס אוהבי תורה
הם ומבקשים הם לשמוע דברי תורה. אכן, ישמעו דבר תורה מן

הלווין מי שאוהבי תורה הם, אך רחוקה הדרך מכאן ועד האמירה כי כולם אנשי ש"ס הם. הרב עובדיה יוסף, מנהיגה הרוחני של ש"ס, היה גדול בתורה גם לפני היות ש"ס, ואין זו אלא פגיעה בתורה אם ייאמר כי כל אוהבי התורה אנשי ש"ס הם.

14. אשר לגופם של דברים, לא מצאתי הבדל של ממש בין שידורי טלוויזיה "רגילים"; שידורי טלוויזיה בכבלים; שידורי טלוויזיה "רגילים" המועברים באמצעות לוויין; ועוד שידורי טלוויזיה כיוצא-באלה; לבין שידורי הלווין בענייננו. ככל שיש הבדל בין אלה לבין אלה - ובתוך אלה - ההבדלים אינם אלא הבדלים של טכניקה. המהות היא אותה מהות. אלה ואלה מיועדים ומשרתים, בה-בעת, מספר בלתי מוגבל של צופים ומאזינים. אדם יכול להירשם כמנוי לצפייה בטלוויזיה בכבלים, בשידורים מיוחדים בכבלים וכיו"ב, וכן יכול הוא להירשם כמנוי בשידורי הלווין בענייננו. ואין כל הבדל בין אלה לבין זה. אכן, ככל שהירהרתי והעמקתי בניסיוני למצוא הבדלים בין שידורי הלווין בענייננו לבין "שידורי טלוויזיה" אחרים, כן נשתכנעתי והלכתי כי אלה הם כאלה, ולאווין החלים על אלה יחולו ממילא על אלה אף-הם. וכך ייאמר, כלשון מ"מ הנשיא השופט חיים כהן בפרשת הוצאת ספרים "החיים" נ' רשות השידור (ע"א 7/79, פ"ד לה(2) 365, 368) על אודות משדרי שידורים בטלוויזיה: "שמוצא פיהם ומראה פניהם מרתקים קהל המונים, והשפעתם על דעתם ועל טעמם מי ישורנה." וכלשונו של השופט מנחם אלון (שם,

369): "... שמן המפורסמות הוא, שהקול היוצא מתיבת הטלויזיה נשמע מסוף העולם ועד סופו, ולית אתר דפנוי מיניה". כך הוא בשידורי טלויזיה "רגילה", כך הוא בשידורי הלווין בענייננו.

15. נתכוונתי לקצר והנה הארכת. השמש סובבת הולכת אל מערב. עוד מעט יפנה היום ושבת המלכה תבוא עלינו. אסיים אפוא ואחתום.

16. אני נעתר לבקשת העותרים ואני מצווה צו האוסר על המשיבים לשדר בשידורי טלויזיה באמצעות לוויין דברי תעמולה האסורים על-פי חוק התעמולה. השידור נושא הדיון שדיברנו בו

למעלה שידור אסור היה על-פי חוק, ואל להם למשיבים לחזור
ולשדר אותו שידור או כל שידור אחר האסור על-פי חוק. צו זה
תוקפו מידי והעתקו יועבר מיידית לבאי-כוח המשיבים ולבאי-
כוח העותרים.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

בפני ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ח בשבט תשס"ג
21 בינואר 2003

ערר 1/03

העוררות:
1. ש"ס - התאחדות הספרדים העולמית
שומרי תורה
2. דר וסוחרת בע"מ

באמצעות סגן יו"ר ועדת הבחירות
המרכזית מר יהודה אבידן וב"כ,
עו"ד נדב עשהאל

- נ ג ד -

המשיבים:
1. סיעת שינוי בכנסת ה-15
2. חה"כ יוסף פריצקי

באמצעות ב"כ עו"ד חיים צדוק
'ושות'

ערר על החלטתו של כב' השופט מישאל חשין, יו"ר ועדת
הבחירות המרכזית, בתב"כ 20/16

תוצאות ההצבעה

15 נגד קבלת הערר.
11 בעד קבלת הערר.
3 נמנעים

הערעור נדחה.

כ' בשבט תשס"ג
23 בינואר 2003

תב"כ 22/16

1. סיעת ש"ס
2. מר יהודה אבידן, סגן יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 שניהם ע"י מר יהודה אבידן ועו"ד נדב עשהאל

המבקשים:

— נ ג ד —

1. רשות השידור - ערוץ 1
ע"י ב"כ עו"ד חנה מצקביץ ועו"ד תומר קרני
2. גלי צה"ל
ע"י עו"ד עדי בן-ש"ך
3. רשת ב' - קול ישראל
ע"י ב"כ עו"ד חנה מצקביץ ועו"ד תומר קרני
4. חברת החדשות - ערוץ 2
ע"י ב"כ עו"ד ישגב נקדימון
5. חברת "רשת"
ע"י ב"כ עו"ד הדס פלד
6. חברת "קשת"
7. חברת "טלעד"
8. ערוץ 10
ע"י ב"כ עו"ד אורי שוורץ
9. מחלקת החדשות ערוץ 10
שניהם ע"י ב"כ עו"ד מירב שיבק
10. "רדיו ללא הפסקה"
ע"י ב"כ עו"ד ליאור חריש

המשיבים:

בקשה לצו מניעה

החלטה

לבקשת באי-כוח העותרים אני מחליט למחוק את שמותיהם של משיבים אלה מהיותם משיבים לעתירה: המשיב 3, המשיב 6, המשיב 7 והמשיב 9.

סיימתי לשמוע את טיעוניהם המפורטים של העותרים, ועד שהחילותי שומע את טיעוניהם של המשיבים העליתי לפני המשיבים הצעת-ביניים המורכבת מכמה וכמה חוליות.

ראשית לכל, המשיבים - כל אחד מהם - עומדים על טיעוניהם כי לא הפרו את הדין בשדרם את השידורים נושא הדיון. כנדרש מכאן, שמורות להם לכל בעלי-הדין זכויותיהם לטעון טענותיהם כבתחילה.

שנית, אני מציע למשיבים שיצהירו לפרוטוקול כי יעשו כמיטבם כדי שלא לשדר, כל אחד בשידוריו הוא, תעמולת בחירות עד ליום הבחירות (ועד בכלל), כשם שלטענתם לא שידרו תעמולת בחירות עד היום. להתרת ספיקות אוסיף, כי לא אמרתי שמסכים אני לטענת המשיבים שאכן לא שידרו עד היום תעמולת בחירות. כאמור לעיל, כל אחד מבעלי-הדין עומד על אמיתות-שלו. על צידי שלי אוסיף בקשה מאת המשיבים, כי אם השתדלו

עד היום, כטענתם, שלא לשדר תעמולת בחירות, כי-אז בימים
יבואו ישתדלו כן שבעתיים.

באי-כוח העותרים והמשיבים הודיעוני כי מסכימים הם
להצעתי, ואין לי אלא לקוות כי בכך תבוא עתירה זו על סיומה
הראוי. ואולם לעת הזו תישאר העתירה תלויה ועומדת עד אם
יודיעוני העותרים על מחיקתה.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ה' בכסלו תשס"ג
10 בנובמבר 2002

**תר"מ 6/2002
(בח' 5/02)**

העותר: ניסן סריזדה
באמצעות צור חכמון - יועץ לענייני
פרסום
חיים עוזר 30, פ"ת

- נ ג ד -

המשיבים: 1. הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו
2. רדיו דרום בע"מ

**חוות-דעת בנושא תעמולת בחירות ברדיו
אזורי בבחירות לרשות מועצה אזורית**

1. בעוד שבועות מיספר אמורות להיערך בחירות לראשות כמה-וכמה מועצות אזוריות. השאלה הנשאלת היא, אם לעניינן של בחירות אלו ניתן – דהיינו: האם יש היתר – לשדר תעמולת בחירות ברדיו האזורי.

2. אלה הם המתדיינים שלפניי: מר ניסן סריזדה, מועמד לראשות המועצה האזורית "מרחבים" (להלן אכנה אותו – מר

טריזדה); תחנת הרדיו האזורית "רדיו דרום בע"מ" (רדיו דרום); הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (הרשות). והמחלוקת: מר סריזדה מבקש לשדר ברדיו דרום שידורי תעמולת בחירות מטעמו. רדיו דרום מסכים להיעתר לבקשה ובלבד שהדבר מותר על-פי דין, ואולם הרשות השנייה קבעה כי שידורי תעמולה אלה אסורים. השאלה הנשאלת היא אפוא, אם לעניינן של בחירות לראשותה של מועצה אזורית יש היתר כדין לשדר תשדירי תעמולה ברדיו אזורי.

3. באי-כוח בעלי-הדין – עורכי-הדין אסנת אלירם ויאיר עשהאל מטעם הרשות, מר צור חכמון מטעם מר סריזדה ועורך-דין מנחם חכמון מטעם רדיו דרום – החכימוני בחוות-דעת שהניחו לפניי. עיינתי בחוות-הדעת, נועצתי בדין החל, ולהלן היא חוות-דעתי.

4. דבר-החוק שלענייננו הוא חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה או החוק). כהוראת סעיף 1 בו, מחיל החוק עצמו על הבחירות לכנסת, "והוא יחול אם אין הוראה אחרת לעניין זה גם על הבחירות לעיריות ולמועצות מקומיות." מהן "מועצות מקומיות" והאם כוללות הן "מועצות אזוריות"? התשובה לשאלה היא כי מועצות מקומיות הן מועצות שהוקמו על-פי סעיף 1 לפקודת המועצות המקומיות [נוסח חדש], וכי מועצה אזורית אף היא בכלל מועצות מקומיות. אכן, מועצה

אזורית מתכוננת על-פי הוראות צו המועצות המקומיות (מועצות אזוריות), תשי"ח-1958 – צו המוצא מכוח הסמכויות שבסעיף 1 לפקודת המועצות המקומיות [נוסח חדש] – ושמה מעיד עליה כי מועצה מקומית היא. ראו עוד, למשל, ההגדרה בחוק המועצות האזוריות (בחירת ראש המועצה), התשמ"ח-1988, ולפיה "מועצה אזורית" היא "מועצה מקומית שהוקמה לפי סעיף 1 לפקודת המועצות המקומיות [נוסח חדש], ואשר כוננה כמועצה אזורית".

יש מועצה אזורית, יש מועצה מקומית א', יש מועצה מקומית ב', וכל אלו מועצות מקומיות מזנים שונים הן. וכך, בקובעו בסעיף 1 בו כי מחיל הוא עצמו "גם על בחירות לעיריות ולמועצות מקומיות", הודיענו חוק התעמולה כי מכוון הוא לחול לא אך על הבחירות לכנסת – לרשות המרכזית במדינה – אלא על הבחירות לרשויות המקומיות אף-הן, לאמור, על הבחירות לשלטון המקומי. מסקנה: חוק התעמולה חל על בחירות למועצות אזוריות.

5. הבה נבחן עתה את חוק התעמולה לגופו. חוק התעמולה מכיל בקירבו איסורים, הגבלות והיתרים על דרכי תעמולת בחירות. לענייננו צריך לפנים סעיף 5 שלחוק, הקובע ומורה אותנו בלשון זו:

<p>5. (א) על אף האמור בכל דין אחר, בשידורי רדיו או טלוויזיה -</p> <p>(1) לא תהא תעמולת בחירות בתקופת 60 הימים שלפני הבחירות;</p>	<p>הגבלת תעמולה בשידורי רדיו וטלוויזיה</p>
--	--

(2) בטל.

(ב) הוראות סעיף זה לא יחולו על
שידור של תעמולת בחירות
ברדיו או בטלוויזיה לפי
סעיפים 15 ו-15א ו-16ד.

הואיל ומצויים אנו עתה בתקופת שישים הימים שלפני הבחירות,
ממילא אסורה תעמולת בחירות ברדיו למועצות אזוריות; והוא
בכפיפות להוראות הסעיפים 15, 15א. ו-16ד. לחוק. סעיפים 15
ו-15א. עניינם הוא אך בבחירות לכנסת, ואנו נפנה עצמנו
להוראת סעיף 16ד., לברר ולנסות למצוא אם יש בה היתר מן
האיסור שבסעיף 5 לחוק.

6. הוראת סעיף 16ד. שלחוק התעמולה פורשת עצמה על-
פני שורות רבות, בקובעה הסדרים מהסדרים שונים לעניינם של
שידורי תעמולה ברדיו אזורי בבחירות למועצות מקומיות.
וכלשונו של סעיף 16ד. (ב):

..... (א) .ד16	שידורי תעמולה ברדיו אזורי בבחירות למועצות מקומיות
(ב) בעל זיכיון רשאי לכלול בשידוריו, במסגרת זמן השידור המוקצה לו לשידור תשדירי פרסומת, תעמולת בחירות של רשימת מועמדים ומטעמה בלבד, בתקופת שלושים הימים שלפני בחירות לרשות מקומית המצויה באזור זיכיונו.	

עיקר לענייננו עתה הוא בתחום התחולה האישי, ועתה ידענו כי מדברים אנו בהיתר הניתן ל"בחירות לרשות מקומית". מהן "בחירות לרשות מקומית"? על-כך משיבה לנו ההגדרה שבסעיף .ד16 (א), ולפיה:

.ד16 (א) לענין סעיף זה -	שידורי תעמולה ברדיו אזורי בבחירות למועצות מקומיות
"בחירות לרשות מקומית" - בחירות הנערכות ברשות מקומית למועצת הרשות ולראש הרשות באותו יום;	

מהי אפוא "רשות מקומית" שהוראת סעיף 16ד. חלה עליה? על
 כך משיבה לנו הגדרת "רשות מקומית" שבסעיף 16ד. (א) עצמו,
 והיא:

"רשות מקומית" – כהגדרתה בחוק
 הרשויות המקומיות (בחירות),
 התשכ"ה-1965.

נמשיך אפוא במסע – זו הפעם אל-עבר חוק הרשויות המקומיות
 (בחירות), תשכ"ה-1965 – בחיפוש אחרי הגדרת "רשות
 מקומית". הגדרה זו תימצא לנו בסעיף 1 לאותו חוק, ולפיה:

הגדרות 1. בחוק זה -
 "רשות מקומית" עיריה או מועצה
 מקומית, למעט מועצה אזורית;

כך מגיעים אנו אל סוף המסע, יגעים מעט אך מחזיקים בפתרון:
 הוראות ההיתר שבסעיף 16ד. לחוק התעמולה - זו הוראה
 שעניינה שידורי תעמולת בחירות ברדיו אזורי - מחילה עצמה על
 בחירות לעיריה או למועצה מקומית אך למעט בחירות למועצה
 אזורית.

7. נצרף עתה אחד לאחד וכך נאמר: כהוראת סעיף 5 לחוק התעמולה, אסורה תעמולת בחירות בבחירות לעיריות ולמועצה מקומית. סעיף 16ד. שלחוק מתיר את האיסור, אך רק באשר לעיריה ולמועצה מקומית שאינה מועצה אזורית. אין התרת איסור תעמולת בחירות בבחירות למועצה אזורית. משאין התרת איסור נותר האיסור על כנו.

מסקנה: בבחירות למועצה אזורית אסורה היא תעמולת בחירות על דרך של פירסום ברדיו אזורי.

משהיגענו למסקנה שהיגענו, ניתן למצוא לאותה מסקנה חיזוקים; ניתן להעלות עליה תמיהות; ובאי-כוח בעלי-הדין, מזה ומזה, העלו גם חיזוקים גם תמיהות. ואולם המסקנה המתקבלת משירשור הוראות-החוק אינה נדרשת לחיזוקים. ואשר לתמיהות, עניין הן למחוקק לענות בו.

8. סוף דבר: כהוראות חוק התעמולה, אין לשדר ברדיו אזורי שידורי תעמולה בבחירות לראשות מועצה אזורית, וממילא אין מקום כי איענה למר סירודה.

הבקשה נדחית.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ירושלים, ח' שבט תשס"ג
11 ינואר, 2003

**עמדת יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
בנושא הפסקת דברי התעמולה של ראש הממשלה
בערב שבין יום חמישי 9/1/03
לבין יום שישי 10/1/03**

ישיבת לילה זו כונסה על-פי בקשתו של חבר הכנסת מיכאל איתן. העילה המיידית לבקשה היתה החלטתי להפסיק שידור חי שקיים ראש הממשלה בערב שבין יום חמישי ה-9.1.2003 לבין יום שישי ה-10.1.2003 בשלוש רשתות הטלוויזיה ובערוצי הרדיו למיניהם.

כפי שנמסר לי, עמד ראש הממשלה לקיים מסיבת עיתונאים בעניין ההאשמות שהועלו נגדו בנושאים כספיים שונים, ולעניין זה נתבקשתי לאחר את שידורי התעמולה בערוץ 1 של הטלוויזיה, שידורים שאמורים היו להחל בשעה 20:05. הסכמתי, כמובן, לבקשה. אין זה מעשה שבכל יום שראש ממשלה מבקש, הוא עצמו, לפנות לציבור הרחב, וסברתי כי איחור תחילת שידורי התעמולה בחמש דקות, ואפשר אף ב-10 דקות, אינו אלא דבר של זוטות.

פתחתי את מכשיר הטלוויזיה שבלשכתי – דבר שאיני עושה אלא לעתים רחוקות ביותר – ובסביבת השעה 20:00 בערב הופיע ראש הממשלה על המרקע. צפיתי בו והאזנתי לדבריו אך בדרך אגב, הואיל ובאותה עת העסקתי את עצמי בעבודה אחרת. ואולם, אט אט נתחוור לי כי המדובר אינו כלל במסיבת עיתונאים, אלא בתעמולת בחירות חריפה וקשה מפי ראש הממשלה. למיטב הבנתי, כך אף תכנן ראש הממשלה מלכתחילה את הופעתו בטלוויזיה וברדיו, ולמיטב זכרוני הוא נעזר אף ברישומים שהיו לפניו בעת שדיבר. משנתחוור לי כי המדובר אינו כלל

במסיבת עיתונאים, כפי שנמסר לי, אלא בתעמולת בחירות מזוקקת, גמלה לאלתר החלטה בלבי שלא להתיר את המשכה. ביקשתי אפוא ממי שביקשתי כי ייעשה להפסקת השידור בטלוויזיה וברדיו, ובקשתי נתמלאה לאחר מספר דקות. למותר לומר שלא ביקשתי - אף אין סמכות בידי - לבטל את מסיבת העיתונאים, ומסיבת העיתונאים אכן נמשכה והלכה על-פי התכנון מראש.

בדרך אגב אעיר ואומר עוד זאת: כפי שאמרתי בראש דבריי, שידורי התעמולה בערוץ 1 אמורים היו להחל בשעה 20:05, והסכמתי לאחר את תחילתם בדקות מספר לפי הבקשה שהופנתה אליי. מסקנה נדרשת מאליה היא, כי למצער לענייניו של ערוץ 1 מחובתה של רשות השידור, ממילא, היה להפסיק את השידור בסביבות השעה 20:10 או 20:15. חשבון פשוט יעלה אפוא כי בענייניו של ערוץ 1, מכל מקום, לא נקטעו דבריו של ראש הממשלה. לא כן באשר לערוץ 2, לערוץ 10, (לערוץ השלישי), ולשידורי הרדיו.

לאחר ששמעתי הערב דברים מפיו של חבר הכנסת מיכאל איתן, אוכל לומר אך זאת, כי גם לו שלטתי על העבר - ואיני שולט על העבר - לא הייתי משנה מהחלטתי להפסיק את דבריו של ראש הממשלה. כאמור, ראש הממשלה השמיע תעמולת בחירות נטו, ביודעין ובכוונת מכוון, ולולא הפסקתי את דבריו כי אז מעלתי בתפקיד שהפקיד בידי המחוקק לשמור ככל יכולתי על קיום החוק.

אינני ירא מאיש, גם לא מראש הממשלה. בימים שמכבר רווח הביטוי שהמלך אינו עושה עוולה, THE KING CAN NOT DO NO WRONG. לא כן בימינו, במדינות דמוקרטיות שבמערב, וגם במקום שיש מלכים או מלכות, המלכים והמלכות מלכים ומלכות של חוקה הם. החוק הוא מעל הכל, מעל כולנו. אכיפת החוק הופקדה בידי ואין זה מקרה שעל-פי חוק יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת שופט של בית המשפט העליון הוא. בכל אשר יילך ויבוא, שופט נושא באמתחתו את כליו, וכליו כלי המשפט, הצדק והשיוויון הם. בכלים אלה עשיתי שימוש באותו יום חמישי בערב, ואילו חזרתי אל אותו ליל חמישי במנהרת הזמן, כי אז הייתי חוזר על אותה החלטה.

אני דוחה בתוקף האשמה שנשמעה כלפיי ולפיה "סתמתי" את פיו של ראש הממשלה. דברים אלה הנשמעים כלפיי דברי-זדון הם, והאדם הישר יודע זאת היטב. חלילה לי מסתום פיו של אדם. לא עשיתי כן מעולם. אינני עושה זאת כהיום הזה. לא אעשה זאת לעתיד לבוא. ואולם, בראותי כי נעשה עוול, אעשה ככל יכולתי וככוחי שנתן לי האלוהים לתקון את העוול. באותו ליל חמישי סברתי כי נעשה עוול ועשיתי לתיקונו.

ביומיים האחרונים שמעתי בכלי התקשורת פרסומים מפרסומים שונים ולפיהם אתבקש בישיבת הלילה ליתן הסבר להחלטתי. אינני יודע אם הדברים שאמרתי למעלה דברי הסבר הם, ואולם לתוהים ולמפקקים אומר כי הסברים חייב אני רק למצפוני ולא ללוהיי, אף לא לאדם אחר עלי אדמות. מצפוני זך ונקי ואני עומד כמאשים ולא כנאשם.

אולם אם בכל זאת סובר מישהו כי חייבתי עצמי בסתימת פיות, אשיב לו כפי שהשבתי לחבר הכנסת איתן: אם אמנם רואה עצמו ראש הממשלה נפגע כתוצאה מכך שעצרתי את השידור הישיר בטלוויזיה וברדיו, הצעתי פרוסה לפניו. אדרבא, כשם שלא ראיתי כל פגם מראש בשידור ישיר של מסיבת העיתונאים, כן לא אראה כל פגם שהוא בשידור הקלטה של אותה מסיבת העיתונאים באחד מימים אלה. והוא, כמובן, במסיבת העיתונאים ולא בדברי ההקדמה שלא היו אלא תעמולת בחירות. במהלך הדיון הלילה העליתי הצעה זו בפני חבר הכנסת איתן שלוש פעמים. הצעה - העליתי, תשובה - לא קיבלתי. אין לי אלא להסיק מכאן כי ראש הממשלה אינו מעוניין כלל בשידור מסיבת העיתונאים

שקיים ואם אינו מעוניין בשידור המסיבה, מה לו לחבר הכנסת איתן שטוען הוא כי סכרו את פיו של ראש הממשלה? דומני שאין צורך כי אאריך בנושא זה.

חבר הכנסת איתן העלה לפניי שתי בקשות, ואדון בהן אחת לאחת. הבקשה האחת מייסדת את עצמה על טענתו של חבר הכנסת איתן כי עד עתה קופח ראש הממשלה ועימו הליכוד בשידורי הטלוויזיה והרדיו; שמפלגת העבודה זכתה בזמן שידור ארוך מן הזמן שזכתה בו מפלגת הליכוד. (בהקשר זה התלונן והוסיף מר אבידן, נציג ש"ס, על כך שמדברים כל העת על מפלגת העבודה ועל מפלגת הליכוד. וש"ס והמפד"ל - מה יהא עליהן?) על יסוד טענה זו של הפלייה בין מפלגת העבודה למפלגת הליכוד, ביקש חבר הכנסת איתן ממני כי אדאג ולעתיד לבוא יקויים ויובטח שיוויון מלא בשידורי הרדיו והטלוויזיה "לליכוד ולעבודה", ובוורסיה אחרת (כלשוננו) "לימין ולשמאל". כיצד ייעשה ויישמר השיוויון? הוסיף חבר הכנסת איתן וביקש כי אמנה שני "אנשי מוניטור" שיעקבו אחרי כל השידורים ברדיו ובטלוויזיה וידווחו לי (ועל דעתי שלי אוסיף - כל היום וכל הלילה) על שמירת השיוויון, או על פגם כלשהו שנפל בשמירת השיוויון. יתר על כן: חבר הכנסת איתן אינו מספק עצמו אך בשיוויון על דרך הכלל ומבקש הוא כי השיוויון יישמר, בלשוננו, "אחת לאחת", קרא: בכל תכנית ותכנית. (תמהני כיצד ניתן לקיים שיוויון זה אליבא דמר אבידן. האם בכל תכנית יופיעו כל נציגי המפלגות, לרבות הירוקים, עלה ירוק והמפלגה למען זכויות הגבר?).

בקשתו זו של חבר הכנסת איתן אינה מקובלת עליי. אכן, עקרון השיוויון עקרון יסוד הוא בשיטת המשפט בישראל ומהווה הוא חלק בלתי-נפרד מן המערך הגנטי של כל כלל וכלל במשפט. ואולם לענייננו, נתקשיתי להבין כיצד ניתן להחיל את עקרון השיוויון. ככל שהמדובר בשידורי תעמולה, המחוקק קבע מנגנון לקביעת זמני השידורים של המפלגות, וזה השיוויון המחייב. (ראו התקדים המנחה בפרשת "אגודת דרך ארץ", בג"ץ 246/81, אגודת דרך ארץ נגד רשות השידור, פד"י ל"ה (1(4)). ואילו ככל שהמדובר הוא בשידורים מעבר לשידורי התעמולה שעל פי חוק, אסורה היא תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה. האם מתבקש אני אפוא, כשופט, כי אצווה על שיוויון באי-חוקיות?

בין כך ובין כך, אם תלונה יש בפי מאן דהוא על עבירה שנעברה על חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959, והתלונה תוגש על-פי הנוהל שנקבע לדבר, למותר שאדון בה כפי שדנתי עד כה בתלונות שהוגשו לי בסדר המקובל והטוב. ואולם אין זה בסמכותי ואין זה בכוחי לעשות מחוץ לחוק ובניגוד לחוק.

בקשתו השנייה של חבר הכנסת איתן היתה כי אורה על כינוס המליאה לדיון בנושא תעמולת הבחירות. בקשה זו בקשה תמוהה היא בעיניי. המליאה של ועדת הבחירות המרכזית כוננה בחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, וסמכויותיה הן כסמכויות שהיקנה לה החוק. עיון בחוק התעמולה ילמדנו כי סמכויותיה של המליאה, לענייננו, הן לשבת בערעור על החלטות הניתנות בידי יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית (סעיף 17ב(ב) לחוק התעמולה). לא ידעתי מה סמכות יש לה למליאה לדון בנושא של שידורי תעמולה על דרך הכלל, ולמותר לומר שלא אני ולא נשיאות ועדת הבחירות מחזיקים בסמכות להעניק למליאה סמכות שאין לה על-פי חוק. יתר על כן: כוונתו של חבר הכנסת איתן שקופה היא, ובקשתו היא, למעשה, כי המליאה תנחה אותי כיצד אפעיל את סמכויותיי על-פי חוק: על מי אצווה, מתי אצווה, כיצד אצווה, כיצד אפעיל את שיקול דעתי לעת שבקשה לצו מניעה מוגשת לי להכרעה, וכיצד אפעיל את שיקול דעתי – כבמקרה הנדון עתה – שעה שאין בקשה מוגשת לי אלא פועל אני מכוחי שלי. ואולם כל אלה אינם עניין כלל למליאה. המליאה אינה מתווך ואינה מגשר ביני לבין החוק. אני פועל אך ורק על-פי החוק ועל-פי מצפוני, ולא אקבל לא מן המליאה ולא מכל אדם שהוא הנחיות כיצד להפעיל את סמכויותיי על-פי חוק.

דברים אלה מכתוב אני בנוכחות חברי הנשיאות, לאחר סיום הישיבה. והנה, תוך כדי קריאת הדברים התנגד חבר הכנסת איתן לדבריי כי כוונתו בבקשתו לכינוס המליאה "כוונה שקופה היא". לטענתו, אותה השמיע בכעס, הוא לא טען טענה מעין זו ועל כן לא הייתי זכאי לייחס לו דברים שלא אמר. אפשר שכך הוא. ואולם, אם כך, תמהני לשם מה נדרש כינוס המליאה? ולעניין זה אני עומד – ובתוקף אני עומד – על

דברים שאמרתי ולפיהם אין לה למליאה כל סמכות להנחות אותי כיצד להפעיל את שיקול דעתי.

חבר הכנסת איתן הוסיף וביקש להגיש ערעור על החלטתי בעניין מסיבת העיתונאים של ראש הממשלה, אולם לשם כך אין הוא נדרש להסכמתי. יגיש ח"כ איתן ערר על-פי נוהל הגשת ערר (עמוד 279) (והמליאה תכונס לדון בערר. על צדי שלי אומר, כבר מעתה, כי ספק בעיניי מה יש לה למליאה לדון בערר על מעשה עשוי (FAIT ACCOMPLI). ואולם דבר זה אומר אני למעלה מן הצורך, שכן לבקשת חבר הכנסת איתן, אם יוגש ערר, תכונס המליאה לדיון בו.

עד כאן בקשותיו וטיעונו של חבר הכנסת איתן.

חבר הכנסת אפי אושעיה ביקש אף הוא בקשה לחלופין, וזו היא הבקשה: שיוקצה למפלגת העבודה זמן שידור שווה לזמן השידור שראש הממשלה עסק בו בשידור תעמולה, ולחלופין, כי ינוכה מזמן שידורי התעמולה של הליכוד אותו זמן שראש הממשלה עסק בתעמולת בחירות.

בקשות אלו, שתיהן יחדיו וכל אחת מהן לחוד, אינן מקובלות עליי. אשר להקצאת זמן שידור זהה, אין צורך להאריך דיבור כי לא אעשה שלא כחוק ובניגוד לחוק - והרי בקשתו של חבר הכנסת אושעיה פירושה הוא, להלכה ולמעשה, כי אעשה בניגוד לחוק. ובאשר לבקשה לנכות זמן שידור משידורי התעמולה של הליכוד, אומר אך זאת, כי לו ניכיתי ממפלגת העבודה וממפלגת הליכוד את דקות השידורים הבלתי-חוקיים של תעמולה ששודרו בזמן האחרון, כי אז לא נותרה בידיהם ולו שנייה אחת לשידורי התעמולה המותרים, ואפשר ואף היו נותרות בחובה.

אני דוחה, אפוא, את בקשותיו של חבר הכנסת אושעיה.

השעה 23:33 . וכאן תמו דבריי.

י' בשבט תשס"ג
13 בינואר 2003

לכבוד
מר אביעד ויסולי

מר ויסולי הנכבד,

הנדון: ערעור על החלטת יו"ר ועדת הבחירות להפסיק שידור
חי של מסיבת העיתונאים של ראש הממשלה מיום 9.1.03
מכתבך מיום 12.1.03

ראיתי את מכתבך מהסמך וקראתי בו.

ביום חמישי 9.1.2003, בשעות הערב, הוריתי את אמצעי
התקשורת האלקטרוניים - את הטלוויזיה ואת הרדיו - להפסיק
ולשדר דברי תעמולה של ראש הממשלה ששודרו בשידור חי.
נמצא לי כי שידור זה היה שידור בלתי-חוקי, ועל-כן עשיתי
שימוש בסמכותי הקבועה בסעיף 17ב(א) לחוק הבחירות (דרכי
תעמולה), תשי"ט-1959, (חוק התעמולה), וציוויתי צו שציוויתי.

עתה מבקש אתה לערור על החלטתי האמורה, וזאת -
לדברייך - כהוראת סעיף 17ב(ב) לחוק התעמולה וסעיף 137 לחוק
הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969.

במכתבך לא מצאתי מה מעמד קנית להגיש ערר זה
שהיגשת.

לפי פירושי לחוק, רק "הנוגעים בדבר" קנו זכות לערור
על צו שניתן לפי סעיף 17ב(א) לחוק התעמולה, אלה בעלי
אינטרס המנויים בסעיף 17ב(א) לחוק התעמולה, ולענייננו - גם
ראש הממשלה. לעניות דעתי לא קנה אדם אחר זכות להגיש ערר
על החלטתי, ואין כל הצדק כי אטריח את חברי המליאה לישיבה
בעקבות עררך - ערר שהוגש בידי אדם שאין לו סמכות להגיש
ערר.

אני דוחה אפוא את בקשתך, וכאמור לא אורה על כינוסה
של ועדת הבחירות המרכזית לדון בעררך אשר הוגש בהיעדר
סמכות.

בכבוד רב,
מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ג בשבט תשס"ג

16 בינואר 2003

על-אודות תעמולת בחירות שהיתה

בתוכנית "ערב חדש" ביום 15.1.03

אתמול, ביום 15.1.03, בשעות הערב המאוחרות, מצאתי במשיכון שיחות אחדות, שתיים מהן מאת צופים בתוכנית "ערב חדש". היו אלה צופה וצופה שטענו בחריפות כנגד תעמולת בחירות שניהל מר עמרם מיצנע (היא: "תעמולת בחירות מכוערת"; הוא: "תעמולה חצופה ובוטה") לעת ששוחח עם מר דן מרגלית. שני הצופים - אשר לא זיהו עצמם בשם - דיברו בזעם עצור אך בלשון נקיה ובטון שקט. אני עצמי לא צפיתי בתוכנית - אינני נוהג לצפות בתוכניות בטלוויזיה בשעות העבודה - אך משקיבלתי הודעות אלו התקשרתי מיידית עם דובר ועדת הבחירות, מר גיורא פורדס, וביקשתי לברר את הצורך בירור.

מר פורדס התקשר אלי לאחר דקות מיספר ודיווח לי כי שוחח עם מנהל הטלוויזיה החינוכית, מר צבי שפירא, וכי מר שפירא אמר לו שהמדובר היה בעימות בין מר מצנע לבין השרה הגב' ציפי ליבני. ביקשתי וקיבלתי את תכתוב השיחות, והתברר לי, אמנם, כי בסמוך לאחר השיחה עם מר מצנע שוחח מר מרגלית עם גב' ליבני. קריאה בתכתוב לימדה אותי כי שניהם גם-

יחד, גם מר מצנע גם הגב' ליבני, עסקו ב"תעמולת בחירות". אפשר שהצופים אשר דיווחו לי טילפנו אליי תוך כדי השיחה עם מר מצנע, ועל-כל פנים לפני שגב' ליבני דיברה. רק כך אוכל להסביר את העובדה שגב' ליבני לא נזכרה בשיחות שהמתינו לי.

בעמתי את שתי השיחות, זו עם זו, לא נמצא לי כי חל עיוות בהגינות בחלוקה בין שני הדוברים. ואולם גם זו אמת, ששני הדוברים עסקו גם בתעמולת בחירות אסורה, אם כי בקצרה.

ביקשתי דיווח ממנהל הטלוויזיה החינוכית, וקיבלתי מכתב שהעתקו מצורף לדיווח הנוכחי. אני מסתייג מדבריו של מר שפירא כי בשיחות עם ה"ה מצנע וליבני לא היתה תעמולת בחירות. אודה עם זאת כי תעמולה תעמולה זו היתה תעמולה "רכה".

בכבוד רב,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**ב. תעמולת בחירות
בערוצי הרדיו הפיראטיים**

כ"ג בכסלו תשס"ג
27 בנובמבר 2002

תב"כ 1/02

העותרת: זהבה גלאון (בשם סיעת מרצ)

המשיבים:
1. בעלי "רדיו 10"
2. בעלי רדיו "קול האמת"

בקשה לצו מניעה מיום 27.11.2002

החלטה

1. עתירה זו שלפניי – העותרת בה היא חברת-הכנסת זהבה גלאון – מפנה עצמה כנגד "בעלי רדיו 10" ו"בעלי רדיו כל האמת" והם שני גופים נעדרי-מען או מקום מגורים קבוע.

2. בעתירתה מתלוננת חה"כ גלאון על כך ששני ערוצי הרדיו המשיבים – ערוצי רדיו "פיראטיים" – שידרו ראיון עם מר בנימין נתניהו, עם השר אלי ישי ואחרים, ולטענתה יש בראיונות אלה משום הפרה בוטה של חוק הבחירות (דרכי תעמולה) תשי"ט-1959 (חוק התעמולה). "ראיונות בערוצים פיראטיים" כך

כותבת חה"כ גלאון בעתירתה "מהווים תעמולה בלתי חוקית, והמשך פעילותם מהווה רמיסת חוק בראש חוצות". עוד כותבת חה"כ גלאון בעתירתה, כי "שימוש על-ידי גורמים פוליטיים בתחנות פיראטיות מעניק יתרון למפלגות המזוהות איתן ופוגם בשוויון ההזדמנויות של המועמדים לכנסת במערכת הבחירות."

3. על תופעת תחנות הרדיו ה"פיראטיות" ידענו זה-מכבר. נתקלנו בתחנות רדיו אלו לעת הבחירות לראשות הממשלה, בשנת 2001, והנה מצטלבות דרכינו שוב. כסבור הייתי לתומי – אכן, לתומי – כי תופעה "פיראטית" קשה זו תיעלם מחיינו כלא היתה, שהרי כך תובע החוק וכך מכתוב הנוהל הדמוקרטי התקין. מסתבר כי תוחלתי נכזבה. עולם כמנהגו נוהג ומה שהיה הוא שהוה. ראו החלטה מיום 31.1.2001 בתב"מ 17/01 עמותת "קשב" – מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל ומר יזהר באר נ' תחנת הרדיו "קול האמת", תחנת הרדיו "קול הנשמה", תחנת הרדיו "מכל הלב", תחנת הרדיו "קול החסד", תחנת הרדיו "רדיו 10", תחנת הרדיו "ערוץ 2000" ועוד, פורסמה בחוברת "החלטות והנחיות" בהוצאת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, שבט תשס"א, פברואר 2001, 49.

4. ואולם, ענייננו עתה אין הוא בתחנות ה"פיראטיות" באשר הן. תופעה קלוקלת זו של תחנות רדיו "פיראטיות", תופעה היא שהרשויות המוסמכות - בראשן הממשלה והיועץ

המשפטי לממשלה - אמורות לטפל בה. אכן, אם יימשכו הדברים וילכו כפי שהיו לעת הבחירות בשנת 2001 - וככל הנראה נמשכים הם מאז ועד עתה - חוששני שמא ייאמרו עלינו דברים שנאמרו על אבותינו בשכבר הימים: בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה. אין לי אלא לקוות כי נתעשת יום אחד, נקום ועשינו את הישר ואת הטוב כדין וכסדר הטוב. כל כך – באשר לתחנות הרדיו ה"פיראטיות" באשר הן.

5. אשר לעתירה שלפניי, חיפשתי בה עוד ועוד, וחוששני כי לא נמצאה לי בה עילה ראויה להידרש לה. לא ידעתי מה אמרו ה"ה בנימין נתניהו, אלי ישי ואחרים בראיונות לרדיו ה"פיראטי", וממילא לא אדע מה עבירה נעברה, ולו לכאורה, על חוק התעמולה. הראיונות המשודרים בתחנות הרדיו ה"פיראטיות", אין בהם פסול - מבחינתו של חוק התעמולה - אך באשר משודרים הם בתחנות רדיו שתחנות "פיראטיות" הן. שומה עליו על עותר להוסיף ולהראות כי תוכן הראיונות עומד בסתירה לקבוע בחוק

התעמולה, וזאת לא נמצא לי בעתירה שלפניי. מטעם זה, ומטעם זה בלבד, לא אוכל להידרש לעתירתה של חה"כ גלאון.

6. מטעמים שהעליתי לעיל אני מחליט לדחות את העתירה.

בכבוד רב,
מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ג. שימוש בכספי גוף מבוקר
לצורך תעמולת בחירות

כ"ג בשבט תשס"ג
26 בינואר 2003

תב"כ 13/16

1. ח"כ אפי אושעיה
2. סיעת העבודה בכנסת

העותרים:

— נ ג ד —

1. סיעת "ישראל בעליה"
2. ח"כ נתן שרנסקי, שר השיכון
3. משרד הבינוי והשיכון
4. ח"כ יולי אדלשטיין
5. המשרד לקליטת העליה

המשיבים:

עו"ד אסף שחם

בשם העותרים:

עו"ד אליהו מינקוביץ

בשם המשיבים 1, 2 ו-4:

עו"ד טליה ששון ועו"ד דיקלה
פלומנבאום

בשם המשיבים 3 ו-5:

בקשה לביזיון בימ"ש ולחיוב
בתשלום אישי

החלטה

סעיף 2א לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה) קובע ומורה אותנו כי "לא ייעשה שימוש, בקשר עם תעמולת בחירות, בכספים של..." גופים אלה ואחרים, בהם משרדי הממשלה. תכליתה של הוראת-חוק זו ברורה על פניה: תקציבו של משרד ממשלתי הממשלה יועד לתכליות כלל-מדינתיות - על-פי מדיניות הממשלה - ולא להאדרת שמה של מפלגה שאיש מאנשיה עומד בראש המשרד. שימוש בכספי תקציבו של משרד לטובתה של מפלגה שקול כנגד מעילה בכספי הציבור. בא החוק ומורנו את המובן מאליו, לאמור, כי אסורה היא מעילה בכספי הציבור.

2. במהלך חודש דצמבר 2002 נתפרסמו בעיתונות בשפה הרוסית מודעות מטעם משרד הבינוי והשיכון והמשרד לקליטת העליה, ובהן יודע הציבור על הטבות בדיוור הניתנות לעולים-גימלאים. לשון המודעות וסיגנון, כך טענו וטוענים העותרים בעתירה - ח"כ אפי אושעיה וסיעת העבודה בכנסת - אין הן לשון וסיגנון אינפורמטיבי של מודעות המתפרסמות מטעם משרד ממשלה. הלשון והסיגנון נושאים אופי מובהק של תעמולה; לשון וסיגנון הם של מפרסמים המחמיאים לעצמם על הטבות שהם נותנים לזולתם. לשון אחר: משרד הבינוי והשיכון ועימו המשרד

לקליטת העליה - הם והעומדים בראשם: שר הבינוי והשיכון, השר נתן שרנסקי, וסגן השר לקליטת העליה, חה"כ יולי אדלשטיין - ביקשו לזהות הטבות הניתנות מכספי הממשלה עם מפלגתם, מפלגת "ישראל בעליה", ומכאן שבפרסום מודעות שפירסמו עברו על לאו הקבוע בסעיף 2א לחוק התעמולה.

3. בתשובה לעתירה הודיעתנו באת-כוח היועץ המשפטי לממשלה בשם משרד הבינוי והשיכון ובשם המשרד לקליטת העליה, כי "למשיבים ספק אם מדובר בתעמולת בחירות אסורה". בה-בעת, ו"למען הזהירות והסר כל ספק התחייב משרד הבינוי והשיכון האחראי על פרסום המודעה להביא לשינוי נוסח המודעה כך שתכלול רק מידע אודות הפרוייקט נושא המודעה וציון יתרונותיו, והכל כמפורט בתצהיר התומך. מכאן נראה כי אין עוד צורך במתן צו המניעה המבוקש." עוד טענה באת-כוח היועץ המשפטי, כי "על פי המיבחן האובייקטיבי-תוצאתי" - הוא המיבחן הקובע בענייננו - ספק אם יש בתוכן המודעה כדי להשפיע על הבוחר; בה-בעת, "בעיקר נוכח סמיכות הזמנים בין הפרסום למועד הבחירות הקרוב והעובדה כי קיימים במודעות רמזים אודות הישגי המשרד, סברו המשיבים למען הסר כל ספק כי ראוי לשנות את נוסח המודעה כך שתכיל אך ורק אינפורמציה בדבר הפרוייקט והיתרונות הטמונים בו. כאמור בתצהיר המצ"ב לתגובה זו נוסח המודעה ישונה בהתאם." תשובה זו, ניתן דעתנו לדבר, הוגשה - שלא כרגיל - אך בשם משרדי הממשלה ולא בשם

השר שרנסקי וסגן השר אדלשטיין. סיעת "ישראל בעליה" הגישה כתב-תגובה נפרד, וטענה בו כי לא היתה מעורבת "כהוא זה" בפירסום המודעות, וכי מכל מקום אין בתוכנן של אותן מודעות דבר האסור על-פי חוק. לכתב-תגובה זה הצטרפו, בהודעה נפרדת, השר שרנסקי וסגן השר אדלשטיין.

4. ביום 9 בינואר 2003 נתכנסו לשמיעת טיעונים על-פה, ונוכח הודעת המדינה החלטתי כי בעלי-הדין יעמדו בקשר ביניהם כדי להסכים על נוסח הודעה שמשרד הבינוי והשיכון ומשרד הקליטה יפרסמו ברבים על-אודות השכרה לטווח ארוך של דירות לעולים-גימלאים. "עד להחלטה אחרת", כך הוספתי והחלטתי בהסכמת בעלי-הדין "לא יפרסמו המשיבים ברבים מודעה בנושא הנידון". בהחלטה זו, כך סברתי לתומי, נסתיים הדיון הלכה למעשה. אלא שסְבָכְתִי, ותוחלתי, נכזבו.

5. עתירת העותרים לפניי היתה כי אעשה שימוש בסמכות הקנויה לי בסעיף 17ב(א) לחוק התעמולה, ואצווה צו המונע את המשיבים מביצוע מעשה עבירה לפי חוק התעמולה. סעיף 17ב(ג) לחוק התעמולה מוסיף וקובע, כי משציווה יו"ר ועדת הבחירות המרכזית צו כסמכותו בסעיף 17ב(א), ומי שהצו כונן נגדו הפר חיוב שהוטל עליו, יוחלו על המפר הוראות סעיף 6 לפקודת ביזיון בית-המשפט.

6. והנה, לא יצאו אלא ימים ספורים מאז החלטתי שמיום 9 בינואר, וביום 15 בינואר הגישו העותרים בקשה דחופה על-פי פקודת בזיון בית-המשפט והוראת סעיף 17ב(ג) לחוק התעמולה. לטענת העותרים, המשיכו המשיבים בפירסום מודעות על-אודות מיבצע השכרת הדירות לעולים-גימלאים, זו הפעם בשידור בטלוויזיה בערוץ 1 RTV. בהמשך ההליכים הסתבר שהמיבצע פורסם - לאחר החלטתי - גם בערוצי הטלוויזיה ORT ו"ישראל פלוס". עתירת העותרים זו הפעם היתה כי אאכוף על המשיבים, בקנס או במאסר, את קיום ההחלטה שמיום 9 בינואר, וכי אוסיף ואטיל את ההוצאות הכרוכות במיבצע הפירסום על סיעת "ישראל בעליה" ואישית על השר שרנסקי ועל סגן השר אדלשטיין.

7. המשיבים השיבו בכתב לטיעוני העותרים, ולאחר מכן נתכנסנו שוב לשמיעת טיעונים והשלמות על-פה.

8. עיון בתשובות המשיבים העלה לפניי מחזה רשומון - זו הפעם מחזה רשומון מן החיים. ימה וקדמה, צפונה ונגבה - אלה הילוכי הגירסאות שהוצגו מטעם המשיבים, ונתקשיתי לברור את הבר מן התבן ומן הקש. אין בדעתי להיכנס לפניי-ולפנים הגירסאות שהוצגו לפניי, שהקורים יסגרו עלינו ומוצא לא נמצא. אעלה אפוא אך את המסקנות שהיסקתי מבלייל העובדות שהוצגו בתצהירים ובטיעונים על-פה.

9. לא ניתן לחלוק ברצינות על המסקנה כי בפירסום השקופיות בטלוויזיה הפרו המשיבים את החלטתי מיום 9 בינואר. אכן, מיקצת מן המשיבים טענו כי החלטתי החילה עצמה אך על פירסום בעיתונות - על אותו פירסום שהוצג בעתירה במקורה - ולא על כל דיני פרסום אחרות. כך, למשל, אמר השר שרנסקי ביום 14.1.03, בתשובה לשאלת עיתונאי ברדיו רק"ע: "הוא [השופט חשין] לא אסר על הפרסום בטלוויזיה. האיסור תקף לגבי טקסט מסויים בעיתונות שעורר את אי הסכמתה של מפלגת העבודה..." טענה זו, יפה היה לה שלא נטענה משנטענה. פירכתה של גירסה זו גלויה על-פניה, ומה לנו שנוסיף. השאלה הנשאלת היא, מה מסקנה יש להסיק מכאן. ובנושא זה אין דעתי כדעת העותרים.

10. הוראת סעיף 6 לפקודת בזיון בית-המשפט - זו הוראת-חוק שאני אמור להחיל על עניינם של המשיבים - נועדה לאכוף על אדם או על גוף ציות לצו שיצא מלפני בית-משפט - לענייננו, ציות לצו שציווה יו"ר ועדת הבחירות המרכזית - והנחת היסוד היא שיש חשש כי האדם או הגוף שצונו לעשות או להימנע מעשות יוסיף ויפר צו שהוצא נגדו. צו כהוראת סעיף 6 לפקודת בזיון בית-המשפט לא נועד לענוש אדם או גוף בשל הפרת צו קודם; נועד הוא אך לכפיה במקום שיש חשש כי מי שהפר יוסיף ויפר צו שהוצא נגדו. בענייננו שלנו, שוכנעתי כי נתגלעו אי-הבנות בין הגורמים שהיו אחראים על הפירסום; כי בסמוך לאחר

שנתגלה כי צו ה-9 בינואר הופר, עשו האחראים לקיומו לאלתר; וכי כהיום הזה נפסק פירסום המודעות לחלוטין. נוכח כל אלה אינני סבור שיהא זה מוצדק כי אעשה שימוש בסמכות שקניתי ואכפה על המשיבים לקיים צו שאינו עוד מופר.

יתר-על-כן: כוונת ההחלטה שמיום 9 בינואר היתה להפסיק תעמולת בחירות האסורה כהוראת סעיף 2א לחוק התעמולה. והנה, עיון במודעה אשר פורסמה בטלוויזיה מעלה בבירור כי תוכנה הוא אינפורמטיווי גרידא וכי אין בה תעמולת בחירות אסורה; כי אותו אָד תעמולה שאפף את המודעות שפורסמו בעיתונות בשפה הרוסית נתפוגג ונעלם. הפרת ההחלטה שמיום 9 בינואר היתה אפוא - בעיקרה - הפרה טכנית, וגם מטעם זה אין זה ראוי, לדעתי, כי אעשה שימוש בסמכות הכפיה הניתנת בידי. משכך הם פני הדברים, נעלם ואיננו אף הטעם שהביאנו להחלטה ביום 9 בינואר, ואין כל מניעה שהמשיבים יוסיפו ויפרסמו ברכים אותה מודעה שנוסחה הובא לפניי.

11. אשר לעתירת העותרים כי אחייב את "ישראל בעליה" ואת המשיבים 2 ו-4 בהוצאות הפירסומים שהיו, שאלה זו חייבת להיות מוכרעת במסגרת מימון המפלגות, ואִפְנֵה אותה אל מבקר המדינה.

12. דבר אחרון: במהלך הדיונים שהיו לפניי, ביום 14 בינואר 2003, רואיין השר נתן שרנסקי ברדיו רק"ע. הראיון היה בשפה הרוסית, וכך קוראים אנו, בין השאר, בתיכתוב (בתרגום) של הראיון:

המראיין: מדוע בכל זאת, למרות איסורו של השופט חשין, נמשך מסע הפרסום של הפרוייקט בטלוויזיה?

שרנסקי: מסע הבחירות הנוכחי הוא מפתיע למדיי. במסע זה כל הזמן מורגשת נוכחותו של השופט חשין. הוא סותם את פיו של ראש הממשלה ומנסה למנוע מהמשרד שלנו ליידע את העולים החדשים לגבי פרטי הפרוייקט. ... הפרסום בטלוויזיה כולל הודעה על קיומו של הפרוייקט ומספר הטלפון שניתן להתקשר אליו.

המראיין: אבל השופט חשין אסר על כך ...

שרנסקי: הוא לא אסר את הפרסום בטלוויזיה. האיסור תקף לגבי טקסט מסויים בעיתונות שעורר את אי הסכמתה של מפלגת העבודה. מה שמפורסם בטלוויזיה הוא מידע מקצועי, טכני מטעם משרד הבינוי ומספר הטלפון.

אני מקווה מאוד כי במסע בחירות
 זה שבו על אנשים רבים נאסר
 להתבטא (החל מראש הממשלה)
 לא יאסרו על משרד הבינוי ומשרד
 הקליטה ליידע את העולים
 החדשים על זכותם לנצל פרויקט
 מצוין זה.

דבריו אלה של השר שרנסקי, יפה וראוי היה להם שלא ייאמרו
 משנאמרו. כך, למשל, התבטאותו הבלתי ראויה של השר שרנסקי
 כי "השופט חשין ... מנסה למנוע מהמשרד שלנו ליידע את
 העולים החדשים לגבי פרטי הפרוייקט."

האמנם? האמנם לא ידע השר שרנסקי כי אנשי משרדו-
 שלו הודיעו - מיוזמתם ולפני שהעניין בא לדיון על-פה לפני -
 כי עומדים הם לשנות את נוסח המודעה "כך שתכלול מידע
 אודות התוכנית לרבות סקירת יתרונותיה, בלבד."? (ההדגשה
 במקור; מתוך סעיף 6 לתצהירו של מר קובי בלייך, דובר משרד
 הבינוי והשיכון). מכל מקום: וכי דברי השר תיארו נכונה את
 החלטתי? וכי ניסיתי - כדבריו - "למנוע" את משרד הבינוי
 והשיכון ליידע עולים חדשים על-אודות זכויותיהם? אתמהה. אין
 לי אלא להצר על התבטאותו זו של השר שרנסקי. צר לי. צר לי
 מאוד.

13. סוף דבר: אני דוחה את הבקשה.

בכבוד רב,
מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ג בשבט תשס"ג
26 בינואר 2003

תב"כ 28/16

1. קשב מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר) 2. המרכז לפלורליזם יהודי - התנועה ליהדות מתקדמת שניהם על-ידי ב"כ עו"ד קרן דהרי	<u>העותרים</u>

— נ ג ד —

<p>סיעת המפד"ל ע"י ב"כ עו"ד פנחס מעוז</p>	<p><u>המשיבה</u></p>
---	----------------------

בקשה לצו מניעה לפי סעיף 17ב לחוק הבחירות (דרכי
תעמולה), תשי"ט-1959

החלטה

לאחר שיג ושיח בין באי-כוח בעלי-הדין לבין יושב-ראש
ועדת הבחירות המרכזית לכנסת, נאות עו"ד פנחס מעוז, בא-
כוחה של רשימת המפד"ל לכנסת, להצהיר - מבלי להודות
בטענת העותרים שהמפד"ל עשתה מעשה שלא כדין בפרסום
המודעות המצורפות לעתירה - כי לעתיד לבוא לא תעשה
המפד"ל שימוש, בתעמולת בחירות, בשמותיהם של רבנים

הבאים בגידרי ההודעה שהודיעה הממשלה כסמכותה בסעיף 1
לחוק שירות המדינה (סיוג פעילות מפלגתית ומגבית כספים),
תשי"ט-1959 (יה"פ לשנת תשכ"ט, 1792) כפי שתוקנה מעת
לעת.

בשומעה הצהרה זו הודיעתי עו"ד דהרי על מחיקת
העתירה.

אני נעתר לבקשה ואני מחליט על מחיקת העתירה.

בכבוד רב,
מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**ד. שימוש בצה"ל
בתעמולת בחירות**

כ"ג בשבט תשס"ג
26 בינואר 2003

תב"כ 19/16

1. חה"כ אפי אושעיה

העותרים:

2. סיעת העבודה בכנסת
ע"י ב"כ עו"ד אמנון לורך ו/או אסף
שחם

— נ ג ד —

1. רא"ל משה (בוגי) יעלון
ראש המטה הכללי

המשיבים:

2. צבא הגנה לישראל

3. סיעת הליכוד בכנסת
ע"י עו"ד א. הברמן ואח'

4. ראש הממשלה, מר אריאל שרון

5. שר הבטחון, מר שאול מופז
ע"י ב"כ עו"ד טליה ששון ועו"ד
דקלה פלומנבאום

בקשה למתן צו מניעה

החלטה

עתירה זו שלפניי שינתה פניה במהלך הדיון, וראוי שנתאר את הדברים בקצרה.

2. העותרים הם חה"כ אפי אושעיה וסיעת העבודה בכנסת, והמשיבים לעתירה במקורה היו הרמטכ"ל, רב-אלוף משה (בוגי) יעלון, צבא הגנה לישראל וסיעת הליכוד בכנסת. העתירה (במקורה) ביקשה אותי כי אצווה צו כסמכותי בסעיף 17ב(א) לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), ואסור על המשיבים - קרא: אסור על הרמטכ"ל ועל צה"ל - לאפשר לאנשי תקשורת להצטרף לפוליטיקאים הקשורים לליכוד ולבחירות לכנסת השש-עשרה, שעה שאלה מסיירים, מבקרים או נוטלים חלק באירועים הנערכים במיתקני הצבא. כן נתבקשתי לאסור על הקצונה הבכירה בצה"ל ליטול חלק באירועים שאנשי תקשורת מצלמים ומדווחים עליהם ממיתקני הצבא.

3. בעתירתם טענו העותרים כי ביום 28.11.02, ובעקבות אירועי טרור שהיו במומבסה ובבית שאן, כינס ראש הממשלה מסיבת עיתונאים שנטלו בה חלק שר הביטחון ומפקד חיל האוויר, וכי במעמד זה קרא ראש הממשלה לחברי הליכוד לצאת ולהצביע בבחירות המקדימות של הליכוד. עוד מתארת העתירה

סיוור שזכה לפירסום בתקשורת, שעה שביום 7.1.02 ביקרו ראש הממשלה, שר הביטחון והרמטכ"ל במיתקן "אדם". לטענת העותרים לא היה סיוור זה אלא "גיחת בחירות", שעה שראש הממשלה שוחח עם עיתונאים על נושאים פוליטיים והרמטכ"ל יושב לצידו באי-נוחות גלויה לעין. לגירסת העותרים, מבקשים ראש הממשלה ושר הביטחון ליצור זיהוי ביניהם לבין צה"ל - לנפס את צה"ל לעצמם - ומעשה זה, כך מוסיפים הם וטוענים, מעשה הוא אשר לא-ייעשה.

4. מעשים אלה, ומעשים אחרים כיוצא בהם, מעשים נוגדי-חוק הם - כך טענו העותרים - ומכאן היתה עתירתם כי אצווה צו ואסור על צה"ל כי ייעשה שימוש שלא-כדין במיתקניו.

5. המשיבים כפרו בטיעוני העותרים והשיבו כי מיפגשים בין מפקדי צה"ל לבין ראש הממשלה, שר הביטחון ואישי ציבור אחרים, נערכים במשך כל ימות-השנה - לא אך בתקופת בחירות - וכי אין כל טעם טוב וראוי לאסור על קיומם בתקופת בחירות. כך ככלל, ולא-כל-שכן שהצבא נתון למרות הממשלה והשר הממונה על צה"ל מטעם הממשלה הוא שר הביטחון. אשר לצילומים הנערכים במיתקני צה"ל, אלה נעשים מעשה-שיגרה, ואין זה ראוי לאסור עליהם לעת בחירות.

6. לעת הדיון על-פה הודיעתני דוברת צה"ל, תת-אלוף רות ירון - אשר ייצגה את הרמטכ"ל - כי הפיצה בין מפקדי צה"ל הנחיות מיוחדות לאירוח אח"מים בתקופת בחירות, וימים אחדים לאחר הדיון הוסיפה ושלחה אליי תא"ל ירון אותן הנחיות. וזה לשון ההנחיות:

(א) לאור העובדה שאנו נמצאים בתקופת בחירות, עלינו לנקוט משנה זהירות בכל הקשור לביקורי אח"מים בבסיסי צה"ל.

(ב) המשמעות העיקרית הנובעת מכך, היא מתן תשומת-לב לפרטים החשובים הבאים במהלך הביקורים:

(1) כאשר מצלמים האח"מ יש לוודא כי יהיה לבדו וללא אנשי צבא לידו, אם בשולחן הכבוד ואם במהלך הסיוור בשטח.

(2) יש לוודא כי הכתבים לא ישאלו את האח"מ שאלות בנושאים פוליטיים מול מפקדים וחיילים במהלך הסיוור. יש לתדרך הכתבים כי נושאים פוליטיים יועלו בנפרד, ולא בנוכחות החיילים.

(3) יש לשאוף לכך שלא
תהיינה תמונות חיילים
עם האח"מ המבקש.

(ג) לטיפולכם המידי.

7. משבאו הנחיות אלו לידיעתנו, ביקש בא-כוח העותרים לצרף כמשיבים לעתירה את ראש הממשלה, מר אריאל שרון, ואת שר הביטחון, מר שאול מופז, ואילו את הרמטכ"ל ואת צה"ל ביקש לעשות משיבים פורמלים בלבד. נעניתי לבקשה וביקשתי את תגובתם בכתב של ראש הממשלה ושל שר הביטחון.

8. בתגובתם הודיעוני ראש הממשלה ושר הביטחון כי מקבלים הם על עצמם את הנחיות דוברת צה"ל לאירוח אח"מים במיתקני צה"ל בתקופת הבחירות, וכי אומרים הם לנהג עצמם ברוח אותן הנחיות. וכך:

ככל שהדבר תלוי בהם, במהלך הביקורים במיתקנים צבאיים כאמור, לא ישתתפו [ראש הממשלה ושר הביטחון] ביוזמתם בצילום כשאנשי צבא לידם, ולא ישיבו לשאלות אנשי תקשורת בנושאים פוליטיים. בנוסף, ככל שהדבר תלוי בהם, לא יצטלמו [ראש הממשלה ושר הביטחון] ליד אמצעי לחימה, במהלך ביקוריהם

במיתקנים צבאיים כאמור, וזאת
עד יום 28.1.2003 כולל.

9. הנחיות דוברת צה"ל הנחיות ברורות הן. כן הן התחייבויות שנטלו על עצמם ראש הממשלה ושר הביטחון, כהתחייבויות ראויות הן. אכן, התחייבויות ראש הממשלה ושר הביטחון הגבילו עצמן עד ליום 28.1.03 - הוא היום המיועד לבחירות לכנסת - ואולם יש להבין אותן התחייבויות - וכך מבין אני אותן - כהתחייבויות בנות-פועל נורמטיביות, קרא, כהתחייבויות האמורות לחול על כל ראש ממשלה ועל כל שר ביטחון בעתיד לתקופת הבחירות, תהא אשר תהא מיפלגתם (או מיפלגותיהם) של אלה.

10. הנחיות דוברת צה"ל והתחייבויות שנטלו על עצמם ראש הממשלה ושר ביטחון, הנחיות והתחייבויות הן המשתיתות עצמן על יסודות סטטוטוריים וחוקתיים מוצקים. הנה-כי-כן, דבר החוק הוא - בהוראת סעיף 2א לחוק התעמולה - כי לא ייעשה שימוש בקשר עם תעמולת בחירות, במקרקעין או במיטלטלין המוחזקים על-ידי גוף מבוקר; וצה"ל הוא, כידוע, גוף מבוקר. הוא הדין בהוראת סעיף 2א(ב) לחוק התעמולה, ולפיו "לא ייעשה שימוש בתעמולת הבחירות בצבא הגנה לישראל, באופן העשוי ליצור רושם כי צבא הגנה לישראל מזוהה עם מפלגה או עם רשימת מועמדים". ראו עוד האסמכתאות המצוטטות בחוברת החלטות

והנחיות מהבחירות לראשות הממשלה, שבט תשס"א, פברואר 2001, בהוצאת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, עמ' 76-78, 82-96.

11. הוראות-חוק אלו שמחוק התעמולה מדברות בעד עצמן ואין צורך להוסיף עליהן. עם זאת, דומה כי יש וראוי להדגיש ולהטעים חשיבות יישומן הקפדני של הוראות הסעיפים 2 ו-2ב לחוק התעמולה, בתיתנו דעתנו למינהג שבא למדינה ולפיו ראשי צבא הפורשים משירותם נבחרים להיותם מראשי המדינה. אישי-צבא הפורשים משירותם ונבחרים להיותם ראשי ממשלה ושרי ביטחון, החשש לעירוב פועלם בצבא בפועלם בחיים האזרחיים רב הוא. יש אפוא להקפיד ביתר על הפרדה בתודעת הציבור בין הצבא לבין מי שהיו ראשי הצבא ופרשו משירותם ונטעמו בחיים האזרחיים.

12. ראש הממשלה ושר הביטחון הודיעו כי אין הם מתכננים ביקורים במיתקנים צבאיים עד ליום הבחירות, וממילא אין מקום

כי אצווה אותם צו כלשהו. אני מחליט אפוא למחוק את העתירה
בכפיפות להנחיות דוברת צה"ל ולהתחייבויות שראש הממשלה
ושר הביטחון נטלו על עצמם.

בכבוד רב,
מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ח בטבת תשס"ג
2 בינואר 2003

לכבוד
מר פינחס מעוז, עו"ד
רח' קפלן 17
תל-אביב 64734

עו"ד מעוז הנכבד,

הנדון: פעילות תלמידי ישיבות ההסדר והמכינות הקדם
צבאיות בתעמולת הבחירות - בקשת חוות דעת
מכתבך מיום 1.1.03

תודה על מכתבך מהסמך. עיינתי בסוגייה ושקלתי את
דבריך.

2. המפד"ל, ככל רשימת מועמדים אחרת, מבקשת להציג
בתשדורת התעמולה את השגיה, ומדברים אנו עתה בישיבות
ההסדר, אותן ישיבות המשלבות בה-בעת לימוד תורה ושירות
צבאי. בקשתך היא - וזו תכלית מכתבך - כי אפסוק ואומר
שהצגת הספרא וסייפא לפני הצופה הצגה לגיטימת היא.

בקשתך לא הקלה עימי.

3. סעיף 2ב (ב) לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-
1959 (חוק התעמולה) קובע ומורה אותנו בלשון זו:

<p>ב.2. (א) .....</p> <p>(ב) לא ייעשה שימוש בתעמולת בחירות בצבא הגנה לישראל באופן העשוי ליצור רושם כי צבא ההגנה לישראל מזוהה עם מפלגה או עם רשימת מועמדים; אין בסעיף קטן זה כדי למנוע ממפלגה או מרשימת מועמדים להביע תמיכה בצבא ההגנה לישראל.</p>	<p>הגבלות על תעמולת בחירות שבה התייחסות לכוחות הביטחון או לנפגעי פעולות איבה</p>
---	---

לפני זמן לא-רב נדרשנו לפירוש רוחה ותכליתה של הוראת חוק זו, ואמרתי עליה דברים אלה:

דבר-חוק זה מורה אותנו כי אסור לעשות שימוש בצה"ל באופן העשוי ליצור רושם כי הצבא מזוהה עם מפלגה או עם מועמד. צה"ל הוא צבא העם, צבא המדינה, ועל-כן אסור לו למועמד להותיר רושם על הבוחרים כי צה"ל והוא חד-הם (או כמעט חד-הם). בלשון ימינו ייאמר, כי אסור

לו למועמד "לְנַכֵּס" את צה"ל לעצמו, קרא: לעשות את צה"ל נכס מנכסיו, לנסות ולהרשים הבוחרים כי צה"ל תומך בו, כי צה"ל עומד מאחוריו.

(תב"מ 20/2001 התנועה להגינות שלטונית נ' סיעת ישראל אחת; החלטות והנחיות מהבחירות לראשות הממשלה, פברואר, 2001, 86, 88). במקום אחר הוספתי ואמרתי דברים אלה:

לשון אחר: אין בו בחוק איסור להביא בשידורי תעמולה צילומים של צה"ל באירועים שונים, ובלבד שבהקשר הדברים לא יהיה באותם צילומים כדי להותיר רושם כי צה"ל מזוהה עם המועמד. אמהר ואוסיף, כי לעיתים לא יהיה קל להבדיל בין המותר לבין האסור ובמקום זה בא שיקול דעתו של יו"ר ועדת הבחירות לאסור או להתיר תשדיר תעמולה מסויים.

למותר לומר כי השאלה אם תשדיר פלוני נופל בצידה האחד או בצידה האחר של הגדר, שאלה של הערכה היא. שאלה זו, לא פלס ולא מאזניים יכריעו בה. ההכרעה נושא היא לשיקול דעת, ושיקול הדעת

ניתן ליו"ר ועדת הבחירות
 המרכזית (כהוראת סעיפים 15א(ד)
 ו-16ג לחוק.

(מכתבי מיום 15.1.02, שם, 91, 92).

4. כל-כך, תורה, תורה לשמה. ומתורה - לקמח.

5. על זכויותיה של המפד"ל בהקמתן של ישיבות ההסדר
 אין חולקים. השאלה שלענייננו אינה אלא אם שימוש בישיבות
 ההסדר בתעמולת הבחירות יש בו, ולו בחלקו, כדי לַנַפֵּס את
 צה"ל למפד"ל.

תשובתי לשאלה תולה עצמה בטיב ההצגה. אם יצפה
 הצופה בספרא - בתלמידים הלומדים ואילו ואף הקריין ידווח
 לקורא על הסיפא - ובמידה ראויה - דומני שלא ימצא פגם
 בדבר. ואולם, אם - כבקשתך - אומרת המפד"ל לכלול בסירטי
 התעמולה "קטעים המראים את פעילות תלמידי ההסדר בצה"ל,
 לרבות אימוניהם המפרכים... " - שאני. בצילומים מעין אלה
 מַנְפֵּס המפד"ל לעצמה אם לא את צה"ל כולו כי-אז את מיקצתו,
 ומעשה זה מעשה אסור הוא.

6. אשר למכינות הקדם-צבאיות, תשובתי היא אותה תשובה, בשינויים המחוייבים מן העניין. בגדים דמויי מדי צה"ל, כלשונך, מדי צה"ל הם לעניין תעמולת בחירות. הצגתם של בוגרי הישיבות ובתי הספר התיכוניים ומדים "דמויי מדי צה"ל" עליהם - כהצגתם ומדי צה"ל עליהם. למיטב הבנתי חל איסור של החוק גם על הצגה זו.

7. כללם של דברים: סירטי תעמולה אשר יכללו תמונות המציגות את פעילותם של תלמידי ההסדר בצה"ל גופו, סרטים פסולים הם לדעתי. הוא הדין באשר להצגתם של תלמידי המכינות הקדם-צבאיות. סירטי תעמולה אשר יציגו את תלמידי המכינות הקדם צבאיות ו"בגדים דמויי מדי צה"ל עליהם", סרטים פסולים הם לדעתי. וכדעתי אפעיל את סמכותי.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**ה. שחיתות ואיום
בתעמולת בחירות**

י"א בטבת תשס"ג
16 בדצמבר 2002

תב"כ 5/16

חה"כ אפי אושעיה
ע"י ב"כ עוה"ד אמנון לורך

העותרים:

— נ ג ד —

1. חה"כ שלמה בניזרי
  2. סיעת ש"ס בכנסת
- ע"י מר יהודה אבידן ועו"ד
גלעד אזולאי

המשיבים:

בקשה למתן צו מניעה

החלטה

ביום ו' בטבת תשס"ג, 11 בדצמבר 2002, נתפרסמה בעיתון "מעריב" כתבה שכתבה העיתונאי שלמה צנזה וכותרתה "בניזרי: 'אמנה ספרדים במקום אשכנזים'". לשון כותרת-המישנה רצה כך: "בראיון ל'מעריב' אומר השר כי בכוונת ש"ס לבצע 'אפליה מתקנת' במשרדי הממשלה אחרי הבחירות; 'ברור שנעדיף בכל מינוי, לבחור בספרדי', אמר בניזרי."

והנה היא הכתבה במלואה:

11.12.02

בניזרי: "אמנה ספרדים במקום
אשכנזים"

אומר כי בכוונת ש"ס לבצע
"אפליה מתקנת" במשרדי
הממשלה

שלמה צונה

התבטאות בעייתית נוספת של שר
העבודה והרווחה, שלמה בניזרי.
הפעם, הצהיר בניזרי, העומד
בראש צוות ההסברה של ש"ס, כי
אחרי הבחירות תבצע מפלגתו
"אפליה מתקנת" במשרדי
הממשלה. בניזרי אמר ל"מעריב"
שש"ס תעדיף ספרדים על
אשכנזים בכל מינוי שתעשה.

"אנו מודים שכבר ביצענו מינויים
רבים של ספרדים, וכך גם יהיה
אחרי הבחירות", אמר בניזרי.
לדבריו, הוא עצמו ביצע מאות
רבות של מינויים מאז שהוא מכהן
בשירות הציבורי כסגן שר, בהם

העדיף ספרדים על אשכנזים. בניזרי הוסיף כי ש"ס הוקמה "בשל גזענות נגד ספרדים וש"ס" והדגיש כי תוכנית המינויים שלו היא "על פי חוק".

גורמים בליכוד העריכו אתמול, כי דבריו של בניזרי נאמרים בעקבות הדירוג המוצלח בו זכה השר צחי הנגבי בפריימריס בליכוד. לגבי הנגבי פורסם כי ביצע מינויים פוליטיים רבים במהלך כהונתו. כמו כן, טענו הגורמים, בקידמת רשימת הליכוד ממוקמים 15 ספרדים ובש"ס מעריכים שרבים ממאוכזבי ש"ס יפנו לליכוד.

מתנועת ש"ס נמסר אתמול, בתגובה לבחירות במפלגת העבודה, כי הן "הוכיחו כי טיהור האתני נמשך. לאחר הדחתו של בן אליעזר הרכיבה אתמול העבודה רשימה לבנה ובדלנית שהמזרחים מיוצגים בה בשיעורים מביכים וכ"תרנגולת כפרות" של מצנע. הסופר אלי עמיר לא צלח את המשוכה חרף ההתגייסות חסרת התקדים של יו"ר המפלגה למענו. מפלגת העבודה חוזרת להיות מפלגה שהאקדמיה וההון תומכים בה ורק העם מתקשה למצוא בה את מקומו. שוב הוכח כי תנועת

ש"ס היתה ונותרה הבית היחידי
של הספרדים".

2. כתבה זו עוררה עליה את חבר הכנסת אפי אושעיה, וביום הפירסום עצמו עתר מר אושעיה לפניי ובפיו בקשה כי אוציא צו מניעה נגד השר בניזרי וסיעת ש"ס בכנסת (המשיבים). בעתירתו טוען חה"כ אושעיה כי דברי השר בניזרי – כמתואר בכתבה – דברי תעמולת בחירות גיזעניים הם; כי בדבריו הבטיח השר בניזרי לציבור בוחריו שמוצאם מיהדות ספרד להנהיג "אפליה מתקנת" גיזענית במקומות עבודה; כי מאיים הוא על אזרחים שמוצאם מיהדות אשכנז; וכי מן ההצהרות שבכתבה נובע שבתמורה לבחירת המשיבים בבחירות הקרובות לכנסת יעדיף השר בניזרי "להעסיק ולמנות אזרחים ממוצא ספרדי לתפקידים ועבודות במקום אזרחים ממוצא אשכנזי אך ורק בשל מוצאם". לטענת העותר, הצהרותיו של השר בניזרי נוגדות איסורים שנקבעו בסעיפים (4) ו-(5) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969 (חוק הבחירות), ומכאן עתירתו כי יור ועדת הבחירות המרכזית יעשה שימוש בסמכותו הקבועה בסעיף 17ב לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), ויאסור על השר בניזרי "להמשיך ולנקוט בתעמולת בחירות גזענית" כמתואר בכתבה.

3. בו-ביום, יום חמישי 11.12.02, החלטתי כי אשמע את העתירה ביום המחר, יום שישי 12.12.02, והוספתי כי לקראת הישיבה מתבקשת תגובתם של המשיבים בכתב.

4. המשיבים נענו לבקשתי והגישו תגובה בכתב לעתירה. בתגובתם טוענים המשיבים כי העתירה עתירה קנטרנית היא; שהשר בניזרי קבע, כאמור בכתבה, כי "תוכנית המינויים שלו היא 'על פי חוק'"; כי סיעת ש"ס "חרטה על דגלה את המאבק באפליה העדתית שהייתה קיימת ועדיין קיימת במוסדות המדינה"; כי עד כה "נמנע מבני עדות המזרח, לשמש בתפקידים ציבוריים בכירים וזוטרים כאחד"; כי לעיתים מונעים עצמם בני עדות המזרח מתחרות על תפקידים "בידיעה שעקב מוצאם, צבע עורם, חיתוך הדיבור וכו', סיכוייהם להתקבל לאותם תפקידים, נמוכים ביותר"; וכי סיעת ש"ס נאבקה ותמשיך להיאבק ללא רתיעה באפליה העדתית. כן הוסיפו המשיבים וטענו בכתב-התגובה כי דבריו של השר בניזרי אין הם בגדר "הבטחה לבוחר", וכי אין "קשר ישיר" בין דברי השר בניזרי לבין הצבעה בבחירות.

אלה הם עיקרי טענותיהם של המשיבים. ראוי להוסיף ולהדגיש עם זאת, כי אין המשיבים מכחישים דבר מן הדברים שנכתבו בכתבה. בדיון שלהלן אפוא, נניח כי כל הנאמר בכתבה משקף אמנם הצהרות שהצהיר ודברים שאמר השר בניזרי לכתב-הכתבה.

5. ביום שישי 12.12.02, שמעתי טיעונים על-פה מפי בעלי-הדין, ובמהלך אותם טיעונים עשיתי כמיטבי לנסות ולמצוא הסדר שיהיה על דעת הכל. בניגוד לדעתם של אחרים, סבורני כי הסדר עדיף על הכרעה, למיצער בנושא בנושא העומד עתה לדיון לפניי. לצערי נכזבה תוחלתי, ובעלי-הדין לא עלה בידיהם להגיע לעמק השווה. הוטל עליי אפוא להכריע בעתירה ובחילוקי הדעות שנתגלעו בין הניצים לפניי.

המיתווה הנורמטייווי

6. סעיף 17 ב לחוק התעמולה מקנה ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת סמכות ליתן צו המונע (בין השאר) ביצוע מעשה עבירה לפי פרק י"א לחוק הבחירות. ענייננו עתה הוא בהוראת סעיף 122 לחוק הבחירות, ולטענת העותר עניין לנו בהוראות ס"ק (1), (2), (4) ו-(5), הקובעים ומורים אותנו כך:

שחיתות ואיום 122. ואלה דינם מאסר חמש שנים או קנס 20,000 לירות:

(1) הנותן או המציע שוחד על מנת להשפיע על בוחר להצביע או להימנע מהצביע, בכלל או בעד רשימת מועמדים

מסויימת;

(2) המקבל או המסכים לקבל שוחד, לעצמו או לאדם אחר, כדי שיצביע או יימנע מהצביע, בכלל או בעד רשימת מועמדים מסויימת;

..... (3)

(4) המבטיח לבוחר עבודה אם יצביע או יימנע מהצביע בעד רשימת מועמדים מסויימת;

(5) המפטר או מאיים לפטר אדם מעבודה או מונע או מאיים למנוע ממנו קבלת עבודה כדי שיצביע או לא יצביע או משום שהצביע או לא הצביע בעד רשימת מועמדים מסויימת או משום שנמנע או לא נמנע מהצבעה, או כדי שיימנע או לא יימנע או משום שנמנע או לא נמנע מתעמולת בחירות, בכלל או בעד רשימת מועמדים מסויימת;

.....

7. לטענת העותר, הצהרות שהצהיר ודברים שאמר השר בניזרי מהווים עבירה על ההוראות שבסעיף 122(1), (2), (4) ו-(5) לחוק הבחירות, ומכאן עתירתו כי אוציא צו מניעה ואסור על השר בניזרי ועל סיעת ש"ס בכנסת להוסיף ולהצהיר הצהרות

ולומר דברים כפי שהצהיר ואמר השר בניזרי. בעיקר מדגיש העותר את האיסור הקבוע בסעיף 122(4) לחוק הבחירות, ולפיו עובר עבירה כל ה"מבטיח לבוחר עבודה אם יצביע ... בעד רשימת מועמדים מסויימת".

השר בניזרי וסיעת ש"ס, כפי שאמרנו, כופרים מכל-וכל בטענות העותר; יתר-על-כן: משיבים הם מלחמה שערה, בטוענם כי הצהרות שהצהיר ודברים שאמר השר בניזרי, לא זו בלבד שהצהרות ודברים מותרים וראויים הם, אלא שבעיקריהם הם-הם ה- *raison d'être* של מפלגת ש"ס ושל סיעת ש"ס בכנסת.

השאלה שבמחלוקת

8. כדברה של כותרת השוליים להוראת סעיף 122 לחוק הבחירות, מדברים אנו במעשי "שחיתות ואיום" במהלך בחירות לכנסת. ביתר דיוק ופירוט: בהצעת שוחד-בחירות לבוחר - הבטחת עבודה – אם יצביע בעד רשימת מועמדים מסויימת. השאלה הנשאלת היא, אפוא, אם הצהרותיו של השר בניזרי מביאות עצמן בגידרי הצעת שוחד-בחירות לבוחר-בכוח, לאמור: האם יש וניתן לפרש את דברי השר בניזרי – בהליך מינהלי כהליך הנדון לפנינו עתה – כדברים השקולים ל"המבטיח לבוחר עבודה אם יצביע ... בעד רשימת [ש"ס]".

עיון ודיון

9. שוחד בחירות – כהוראת סעיף 122 לחוק הבחירות – אין הוא כשוחד שמדין העונשין, והבטחות הניתנות לבוחרים לעת בחירות אין הן כהבטחות העולות שוחד בדין העונשין. טעם הדבר הוא, שבתקופת-בחירות – להבדילה מתקופה שאינה תקופת-בחירות – מבטיחים מועמדים הבטחות לבוחרים-בכוח; לא עוד, אלא שהבטחות בתקופת בחירות – בהן עיקר, ומועמדים שלא יבטיחו הבטחות ולא יחייבו עצמם במדיניות מסוימת, חשובים הם כמי שלא הציגו מועמדותם בבחירות. כיצד נדע אפוא להבחין בין הבטחה להבטחה? כיצד נדע להבדיל בין הבטחה ראויה - הבטחה שהיא בריח-התיכון בכל הליך של בחירות; הבטחה שבלעדיה לא תיכונה בחירות כהילכתן – לבין הבטחה בלתי-ראויה, הבטחה פסולה ונוגדת חוק?

במבט ראשון עשויה הבחנה זו ליראות בעינינו קשה ביותר, משל נתבקשנו להכיר בין תכלת לכרתי או בין כלב לזאב לפני עלות השחר. אכן, כולנו נסכים, למשל, כי מועמד המשלם – או המבטיח לשלם – לבוחרים-בכוח כסף מזומן על מנת שיבחרו עבורו, עשה מעשה אסור. הוא הדין במועמד המבטיח כי ידאג לשיכון לבוחרים מהונו-שלו. ואולם ככל שנרחק מן "הגרעין הקשה"; ככל שאדוות-המים תרחקנה ותלכנה ממקום פגיעתה של

האבן במים ; כן נתקשה יותר ויותר להכיר בין כלב-זאב לבין זאב. בתר"מ 94/98 סיעת "ירושלים עכשיו" בראשות ארנן יקותיאלני מפלגת ש"ס (החלטות מהבחירות לרשויות המקומיות שהתקיימו בנובמבר 1998, 116), נדרש השופט מצא לאיסור הקבוע בסעיף 8 לחוק התעמולה ולפיו לא תהא תעמולת בחירות "קשורה במתן מתנות". אמר על-כך השופט מצא (בעמ' 123):

סעיף 8 לחוק אוסר ללוות תעמולת בחירות בהענקת מתנות וטובות הנאה אחרות, ובכלל זה: תכניות בידור, הופעת אמנים, נגינה, זימרה, הצגת סרטים והגשת מאכל או משקה. השימוש באמצעים כאלה, העלולים לשבש את דעתם של הבוחרים, הוא פסול. האיסור על השימוש בהם, כתעמולת בחירות או במסגרת התעמולה, הוא מוחלט; וכשם שהחוק אינו מבחין בין תכנית בידור עשירה ויקרה להופעת אמן קצרה הנעשית בהתנדבות, וכשם שאינו מבחין בין הגשת סעודה גדולה ויקרה לבין הגשת כיבוד קל, כך אין למצוא בו אחיזה להבחנה בין מתנה למתנה.

ראו עוד: תר"מ 153/98 שוש ערער נ' רשימת ש"ס בבחירות למועצת עיריית נתניה (שם, 128).

10. ובכן, אסור השימוש באמצעים העלולים לשבש דעתם של בוחרים. ואולם אלו אמצעים הם העלולים לשבש דעתם של בוחרים? מִשְׁמוֹנָה החוק מפורשות מעשים האסורים בתעמולת בחירות (וכהוראת סעיף 8 לחוק התעמולה, אסור לה לתעמולת בחירות שתהא מלווה תוכניות בידור, הופעות אמנים, נגינה, זימרה וכו'), נדע ונבין כי אותם מעשים אסורים בשל כך שעלולים הם לשבש דעתו של בוחר-בכוח. ואולם כיצד נדע אם מעשה פלוני – שאינו נזכר מפורשות בחוק – מעשה "משבש-דעה" הוא? מועמד המבטיח מפורשות לבוחרים כי ישלם להם עבור הצבעתם, או כי ידאג להם לעבודה, כולנו נסכים כי עבר על לאו הקבוע בסעיף 122 לחוק הבחירות. ואולם, האם הצהרותיו ודבריו של השר בניזרי באים במיסגרת איסור זה?

11. סוגיה זו של הבטחות מותרות והבטחות אסורות בבחירות נדונה ארוכות בע"פ 71/83 פלאטו שרון נ' מדינת ישראל, פ"ד לח(2) 757. באותה פרשה הבטיח מועמד בבחירות לכנסת – במפורש ובמרומז – כי באמצעיו האישיים ובעזרתם של בעלי-אמצעים אחרים ומומחים לכלכלה, ירכוש אלפי דירות ממשרד השיכון, וידאג להשכירן בתנאים נוחים ושווים לכל נפש למשפחות מעוטות-אמצעים ולזוגות צעירים. בית-המשפט נדרש להבטחת-בחירות זו והחליט – בפסק דין ארוך ומנומק שכתבו השופט ד"ר לויין והסכימו עימו השופט משה בייסקי והשופטת שושנה נתניהו – כי הבטחתו של המועמד, פלאטו שרון, הבטחת-

שוחד אסורה היתה. בהכרעת הדין טורח השופט דב לויין להתוות את קו הגבול שבין הבטחת-בחירות לגיטימית לבין הבטחת-בחירות אסורה ופסולה, ובין השאר מוצאים אנו אותו אומר לנו דברים אלה (שם, 776):

אך טבעי הוא, שכל מועמד או רשימת מועמדים יבקשו בעת מסע בחירות לסלול מסילות אל ליבו ותודעתו של הבוחר באמצעות מצע רעיוני שובה לב ונפש ... מצע זה יכול שיהיה נרחב, רציני וענייני, ויכול שהוא יהא צר-אופקים, פשטני, הנותן ביטוי למשאלות לב שאינן בנות-השגה - זה גם זה כשר מבחינה חוקית, אולם הבוחר, הוא שישפוט את רצינות המצע והמועמדים הניצבים מאחוריו בדרך הצבעתו.

יכול מועמד לראות חזות הכול בפתרון בעיות מצוקת הדיור של אזרחים מעוטי יכולת וזוגות צעירים, להעלות רעיונות לפתרון בעיות אלה, ולמקד את מערכת הבחירות שלו בנושא זה. מצע כזה כשר הוא, ואין בו פסול. אולם, אם יכלול מצע כזה, דרך משל, לא רק תוכנית פעולה ופירוט דרכי עשייה להשגת היעד, אלא גם הבטחה ממשית להעניק לבוחר פלוני או לציבור בוחרים, שיבחרו באותו

מועמד, דירות מגורים בתנאים מפתים, כי אז ייחשב מצע כזה לפסול ונגוע בשוחד בחירות.

בין האפשרות האחת - הכשרה - לבין האפשרות האחרת - הפסולה - מצוי מרחב רב, שבתחומו תיתכנה פניות כאלה או אחרות אל ציבור הבוחרים, אשר תהיינה גבוליות מבחינה כשרותן. שיבוץ מצע כזה במשבצת ההולמת לו, הלבנה והכשרה או השחורה והפסולה, מחייב בדיקת הנסיבות המיוחדות של כל מקרה ומקרה, עיון בתוכנו של המצע ובמשתמע מתוכו, במפורש או במרומז, בחינת דרך הצגתו לפני הציבור, ויישום העקרונות המשפטיים, שנסקרו לעיל, על אלה.

ובמקום אחר (בעמ' 780):

באופן טבעי עושה הצדקה, או המעשה שיש בו משום טובת הנאה, זוכה לפופולריות אצל מקבלי הצדקה. הדבר מובן, ולכשעצמו אין בו פסול. אולם, כיוון שמעשי צדקה או הענקת הנאה, הנעשים דווקא בסמיכות לזמן בחירות, עלולים לשמש מסווה לשיחוד בוחרים, שומה עלינו במקרה כזה לבדוק בדוק

היטב, מהי הכוונה האמיתית, המנחה את המציע שעה שהוא מפגין את צדקנותו. את כוונתו זו, שהיא בטבע הדברים בנבכי ליבו של המציע, יש לבחון על-פי המשתמע מעובדות המקרה גם באשר למניע או המטרה שביסוד מתן הצדקה או טובת ההנאה. אם המניע, שעומד מאחורי רוחב ליבו של המציע, כפי שמתחוויר מעובדות המקרה, הוא פשוט לתת ביטוי מעשי לטוב ליבו, יושרו ומידת החסידות שנתן בה, כי אז כוונתו כשרה ורצויה ועשייתו מותרת. אם, מאידך גיסא, מתחוויר שהמניע והמטרה שבנתינת הצדקה או טובת ההנאה הם, למעשה, לזכות ביום הבחירות בקולותיהם של הבוחרים, אסירי התודה, שקיבלו, או, כמובטח להם, יקבלו, טובת הנאה, כי אז הכוונה פסולה היא ומלמדת על מעשה בלתי חוקי. בהלכה העולה מעל דפי הפסיקה באנגליה נקבע, ששני המניעים, המותר והאסור, אפשר שידריכו יחדיו את כוונת נותן הצדקה. במקרה כזה, כך נקבע, מצווים אנו לבדוק איזהו המניע המכריע (הדומיננטי), שכן רק אם המניע המושחת הוא המכוון את מעשהו של נותן הצדקה יהיה במתת משום שוחד בחירות.

(בימים יבואו יידון בוודאי נושא המישקל שיש ליתן לכוונתו הסובייקטיביות של המועמד-המבטיח, להבדילה ממשמעות דבריו כפי שהם נתפשים בידי "הבוחר הסביר". ואולם לענייננו שלנו אין צורך שנעמיק בכך). השופט לוין סובר כי אין מקום להבחין בין הבטחה בלתי-לגיטימית ליחיד מזוהה לבין הבטחה מעין-זו לציבור בלתי-מזוהה, ולסוף מחליט הוא להרשיע את פלאטו שרון בדינו. ובלשונו (שם, 778, 779):

הצגת תוכנית הדיור הנ"ל,
כפי שתוארה לעיל, מעלה, כאמור,
את השאלה המשפטית-עקרונית,
המצריכה הכרעה: מה בין מצע
בחירות מותר המוצג לציבור,
שכולל מטבעו הבטחה לעשות
למימוש, ושאינו בבחינת שוחד,
ובין הבטחת טובת הנאה מפורשת
או משתמעת בהקשר לאותו מצע,
אשר בגדר שוחד תיחשב.

.....

אין ספק, כי מצוקת הדיור
של זוגות צעירים היא נושא בעל
חשיבות חברתית-ציבורית
ממדרגה ראשונה, ועל-כן אין כל
מניעה, שמפלגה זו או אחרת או
מועמד פלוני יבחרו למקד את
מצעם הרעיוני, במהלך מסע
הבחירות שלהם, בנושא מיוחד
וחשוב זה. אולם במקרה דנן,

ההבטחה, הכלולה במצע רשימת פ"ש והמשתמעת מדרך הצגתו לציבור, אינה למציאת פתרון בעל אופי כללי וציבורי למצוקת הדיור. במקרה דנן, הדגש הושם על רכישת דירות ממקורותיו הפרטיים של פלאטו שרון, והשכרתן לאותו ציבור מסויים אשר נרשם, אם באמצעות מודעות שנתפרסמו בעיתונים, אם בכנס בית הרופא, ואם באמצעות רכזי פ"ש בדימונה, אשקלון ובית-שמש. בכך חורגת התוכנית מהצגת מצע, המתאר עשייה מובטחת כשרה, במסגרת תעמולת בחירות נאותה, והיא הופכת להצעת שוחד מסוימת ומכוונת.

ובהמשך (בעמ' 782):

מהעיון הכללי והעקרוני לענייננו, תוכנית פד"מ, כפי שהוצגה לציבור, אינה לא מצע רעיוני, המביא בשורה חברתית וכלכלית, וגם לא ביטוי לצדקנותו ורוחב ליבו של איש נאור אשר טובת הכלל ורווחת החברה בראש מעייניו. כאשר מערטלים את התוכנית ממחלצותיה הבלתי מחייבות, ניצבת לפנינו במערומיה תוכנית פשוטה וקונקרטית, בה

מבטיח פלאטו שרון, באופן אישי, טובות הנאה משמעותיות לציבור הבוחרים בכללו, ולזוגות צעירים ואנשים, המוגדרים כחסרי יכולת, המתפתים להירשם לתוכנית, במיוחד, במגמה ברורה ושקופה, להשפיע על-ידי ברק הצעה והפיתוי שבה על ציבור הבוחרים להצביע למען רשימת פ"ש – רשימת האיש הבודד טוב הלב.

12. נעיין בדבריו של השופט לוין; נשקול את הילוכנו; וידענו כי בכל עניין ובכל סוגיה יהא עלינו להחל מבראשית, קרא: לבחון את הנתונים המוצגים לפנינו תוך שאנו משווים נגד עינינו את עקרונות-היסוד המוליכים אותנו הדרך. עיקר הדברים הוא בצורך החיוני המובְּנָה בהליך של בחירות דמוקרטיות, והוא, הצורך שהבוחר ישקול בדעתו באורח חופשי ומושכל עבור מי יצביע ועבור מי לא יצביע, בהיותו מושפע אך משיקולים הנחשבים והנראים בעינינו שיקולים ראויים לחברה שבה אנו חיים. זוג צעיר וחסר-אמצעים נזקק לקורת-גג מעל לראשו. נושא הדיור הוא הנושא המעסיק אותו יומם-וליל והוא בראש מעייניו. ואולם, אם יבטיח מועמד פלוני לבני-הזוג דיור ראוי ובמחיר זול אם יצביעו עבורו בבחירות, הצעתו של המועמד הצעת-שוחד אסורה היא. מן הצד האחר, אם יבטיח המועמד לבני-הזוג – להם ולזוגות אחרים – כי בעלותו לשלטון יזום תוכנית דיור לזוגות

צעירים, הבטחתו הבטחה ראויה ולגיטימית היא בעינינו. וכפי שאמרנו במקום אחר (תב"מ 11/01, 18/01 אופיר פינס פז נ' סיעת ש"ס, החלטות והנחיות מהבחירות לראשות הממשלה, פברואר 2001, 114, 117):

אין צורך להתעמק במילותיה של הוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות עד שנדע ונבין את תכליתה, והרי התכלית גלויה על פניה. תכלית החוק היא, שהבוחרים יכריעו בדעתם עבור מי יצביעו ועבור מי לא יצביעו לאחר שישקלו בדעתם באורח חופשי ומושכל מיהו הראוי לדעתם כי יבחרו בו; כך הוא בבחירות לכנסת וכך הוא בבחירתו של מועמד לראש הממשלה. בדרכו של אותו הלוח מחשבה, תכלית החוק היא למנוע תופעה בלתי-ראויה זו, שאנשים יצביעו או יימנעו מהצביע עבור מפלגה או עבור מועמד לראשות הממשלה בהיותם מושפעים על-ידי שיקולים שאינם ממין הענין או שיקולים בלתי ראויים אחרים.

וכך גם לימדנו השופט דב לוין בפרשת פלאטו-שרון (שס, 768, 769):

... חובה להקפיד על כך, שהבחירות תהיינה חופשיות

וטהורות מכל רבב של כפייה, השפעה לא הגונה ושחיתות, וכי יהיה ברור שהאזרח הבוחר, כשמימש את זכותו להצביע ומיצה את רצונו הפוליטי בפתק הבוחר, עשה כן כבן-חורין ועל-פי שיקול-דעתו החופשי. בחירה כפויה או בחירה קנויה מעוותות ומסלפות את יסוד היסודות של ההוויה הדמוקרטית האמיתית. נטלת מציבור הבוחרים את חירות בחירתו ושללת ממנו את שיקול הדעת העצמאי – נמצאת עוקר ומנתץ את ציפור הנפש של שיטת הממשל הדמוקרטי, שיש לשמור עליה ולקיימה, למען לא יימסר השלטון בידי אנשים שיבקשו לכפות את דעתם על הכלל.

העיקר בתהליך הבחירה החופשית הוא בכך, שהבוחר, הוא עצמו, על-פי שיקול הדעת שלו ומרצונו, יחליט מי הם הנציגים הרצויים לו ואשר כשרים בעיניו להנהיג את העם ולהיטיב עם אזרחי המדינה. דרושה כאן מידה מסוימת של הפעלת שיקול-דעתו העצמי. יש שזו תהא שקולה, רצינית ומעמיקה, ויש שהיא תתברר כשגויה, פזיזה ותמימה; אך תמיד, ובכך עיקרו של דבר, זוהי בחירתו העניינית והרצונית של הבוחר, המשקפת אותה שעה את רצונו של אותו אזרח. אין ספק,

כי בחירה זו תושפע על-ידי גורמים מגורמים שונים, בין היתר על-ידי מסע ההסברה והתעמולה הכשר והחוקי של המפלגות והרשימות המתמודדות על קולו של הבוחר. ... חלילה לנו, שהבחירה תושפע על-ידי טובות הנאה פסולות ומעשי שחיתות מצד המתמודדים על קולו של הבוחר, מעשים המבטלים את אי-תלותו של הבוחר וחירות ההצבעה שלו.

ועוד (שם, 770):

לכאורה, יכול התם לבוא ולהקשות מהו האיסור הזה לכם, לשלול השפעה על הבוחר על דרך מתן טובת הנאה? הרי מקבל טובת ההנאה מנצל את זכותו האזרחית להצביע והוא בוחר במי שחפץ לכו, ומה אם הבחירה מושפעת מתשלום או טובת הנאה, הרי בכך לא נלקחה ממנו חירותו לממש את זכותו לבחור כרצונו. למי ששואל כך, את פתח לו ופקח את עיניו לראות ולהבין נכונה את ההוויה האמיתית של בחירה דמוקרטית, כפי שזו הוסברה לעיל. חופש הבחירה משמעו לא רק החופש הפיסי להטיל לקלפי את פתק ההצבעה, אלא גם, ובעיקר, החופש הגמור לעבור כבן-חורין

את תהליך ההצבעה מהבחינה הנפשית והשכלית. לכן, כל מעשה, שיש בו כדי לצמצם או לבטל, בין במישרין ובין בעקיפין, את חירות חשיבותו של הבוחר ויכולתו לתת ביטוי אמיתי לתוכנית הפעולה הרצויה בעיניו ולהשקפת עולמו, על-פי שיקול-דעתו העצמי – אם משום טובת הנאה, ששיבשה חירותו זו, ואם משום כפיית דעתם של אחרים עליו – פוגע בעיקרון הבסיסי של טוהר הבחירה ואי-תלותה. מכאן, שמעשים כאלה פסולים הם מיסודם. גישה שונה או מקילה בנושא זה, השלמה עם מעשים מעין אלה והיגררות אחריהם, יביאו בהכרח לשיבוש התהליך הדמוקרטי ולסילוף דמותו, שכן, התוצאה הבלתי נמנעת תהיה, כי בעל המאה יהיה גם בעל הדעה, וכפועל יוצא מכך גם בעל השררה, על כל המשתמע מכך; אין לך עיוות חמור יותר מזה של עקרון השיטה הדמוקרטית בחברה נאורה.

13. כללם של דברים: יש הבטחת-בחירות ראויה ולגיטימית ויש הבטחת-בחירות פסולה ובלתי לגיטימית. אמות-המידה להבחין בין הבטחה בת-אור לבין הבטחה בת-חושך נקבעות בחלקן בחוק החרות ובחלקן פרי ההלכה הן. ואולם גם אלו וגם

אלו לתכלית אחת נועדו. וכך, בבואנו לפרש את החוק, נשווה נגד עינינו תמיד אותה תכלית, והיא התכלית האחת והיחידה: כי הבוחר – כל בוחר – ישקול בדעתו רק, ואך ורק, שיקולים ראויים, וכי בהלכו בדרך זה יחליט עבור מי ועבור מה יבחר. ומי אשר ינסה להשפיע על בוחרים-בכוח בדרכים שאינן לגיטימיות, יעבור על לאו שבחוק וייעשה בו כאשר ראוי שייעשה במי שעבר על חוק.

ומן הכלל אל הפרט

14. האם הצהרותיו של השר בניזרי עולות כדי הבטחה לבוחר כי יזכה בעבודה אם יצביע עבור ש"ס? טוענים המשיבים: ייאמר אשר ייאמר ביחס לתוכן של ההצהרות, הבטחה מכל מקום אין בהן; דהיינו: אין קשר סיבתי בין ההצהרות לבין הבקשה להצביע עבור ש"ס.

טענה זו אין בה ולא כלום. הקשר הסיבתי נלמד מאליו מתוכן ההצהרות, ואלו משמיעות אותנו בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים: ש"ס עשתה ותמשיך לעשות למען ה"ספרדים" (ומיהם ה"ספרדים"?), ועל-כן מוזמן אתה, אדוני הבוחר הספרדי, להצביע עבור ש"ס. אכן, הקשר הסיבתי הוא כה ברור

עד שאין צורך כי נשחית עליו מילים. ובכל זאת נזכיר דברים שאמר בהקשר זה השופט לוין בפרשת פלאטו שרון (שם, 771):

כדי להוכיח אשמת שוחד ... כשמגבשים את הראיות כולן, בדרך-כלל על-פי כלל הנסיבות, יש לתת את הדעת לא רק לעובדות המזדקרות מעל-פני השטח, אלא גם למשתמע מהן, להגיון הדברים הטמון בהן, ולריקמת היחסים, שנקשרו בין הנותן ללוקח; יש לחקור ולדרוש אחר רחשי ליבם וכוונותיהם הסמויות ולעוד כהנה וכהנה ציוני דרך, נדבכים ורכיבים, המתבררים או המסתברים מסיפור המעשה והשתלשלות העניינים, שכן, כל אלה, כשהם משתלבים יחדיו, מציבים את הראיה המוכחת ותוחמים את גבולות המעשה במשבצת הראויה לו - אם זו המשבצת הלבנה, המלמדת על טוהר המעשה, ואם זו המשבצת השחורה, המעידה על פסלותו. בכואנו לבחון את הנסיבות כולן, חשוב שהבחינה תיעשה מתוך ראייה כוללת, מציאותית וזהירה של הפרשה, אך לאו דווקא נוקשה ודקדקנית, ובלבד שתמיד נשווה נגד עינינו, מצד אחד - מה התכלית אשר במעשה החקיקה ומה הנורמה החקיקתית שביקש המחוקק

להשיג. מצד אחר - מה ביקשו
הנותן או הלוקח להפיק מהמעשה.

15. ואולם עיקר הוא, כמובן, בתוכן הצהרותיו ודבריו של
השר בניזרי – בתוכן ובשאלה כיצד יבין אותן אדם מן היישוב.
הנה הם עיקרי דברים שאמר השר בניזרי, דברים שאינם מוכחשים
בידי המשיבים:

* אחרי הבחירות תבצע מפלגתו [ש"ס] "אפליה מתקנת"
במשרדי הממשלה;

* ש"ס תעדיף ספרדים על אשכנזים בכל מינוי שתעשה;

* אנו מודים שכבר ביצענו מינויים רבים של ספרדים, וכך
יהיה גם אחרי הבחירות;

* השר בניזרי עצמו ביצע מאות רבות של מינויים מאז
שהוא מכהן בשירות הציבורי כסגן שר, בהם העדיף
ספרדים על אשכנזים;

* ש"ס הוקמה בשל גזענות נגד ספרדים וש"ס;

* תוכנית המינויים היא "על-פי חוק";

* הבחירות במפלגת העבודה הוכיחו כי הטיהור האתני נמשך. לאחר הדחתו של בן אליעזר הרכיבה אתמול העבודה רשימה לבנה ובדלנית שהמזרחים מיוצגים בה בשיעורים מביכים וכ"תרנגולת כפרות" של מצנע;

* מפלגת העבודה חוזרת להיות מפלגה שהאקדמיה וההון תומכים בה ורק העם מתקשה למצוא בה את מקומו;

* שוב הוכח כי תנועת ש"ס היתה ונותרה הבית היחיד של הספרדים.

נוסיף ונזכיר כי השר בניזרי עומד בראש צוות ההסברה של ש"ס, ומכאן שהצהרותיו באות גם על אחריותו גם בשמה של ש"ס.

16. נקרא עתה דברים אלה בהמשך אחד – נקרא ונשאל: מהו המסר שהשר בניזרי שולח לעברנו? כיצד עשויים דברי השר בניזרי להתפרש בידי קורא סביר (למשל: יו"ר ועדת הבחירות המרכזית), ובעיקר: כיצד יבין ויפרש את הדברים קורא "ספרדי" סביר? אין ספק שדברי השר בניזרי טובלים בשיטמה

ל"אשכנזים". בכך עבר אולי השר בניזרי את גבולות הטעם הטוב והראוי, אך לא עבר על לאו שבחוק. גם אין ספק שהשר בניזרי קורא ל"ספרדים" (מיהם ה"ספרדים"?) להצביע עבור ש"ס, שהיא – לדבריו – המיפלגה האחת והיחידה המגינה עליהם והמיטיבה עימם. ואולם גם בכך לא עבר השר בניזרי על חוק. השאלה שלעניין ממקדת עצמה בהבטחה שבראש הדברים, והיא, כי לאחר הבחירות, ומשתתפוש את מקומה בממשלה, תעדיף ש"ס "ספרדים" על "אשכנזים" בכל מינוי שתעשה, וכי מעשיה בעבר יוכיחו על רצינות כוונתה לעתיד-לבוא. אכן, השר בניזרי אומר כי תוכניות המינויים שלו תוכנית היא "על פי חוק", אלא שלא זו בלבד שה"על פי חוק" זה נחבא אל-הכלים, אלא שלא ידעתי מהו אותו חוק המתיר העדפתם של "ספרדים" על "אשכנזים". וכפי שנראה עוד להלן קובע החוק היפוכם של דברים. על צידי שלי אומר, כי אמירה זו: "על פי חוק", ערכה בעיני ערך קל ושולי הוא, קל הוא אף מ"משיב דבר בטרם ישמע" (משלי יח יג; בבא בתרא צח ע"ב).

17. היש בדבריו של השר בניזרי הבטחה לבוחרים "ספרדים" להסדיר להם מקום עבודה אם יצביעו עבור ש"ס? אמנם כן: המתבקש מדברי השר בניזרי הוא, כי אם תכהן ש"ס בממשלה יגברו ויעצמו סיכויי ה"ספרדים" לכהן במשרדי הממשלה, שהרי ש"ס תעדיף "ספרדים" על "אשכנזים". ואולם, האם די בכך ונעברה עבירה?

18. ראשית לכל אעיר, כי הצהרותיו של השר בניזרי מעוררות תמיהה – אם אנקוט לשון המעטה – ולו השר בניזרי עובד המדינה מן-המניין הייתי מבקש את נציב שירות המדינה לחקור מינויים שעשה בעבר ואת תוכניותיו לעתיד. ארחיק לכת ואומר: נציב שירות מדינה המכבד את כהונתו חייב אף מיוזמתו לבקש את השר בניזרי כי יסביר פשר הצהרותיו הכה-יחודיות והכה-בלתי-מתיישבות עם החוק בישראל. אכן, אתקשה ליישב את הצהרותיו של השר בניזרי עם הוראות חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, תשמ"ח-1987, ולפיו (בסעיף 2(א) בו) אסורה הפליה בין דורשי עבודה "מחמת מינם, נטייתם המינית, מעמדם האישי או היותם הורים, גילם, גזעם, דתם, לאומיותם, ארץ מוצאם, השקפתם או מפלגתם וכו'". ונזכור כי השר בניזרי – בהיותו שר העבודה והרווחה – הוא השר הממונה על ביצועו של חוק זה. הוא הדין בהוראת סעיף 42 לחוק שירות התעסוקה, תשי"ט-1959 – שעל ביצועו גם-הוא ממונה השר בניזרי – וכך אף בחוקים נוספים. כך דין, למותר לומר, במינויים לשירות המדינה.

19. אני מניח – למיצער, כך אני מקווה – שכולנו נסכים כי העדפת ראובן ה"ספרדי" – אך באשר "ספרדי" הוא – על-פני שמעון ה"אשכנזי", העדפה נוגדת חוק היא בעליל. כיצד זה אפוא שהשר בניזרי עשה עד היום כפי שטוען הוא כי עשה? לנציב שירות המדינה פתרונים. ראו עוד: בג"ץ 154/98 הסתדרות

העובדים הכללית החדשה נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(5) 111 (מפי השופטת שטרסברג-כהן); פרופ' י' זמיר, "מינויים פוליטיים", משפטים כ' (תש"ן-1990), 19, ו"מינויים פוליטיים בביקורת שיפוטית", משפטים כ"א (תשנ"א-1991), 145; בג"ץ 4566/90 דקל נ' שר האוצר, פ"ד מה(1), 28 (מפי המישנה לנשיא, השופט אלון). אמרנו על-כך בבג"ץ 2671/98 שדולת הנשים בישראל נ' שר העבודה והרווחה, פ"ד נב (3) 630 649-650:

בעשותה בתחום המשפט הציבורי פועלת הרשות הממנה כנאמן הציבור; ומה נאמן אין לו משל עצמו ולא-כלום, כן היא הרשות הממנה שאף היא אין לה משל עצמה ולא-כלום. ואילו כנאמן עליה לעשות כדרכו של נאמן: ביושר ובהגינות, בלא שתשקול שיקולים זרים, בסבירות, בשוויון, ללא הפליה ... הטוב ביותר יזכה והפחות טובים ימתנו לזמנם - שלהם. כך,

למשל, שיקולי קירבה מפלגתית
 אסור לה לרשות לשוקלם לזכותו
 של מועמד...

אכן, מיניסטריון הניתן בידי שר – לנהלו ולהוליכו בדרך
 הישר ניתן הוא לו. מיניסטריון לא היה כאחווה פרטית שבעליה
 יעשה בה כחפצו. מיניסטריון בידי שר היה כפיקדון בידי שומר;
 ומה שומר ישמור על הפיקדון מכל מישמר ויעשה אך הישר
 והטוב על-פי חוק, כן היא חובתו של השר. מדיניות קבלת
 עובדים לשירות המדינה מדיניות הממשלה היא – שר אינו
 פיאודל במישרדו – וממשלה תפעל אך על-פי חוק.

20. לו הצהיר השר בניזרי – על דרך המדיניות הכללית
 והעקרונית – כי יש לעשות לטובת ה"ספרדים" אשר קופחו
 (כנטען) בעבר, וכי את דגל ההפליה תניף תנועת ש"ס ברמה –
 החרשת. כך הצהירה ש"ס בעבר, וכך, אני מניח, תוסיף ותצהיר
 לעתיד-לבוא. ואמנם, אחת מטענותיהם של המשיבים – טענה-
 תמיהה – היתה זו שהשר בניזרי לא הבטיח דבר בלתי לגיטימי
 לבוחר. ובלשון התשובה:

אין באמור הבטחה לבוחר

טול דוגמא – נניח לרגע שח"כ פלוני הודיע ברבים כי יפעל לצמצום האבטלה במגזר כזה או אחר. האם יש בכך הבטחת עבודה לבוחר? – אפילו לא במשתמע.

ועוד משל למה הדבר דומה – חדשות לבקרים, עולים אנשי ציבור בתקשורת ומצהירים הצהרות שונות לגבי צמצום האבטלה והבטחת תעסוקה לתושבי עיירות הפיתוח בדרום. העותרים לא פנו כנגד הצהרות והבטחות אלו? ומדוע?!

מדוע זה לא עותר חה"כ אושעיה, כנגד הצהרת הבחירות של המועמד לראשות הממשלה דאז, רוה"מ לשעבר אהוד ברק, שבריש גלי הבטיח 300,000 מקומות עבודה חדשים.

הדעת אינה נותנת כי יש באמור עבירה על סעי' 122 לחוק. השכל הישר, הוא הוא מורה הדרך לעניין זה.

אסכים עם המשיבים כי כל הבטחות אלו הבטחות לגיטימיות הן, כהבטחת ש"ס לבחוריה כי תעשה למיגור הפלייתם לרעה (כנטען) של ה"ספרדים". אלא שלא זה ענייננו. השאלה שלפנינו היא, אם

בהצהירו הצהרות שהצהיר לא הרחיק השר בניזרי לכת בפּוֹטוֹ את המדיניות של ש"ס לנכסים בני-קיימא, ובהבטיחו לחלק נכסים אלה בין מצביעי ש"ס.

אחרית דבר

21. ניתן לפרש את הצהרותיו של השר בניזרי כהבטחה לבוחר ה"ספרדים" כי יוכל לזכות בעבודה אם יצביע עבור ש"ס; לחלופין: כהבטחה ל"ספרדים": הצביעו ש"ס ויגברו סיכוייכם כי ה"גזענות נגד ש"ס והספרדים" תמעט, ותזכו במשרה בשירות המדינה. ואולם בה-בעת – גם זו אמת – יכול השר בניזרי לטעון כי ניתן לפרש את דבריו – באורח אובייקטיבי – כיישום מדיניותה העקרונית של ש"ס הפועלת למען העדפה מתקנת ל"ספרדים".

אין ולא ורפיא בידיה. כיוון שכך, ומשנתגנבו ספקות לליבי – הגם שהספיקות אינם כבדים כולי האי – לא אוכל להיעתר לעותר ולצוות כעתירתו את השר ואת ש"ס. ואולם זאת אוסיף ואומר: השר בניזרי הילך על סף האי-חוקיות, וראוי לו

להולך על הגבול הדק כי ייזהר בהילוכו שמא ימער ויכשל.
ראויים הם המשיבים לאזהרה, אך צו לא אצווה.

22. בכפוף לאמור לעיל אני מחליט לדחות את העתירה.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י' בטבת תשס"ג
15 בדצמבר 2002

תב"כ 4/16

1. חה"כ אופיר פינס
  2. עוה"ד אמנון לורך
- העותרים 1 ו-2 ע"י עוה"ד אמנון לורך

העותרים:

נגד

1. תנועת "אהבת ישראל"
  2. יוסי כדורי
  3. מאיר עמר
  4. אילן עזרד, מזכ"ל
- המשיבים 1 עד 4 ע"י עו"ד אשר שרביט ומר אילן עזרד
5. סיעת ש"ס בכנסת
- ע"י מר יהודה אבידן ועו"ד גלעד אזולאי

המשיבים:

בקשה לצו מניעה

החלטה

כהוראת סעיף 17ב(א) לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תש"ט-1959 (חוק התעמולה), קנה יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת סמכות ליתן צו המונע ביצוע מעשה עבירה לפי פרק י"א

לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות). פרק י"א זה שלחוק הבחירות עניינו עבירות למיניהן הנסבות על הליכי בחירות לכנסת, ובין עבירות אלו תימצא קבוצת עבירות הקרויה "שחיתות ואיום". קבוצת עבירות זו שוכנת בסעיף 122 שלחוק הבחירות ופיסקה (6) בקבוצה עניינה בלחשים, בשפת-רזים ובמעשי-קסם ומיסתורין למיניהם. וכלשון החוק:

שחיתות ואיום
122. ואלה דינם מאסר חמש שנים או קנס 20,000 לירות:

(1) ...

(6) המשדל אדם להצביע או להימנע מלהצביע, בכלל או בעד רשימת מועמדים מסויימת, בדרך של השבעה, קללה, נידוי, חרם, נדר, התרת נדר, הבטחה להעניק ברכה, או מתן קמיע; לעניין זה, "קמיע" - לרבות כל חפץ שבעיני חלק מהציבור יש ביכולתו להיטיב או להרע עמו.

הנה-כי-כן, חוק הבחירות אוסר על שידולו של אדם להצביע בעד רשימת מועמדים מסויימת בדרך של השבעה, קללה, נידוי, חרם, נדר, התרת נדר, הבטחה להעניק ברכה או מתן קמיע. כל העושה מעשה ממעשים אלה עובר עבירה ורשאי הוא

יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת למנוע אותו מעשות אותם מעשים.

2. העותרים שלפניי, חבר הכנסת אופיר פינס ועוה"ד אמנון לורך, טוענים כי המשיבים 1 עד 4 – תנועת "אהבת ישראל", מר יוסי כדורי, מר מאיר עמר ומר אילן עזרד (המשיבים) – מפיצים ברבים קמיע, וכי במעשה זה עוברים הם על לאו החרות בסעיף 122(6) שלחוק הבחירות. עתירתם היא, אפוא, היא כי אוציא צו ולפיו ייאסר על המשיבים להמשיך ולעבור עבירה שהם עוברים.

3. קראתי את המיסמכים שבעלי-הדין הניחו לפניי, והוספתי ושמעתי מפיהם טיעונים על-פה. עיינתי בכתובים והנה היא החלטתי.

4. בראשית הדברים אומר, כי סיעת ש"ס בכנסת צויינה כמשיבה 5 לעתירה, ולטענת העותרים סיעת ש"ס היא אחד הגופים העושים בניגוד להוראת סעיף 122(6) שלחוק הבחירות. אלא שבמהלך חילופי הכתבים בין בעלי-הדין הסתבר כי סיעת ש"ס חפה ממעשים שהעותרים ייחסו לה, ועל-כן ביקשו העותרים למוחקה כמשיבה לעתירה. לא נידרש אפוא להלן אלא למשיבים 1 עד 4 בלבד.

5. ואשר לאותו קמיע. המדובר הוא בפיסת קרטון חלק, אורכה כ- 9 ס"מ ורוחבה כ- 5 ס"מ. על צידו האחד של הקרטון, בחלקו העליון, מודפסות המילים "תנועת 'אהבת ישראל'"; בחלקו האמצעי מופיעה תמונה צבעונית של הרב כדורי; מעליה הכיתוב "סגולה לשמירה מעין הרע ולהצלחה בפרנסה ולרפואה"; ומתחתיה הכיתוב "גדול המקובלים הרב יצחק כדורי שליט"א". מן העבר האחר של פיסת-הקרטון, בחלקה העליון, מופיעות המילים "סגולה לשמירה", ומתחתיהן, לכל האורך, תיבות-מיסורין ומיסטיקה, תיבות-קסם, לחשי-השבעה וראשי-תיבות עמומים, הכל כמיטב מסורת הסמ"ך שבפרד"ס, תיבות שרק יודעי-ח"ן יודעים לפענח וצורתן צורת הכתיבה על קמיעות. בין השאר נפגוש באותו מקום בשטן, בקסטיאל, ברפאל ובסמנגלף. העותרים טוענים כי פיסת-קרטון זו קמיע היא, וכי על-אף האיסור שבחוק מפיצים אותה המשיבים ברבים. המשיבים מכחישים את דברי העותרים מכל-וכל, ומוסיפים וכופרים הם בטענתם שהמדובר הוא בקמיע. לטענתם של המשיבים, אין הם עוברים על חוק וממילא אין למנוע אותם מעשות את שהם עושים.

6. עד שנקרב לבחינת ענייננו לגופו, ראוי כי נאמר מילים מספר על איסור זה שאנו מדברים בו. הוראת סעיף 122(6) שלחוק הבחירות לא היתה בחוק במקורו, בשנת תשי"ט-1959, אף לא בנוסח המשולב, במקורו, בשנת תשכ"ט-1969. הוראת-

חוק זה נחקקה מגילות מגילות; בתחילה בתיקון מס' 24 לחוק הבחירות (בשנת תשנ"ב-1991), ולאחר מכן בחוק איסור שימוש בקמיעות בבחירות (תיקוני חקיקה), התש"ס-2000 (חוק הקמיעות). תכלית התיקון ברורה לעין-כל ואין היא צורכת לא פירושים ולא בירורים. תכלית החוק היא להבטיח כי הבוחר בבחירות לכנסת יטיל פתק לקלפי בהחליטו החלטה רציונלית – החלטה המייסדת עצמה על שיקולים מגופם של דברים – בלא שיהא מושפע מאמצעי-לחץ שונים שאינם מן העניין, ביניהם הרצון לזכות בברכה ובמזל טוב או, חלילה, להיפגע מקללה שתפגע בו. עמדתי על-כך בהחלטתי בתב"ע 11/01, 18/01 אופיר פינס-19 נ' סיעת ש"ס (קובץ "החלטות והנחיות" מהבחירות לראשות הממשלה, תשס"א-2001, 114) באומרי דברים אלה (בעמ' 117):

אין צורך להתעמק במילותיה של הוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות עד שנדע ונבין את תכליתה, והרי התכלית גלויה על פניה. תכלית החוק היא, שהבוחרים יכריעו בדעתם עבור מי יצביעו ועבור מי לא יצביעו לאחר שישקלו בדעתם באורח חופשי ומושכל מיהו הראוי לדעתם כי יבחרו בו; כך הוא בבחירות לכנסת וכך הוא בבחירתו של מועמד לראשות הממשלה. בדרכו של אותו הלוח מחשבה, תכלית

החוק היא למנוע תופעה בלתי-ראויה זו, שאנשים יצביעו או יימנעו מהצביע עבור מפלגה או עבור מועמד לראשות הממשלה בהיותם מושפעים על-ידי שיקולים שאינם ממין הענין או שיקולים בלתי ראויים אחרים.

חששות להצבעה בלתי רציונאלית נתעוררו כבר לפני שנים רבות. בפרשת נוסבכר נ' יו"ר ועדת הבחירות לכנסת השלישית (ע"ב 3/55, פ"ד ט(2) 1132) נדחתה בקשתה של רשימת מועמדים לזהות עצמה באמצעות האותיות "לו", ואמר על כך בית-המשפט העליון מפי ממלא מקום הנשיא, השופט שניאור זלמן חשין (בעמ' 1133):

האות הניתנת לרשימת מועמדים הוא סימן-היכר בלבד, ואין להשתמש באות שיש לה, כביכול, כוח מיסטי, כדי להשפיע בה על ההמונים. הכוח המושך והיסוד המשכנע את הבוחר, חייבים להיות האישים הנקובים ברשימה והמצע שהם מגישים, ואין להסיח את דעתו מן העיקר לאותיות פורחות העשויות, לפי אמונה עממית, לחולל פלאות. ...

אין אנו מוצאים דופי בהחלטת
הוועדה המרכזית לאשר לרשימת
המערערים ... את האותיות "לז"
תחת האותיות "לו" שבחרו לה
המערערים.

7. במהלך השנים נתגבר והלך השימוש באמצעים הקשורים
לאמונה ולמיסתורין – ברכות, קללות, קמיעות וכיו"ב –
לשיכנועם של בוחרים להצביע עבור מיפלגות מסויימות גם באין
זהות-אינטרסים אמיתית בין אותן מיפלגות לבין הבוחרים.
יושבי-ראש ועדות הבחירות לכנסת הגיבו על-כך מיידית, ונזכיר
לעניין זה, במיוחד, החלטה שניתנה בתר"מ 153/98 שוש ערער נ'
רשימת ש"ס בבחירות למועצת עיריית נתניה (חוברת החלטות
מהבחירות לרשויות המקומיות שהתקיימו בנובמבר 1998, 128),
בה אמר השופט אליהו מצא דברים אלה (בעמ' 134):

מבחינת הסיווג משתייך איסור זה
לשורה של איסורים שמטרתם
למנוע השפעה על תוצאות
הבחירות באמצעים פסולים שונים.
היכולת להשפיע על הבוחר
בכוחות מאגיים הוכרה כאן
כאמצעי פסול כזה ... גם
בקמיעות טמון, על-פי גישת
המאמינים, כוח מאגי. בכך הודה
גם בא-כוחה של סיעת ש"ס
בירושלים במסגרת הדיון בתר"מ

94/98. בבקשו להבחין בין
 בקבוקי השמן לבין קמיעות ציין
 בא כוחה של ש"ס, כי "קמיע
 להבדיל משמן מתקשר לנושא
 קללות וברכות, הואיל וחרותם
 עליו מימרות קבליסטיות אשר
 אינן נהירות להדיוט, שאינו מצוי
 ברזי הקבלה.

נוסיף כי החלטה זו ניתנה לפני שנחקק איסור הקמיעות. נזכור
 עוד את דברי השופט מצא בתר"מ 94/98 סיעת "ירושלים עכשיו"
 בראשות ארנן יקותיאלי נ' מפלגת ש"ס (שם, 116, 123) כי
 בתעמולת בחירות רשאי "המתמודד לדבר אל שכלו והגיונו של
 הבוחר בדברים נכוחים ובנימוקים משכנעים..." אך אסור לעשות
 שימוש באמצעים "העלולים לשבש את דעתם של הבוחרים." ראו
 עוד: מכתבו של יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט תאודור
 אור, אל באי-כוח הסיעות בכנסת ורשימות המועמדים, ותב"כ
 28/14 סיעת מרצ נ' מפלגת ש"ס (נהלים והחלטות מהבחירות
 לכנסת ה-14 ולראש הממשלה, 1996, בעמ' 18 ו-95). נוסיף
 ונזכור באותו הקשר את ההלכה שנקבעה בפרשת שמואל פלאטו-
 שרון נ' מדינת ישראל, ע"פ 71/83, פ"ד לח(2) 757.
 8. על רקע תכלית זו שלהוראת סעיף 122(6) לחוק
 הבחירות, הבה ניפנה לבחינת טענותיהם של בעלי-הדין.

9. שאלה ראשה שבעלי-הדין נחלקו בה היתה, אם אותה פיסת-קרטון שתיארנו בדברינו למעלה, "קמיע" יקורא לה. מהי אפוא "קמיע"? ראשית לכל נזכור את דבר החוק עצמו, ולפיו "קמיע" הוא "לרבות כל חפץ שבעיני חלק מהציבור יש ביכולתו להיטיב או להרע עימו". ואשר לפירושה של התיבה "קמיע" בחיי היומיום אין לנו אלא להפנות לפירושי המילונים המקובלים. הנה-כי-כן, אבן-שושן במילונו מגדיר קמיע כך:

קִמְיַע – פֶּתֶק שֶׁל קֶלֶף או נְיָר
שֶׁכְּתוּבָה עָלָיו פְּתֻכַת-סְתָרִים, או
כָּל עֵצָם אַחַר שֶׁלְּפִי אֲמוֹנַת הָעַם
יֵשׁ בּוֹ סְגֻלוֹת רְפוּאִיּוֹת או כַּח
שְׁמִירָה מִפְּנֵי מְזִיקִים.

וכך אף מילון ספיר (א' אבניאון עורך, 1997):

קִמְיַע – פֶּתֶק או לוחית וכד'
שפּתּוּבִים בּהֶם דְּבָרֵי מְסֻתָּרִין
לְסֻגּוּלָה וּלְרְפוּאָה או לְהַשְׁכָּעַת
שָׂדִים וּמְזִיקִים וּלְשִׁמְרָה נֶגַד עֵינַי
הַרְעָה.

נקרא הגדרות אלו; נתבונן בפיסת-הקרטון שלפנינו; וידענו בבירור כי קמיע הוא המונח לפנינו. כך – בלא שמץ של היסוס או

פקפוק. שאם פיסת-קרטון זו קמיע אין היא, קמיע מהו – לא ידעתי.

10. מוסיפים המשיבים וטוענים כי לא הפיצו את הקמיע. אכן, כך מסבירים הם, הודפסו "כמה מאות" מן הקמיע; מיקצת מן הקמיעות חולקו ל"כמה וכמה" אנשים; אך טרם הוחלט אם להפיץ את הקמיעות ברבים.

טענה זו יפה היה לה שלא נטענה משנטענה; ומשנטענה – דינה דחייה. עובדה היא שהקמיע נתגלגל ובא לידי העותרים, ובנסיבות אלו הנטל על המשיבים הוטל להסביר ולפרש. אלא שהסברם לא היה הסבר ופירושם לא היה פירוש.

11. עוד טוענים המשיבים, כי האיסור שבסעיף 122(6) לחוק הבחירות אין עניינו אך בהפצת קמיע אלא בשידול אדם – דגש על שידול – להצביע בדרך של מתן קמיע; ובענייננו, כך מוסיפים הם טוענים, לא הוכח כל שידול.

צודקים המשיבים ברישה לדבריהם ואין הם צודקים בסיפה לטענתם. אכן כן: שידול הוא עיקר בעבירה, ובאין שידול אין עבירה; אלא שהשידול מתבקש מעצם הכיתוב על הקמיע, ולפיו תנועת "אהבת ישראל" קושרת עצמה בעבותות אל הקמיע;

שמא נאמר: הקמיע קושר עצמו בגופו אל תנועת "אהבת ישראל". כל הרואה והשומע יִדַע ויבין, ומה לנו שנאריך בדברים.

12. אין ולא כלום בטענות המשיבים שאיסור כי אסור על הפצת הקמיע, אפגע בעצם החלטתי זו "בזכויות יסוד של חופש האמונה, חופש הפולחן וחופש הביטוי", וכי אגרום "להבחנה ואפליה בין מפלגות ולחוסר שוויון, ובמיוחד ביחס למפלגות בעלי מסר ואופי דתי רוחני...". נהפוך הוא; איסור על הפצת הקמיע איסור מחוייב המציאות הוא אם ברצוננו לעשות, ולו מעט, לטוהר הבחירות ולנקיון.

13. נמצא לנו אפוא כי מדברים אנו בקמיע; כי המשיבים מפיצים קמיע זה ברבים; וכי משדלים הם אנשים להצביע למפלגת "אהבת ישראל" על דרך מתן הקמיע. משנתקיימו כל יסודות אלה, ממילא הוכח – בראיות כמקובל בהליך מינהלי – כי המשיבים עברו עבירה על הוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות. משהוכח כך; ומשלא נמצא לי כל טעם טוב וראוי להחליט אחרת או להימנע מהחלטה, סבורני שחובה היא המוטלת עלי למנוע את המשך הפצתו של הקמיע בו מדובר או כל קמיע מכל סוג שהוא.

14. אני מחליט אפוא להיעתר לעותרים, ואני אוסר על המשיבים כלהלן: (1) להפיץ את הקמיע נושא הדיון בכל דרך או צורה; (2) להפיץ כל קמיע אחר מכל סוג או מין שהם; (3) לשדל

אנשים להצביע עבור המשיבה מס' 1 בכל אחת מן הדרכים
המנויות בסעיף 122(6) לחוק הבחירות או לעשות מעשה מן
המעשים המנויים בפרק י"א לחוק הבחירות והעולה עבירה.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י' בשבט תשס"ג
13 בינואר 2003

לכבוד
מר עופר אשכנזי, עו"ד
מר אמיר רוזנברג, עו"ד
באי-כוח מפלגת "אהבת ישראל"

עוה"ד רוזנברג ואשכנזי הנכבדים,

הנדון: בקשה לביטול החלטה לפסילת תשדיר בחירות
מכתבכם מיום 12.1.03

קיבלתי מכתבכם מהסמך ועיינתי בו עיין-היטב.

2. ענייננו נסוב על הוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות
לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות), הקובעת
ומצווה אותנו כך:

שחיתות ואיום 122. ואלה דינם מאסר חמש שנים או
קנס 20,000 לירות:

(1) .....

(6) המשדל אדם להצביע או להמנע

מלהצביע, בכלל או בעד רשימת מועמדים מסויימת, בדרך של השבעה, קללה, נידוי, חרם, נדר, התרת נדר, הבטחה להעניק ברכה, או מתן קמיע; לענין זה, 'קמיע' - לרבות כל חפץ שבעיני חלק מהציבור יש ביכולתו להיטיב או להרע עמו.

מה מורה אותנו החוק ומה תכלית ביקש המחוקק להשיג בהוראת-חוק זו שהורה אותנו?

3. דומה כי תכלית החוק גלויה על פני הדברים. תכלית החוק היא, שהבוחרים יכריעו בדעתם עבור מי יצביעו - ועבור מי לא יצביעו - לאחר שישקלו בדעתם באורח רציונלי, חופשי ומושכל מיהו הראוי ומיהו שאינו ראוי כי יבחרו בו. ומן הצד האחר: תכלית החוק היא למנוע תופעה בלתי רצויה ובלתי ראויה, שאנשים יצביעו - או יימנעו מהצביע - עבור מפלגה מסויימת בהיותם מושפעים על-ידי שיקולים שאינם ממין העניין. ובלשונו של השופט מצא בתר"מ 94/98 סיעת "ירושלים עכשיו" בראשות ארנן יקותיאלני נ' מפלגת ש"ס (החלטות מהבחירות לרשויות המקומיות שהתקיימו בחודש נובמבר 1998, 116, 123) "המתמודד [אמור] לדבר אל שכלו והגיונו של הבוחר בדברים נכוחים ובנימוקים משכנעים..." ואסור הוא לעשות שימוש באמצעים "העלולים לשבש דעתם של בוחרים". ראו עוד: "תב"ע

11/01, 18 ח"כ אופיר פינס-פז נ' סיעת ש"ס, החלטות והנחיות
 מהבחירות לראשות הממשלה, פברואר 2001 (בהוצאת ועדת
 הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה) 114.

עד כאן - החוק ותכליתו.

4. בענייננו-שלנו מדובר בברכה שהרב כדורי מברך את קהל
 בוחריה של מפלגת "אהבת ישראל", המפלגה שהוא אביה
 הרוחני:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק
 ויעקב הוא יברך וישמור ויעזור
 לכל אשר בוחרים אהבת ישראל

בברכת הקב"ה זוכים אפוא מי שבחרים אהבת ישראל. אשר למי
 שאינם בוחרים אהבת ישראל, לברכתם של אלה ידאגו אחרים.

האם ברכה זו - ברכה שהמקובל כדורי מברך בה את
 המצביעים עבור מפלגתו - ברכה היא הבאה בגידרי הלאו החרות
 בסעיף 122(6) לחוק הבחירות?

5. תשובתי לשאלה היא: אכן כן; הברכה באה בגידרי הלאו
 שבסעיף 122(6) לחוק הבחירות. לעניין זה נזכור, כי הרב כדורי

נתפש בעיני מעריציו לא אך כ"גדול המקובלים" שבדורנו. הנקבצים סביבו והמאמינים בו רואים בו "איש קדוש". יתר-על-כן: אימרי פיו יש בהם לא אך מן הקדושה. יש בהם אף כוח נסתר לחולל פלאות. ברכה כי תצא מפיו של הרב כדורי, יש בכוחה של אותה ברכה לעורר כוחות נסתרים ונרדמים, כוחות מאגיים שהם מעבר לחיי היומיום ולרגיל. יש אנשים בקהלנו המאמינים בברכה מעין זו; יש אנשים המושפעים מן הברכה לעניינה של הצבעה בבחירות; ובהוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות נתכוון החוק למנוע תופעה זו הנראית בעיניו בלתי ראויה ובלתי רצויה. הצבעה בעבור ברכה של הרב כדורי, הצבעה פסולה היא בעיני המחוקק, באשר אין היא הצבעה חופשית, רציונלית ומושכלת. אין כל הבדל בין שידול להצביע על דרך של השבעה, קללה, נידוי, חרם, נדר או מתן קמיע, לבין שידול להצביע על דרך של הבטחה להעניק ברכה; ומה דרך ראשונה פסולה היא, כן היא הבטחה להעניק ברכה.

6. דומני שאין צורך להאריך דברים על ההבדל בין שידול להצביע בדרך של הבטחה להעניק ברכה לבין שידול להצביע על דרך של הבטחות הניתנות בבחירות כגון הבטחות להורדת מיסים, להטבה במשכנתאות ועוד. לא אאריך אפוא ואפנה את המתעניין להחלטה שניתנה בתב"כ 5/16 חה"כ אפי אושעיה נ' חה"כ שלמה בניזרי.

... (העתק ההחלטה מצורף).

7. מסקנתי היא אפוא זו, שהבטחת הברכה של הרב כדורי הבטחה היא שיש לפוסלה.

8. טענתכם העיקרית היא, שלפני ימים אחדים היגשתם לאישור שידור שכלל ברכה בלשון זהה, והשידור אושר ללא כל הסתייגויות: אותו שידור - ובו הברכה - אושר, והנה עתה מבקשים אנו לפסול שידור הכולל אותה ברכה עצמה. ואתם תמהים ושואלים: מה אירע בין-לבין שהמותר הפך אסור והכשר הפך טרף? טענתכם היא זו, שלאחר אישורה של הברכה בעבר, שוב אין לו ליושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית סמכות על-פי דין לחזור בו ולפסול אותה ברכה לשידורה שוב. אכן, מסכימים אתם כי "מקום בו מדובר בתשדיר שאי החוקיות שבו זועקת על פניו - ואשר אושר עקב השמטה מקרית ו/או היעדר תשומת לב וכיוצא באלה, שאז, לא כבול יו"ר ועדת הבחירות להשמטה שאירעה". לא כן הוא תשדיר "שאושר" כדבריכם "כדת וכדין ... לאחר שיקול דעת ...".

9. ניתנת אמת להיאמר שאינני זוכר אם אישרתי ואם לא אישרתי בעבר את הברכה שאנו מדברים בה; ואולם נאמנים עליי דבריכם כי בזמנו לא העליתי הסתייגות לשידורה של הברכה. האם "מנוע" אני עתה מפסילתה של הברכה? תשובתי לשאלה היא בשלילה.

10. כאמור, דעתי היא כי בירכתו של הרב כדורי, ברכה פסולה ואסורה היא על-פי דין. האם משום שלא הסתייגתי מאותה ברכה בעבר - מתוך היסח הדעת, כך אני מניח - נאסר עליי עתה למלא את חובתי ולקבוע כי הברכה ברכה פסולה היא? על כך אומר: ונהפוך הוא. אכן, דעתי היא, שלא זו בלבד שהדין אינו אוסר עליי לומר את דעתי ולהחליט על-פיה. דעתי היא שהדין כופה אותי לומר את דעתי, ולהוסיף ולאכוף את החוק ככתבו, כלשונו וכרוחו. במקרי-גבול אפשר אמרתי אחרת. כך, למשל: לו שינתה מפלגת "אהבת ישראל" מצבה לרעה; ולו היה ענייננו מסוג העניינים הגבוליים - אותם עניינים של איך-ולאו-ורפיא-בידיה - אפשר פסקתי אחרת. לא כן בענייננו, שלא נשמעה כלל טענה של שינוי מצב לרעה - ואתקשה לצייר כי אכן נשתנה מצב לרעה - והברכה שמדברים אנו בה אינה באה בתחום המקרים הגבוליים.

11. סוף דבר: אני דוחה את השגתכם ואני עומד על החלטתי לפסול את בירכתו של הרב כדורי כברכה הנוגדת הוראת-חוק.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 526/03

**בפני: כבוד המשנה לנשיא ש' לוי
כבוד השופט ת' אור
כבוד השופט א' גרוניס**

העותרת: מפלגת אהבת ישראל

נגד

**המשיב: כב' השופט מישאל חשין, יו"ר ועדת
הבחירות**

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: טז' בשבט התשס"ג (19.01.03)

**בשם העותרת: עו"ד אמיר רוזנברג ועו"ד עופר
אשכנזי**

בשם המשיב: עו"ד דינה זילבר

פסק-דין

השופט ת' אור:

העותרת מתמודדת בבחירות לכנסת ישראל, העומדות להתקיים ביום 28.1.03. במסגרת סמכותו של המשיב לפי סעיף 15א'(ד) לחוק הבחירות, דרכי תעמולה, תשי"ט-1959, החליט המשיב לפסול קטע מתוך תשדיר תעמולה של העותרת אשר היה אמור להיות מוקרן בטלוויזיה ולא לאשרו לשידור.

בקטע שנפסל אומר הרב כדורי:

"מי שברך את אבותינו אברהם
יצחק ויעקב הוא יברך וישמור
ויעזור לכל אשר בוחרים אהבת
ישראל".

בהחלטתו על הפסילה כאמור, הסתמך המשיב על הוראת סעיף 122(6) לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), תשכ"ט-1969, הקובע, בין היתר, איסור לשדל אדם להצביע או להמנע מלהצביע בעד רשימת מועמדים מסויימת בדרך של הבטחה להעניק ברכה.

בין היתר, מציין המשיב בהחלטתו, כי הרב כדורי, אשר הינו אביה הרוחני של מפלגת אהבת ישראל, "נתפש בעיני מעריציו לא אך כ"גדול המקובלים" שבדורנו. הנקבצים סביבו והמאמינים רואים בו "איש קדוש". יתר על כן: אימרי פיו יש בהם לא אך מן הקדושה, יש בהם אף כוח נסתר לחולל פלאות. ברכה כי תצא מפיו של הרב כדורי, יש בכוחה של אותה ברכה לעורר כוחות נסתרים ונרדמים, כוחות מאגיים שהם מעבר לחיי היום יום ולרגיל. יש אנשים המושפעים מן הברכה לעניינה של הצבעה בבחירות".

מכתב התגובה מטעם המשיב למדים אנו על כך שאחד הנימוקים לפסילת הקטע האמור בתשדיר התעמולה מקורו בכך שעל רקע מעמדו המיוחד של הרב כדורי ונוכח הסגולות המיוחסות לדבריו ולהמלצותיו, עשויים בוחרים פוטנציאליים להיות מושפעים מהכריכה בין ההבטחה לברכת ה' לבין אופן ההצבעה, ולנווט בהתאם לכך את הצבעתם למפלגת "אהבת ישראל". מכאן, שאותה הבטחה לברכה על ידי ה' למי שיבחר במפלגת אהבת ישראל, כמוה כהבטחה להעניק ברכה כמוכנס בסעיף 122(6) לחוק.

הגענו למסקנה, שאין להתערב בהחלטת המשיב, באשר החלטתו הינה החלטה העומדת במיתחם הסבירות. על רקע שיקול הדעת הרחב המוקנה ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית, המסקנה

אליה הגיע אינה מצדיקה התערבות. כך, בעיקר, נוכח מעמדו המיוחד של הרב כדורי והכריכה של הבטחה למתן ברכת ה' עם הצבעה עבור מפלגה מסויימת.

הננו גם סבורים, שפסילת הקטע כאמור מתיישבת עם הדרישה, בהנחה שקיימת דרישה כזו, שהדברים בקטע שנפסל עלולים, ברמת ודאות קרובה, להשפיע על אופן הצבעתם של חלק מהמצביעים בבחירות.

העתירה נדחית.

ניתן היום, טז' בשבט תשס"ג (19.1.2003).

ש ו פ

ש ו פ ט
ט

המשנה לנשיא

ו. הסדר פרסום חוצות

ה' בכסלו תשס"ג
10 בנובמבר 2002

בח' 6/02

חוות-דעת על-אודות פירסום על-גבי משאיות

חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (להלן
אכנה אותו – חוק הבחירות או החוק) קובע איסורים, הגבלות
והיתרים למיניהם על דרכים לתעמולת בחירות לכנסת, לעיריות
ולמועצות מקומיות (סעיף 1 לחוק). הוראת סעיף 10ב(ב) שלחוק
מתירה תעמולת בחירות מסויימת, ובלשונה:

10ב. (א) .....

הסדר
פרסום
חוצות

(ב) על אף הוראות סעיפים 9, 10
(א), ו-10א, תותר בתקופת
הבחירות, תעמולת בחירות
באמצעות השימוש במיתקן
פרסום חוצות, בתנאים
הבאים:

.....

בהמשך הדברים נקבעים תנאים מתנאים שונים שאינם לענייננו, ולא נעסוק בהם. ההיתר שבהוראת סעיף 10.ב. (ב) ניתן לתעמולת בחירות הנעשית "באמצעות השימוש במיתקן פירסום חוצות", ומושג זה של "מיתקן לפירסום חוצות" מוגדר בהוראת סעיף 10 ב. (א) כך:

הסדר פרסום חוצות
10.ב. (א) בסעיף זה –

.....

"מיתקן פרסום חוצות" –
מיתקן המשמש להצגת מסרים פרסומיים מתחלפים בחוצות, המותקן ומופעל על ידי משווק פרסום, בהסכמת הרשות המקומית אשר בתחומה הוא מותקן, וכן שילוט על גבי אוטובוס להצגת מסרים כאמור;

השאלה שלענייננו עתה היא, המושג "אוטובוס" שבהגדרה זו – פירושו מהו ומהם תחומי פרישתו?

2. פנתה אלי משא פרסום בע"מ, חברה העוסקת, כדבריה, בשיווק שיטחי פירסום על-גבי ארגזי משאיות ובצידם של ארגזי-משאיות. חברה זו מבקשת לשווק שיטחי פירסום למפלגות

המתמודדות בבחירות לכנסת, ולטענתה ההיתר לפרסם תעמולת בחירות על-גבי אוטובוסים חל על משאיות אף-הן. כיצד כך, והרי משאית אינה אוטובוס? טוען בא-כוחה של החברה שני אלה: אחד, הפירסום על גבי ארגזיהן של משאיות התפתח רק בשנים האחרונות, לאחר חקיקתה של הוראת סעיף 10ב. שלחוק, ושניים, "מנוסח החוק עולה", כך טוען בא-כוח החברה, "כי אין כל מקום לאבחנה ו/או אפליה בין פירסום ע"ג דפנות האוטובוס לבין פירסום על-גבי דפנות המשאיות" (ההדגשות במקור – מ' ח'). מטעמים אלה מבקשת החברה שאחליט כי משאית כאוטובוס דמיה, וכי ההיתר הקבוע בסעיף 10ב (ב) שלחוק חל על משאיות כשם שחל הוא על אוטובוסים.

3. טענות החברה קשות בעיניי. אשר לאותו נוהג שהתפתח לטענת המבקשת "רק בשנים האחרונות" – לאחר חקיקתה של הוראת סעיף 10ב. שלחוק – אשיב באלה: ראשית לכל, נזכור כי הוראת סעיף 10ב. נחקקה בתיקון 17 שלחוק והוא תיקון שתחילתו היתה ביום 27.12.2000. הוראת החוק שלעניין נחקקה אם-כן לפני כשנתיים, דהיינו, גם היא באה לעולם – כאותו נוהג של פירסום על-גבי משאיות – "בשנים הראשונות". האמנם התפתח הנוהג שהחברה טוענת לו רק לאחר יום 27.12.2000?

זאת ועוד: אוטובוס הוא אוטובוס הוא אוטובוס. ומשאית אין היא אוטובוס. כך בלשון בני-אדם. כך אף כהגדרת

פקודת התעבורה, ולפיה (בסעיף 1 בה): "אוטובוס" הוא "רכב מנועי המיועד להסיע שמונה אנשים או יותר מלבד הנהג ואשר צוין ברשיון הרכב כאוטובוס". ראו בתקנה 1 לתקנות התעבורה, תשכ"א-1961 הגדרה זהה ל"אוטובוס". יתר-על-כן: בהצעת החוק קבע המציע הגדרה רחבה ל"מיתקן פירסום חוצות", הגדרה ולפיה מיתקן מעין זה הוא "מיתקן נייד או נייד המשמש להצגת פירסומים מתחלפים בחוצות" (ראו ה"ח לשנת תשס"א, 50: דברי ההסבר להצעת סעיף 10.ב.). הגדרה רחבה זו, לו נתקבלה, אפשר היתה מחילה עצמה על משאיות גם-כן. ואולם לסופם של דיונים נתקבל הנוסח המצמצם, והרי ראייה כי משאיות הוצאו אל-מחוץ למחנה. אכן, אין מיקרא יוצא מידי פשוטו, וההיתר החל על אוטובוס אינו מחיל עצמו על משאיות.

4. אני דוחה אפוא את בקשת החברה, ואני קובע כי ההיתר הקבוע בסעיף 10.ב. (ב) שלחוק אינו חל על משאיות. גם אם – כטענת החברה – אין מקום להבחין בין משאית לבין אוטובוס לעניין שילוט חוצות – ויימצאו טוענים כי יש-ויש מקום להבחין

בין לבין – גם-אז החוק דובר אלינו בלשון ברורה וחד-משמעית.
ההיתר ניתן לשילוט על-גבי אוטובוס; היתר לשילוט על-גבי
משאית לא ניתן.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ג בכסלו תשס"ג
18 בנובמבר 2002

חוות-דעת על- אודות פירסום על-גבי משאיות

ביום 10.11.02 כתבתי חוות-דעת שעניינה פירסום על-גבי משאיות, ולסופה דחיתי את בקשתה של חברת משא פירסום בע"מ כי יותר לה לשווק שטחי פירסום על-גבי משאיות למפלגות המתמודדות בבחירות לכנסת.

פנה אליי עורך-דין אליהוד יערי, בא-כוח החברה, וביקשני לעיין מחדש בחוות-דעתי, בהעלותו טענות מטענות שונות. קראתי את נימוקיו של עורך-דין יערי – בתמיכה לבקשתו כי אשנה את חוות-דעתי – אך לא נמצא לי כי יש בהם באותם נימוקים כדי לשנות מדברים שכתבתי.

גם אם אמרנו שיש טעם בהיתר לפרסום תעמולת בחירות על גבי משאיות, לא כן הוא דברו של החוק.

צר לי אך לא אוכל לשנות מחוות-דעתי.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ג' בשבט תשס"ג
6 בינואר 2003

לכבוד
מר אסף פרי
מנכ"ל פרי הפקות

מר פרי הנכבד,

הנדון: פרסום בחירות 2003
מכתבך מיום 24.12.02

קיבלתי מכתבך מהסמך.

שאלתך היא, "האם ישנה הגבלת פירסום על גבי מוניות שירות (כמו בפירסום על אוטובוסים, ששניהם משמשים כרכבים ציבוריים)?"

במענה לשאלתך אפנה אותך לחוות-דעת שנתתי ביום 10.11.02 באשר לפירוש המושג "אוטובוס" בהגדרת המושג "מיתקן פרסום חוצות" שבסעיף 10ב(א) לחוק הבחירות (דרכי

תעמולה), תשי"ט-1959. מונית שירות היתה כמשאית, ומה זו האחרונה אינה "אוטובוס" כן היא מונית שירות. מסקנה: אין היתר לפרסם תעמולת בחירות על גבי מונית שירות.

בכבוד רב,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ב בשבט תשס"ג
15 בינואר 2003

תב"כ 21/16

העותר: עו"ד צבי ריש

— נ ג ד —

המשיבות: 1. אגד אגודה שיתופית לתחבורה
בישראל בע"מ
2. דן אגודה שיתופית לתחבורה ציבורית
בע"מ

עתירה למתן צו מניעה

החלטה

העותר שלפניי הוא עורך-דין צבי ריש, והמשיבים הם "אגד, אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ" (אגד) ו"דן, אגודה שיתופית לתחבורה ציבורית בע"מ" (דן). קובלנת העותר היא, כי אגד ודן עוברות על לאו הקבוע בחוק הבחירות לכנסת (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), ועתירתו היא כי אצווה צו כסמכותי בסעיף 17ב לחוק התעמולה ואמנע את אגד ואת דן מעשות שימוש באוטובוסים שהן מפעילות בתעמולת

הבחירות לכנסת השש-עשרה. ומהו אותו שימוש - שלא כדין, לטענת העותר - שאגד ודן עושות באוטובוסים בתעמולת הבחירות? מסתבר כי מזה שבועות מספר מתנוססות על דפנות מיקצת מן האוטובוסים של אגד ושל דן כרזות תעמולה - מטעם מפלגות שונות - לקראת הבחירות הקרובות לכנסת; בעיקר, לטענת העותר, מטעם הליכוד. שימוש זה, כך טוען העותר, שימוש שלא-כדין ואסור הוא, ומכאן עתירתו לפניי כי אצווה צו ואמנע את אגד ודן מעשות את שהן עושות.

2. שאלה ראשונה שלעניין היא: כיצד זה שאגד או דן עברו, כעתירת העותר, על לאו שבחוק? לעניין זה מפנה העותר להוראת סעיף 2א לחוק התעמולה, הקובע כי "לא ייעשה שימוש, בקשר עם תעמולת בחירות, בכספים ... של תאגיד שהממשלה ... משתתפת בהנהלתו או בהונו, ולא ייעשה שימוש כאמור ... במיטלטלין המוחזקים למעשה על-ידי ... תאגיד כזה ...". טוען העותר כי תעמולת הבחירות שעל האוטובוסים עוברת על לאו זה שבסעיף 2א לחוק התעמולה, ועל מעשה זה - מעשה שלא-כדין, לטענתו - בונה הוא את טיעונו כי אצווה את אגד ואת דן צו כעתירתו.

3. עד שיעלה בידי העותר לקומם עילה לציוויו של צו על-פי החוק, הכרח הוא שיוכח להנחת דעתי - כהוראת סעיף 2א לחוק התעמולה - שהממשלה משתתפת בהנהלתן או בהונן של

אגד או של דן. ומכאן שתי שאלות: אחת, פירושו ותכליתו של החוק מהו? ושתיים, האמנם משתתפת הממשלה בהנהלתן או בהונן של אגד או דן?

4. תכלית החוק נהירה לקורא כשמש בצהריים. התכלית היא זו, שהמיפלגות השולטות בממשלה לא תלכנה סחור-סחור, וכי על דרך ניצול תאגידיים שהממשלה משתתפת בהנהלתם או בהונם לא תעקופנה בדרכים עקלקלות איסורים הקבועים בחוק התעמולה. עיקר העיקרים הוא ביסוד השליטה - במישרין או בעקיפין - בתוככי תאגידיים שהממשלה משתתפת בהנהלתם או בהונם. האמנם מתקיים תנאי מוקדם זה בעניינן של אגד ושל דן?

5. לא שמעתי מפי העותר כי הממשלה משתתפת בהנהלתה של אגד או בהנהלתה של דן. גם לא שמעתי כי הממשלה משתתפת בהונן של אגד או של דן, אם השתתפות בהון משמעה הוא כפשוטה, דהיינו, החזקה במניות או השתתפות אחרת בהון כמקובל בתאגידיים מסחריים. ראו, למשל: סעיף 60 לחוק החברות הממשלתיות, תשל"ה-1975; סעיף 5 לפקודת האגודות השיתופיות; סעיף 2 לחוק עידוד החסכון, הנחות ממס הכנסה וערבות למילווות תשט"ז-1956; הגדרת "השקעה" בסעיף 1 לחוק לעידוד השקעות הון, תש"י-1950; הגדרת "מניות" בתקנה 1 לתקנות מס הכנסה (הגדרת הון עצמי), תשמ"ג-1982; הגדרת מניות בתקנה 1 לתקנות מס הכנסה (הגדרת הון עצמי לחישוב

הניכוי המיוחד בשל האינפלציה), תשמ"א-1981. כיצד זה אפוא שאגד ודן עברו על לאו שבחוק התעמולה?

6. לעניין זה טוען העותר כי אגד ודן זוכות למענקי-סובסידיה כבדים מן המדינה, ובגין סובסידיה זו - כך טוען הוא - עוברות הן השתיים על איסור שבחוק. האמנם?

אמת נכון הדבר: הממשלה מעניקה לאגד ולדן סובסידיות כבדות למימון פעילותן. אכן, סובסידיות אלו ניתנות, הלכה למעשה, לא לאגד ולדן אלא לקהל הנוסעים - שעל דרך הענקת הסובסידיות יכולה הממשלה לקבוע מחירים מירביים לנסיעות - ואולם אני נכון להסכים כי לענייננו ניתן לראות את הממשלה כמעניקה סובסידיות לאגד ולדן. ואולם, סובסידיות אלו - כבדות ככל שתהיינה - אינן עושות את הממשלה לא מנהלת באגד ובדן ואף לא משתתפת בהונן. לו אחרת אמרנו, וכיודענו כמה סובסידיות משלמת המדינה מדי שנה בשנה למאות רבות של תאגידים, כי אז דומני היינו מגיעים למצב שאין הדעת סובלתו, ומכל בחינה שהיא. מכל מקום, והוא עיקר לענייננו: הענקת סובסידיות אינה שקולה כנגד השתתפות בהנהלה או בהון, ומסקנה נדרשת מאליה היא כי לא קניתי כוח לצוות את אגד ואת דן צו כעתירת העותר.

7. זאת ועוד. חוק התעמולה תוקן אך לאחרונה (בתיקון מס' 17, בשנת תשס"א-2001) והוספה לו הוראת סעיף 10ב שהתירה "שילוט על גבי אוטובוסים להצגת מסרים [פרסומיים]" (ס' 10 ב(א) לחוק התעמולה, בהגדרת "מיתקן פרסום חוצות"). הנה-כי-כן, זה לא מכבר נקבע הסדר מיוחד לפירסום תעמולת בחירות על גבי אוטובוסים. האם אין בה בהוראת חוק חדשה זו כדי להוות ראייה לסתור את טיעוני העותר? אכן, ניתן לטעון כי אותם "אוטובוסים" שבסעיף 10ב אינם כוללים אוטובוסים של אגד או של דן; כי כוונת הדברים אינה אלא לאוטובוסים שאינם של אגד ושל דן. ואולם בשים-לב למספר האוטובוסים של אגד ודן, מזה, ולמספר האוטובוסים שאינם של אגד ושל דן, מזה, קשה להניח שהמחוקק היה מטריח עצמו לייחד הוראת חוק אך לאותם אוטובוסים שאינם של אגד ושל דן.

8. דבר אחרון: לא למדתי מן העתירה מה תשלום גובות אגד ודן מן הרשימות המתמודדות בבחירות עבור הפירסום על גבי האוטובוסים, ואני נוטל היתר לעצמי להניח כי גם אגד גם דן גובות מן הרשימות המתמודדות שכר ראוי על-פי תנאי השוק. אם אלה הם פני הדברים - מהי טענת העותר ותישמע? לעניין זה ניתן להפנות אף להוראת סעיף 2א סיפה לחוק התעמולה, ולפיה שכירת אולמות של תאגידי העומדים כרגיל להשכרה - ולו אולמות הם של תאגידי שהמשלה משתפת בהנהלתם או בהונם - יוצאת מכלל האיסור שנקבע ברישה להוראת סעיף 2א.

9. סוף דבר: על פי הנתונים שהוצגו לפניי, לא עברו אגד ודן על לאו שבחוק התעמולה, ומסקנה נדרשת מאליה היא כי דין העתירה להידחות. אני מחליט אפוא לדחות את העתירה בלא לבקש כלל את תשובה מן המשיבים.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**ז. שידורי תעמולת בחירות
בטלויזיה וברדיו**

כ"ז בכסלו תשס"ג
2 בדצמבר 2002

חוות-דעת לעניין שידורי תעמולת בחירות בטלוויזיה, בערוצים 2 ו-10

חוק הוא לישראל, ולענייננו עתה אין חולקים עליו: רשות השידור - המפעילה ערוץ טלוויזיה מכוחו של חוק רשות השידור, תשכ"ה-1965 - ובצידה זכיינים המפעילים שני ערוצים לשידורי טלוויזיה מכוחו של חוק הרשות השניה לטלוויזיה ורדיו, התש"ן-1990 (חוק הרשות השניה; הזכיינים), כל אלה חייבים לשדר תעמולת בחירות במערכת הבחירות לכנסת חניס-אין-כסף; והכל כאמור בחוק הבחירות (דרכי תעמולה) תשי"ט-1959 (חוק התעמולה).

2. הכל מסכימים כי רשות השידור חייבת במלוא החובות הקבועות בחוק התעמולה, והשאלה הנשאלת היא אך באשר לחובותיהם של הזכיינים בכל אחד משני הערוצים. וזו היא השאלה: מיסגרת הזמן המחייבת את הזכיינים בכל אחד משני הערוצים – מהי? האם שני ערוצי הזכיינים, כל ערוץ לעצמו ובנפרד, חייבים בכל החובות הקבועות בחוק התעמולה, או שמא ייאמר: כל הזכיינים כולם, במאוגד - אם תרצה: שני הערוצים במאוחד - חייבים בחובה אחת, כחובתה של רשות השידור

לעצמה, וחובה זו תיחלק בין הזכיינים, ביניהם-לביין-עצמם, על-פי קנה-מידה מסויים? הזכיינים טוענים לגירסה אחרונה, ובחילוקי הדעות שנתגלעו נדון בהמשך דברינו להלן.

אוסף כי השאלה עלתה לפניי להכרעה בידי עו"ד הדס פלד, סמנכ"ל והיועצת המשפטית לחברת "רשת". ביקשתי את תגובותיהם של באי-כוח הסיעות בכנסת ושל רשות השידור, הרשות השניה, חברת "קשת", חברת "טלעד" ו"ערוץ 10", וחוות-דעתי נכתבת לאחר שעיינתי בכל התגובות שקיבלתי.

להשלמה נזכור כי כיום פועלות ארבע זכייניות. שלוש מהן – אלו המכונות בקיצור "רשת", "קשת" ו"טלעד" – משדרות בערוץ 2; כל אחת מהן משדרת שני ימים בשבוע ושידורי השבת נחלקים בין השלוש. הזכיינית הרביעית – "ישראל 10" – משדרת שבעה ימים בשבוע בערוץ 10.

התשתית הנורמטיבית והחלטה על ענייננו

3. מיסגרת הזמנים לתשדירי תעמולת בחירות בערוץ הטלוויזיה של רשות השידור קבועה בסעיף 15א לחוק התעמולה, וכהוראת סעיף 15א(ב), "לכל מפלגה ורשימת מועמדים יינתנו 10

דקות ולכל מפלגה המיוצגת בכנסת היוצאת – 3 דקות נוספות לכל חבר שלה בכנסת. מוסיף וקובע סעיף 16ג לחוק התעמולה, כי חובה החלה על רשות השידור תחול גם על שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה. וכלשון החוק:

<p>16ג. הוראות סעיפים 15א ... יחולו, בשינויים המחייבים, גם על שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, התש"ן-1990...; לעניין שינויים כאמור יראו, לפי העניין, את מנהל הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (להלן - הרשות השנייה) כאילו היה המנהל הכללי של רשות השידור ואת הרשות השנייה ובעלי הזכויות כאילו היו רשות השידור.</p>	<p>תחולה על הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו</p>
---	---

מוסכם כי "שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה" הם השידורים בערוץ 2 ובערוץ 10 (המכונה בחוק הרשות השנייה – הערוץ השלישי).

4. בייסדה עצמה על הוראת סעיף 16ג לחוק התעמולה, טוענת "רשת" – ומסכימות עימה הזכייניות האחרות והרשות השנייה אף-היא – כי רואים את כל הזכיינים על-פי חוק הרשות השנייה כאגודה אחת החבה בחובה אחת – חובה זהה לחובה

החלה על רשות השידור – ומכאן, על-פי הטענה, שהחובה לשרד שידורי תעמולה במיסגרת הזמן הכוללת אמורה להיחלק בין כל הזכיינים, כחלקם בימי השידור. וכך, משידענו כי זכייניות ערוץ 2 משדרות, כל אחת מהן, יומיים בשבוע - ובנוסף לכך, לסירוגין, בשבת - וכי ערוץ 10 משדר כל ימות השבוע, מסקנה נדרשת היא כי מיסגרת הזמן הכוללת לשידור חייבת להיחלק, חלק כחלק – חצי וחצי - בין שלוש הזכייניות של ערוץ 2, מזה, לבין ערוץ 10, מזה. מסקנה: ערוץ 10 ישדר שידורי תעמולה מחצית מן הזמן שרשות השידור חייבת בו, ואילו שלוש הזכייניות של ערוץ 2, במאוחד, תשדרנה אף הן מחצית ממיסגרת הזמן הכוללת. ראו, בעיקר: מכתב מיום 24.11.02 שכתבה עו"ד הדס פלד, סמנכ"ל והיועצת המשפטית ל"רשת".

עו"ד פלד (וכמותה עו"ד דורון אבני, היועץ המשפטי לרשות השניה) אף מדייקת בלשון החוק: הנה-כי-כן, כך אומרת היא, בסיפה להוראת סעיף 16ג קוראים אנו כי רואים "את הרשות השניה ובעלי הזכיונות כאילו היו רשות-השידור". משמע: על כף אחת מונחת רשות השידור; על הכף השניה מונחים הרשות השניה ובעלי הזכיונות; ודבר המחוקק הוא שהכפות מעויינות, פירוש: חובתה של רשות השידור כחובתם של הרשות השניה ובעלי הזכיונות כאחד.

5. טענה זו – טענה שנונה וחריפה – אינה מקובלת עליי. המישען הארכימדי להנעת כל המערכת כולה ימצא לנו בהוראת סעיף 16ג רישה לחוק התעמולה, ולפיו חובות החלות על שידורי טלוויזיה של רשות השידור יחולו על "שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השניה...". האמנם יש באמירה זו כדי להכניס לקדירה אחת את כל שידורי הטלוויזיה שלפי חוק הרשות השניה? תשובתי לשאלה היא בשלילה, והטעם לדבר ימצא במהותו של זכיון וביחסיהם של הזכיינים ביניהם-לביין-עצמם.

9. אכן כן: גם ערוץ 2 גם ערוץ 10, כזה כן זה השניים באים מכוחו של חוק הרשות השניה; ואולם, משנולדו ובאו לאוויר העולם חי כל אחד מהם את חייו-שלו. ואמנם, החוק מתייחס בנפרד אל כל אחד מן הזכיינים, וממילא כל אחד מהם, בנפרד ולעצמו, הוא שידור טלוויזיה לפי החוק. כך, למשל, קיימת הפרדה בבעלות ובניהול בין שני הערוצים (ראו, למשל, סעיפים 41 ו-54 א לחוק רשות השניה); כל אחד מן הערוצים חייב להקים חברת חדשות נפרדת (סעיפים 63 א ו-63 ב לחוק הרשות השניה); חובות המוטלות על הזכייין – בהן הפקות מקור (תוכניות "סוגה (ז'נר) עילית") או שידורים בשפה הערבית והרוסית – חלות בנפרד על כל אחד מן הערוצים (התוספת לחוק); ועוד. ואמנם, כולנו ידענו כי ערוץ 2 וערוץ 10 – לרבות חברות החדשות של כל אחד מהם – ערוצים מתחרים הם

זה-בזה ולעיתים אף צהובים הם זה-לזה. נזכור כי גם עֲשׂוּ גַם יַעֲקֹב בְּאוֹ מִמְקוֹם אֶחָד, וְאוֹלָם עֲשׂוּ חַי לַעֲצֹמוֹ וַיַּעֲקֹב חַי לַעֲצֹמוֹ. כֵּךְ אִף – הַגֵּם שֶׁבְּמִידָה פְּחוּתָה בְּהִרְבֵּה – הֵיחָס בֵּין זְכֵינִיּוֹת עֲרוֹץ 2, בִּינִיהֶן-לְבֵין-עֲצֹמוֹ.

7. הטענה ולפיה יש לצופף את ארבעת הזכיינים, הם ועימם הרשות השניה, תחת קורת גג אחת – כמו היו כולם, כאחד, "הרשות השניה" – טענה היא שאינה עולה בקנה אחד לא עם ההפרדה שיצר החוק בין שני הערוצים, אף לא עם ההבחנה הבולטת בין הרשות השניה עצמה לבין הזכיינים. הנה-כי-כן, תפקידיה וסמכויותיה של הרשות השניה הוגדרו ונתחמו בהוראת סעיפים 5 ו-6 שלחוק הרשות השניה, ולפיהם:

<p>5. (א) תפקידיה של הרשות יהיו קיום שידורים ופיקוח עליהם, וזאת בתחומי הלימוד, החינוך, הבידור והמידע בנושאי מדיניות, חברה, כלכלה, משק, תרבות, מדע, אמנות וספורט.</p>	<p>תפקידי הרשות וסמכויותיה</p>
--	--

<p>6. השידורים יקוימו באמצעות בעלי זכויות ועל חשבונם בלבד.</p>	<p>קיום השידורים ומימוןם</p>
--	--------------------------------------

פירוש: תפקידי הרשות השנייה וסמכויותיה, תפקידים וסמכויות הם של ניהול ושל פיקוח על ערוצי השידור המסחריים. אשר לזכיינים, תפקידם של אלה הוא לשדר במסגרת ערוצי השידור, כל אחד מהם לעצמו.

8. אכן, כל אחד מערוצי הטלוויזיה, לעצמו, משדר שידורי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה; כל אחד מערוצי השידור ברשות השנייה ערוץ לעצמו הוא החי את חייו-שלו; ומסקנה היא הנדרשת מכאן, כי הוראת סעיף 16ג לחוק התעמולה מחילה עצמה, בנפרד, על כל אחד משני הערוצים.

טוען עו"ד אבני, היועץ המשפטי לרשות השנייה, וכך הוא אומר: פירוש כי יינתן לחוק התעמולה ולפיו ערוץ 2 וערוץ 10, כל אחד מהם לעצמו, ישאו במלוא החובה לשדר שידורי תעמולה – כמוהם כרשות השידור – יביא הדבר לכך שבשידורי הטלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה יינתן זמן כפול מאשר הזמן הניתן ברשות השידור לשידורי תעמולה. הייתכן כי זה הדין, מוסיף עו"ד אבני ושואל? יתר-על-כן, כך מוסיף עו"ד אבני וטוען: אם "בעתיד יהיו עוד ערוצי טלוויזיה לפי חוק הרשות השנייה, ייוצרו מכפלות נוספות של זמן שידורי התעמולה בהתאם". פרשנות זו שלחוק, כך סובר עו"ד אבני, פרשנות מרחיבה היא כדי היותה פרשנות בלתי סבירה שכן פוגעת היא

בזכויות הקניין של בעלי הזכויות מעבר לנדרש להשגת מטרת החוק.

9. טענה זו אינה מקובלת עליי ולו משום שמזהה היא את הרשות השניה ואת הזכיינים כולם כאילו היו גוף אחד. אין זה מדויק לומר, למשל – כדברי עו"ד אבני - כי "בשידורי הטלוויזיה לפי חוק הרשות השניה" יינתן זמן לשידורי תעמולה כפול מאשר בשידורי הטלוויזיה על-פי חוק רשות השידור. אין זה נכון לראות את "שידורי הטלוויזיה לפי חוק הרשות השניה", כלשונו של עו"ד אבני, כמו היו מעשה מיקשה. כל ערוץ טלוויזיה הוא לעצמו. אמנם, הרשות השנייה היא המעניקה זכויות לפי חוק הרשות השניה, ואולם, משניתן הזיכיון – והגם שכפוף הוא לפיקוחה של הרשות – בעל הזיכיון חי לעצמו, ולא יהיה זה מדויק לומר, כטענתה של הרשות השניה, כי יש לזקוף ל"זכותה" של הרשות (או ל"חובתה", בהתאם לזווית המבט), את הזמנים של שידורי התעמולה המשודרים בידי כל הזכיינים כולם. דרך אגב: זכיינים על-פי חוק הרשות השניה משדרים עתה (תיאורטית) כפל-זמן מרשות השידור. הלא הגיוני יהא זה אם זמן שידורי התעמולה גם הוא יהא כפול?

אכן, יש להבדיל ולהבחין בין ההליכים לרישויים של שידורי טלוויזיה ולפיקוח על השידורים לאחר הרישוי, לבין פעילותו של הזכייין לעת קיומו של הזיכיון. נניח, למשל, כי תחת

ההסדר הקיים כיום - ולפיו מרשה הרשות השניה זכיינים ומפקחת היא על הפעלת הזיכיון – היה הרישוי והפיקוח נעשים בידי רשות מוסמכת במשרד התקשורת על פי "חוק הטלוויזיה" (חוק שאינו בנמצא, כמובן). הגם אז ניתן היה לדבר, כמיקשה אחת, על "שידורי טלוויזיה לפי חוק הטלוויזיה", או שמא היינו אומרים שהרישוי והפיקוח הם לעצמם וחובות הזכייין הן לעצמן? אין ספק שהיינו אומרים כגירסה אחרונה. וכך אף בענייננו.

10. במקום אחר עמדתי על תכליתה של הוראת סעיף 16ג לחוק התעמולה ועל תכלית זו אמרתי דברים אלה ("שידורי תעמולה בטלוויזיה בבחירות מיוחדות לראשות הממשלה – האם 120 דקות או 240 דקות?", חוות דעת מיום 31.12.2000 בחוברת "החלטות והנחיות" שהוצאה בידי ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה לאחר הבחירות לראשות הממשלה, שבט תשס"א, פברואר 2001):

באומרו כי הוראות החוק החלות על רשות השידור – בהן חיובה של רשות השידור לשדר שידורי תעמולה בטלוויזיה – תחולנה על הרשות השניה אף-היא, נתכוון החוק, כך נראה לי, להעתיק את החיובים החלים על רשות השידור – כמות שהם – לחצרה של הרשות השניה אף-היא. בה-בעת, הואיל ורשות השידור היא לעצמה

והרשות השניה היא לעצמה,
 הוסיף המחוקק והורנו כי אותה
 העתקה תהא "בשינויים
 המחייבים".

באותה עת לא פעל ערוץ 10 ועל-כן דיברתי אך ב"חצרה" של הרשות השניה. עתה, משבא ערוץ 10 לאוויר העולם, שומה עלינו לדבר ב"חצרותיה" של הרשות השניה, קרא: החובות שלעניין תחולנה בנפרד על כל אחת מאותן חצרות.

11. עו"ד פלד מרבה לדבר על הנזק הרב ששידורי התעמולה מסיבים לקניינם של הזכיינים; ובתיתנו דעתנו להגנת הקניין כהוראת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו – כך מוסיפה היא וטוענת – שומה עלינו לפרש את החוק על דרך צימצום החובה החלה על הזכיינים. דרך פירוש מצמצמת, כך אומרת היא, מוליכה אותנו למסקנה של חלוקת הנטל הכללי בין הזכיינים השונים.

12. טענה זו אינה נראית לי. אכן, חיובם של הזכיינים לשרר שידורי תעמולה יש בו כדי לפגוע בהם ולפגום בקניינם. עמדתי על כך במקום אחר (ראו: חוברת ההחלטות וההנחיות הנזכרת לעיל, שם, 166-167: "תשלום בגין שידורי התעמולה בטלוויזיה וברדיו"), ובין השאר אמרתי דברים אלה:

תשלום בגין שידורי תעמולה בטלוויזיה וברדיו

על-פי הוראות חוק התעמולה, שידורי תעמולה בבחירות לכנסת ולראש הממשלה ברדיו ובערוצי הטלוויזיה למיניהם פטורים מתשלום. יכול הייתי להבין הוראת חוק זו – להבין, אם לא להצדיק – לולא המימון הניתן למפלגות, גם לפעילותן השוטפת גם לבחירות. ואולם, משניתן מימון מאוצר המדינה למפלגות, אינני רואה טעם טוב מדוע לא תשלמנה המפלגות עבור זמן-המסך וזמן-האתר הניתן להן כבקשתן. כולנו נסכים כי שידורי התעמולה ברדיו ובטלוויזיה ממעטים מזכות הקניין של רשות השידור ושל בעלי הזיכיונות ברשות השנייה, ומי שנוטל מזכות הקניין של הזולת ראוי לו שישלם עבור מה שנטל. בייחוד אמורים הדברים בבעלי הזיכיונות, אלה אנשי עסקים המשלמים במיטב כספם בעבור הזיכיונות הניתנים להם. בה-בעת אני סבור שיש לקבוע בחוק שני אלה: אחד, חובה לשדר שידורי

תעמולה בזמנים מסויימים,
 ושניים, תעריף מקסימלי עבור
 שידורי התעמולה.

והגם שנשמעו טיעוני-נגד, מדעתי לא שיניתי.

ואולם, לגופו של עניין, לא נמצא לי טעם ראוי לצמצם את חלותו של החוק על הזכיינים, כטענתם. לעת הבחירות לראשות הממשלה נשא ערוץ 2 במלוא המעמסה. כן יהיה גם עתה, שערוץ 2 יישא שוב במלוא המעמסה. ההבדל היחיד הוא, שזו הפעם יישא גם ערוץ 10 במלוא המעמסה.

13. וכי ישאלני השואל: האם ראוי שכך יהיה וכך ייעשה? תשובתי לשאלה תהא בשלילה. אין זה ראוי כי כך יהיה וכך ייעשה. אלא שפתרונים יימצאו בידי המחוקק ולא בידי. ואני מקווה שהכנסת אכן תיתן דעתה לדבר.

14. כללם של דברים: חובה החלה על רשות השידור לשרר בטלוויזיה תעמולת בחירות, אותה חובה עצמה – ובאותה מיסגרת זמן – חלה על ערוץ 2 ועל ערוץ 10, על כל אחד מהם לעצמו.

מישאל חשין
 שופט בית-המשפט העליון
 יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
 לכנסת השש-עשרה

העתק: הסגנים ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית
 באי-כוח הסיעות
 רשות השידור
 הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו
 חברת "רשת"
 חברת "קשת"
 חברת "טלעד"
 "ערוץ 10"

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 212/03

בפני:
 כבוד הנשיא א' ברק
 כבוד השופט א' מצא
 כבוד השופטת ט' שטרסברג-כהן

העותרת: חרות התנועה הלאומית

נ ג ד

המשיב: יו"ר ועדת הבחירות המרכזית
 לכנסת השש-עשרה, כב' השופט
 מישאל חשין

עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים

תאריך הישיבה: ה' בשבט התשס"ג (08.01.2003)

בשם העותרת: עו"ד שי צוקרמן

בשם המשיב: עו"ד שי ניצן; עו"ד דני חורין

פסק-דין

הנשיא א' ברק:העובדות

1. חרות התנועה הלאומית (להלן – חרות) היא רשימת מועמדים המשתתפת בבחירות לכנסת השש-עשרה. היא פנתה (ביום 6.1.2003) ליושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה, השופט מ' חשין (להלן – יושב-ראש ועדת הבחירות) בבקשה לאשר – במסגרת שידור תעמולת הבחירות ברדיו – את הזמריר (ג'ינגל) הבא (בשפה הערבית), המתנגן על רקע מנגינת "התקווה":

<u>מקור</u>	<u>תרגום</u>
בילאדי בילאדי	מדינתי מדינתי
פלשתין	פלשתין
ערפאת סלאח א-דין	ערפאת צלאח א-דין
מברוכ יא שהיד	מזל טוב יא קדוש
אלחמדו לאללא	תודה לאל
פתח אש"פ חיזבאללא	פתח אש"פ חיזבאללא
יפו עכו רמלה ולוד	יפו עכו רמלה ולוד
יא חביבי, אימשי אל יהוד	יא חביבי, החוצה היהודים
אללא הוא אכבר אללא אלקרים	אללא הוא גדול אללא הוא נדיב
פלשתין אלקודס ירושלים	פלשתין הקדושה ירושלים.

כן ביקשה לאשר תשדיר – במסגרת שידור תעמולת הבחירות בטלוויזיה – בו התנגן הזמריר כאשר בחמש השניות הראשונות של התשדיר נראה דגל ישראל מתנופף מעל בנין הכנסת, כאשר הדגל הופך בהדרגה מדגל ישראל לדגל פלשתין.

2. יושב-ראש ועדת הבחירות פסל את הזמריר ואת התשדיר. הוא ראה בשני השידורים האלה "ביזוי ההמנון הלאומי ופגיעה בו, ביזוי ופגיעה המביאים לגירוי יצרים ואף להסתה". כן הפנה יושב-ראש ועדת הבחירות את תשומת הלב להוראת סעיף 5 לחוק הדגל והסמל, תש"ט-1949. כנגד החלטה זו מכוונת העתירה שלפנינו. החלטנו (ביום 8.1.2003), ברוב דעות, לדחות העתירה. אלה נימוקינו.

סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק

3. בפתח הדיון בפנינו העלה בא כוח פרקליטות המדינה את הטענה, כי החלטתו של יושב-ראש ועדת הבחירות הינה סופית, ואין לבית המשפט הגבוה לצדק סמכות לדון בה. הוא סמך בעניין זה על הוראת סעיף 137 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969 (להלן – חוק הבחירות), אשר זו לשונו:

"כל קובלנה בקשר למעשה או למחדל לפי חוק זה מסורה לסמכותה היחידה של הוועדה המרכזית; שום בית משפט לא

יזקק לבקשת סעד בקשר למעשה או למחדל כזה או בקשה להחלטה או להוראה של הוועדה המרכזית, של יושב ראש הוועדה וסגניו, של יושב ראש הוועדה, של ועדה אזורית או ועדת קלפי – חוץ מן המקרים שלגביהם ישנה בחוק זה הוראה אחרת".

הוראה זו חלה גם על החלטותיו של יושב-ראש ועדת הבחירות בדבר שידור תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה (ראו סעיף 20'ב' לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959). היא נתפרשה בפסיקה כמעניקה "חסינות דיונית" כנגד ביקורת שיפוטית, לרבות ביקורתו של בית המשפט הגבוה לצדק (ראו בג"ץ 344/81 נגבי נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשירית, פ"ד לה(4) 837; בג"ץ 637/88 תנועת לאו"ר נ' יושב-ראש ועדת הבחירות לכנסת, פ"ד מב(3) 495). מכוחה של פסיקה זו – כך טען לפנינו בא כוח הפרקליטות – דין העתירה להידחות.

4. אין בידינו לקבל טיעון זה. סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק יונקת חיותה מהוראות חוק-יסוד: השפיטה (סעיף 15). היא מעוגנת, איפוא, בהוראה חוקתית-על-חוקית. אין בכוחה של הוראת חוק לשנות מהוראותיו של חוק יסוד. עמדתי על כך בפרשת בנק המזרחי, בצייני:

"חוק יסוד הוא פרק מחוקתה של המדינה. הוא פרי סמכותה המכוננת של הכנסת. בכינונו של חוק יסוד אנו מצויים בדרגה הנורמטיבית הגבוהה ביותר. מתבקש מכך, כי אין לשנות חוק יסוד או הוראה מהוראותיו אלא בחוק יסוד" (ע"א 6821/93 בנק המזרחי בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221, 406; ראו גם בג"ץ 1384/98 אבני נ' ראש-הממשלה, פ"ד נב(5) 206).

בדומה, אין בכוחו של חוק רגיל לפגוע בהוראת חוק-יסוד, אלא אם כן הדבר מתאפשר על ידי פסקת ההגבלה (ראו בג"ץ 3434/96 הופנונג נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד נ(3) 57). על רקע זה פסקנו כי אין בכוחו של חוק בתי משפט לעניינים מינהליים, התש"ס-2000, לשלול את סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק בעניינים מינהליים. ציינו, כי "אין דבר חקיקה רגיל – בין אם נחקק לפני כינונו של חוק היסוד ובין אם הוחק לאחר מכן – יכול לשנות מהוראות חוק היסוד... על כן, דבר חקיקה המעניק לבית משפט אחר סמכות בעניינים שבית המשפט הגבוה לצדק הוסמך לדון בהם בחוק היסוד אינו יכול לשנות את סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק" (בג"ץ 2208/02 סלאמה נ' שר הפנים (טרם פורסם); ראו גם בג"ץ 8071/00 יעקובוביץ נ' היועץ המשפטי לממשלה (טרם פורסם)).

5. על כן, אין בכוחה של הוראת סעיף 137 לחוק הבחירות לשלול את סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק. פסקי הדין אשר הובאו על ידי פרקליטות המדינה לתמיכה בטיעוניה ניתנו לפני פסק דיננו בפרשת בנק המזרחי, ואין הם מתיישבים עימו. על כן, עד כמה שקביעתו של סעיף 137 לחוק הבחירות לכנסת כי "שום בית משפט" לא יזקק לסעדים הקבועים באותה הוראה, מתפרשת כשוללת את סמכותו של בית המשפט הגבוה לצדק, אין היא חוקתית והיא בטלה בכל הנוגע לתחולתה על בית המשפט הגבוה לצדק. היא תופסת כמובן לעניין כל בתי המשפט האחרים. ניתן להגיע לאותה תוצאה עצמה – ולדעתי זו גם הדרך הראויה – על ידי מתן פירוש חדש לדיבור "שום בית משפט" כמתייחס לכלל בתי המשפט למעט בית המשפט הגבוה לצדק. פירוש זה משקף את הגישה כי "עדיף להגיע לצמצום היקפו של חוק בדרך פרשנות, על פני הצורך להגיע לאותו צמצום עצמו בדרך של הכרזת חלק מהחוק כבטל בהיותו נוגד להוראת חוק יסוד" (בג"ץ 4562/92 זנדברג נ' רשות השידור, פ"ד נ(2) 793, 814). פירוש זה עולה בקנה אחד עם התפיסה, כי "זכות הגישה לבית המשפט אין היא זכות יסוד במובנו הרגיל של המושג זכות יסוד. דבר קיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני לקיומן של שאר זכויות-היסוד" (ע"א 733/95 ארפל אלומיניום נ' קליל תעשיות, פ"ד נא(3) 577). נמצא, כי מוסמכים אנו לדון בעתירה שלפנינו. נעבור, איפוא, לבחינת הטענות האחרות המועלות בפנינו.

סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות

6. משנפתח הפתח לבחינת העתירה שלפנינו לגופה, קמה ועומדת טענתו החריפה של בא כוח העותרת והמתייחסת לשידורי תעמולת בחירות ברדיו בלבד. על פי הטענה יושב-ראש ועדת הבחירות אינו מוסמך כלל ועיקר למנוע שידורים של תעמולת בחירות ברדיו. מר צוקרמן מצביע על הוראת סעיף 15א(ד) לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959 (להלן – חוק דרכי תעמולה), הקובע את סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות בעניין דרכי התעמולה בטלוויזיה. וזו לשון ההוראה:

”לא תשודר לפי סעיף זה אלא תעמולת בחירות שהופקה על ידי המפלגות או רשימת מועמדים על חשבונן ושכא עליה אישרו של יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית.”

הוראה דומה אינה מצויה בכל הנוגע לשידורי תעמולה ברדיו. לטענת מר צוקרמן, מה”הן” של סמכות יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לעניין תעמולת בחירות בטלוויזיה משתמע ה”לאו” לעניין סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לעניין תעמולת בחירות ברדיו. תוצאתו של הסדר שלילי זה הינה

שאינן להכיר – לא מכוח השלמת חסר ולא מכוח סמכות טבועה ולא מכל מקור אחר – בסמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות בכל הנוגע לשידורי תעמולת בחירות ברדיו. על כן, גם אם יושב-ראש ועדת הבחירות הורה כדין למנוע את תשדיר הבחירות בטלוויזיה, הוא נעדר כל סמכות ליתן הוראה דומה בכל הנוגע לתשדיר הבחירות ברדיו.

7. אכן, עיון בחוק דרכי תעמולה מצביע על כך, כי אין בו הוראה מפורשת – כפי שזו מצויה בסעיף 15א באשר לטלוויזיה – לפיה אין לשדר תעמולת בחירות ברדיו אלא אם כן בא עליה אישור של יושב-ראש ועדת הבחירות. ההיסטוריה החקיקתית בעניין זה היא קצרה. דרכי התעמולה נקבעו תחילה בחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959. חוק זה נחקק בתקופת הרדיו והקולנוע ובטרם הונהגה הטלוויזיה בישראל. הוא אסר על דרכי תעמולה מסויימות, ובהן איסור על תעמולת בחירות באמצעות הקרנה בקולנוע. ההוראה הכללית שבו הסמיכה את יושב-ראש ועדת הבחירות לקבוע את הזמנים שיוקצבו לכל אחת מן המפלגות בשידורי הרדיו. הוא לא הוסמך להתערב בתוכן תשדירי הבחירות. עם הנהגתה של הטלוויזיה הסדיר המחוקק את תעמולת הבחירות באמצעותה בחוק הבחירות (דרכי תעמולה) (תיקון מס' 3), התשכ"ט-1969. חוק זה קבע כי האיסור על תעמולת הבחירות בקולנוע יורחב גם לטלוויזיה, למעט אותה תעמולת בחירות המשודרת במסגרת הזמנים המוקדשים לשידורי

תעמולת הבחירות בטלויזיה. לעניין זה נקבע איסור על שידור תעמולת בחירות למעט זו שבא עליה אישורו של יושב-ראש ועדת הבחירות. על רקע זה מתעוררות מאליהן שתי שאלות, הקשורות לשידורי תעמולת בחירות ברדיו: האחת, האם חל איסור על שידור תעמולת בחירות ברדיו? כפי שראינו, החוק המקורי שהסדיר את דרכי התעמולה בעת בחירות, לא כלל הוראה בעניין זה. תיקון החוק המקורי עם הכנסתה של הטלויזיה לארץ חל רק לעניין איסור שידור תעמולת בחירות בטלויזיה. מה דין שידור תעמולת בחירות ברדיו? שאלה זו התעוררה בפרשת זוילי (בג"ץ 869/92 זוילי נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השלוש-עשרה, פ"ד מו(2) 692, 713). נפסק כי האיסור על תעמולת בחירות בטלויזיה אינו חל על שידור תעמולת בחירות ברדיו. צויין, כי "אי-הכללתו של הרדיו בניסוח המקורי משקף מדיניות מודעת שלא להרחיב את האיסור לעבר תעמולת בחירות ברדיו" (שם, עמ' 713). עם זאת נקבע בפרשת זוילי, כי היעדר סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות מתאזן על ידי סמכותה של רשות השידור. זו חייבת להתחשב – שעה שהיא משדרת תעמולת בחירות ברדיו – באיסורים על שידור תעמולת הבחירות בטלויזיה. הודגש כי "אין זה ראוי לשבש לחלוטין את מדיניות המחוקק לגדר את שידורי הטלויזיה על ידי פריצת הגדר באמצעות הרדיו" (שם, עמ' 713). בעוד פרשת זוילי תלויה ועומדת בבית המשפט תוקנה התקלה ונקבע בחוק כי איסור שידורי תעמולת הבחירות בקולנוע ובטלויזיה משתרע גם על

תעמולת בחירות ברדיו. לא נותרה אלא השאלה השניה, שעניינה סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות בעניין אישור שידורים של תעמולת הבחירות. סמכות זו נקבעה, כפי שראינו, לעניין אישור שידורי תעמולת בחירות בטלוויזיה. ומה באשר לסמכותו באשר לאישור שידורי תעמולת בחירות מהרדיו? שאלה זו היא העומדת להכרעתנו.

8. בטיעוניהם בפנינו נחלקו הצדדים. בא כוח העותרת טען בפנינו כי מהסמכתו של יושב-ראש ועדת הבחירות לאשר תעמולת בחירות בטלוויזיה משתמע הסדר שלילי, לפיו הוא נעדר סמכות דומה בכל הנוגע לתעמולת בחירות ברדיו. לעומתו טוען בפנינו בא כוח הפרקליטות, כי שתיקתו של חוק הבחירות בעניין סמכות האישור של יושב-ראש ועדת הבחירות בשידורי הרדיו מהווה חסר (לאקונה) אשר בית המשפט רשאי להשלימו – בדרך של היקש מההוראה בדבר שידורי התעמולה בטלוויזיה – מכוח הסמכות שהוענקה לו בחוק יסודות המשפט, התש"ם-1980.

9. במחלוקת זו, דעתנו כדעת בא כוח הפרקליטות. בוודאי שאין לפרש את הסמכתו של יושב-ראש ועדת הבחירות לאשר שידור תעמולת בחירות בטלוויזיה כהסדר שלילי באשר לאי הסמכתו לאשר שידור תעמולת בחירות ברדיו. הסדר שלילי קיים כאשר השתיקה היא "מדעת" (ראו השופט זוסמן בע"א 108/59 פריצקר נ' "ניב" בע"מ בפירוק, פ"ד יד 1545, 1549); הסדר שלילי

קיים מקום שהשתיקה "מדברת" (השופט זילברג בע"א 164/47 מינקוביץ נ' פישצנר, פ"ד ב' 39, 43). שתיקה היא "מדעת" והיא "מדברת" במקום שהגשמת תכלית החוק מחייבת הכרה בהסדר שלילי (ראו על"ע 663/90 פלוני נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין תל-אביב-יפו, פ"ד מז(3) 397, 404). אין כל בסיס למסקנה כי הגשמת תכליתו של חוק דרכי תעמולה מחייבת שלילת סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות לאשר תעמולת בחירות ברדיו.

10. אך האם יש לראות בשתיקתו של חוק דרכי תעמולה כחסר בחוק זה? האין לומר – כפי שאמרנו בפרשת זוילי – כי "הרדיו היה ידוע למחוקק, והוא אף הזכיר אותו בהוראות השונות שבחוק" (שם, עמ' 713)? שאלה זו אינה פשוטה כלל ועיקר. בפרשת זוילי לא פרשנו את שתיקתו של חוק דרכי תעמולה בכל הנוגע לאיסור על שידור תעמולת בחירות ברדיו כחסר בעיקר משום שסברנו כי פתרונה של הבעיה מצוי במערכת נורמטיבית שמחוץ לחוק תעמולת בחירות. מערכת זו מצאנו בחוק רשות השידור, התשכ"ה-1965. סברנו כי בכל אשר נוגע לשידור תעמולת בחירות ברדיו, תחת שיקול דעתו של יושב-ראש ועדת הבחירות (על פי חוק דרכי תעמולה) בא שיקול דעתה של רשות השידור (על פי חוק רשות השידור, התשכ"ה-1965). הוספנו כי במסגרת הפעלת שיקול דעתה באשר לשידור תעמולת בחירות על רשות השידור לצאת מתוך ההנחה "כי המחוקק אסר על שידורים של תעמולת בחירות בטלוויזיה, וכי אין זה ראוי

לשבש לחלוטין את מדיניות המחוקק לגדר את שידור הטלוויזיה על ידי פריצת הגדר באמצעות הרדיו" (שם, עמ' 713). הסדר דומה אינו חל בענייננו. רשות השידור והרשות השניה לטלוויזיה ורדיו אינן מוסמכות להתערב בתוכן של שידור תעמולת הבחירות ברדיו (סעיפים 15(א), 15א(ב), 15ב, 16ב ו-16ג). אין לפנינו, איפוא, שתיקה בחוק דרכי תעמולה אשר ניתן לראות בה "חוסר נקיטת עמדה בסוגיה משפטית, תוך השארת הסדרתה למערכות נורמטיביות שמחוץ לחוק המתפרש" (על"ע 663/90 הנ"ל, בעמ' 404). אכן, לדעתנו הפירוש האפשרי היחיד של שתיקתו של חוק דרכי תעמולה בכל הנוגע לסמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות לאשר שידורי תעמולה ברדיו הינו תקלה חקיקתית, שמקורה בחוסר תשומת לב. אכן, חסר בחוק קיים כאשר ההסדר החקיקתי אינו שלם, ואי שלמות זו נוגדת את תכליתו של ההסדר (ראו ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים, פ"ד מט(2) 265, 323; ע"א 3622/96 חכם נ' קופת חולים "מכבי", פ"ד נב(2) 638, 648). זהו המקרה שלפנינו. אין כל טעם סביר להבחנה בין מתן סמכות ליושב-ראש ועדת הבחירות באשר לאישור שידורי תעמולת בחירות בטלוויזיה ושלילתה של סמכות זו בכל הנוגע לרדיו; אין כל טעם סביר למצב דברים שבו על שידורי תעמולת הבחירות ברדיו אין כל פיקוח ואין כל רסן. אכן, בחומה שבנה המחוקק בכל הנוגע לשידורי תעמולת בחירות הוא שכח להניח לבנה נוספת – ובכך יצר חלל המהווה חסר – שעניינה הסמכות

של יושב-ראש ועדת הבחירות בכל הנוגע לאישור תעמולת הבחירות ברדיו.

11. כאשר קיים חסר בחקיקה, על בית המשפט להשלים את החסר. הוראה בעניין זה מצויה בסעיף 1 לחוק יסודות המשפט, התש"ם-1980:

"ראה בית המשפט שאלה משפטית הטעונה הכרעה, ולא מצא לה תשובה בדבר חקיקה, בהלכה פסוקה או בהיקש, יכריע בה לאור עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל".

על פי הוראה זו יש לפנות תחילה להיקש (אנאלוגיה) כמכשיר להשלמתו של החסר. אם אין היקש מתאים, יש לפנות לעקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל. בענייננו ההיקש מצוי בהוראת סעיף 15א לחוק דרכי תעמולה. נמצא, כי גם לעניין שידורי תעמולת בחירות ברדיו תופסת ההוראה לפיה לא תשודר תעמולת בחירות שהופקה על ידי המפלגות או רשימת המועמדים אלא אם כן בא עליה אישורו של יושב-ראש ועדת הבחירות. הוא מוסמך, איפוא, לאסור שידורים של תעמולת בחירות ברדיו, בדומה לסמכות הנתונה לו בשידורי בחירות בטלוויזיה. נפנה, איפוא, להיקף סמכותו ולשיקול דעתו של

המשיב בעניין זה. בטרם נסיים סוגיה זו, ברצוננו להעיר שלוש הערות: ראשית, דין הוא כי אין לפרש שתיקה בחוק כיוצרת עבירה פלילית בדרך של השלמת חסר (ראו סעיף 1 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, וכן ע"פ 205/73 דוס נ' מדינת ישראל, פ"ד כז(2) 365, 372). על כן, עד כמה שאי מילוי אחר החלטת יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית מהווה עבירה פלילית לעניין שידורי הטלוויזיה, אין לראות בה עבירה פלילית לעניין שידורי הרדיו. החסר והשלמתו בעניין זה פועלים במישור של המשפט החוקתי והמינהלי, ולא במישור של יצירת עבירות; שנית, עם השלמת החסר נוסף טקסט חדש לחוק. מעמדו של טקסט זה כמעמד החוק בו נתגלה החסר. על כן יחולו עליו הוראות החוק האחרות, כאילו היה חלק אינטגרלי ממנו. כך, למשל, הוראות סעיף 137 לחוק הבחירות, עליה עמדנו (ראו פסקה 4 לעיל) – ואשר חלה גם לעניין החלטות לפי סעיפים 15 ו-15א לחוק דרכי תעמולה (ראו סעיף 20ב לחוק דרכי תעמולה) – תחול גם לעניין החלטות יושב-ראש ועדת הבחירות בכל הנוגע לשידורי תעמולת בחירות ברדיו; שלישית, המצב המשפטי – לפיו קיים חסר בחוק דרכי תעמולה – אינו משביע רצון. השלמת החסר על ידינו אינה תחליף לפעולת חקיקה אשר תסדיר העניין בדרך מקיפה ושלמה.

היקף סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות

12. מהו היקף סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות על פי הוראת סעיף 15א(ד) לחוק דרכי תעמולה? שאלה זו מתעוררת הן לעניין שידורי הטלוויזיה (המוסדרים במפורש בסעיף 15א) והן לעניין שידורי רדיו (המוסדרים מכוח השלמת החסר עליה עמדנו). בשני המקרים חלים העקרונות הקבועים בסעיף 15א לחוק דרכי תעמולה, לפיהם:

”לא תשודר לפי סעיף זה אלא תעמולת בחירות שהופקה על ידי המפלגות או רשימות המועמדים על חשבונן ושבא עליה אישורו של יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית”.

לדעת בא כוח העותרת, סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית משתרעת רק על שתי העילות לפסילת תשדירי תעמולת בחירות הקבועות במפורש בחוק דרכי תעמולה. שתי עילות אלה עניינן הגבלות על תעמולת בחירות שבה התייחסות לכוחות הביטחון או לנפגעי פעולות איבה (סעיף 2ב) והגבלות על שיתוף ילדים בתעמולת בחירות (סעיף 2ג). לעומתו טוען בא כוח הפרקליטות כי סמכותו של יושב-ראש ועדת הבחירות רחבה היא יותר. היא משתרעת גם על פסילת תשדירי בחירות הכוללים, בין

השאר, דברי הסתה, גזענות, הכפשה ופגיעה בפרטיות. ללא מתן סמכות זו – כך טוען בא כוח הפרקליטות – תצא מערכת הבחירות מכלל שליטה, ויקויים בה הכתוב "איש את רעהו חיים בלעו".

13. במחלוקת זו דעתנו כדעת בא כוח הפרקליטות. הסמכות של יושב-ראש ועדת הבחירות ל"אשרר" את תעמולת הבחירות אינה מוגבלת אך לשני העניינים עליהם עמד בא כוח העותרת. פירושה הראוי של סמכות זו מחייב את המסקנה כי משתרעת היא על עניינים נוספים הקשורים בתעמולת הבחירות ומהותה. לא רק שכך נהגו יושבי-ראש ועדת הבחירות כל השנים הלכה למעשה, אלא שדבר זה מתבקש מהצורך החיוני להבטיח את אינטרס הציבור. לבחינתו של עניין זה נעבור עתה.

שיקול דעתו של יושב-ראש ועדת הבחירות

14. יושב-ראש ועדת הבחירות הוסמך לאשרר את שידורי תעמולת הבחירות (ברדיו ובטלוויזיה). שיקול דעת זה מופעל להגשמת מטרותיו של חוק דרכי תעמולה. מטרות אלה הן מטרותיו המיוחדות ומטרותיו הכלליות, מטרותיו הסובייקטיביות ומטרותיו האובייקטיביות. מטרות אלה משתנות מעניין לעניין. הן כוללות מטבע הדברים, את אותן המטרות הקשורות לעצם הסדרת הבחירות והעומדות בבסיסו של חוק הבחירות וחוק

התעמולה, ובהן בעיקר השמירה על השוויון בבחירות, הגינות הבחירות, טוהר הבחירות ותקינותן, מניעת הטעייה של הבוחרים ומניעת עיוותים בהליך הבחירות ותוצאותיו (ראו למשל: ע"א 10596/02 לאה נס ואח' נ' תנועת הליכוד (טרם פורסם)). במסגרת העתירה שלפנינו, עלינו להתחשב בשתי מטרות נוגדות: האחת, הגשמתו של חופש הביטוי; האחרת, הגשמתו של שלום הציבור. בין שתי מטרות אלה עלינו לאזן. במסגרתו של איזון זה מופעל שיקול דעתו של יושב-ראש ועדת הבחירות בעתירה שלפנינו.

15. על צד אחד של המאזניים מונח חופש הביטוי. על מהותו של חופש זה במסגרת חוק דרכי תעמולה עמדנו בפרשת זוילי, תוך שציינו:

"עקרון יסוד עיקרי, הרלוואנטי לגיבושה של תכלית החקיקה, הוא חופש הביטוי. חופש זה משתרע על כל ביטוי. הוא מקבל משמעות מיוחדת לעניין הביטוי הפוליטי בכלל ולעניין הביטוי הפוליטי במסגרת מאבק בחירות בפרט (...). אכן, אחד הטעמים העיקריים להצדקת חופש הביטוי הוא בקיומו של המשטר הדמוקרטי. בלא חופש הביטוי, הדמוקרטיה מאבדת את נשמתה. בלא דמוקרטיה, אין חיות לחופש הביטוי. 'דמוקרטיה אמיתית

וחירות הביטוי חד הן, והדבר נכון
 לכל משך פעולתה של צורת
 המשטר האמורה בכלל ובעת
 בחירות בפרט' (...). חופש הביטוי
 מבטיח החלפת דעות בין בני
 הציבור ובכך מאפשר גיבוש עמדה
 באשר לנושאים העומדים על סדר
 היום הלאומי (...). 'רק בדרך זו
 הוא יוכל ליצור לעצמו דעה
 עצמאית ככל האפשר על אותן
 שאלות העומדות ברומו של עולם
 החברה והמדינה, שההכרעה
 עליהן נתונה בסופו של דבר בידי,
 בתוקף זכותו לבחור את מוסדות
 המדינה' (...). מכאן התפיסה –
 כפי שמצאה ביטוי בדברי הנשיא
 שמגר, בבג"ץ 372/84 קלוּפּר-נוה
 נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד לח(3)
 :233, 239, לפיה:

'אין להעלות על הדעת,
 שניתן לקיים בחירות במשטר
 דמוקרטי בלי לאפשר, עובר
 לקיומן, החלפת דעות
 ושכנוע הדדי, ובלי שיקוימו
 אותם בירורים ודיונים, בהם
 מעוצבת דעת הקהל,
 הממלאת תפקיד חיוני בכל
 משטר חופשי, יהיה זה,
 כאמור, בעת בחירות ויהיה
 זה בכל ימות השנה...' (שם,
 עמ' 706-707).

16. על הצד האחר של המאזניים מונח אינטרס הכללי, בביטחון, בשלום ובסדר ציבורי. בענייננו נכללים באינטרסים אלה השמירה על הרגשות של בני הציבור באשר להמנון ובאשר לדגל. אכן, שמירה על הרגשות של בני הציבור – בין אם אלה רגשות דת ובין אם אלה רגשות לאומיים או אחרים – הוא חלק מאינטרס הציבור (ראו בג"ץ 806/88 יוניברסל סיטי סטודיוס איני' ה' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, פ"ד מז(2) 22, 34; בג"ץ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה, פ"ד נא(4) 1, 34; בג"ץ 1514/01 גור אריה נ' הרשות השניה לטלויזיה ורדיו, פ"ד נה(4) 267, 275; ע"פ 697/98 סוסצקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(3) 289, 307-308; בג"ץ 4804/94 חברת סטיישן פילם בע"מ נ' המועצה לביקורת סרטים, פ"ד נ(5) 661, 678).

17. ערכים ועקרונות אלה – חופש הביטוי מזה ואינטרס הציבור מזה – אינם עולים בענייננו בקנה אחד בעתירה שלפנינו. נדרש איזון עקרוני לפתרונה של התנגשות זו. איזון זה מצוי עימנו מאז פרשת קול העם (בג"ץ 73/53 חברת "קול העם" בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז 871). על פיו אין למנוע (מראש) את חופש הביטוי אלא אם כן קיימת ודאות קרובה כי אם הביטוי יושמע תתרחש פגיעה קשה וממשית באינטרס הציבור (ראו בג"ץ 1/81 שירן נ' רשות השידור, פ"ד לה(3) 365, 378). עמד על כך חברי, השופט מצא, בציינו:

"במתן סעד מניעתי נגד פרסומו הצפוי של ביטוי מעל בימה ציבורית או באמצעי תקשורת, טמונה פגיעה ישירה וקשה בחופש הביטוי, והלכה מושרשת ומיוסדת היטב היא מלפנינו... כי מתן סעד כזה עשוי להישקל רק אם ההימנעות מכך מקימה סכנה, בדרגת הסתברות העולה כדי ודאות קרובה, לפגיעה ממשית בשלום הציבור או בסדר הציבורי, או לגרימתו של נזק כבד לערך מוגן אחר" (בג"ץ 2888/97 נוביק נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, פ"ד נא(5) 193, 200).

כאשר הערך המוגן הוא רגשות הציבור, יש להראות, בין השאר, כי הפגיעה היא כה קשה וכבדה, עד שהיא מעבר לרמת הסיבולת הראויה (ראו בג"ץ 5016/96 הנ"ל, בעמ' 55; בג"ץ 6126/94 סנש נ' רשות השידור, פ"ד נג(3) 817, 836; ע"א 6024/97 שביט נ' חברה קדישא גחש"א ראשל"צ, פ"ד נג(3) 600, 657).

18. האם החלטתו של יושב-ראש ועדת הבחירות מקיימת את נוסחת האיזון הנדרשת בין חופש הביטוי לבין אינטרס הציבור? תשובתי היא בשלילה. אין ודאות – לא קרובה וגם לא סבירה או ממשית – כי השמעתו של תשדיר התעמולה של העותרת – שהיא תנועה לאומית שכבוד ההמנון והדגל יקר לה במיוחד – תגרור

אחריה פגיעה קשה ומכאיבה – פגיעה מעבר לרמת הסיבולת הנדרשת בחברה דמוקרטית – ברגשות הקשורים לדגל ולהמנון. מוכן אני להניח כי יהיו מספר אנשים אשר ירימו גבה, ויעלו שאלות באשר לטעמו הטוב של התשדיר. אך לא בכך עסקינן. עניין לנו בצנזורה על חופש הביטוי; עניין לנו במניעה מראש של חופש ביטוי פוליטי ברגעים הקריטיים של הבחירות. באלה נדרשת זהירות מירבית. רק כאשר יש ודאות קרובה כי הגשמתו של חופש הביטוי תביא פגיעה קשה ומכאיבה ברגשותיהם של חלקים ניכרים של בני הציבור יש להצדיק מניעתו של הביטוי הפוליטי. נסיבות אלה אינן מתקיימות כלל בענייננו. מטעמים אלה סברתי כי דין העתירה להתקבל.

19. ואשר לפגיעה בכבוד הדגל, אליה הפנה יושב-ראש ועדת הבחירות: פגיעה בדגל חמורה היא (ראו בג"ץ 8507/96 אורין נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(2) 269). עם זאת, איני סבור כי במקרה שלנו יש תשתית עובדתית מספקת – אם לעניין היסוד העובדתי ואם לעניין היסוד הנפשי – לקיום יסודותיה של העבירה שנקבעה בסעיף 5 לחוק הדגל והסמל, התש"ט-1949. בנסיבות אלה, אין בשיקול זה כדי להצדיק פגיעה בחופש הביטוי (ראו בג"ץ 399/85 ח"כ הרב מאיר כהנא נ' הוועד המנהל של רשות השידור, פ"ד מא(3) 255).

היקף הביקורת השיפוטית

20. מן המפורסמות הוא כי סמכות לחוד ושיקול דעת לחוד. בית המשפט הגבוה לצדק מוסמך להפעיל ביקורת שיפוטית על החלטותיו של יושב ראש ועדת הבחירות. אך האם נדרשת הפעלת הסמכות בעניין שלפנינו? כידוע, החלטותיו של יושב-ראש ועדת הבחירות עומדות לביקורת שיפוטית כהחלטותיו של כל עובד ציבור אחר. אמת, איננו מחליפים את שיקול דעתו של יושב-ראש ועדת הבחירות בשיקול דעתנו שלנו: עמדנו על כך בפרשת זוילי בציינו:

”איננו פועלים כיושב-ראש-על של ועדת הבחירות. לא נתערב בהחלטותיו, אלא אם כן נתקבלה החלטה שהיא קיצונית בחוסר סבירותה” (שם, עמ' 703).

איננו הופכים עצמנו למי שמכהן בתפקיד קשה זה. אך אם הפירוש שיושב-ראש ועדת הבחירות נותן להוראות החוק שונה מפירושנו שלנו, ואם הוא אינו פועל בגדריה של נוסחת האיזון הראויה, אין מנוס מהתערבותנו (ראו לדוגמא את פרשת זוילי).

21. בהפעילנו את שיקול דעתנו, עלינו להיות מודעים לנסיבות המיוחדות בהן פועל יושב-ראש ועדת הבחירות. עליו

לקבל החלטות רבות בזמן קצר. לא נרצה ולא נוכל להיות ערכאה מבקרת של כל החלטה והחלטה. הוראה ברוח זו מצויה בסעיף 137 לחוק הבחירות. אף שהוראה זו לא חלה בענייננו, רוחה משפיעה עלינו. אכן, שיקול דעת רחב קיים באשר לקביעת היקפו של חופש הביטוי מזה ושל היקף האינטרס הציבורי הראוי להגנה מזה. נוסחת האיזון עליה עמדנו יוצרת "מתחם של סבירות" הכולל תוצאות שונות, ולעיתים נוגדות, של נוסחת איזון נתונה. תורת האיזון אינה תורה מדוייקת. בהפעלתה קיים שיקול דעת נרחב. בשיקול דעת זה לא נתערב. כך בדרך כלל; כך בוודאי כאשר מפעיל שיקול הדעת הוא יושב-ראש ועדת הבחירות. על כן, אילו סברתי כי החלטתו של המשיב בעניין שלפנינו היא בגדר מתחם הסבירות, לא הייתי מתערב בה, גם אם אני עצמי, אילו פעלתי כיושב-ראש ועדת הבחירות, לא הייתי מונע את תשדיר הבחירות של העותרת. אך אלה אינם פני הדברים בעתירה שלפנינו.

אילו דעתי היתה נשמעת היינו הופכים הצו למוחלט, ומורים למשיב לאשרר את הזמרי (גי'נגל) ואת התשדיר של העותרת.

ה נ ש י א

השופט א' מצא:

אני מסכים לנימוקי חברי, הנשיא ברק, הן לעניין סמכותנו להיזקק לעתירה, הן לעניין הכפפת שידורה של תעמולת בחירות ברדיו לאישורו המוקדם של יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית והן לעניין היקף סמכותו של יושב ראש ועדת הבחירות להתערב בתוכנם של תשדירי התעמולה ברדיו ובטלוויזיה. כן אני מסכים, כי בהפעלת סמכותו הרחבה מוטל על יושב ראש ועדת הבחירות לאזן כראוי בין חופש הביטוי, הנתון לכל רשימת-מועמדים, לבין ערכים מוגנים נגדיים. אך אין בידי להסכים למסקנת חברי הנשיא, כי במקרה נשוא העתירה קמה עילה מוצדקת להתערבותנו בהחלטתו של יושב ראש ועדת הבחירות לפסול לשידור את תשדירי התעמולה של העותרת.

בתשדיריה שנפסלו לשידור עשתה העותרת שימוש בדגל ובהמנון. בזמרים התעמולה, שנועד לשידור הן בטלוויזיה והן ברדיו, הותאמו למנגינת התקווה מילים המתיימרות לחקות את המנון הפלשתינים "בילאדי, בילאדי". עיון במילות השיר - שבפסק-דינו של הנשיא הובאו בלשון המקור בתוספת תרגומן לעברית - מעלה, כי השיר כולל דברי שבח וברכות לערפאת, ל"שהיד", לארגון פתח, לארגון חיזבאללה ולאש"פ. השיר כולל גם קריאה לגירוש היהודים מיפו, עכו, רמלה ולוד, וכן כורך בין גדולתו של אללה לבין ירושלים ו"פלשתיין הקדושה". בפתחו של סרט התעמולה, שיועד לשידור בטלוויזיה, מוצג דגל ישראל כשהוא מתנופף מעל בניין הכנסת, אך בתוך שניות מספר ולצלילי

הזמריר המתנגן ברקע, משנה הדגל את דמותו ובהדרגה הופך לדגל פלשתינן. בנימוקיו לפסילת התשדירים קבע יושב ראש ועדת הבחירות, כי בשני התשדירים יש משום "ביזוי ההמנון הלאומי ופגיעה בו, ביזוי ופגיעה המביאים לגירוי יצרים ואף להסתה". אשר לדרך בה הוצג דגל המדינה בסרט התעמולה היפנה היושב ראש להוראת סעיף 5 לחוק הדגל והסמל, תש"ט-1949, המגדיר כעבירה פלילית מעשה הפוגע בדגל המדינה או שימוש בדגל באופן שיש בו כדי לפגוע בכבודו.

חברי הנשיא מאזכר בפסק-דינו את המבחנים המקובלים למניעתו מראש של ביטוי; שככלל, אין לחסום את חופש הביטוי אלא אם קיימת ודאות קרובה שהשמעתו של הביטוי תפגע באופן קשה וממשי באינטרס הציבור, וכי חסימת חופש הביטוי מחשש לפגיעה ברגשות הציבור עשויה להיות מוצדקת רק אם הפגיעה הצפויה מהשמעתו של הביטוי עוברת את רמת הסיבולת המצופה מן הציבור. על רקע התוויית המבחנים הללו קובע הנשיא, כי החלטתו של יושב ראש ועדת הבחירות לפסול את תשדירי התעמולה של העותרת, אינה מקיימת את נוסחת האיזון. לגישתו, "אין ודאות - לא קרובה וגם לא סבירה או ממשית - כי השמעתו של תשדיר התעמולה של העותרת - שהיא תנועה לאומית שכבוד ההמנון והדגל יקר לה במיוחד - תגרור אחריה פגיעה קשה ומכאיבה - פגיעה מעבר לרמת הסיבולת הנדרשת בחברה דמוקרטית - ברגשות הקשורים לדגל ולהמנון". וכל שהנשיא

מוכן להניח, כתוצאה אפשרית מהתרת התשדירים, הוא, "כי יהיו מספר אנשים אשר ירימו גבה ויעלו שאלות באשר לטעמו הטוב של התשדיר".

לעמדה זו לא הייתי מוכן להצטרף ולפיכך תמכתי בדחיית העתירה. כפי שמרמז חברי הנכבד, תשדיריה של העותרת אכן לוקים בחוסר "טעם טוב". אילו זאת אכן הייתה מגרעתם היחידה, כי אז הייתי תמים דעים עם חברי; שהלוא נקודת המוצא היא, שלכל רשימת-מועמדים נתונה הזכות לבטא את מסריה התעמולתיים באמצעי הביטוי והסגנון המקובלים עליה. אלא שלא אלה הם פני הדברים. כשלעצמי, לא מצאתי יסוד להתערב בהערכתו של יושב ראש ועדת הבחירות, כי בתשדירים יש משום ביזוי ופגיעה בהמנון ומשום חילול כבודו של הדגל, וכי התרתם של התשדירים עלולה להביא לגירוי יצרים ואפשר אף להסתה.

אף עליו מקובל, כי התערבותו של יושב ראש ועדת הבחירות בתוכנם של תשדירי התעמולה, המופקים על-ידי רשימות המועמדים והמוגשים לאישורו, עשויה להיות מוצדקת רק בהתקיים חשש ממשי לפגיעה בערך מוגן נגדי. ואולם בהכרעת השאלה, אם בנסיבותיו של מקרה נתון מתקיים חשש לפגיעה כזאת, נתון ליושב ראש ועדת הבחירות שיקול-דעת רחב. המסגרת הנורמטיבית שבגדרה עליו לבחון את השאלה, אם לאשר תשדיר שהוגש לו, דומה, אמנם, בעיקרה לנוסחת האיזון

המקובלת שעל-פיה מכריע בית המשפט בניגוד שבין חופש הביטוי לבין אינטרסים וערכים נגדיים. אך הפעלתה על-ידיו טעונה התחשבות בשיקולים נוספים המתחייבים מהכפפת כל שידורי התעמולה לאישורו המוקדם. כך, למשל, רשאי יושב ראש ועדת הבחירות לפסול תשדיר תעמולה הכולל דברי הסתה לגזענות, או תמיכה בתפיסה השוללת את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, גם בהיעדר הסתברות כלשהי ששידורו יפגע בערכים שסעיף 7א לחוק-יסוד: הכנסת נועד להגן עליהם. הוא הדין ביחס לכוחו למנוע עשיית שימוש בלתי-ראוי לצורכי תעמולה בערכים שהציבור, ככלל, רגיש לכיבודם; גם אם מטרת התשדיר אינה לפגוע בערכים אלה אלא "לנכסם" לזכות רשימת המועמדים המסוימת. מכוח עיקרון זה נפסלו לשידור, בהחלטות שניתנו על-ידי יושב ראש ועדת הבחירות בעבר תשדירים שעשו שימוש למטרות תעמולה בחיילי צה"ל, בילדים ובבני המשפחות השכולות; זאת עוד לפני חקיקתם, בתשס"א, של סעיפים 2ב(ב) ו-2ג לחוק דרכי תעמולה, שבהם זכו איסורים אלה לעיגון סטאטוטורי.

שיקול נוסף, המתחייב מהכפפת שידורי התעמולה לאישורו המוקדם, כרוך בחובתו של יושב ראש ועדת הבחירות לעצב אמת-מידה שוויונית (העשויה, לעתים, לשאת אופי "טכני") לבחינתם של התשדירים. המשמעות הנובעת מכך היא, שבבחינתו של תשדיר יימנע מלייחס משקל לכך שרשימת

המועמדים אשר הגישה את התשדיר איננה חשודה בכוונה לגרום אותה פגיעה שהתשדיר, כפשוטו, עלול להסב. בנסיבות מתאימות עשוי שיקול זה להביאו לפסילתו של תשדיר תעמולה, שעל-פי נוסחת האיזון הרגילה ראוי היה, לכאורה, להתאשר. טול, לדוגמה, את ענייננו: לגישת חברי הנשיא, מאחר והעותרת היא "תנועה לאומית שכבוד ההמנון והדגל יקרים לה במיוחד", אין מקום לחשוש כי שימושה בהמנון ובדגל בתשדירי הבחירות, בדרך שבה נעשה הדבר על-ידה, יגרור פגיעה ברגשות. חוששני שאילו החליט יושב ראש ועדת הבחירות לאשר לשידור את תשדיריה של העותרת, על יסוד השיקול שהעותרת אינה חשודה בכוונה לחלל את כבוד ההמנון והדגל, היה מתקשה לפסול לשידור תשדירי תעמולה אחרים, שבהם היה נעשה שימוש דומה בהמנון ובדגל ואשר היו מוגשים לו על-ידי רשימות מועמדים שאינן מפורסמות כמי שכבוד ההמנון והדגל יקר להן.

מנימוקים אלה סברתי, כי פסילתם לשידור של זמריר התעמולה וסרט התעמולה שהופקו על-ידי העותרת אינה מקימה עילה להתערבותנו בהחלטה. יושב ראש ועדת הבחירות רשאי היה, בגדר שיקול הדעת הרחב הנתון לו, להחליט כאשר החליט. אני, בכל הכבוד, סבור, כי החלטתו, לגופה, הייתה נכונה. לא כל שכן שאין בידי להסכים כי החלטתו חרגה ממתחם הסבירות.

שׁוֹפֵט

השופטת ט' שטרסברג-כהן:

אף אני סבורה, כתברי השופט א' מצא, כי דין העתירה להידחות.

אינ לי מחלוקת עם חברי הנשיא לעניין הכללים, העקרונות והנורמות האמורים להנחותנו בקבלת החלטה בסוגיה הנדונה. אף אני כמוהו בדעה, כי "על צד אחד של המאזניים מונח 'חופש הביטוי'... ועל הצד האחר של המאזניים מונח אינטרס הכלל, בביטחון, בשלום ובסדר ציבורי. בענייננו נכללים באינטרסים אלה, השמירה על רגשות של בני הציבור באשר להמנון ובאשר לדגל. אכן, שמירה על רגשות בני הציבור – בין אם אלה רגשות דת ובין אם אלה רגשות לאומיים או אחרים – הוא חלק מאינטרס הציבור". דעותינו חלוקות בשאלת יישום אותם עקרונות על ענייננו ובשאלת התערבותנו לביטול החלטת יושב-ראש ועדת הבחירות.

לעניין יישום העקרונות האמורים, סבורה אני, כי השימוש בהמנון ובדגל כפי שנעשה על-ידי העותרת, עבר את

גבול המותר עד כי זכותה לתת ביטוי לדעותיה בדרך בה בחרה, נסוגה מפני אינטרס הכללל בביטחון, בשלום ובסדר ציבורי.

בבואנו להפעיל את סמכותנו להעביר את החלטתו של יושב-ראש ועדת הבחירות בביקורת שיפוטית, "איננו מחליפים את שיקול דעתו של יושב-ראש ועדת הבחירות בשיקול דעתנו שלנו" (פיסקה 20 לחוות דעתו של הנשיא). כמו כן, "איננו פועלים כיושב-ראש-על של ועדת הבחירות. לא נתערב בהחלטותיו, אלא אם כן נתקבלה החלטה שהיא קיצונית בחוסר סבירותה" (הנשיא ברק בפרשת זוילי, בע' 703).

אני סבורה, כי החלטת יושב-ראש ועדת הבחירות מקיימת את נוסחת האיזון הנדרשת בין חופש הביטוי לבין האינטרס הציבורי, ועל כל פנים, החלטתו נמצאת במתחם הסבירות ואינה לוקה באי סבירות קיצונית. לפיכך, אין מקום להתערב בה.

ש ו פ ט ת

לפיכך החלטנו ברוב דעות לדחות את העתירה.

ניתן היום, י"ג בשבט התשס"ג (16.1.2003).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ה נ ש י א

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 03002120_A04.doc /דז/
מרכז מידע, טל' 6750444-02 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 651/03

בפני:
 כבוד השופט ט' שטרסברג-כהן
 כבוד השופט י' אנגלרד
 כבוד השופטת א' פרוקצ'יה

העותרת: האגודה לזכויות האזרח בישראל

נ ג ד

המשיבים:
 1. יו"ר ועדת הבחירות המרכזית
 לכנסת השש- עשרה
 2. רע"מ - רשימה ערבית
 מאוחדת
 3. בל"ד - הברית הלאומית
 הדמוקרטית

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: י"ח בשבט תשס"ג (21.1.03)

בשם העותרת: עו"ד דן יקיר

בשם המשיב 1: עו"ד ענר הלמן
בשם המשיבה 2: אין הופעה
בשם המשיבה 3: עו"ד אוסמה חלבי

פסק-דין

השופטת א' פרוקצ'יה:

1. המשיבות 2 ו-3 – רע"מ – הרשימה הערבית המאוחדת (להלן – רע"מ) ובל"ד – הברית הלאומית הדמוקרטית (להלן – בל"ד) הן רשימות המתמודדות לבחירות לכנסת ה-16. במסגרת שידורי תעמולת הבחירות, נפסלו על ידי משיב 1 – יו"ר ועדת הבחירות המרכזית - קטעים משני תשדירי תעמולה של רע"מ ובל"ד בהם מוצג דגל פלסטין. העותרת, האגודה לזכויות האזרח בישראל, פנתה בעתירה לבית משפט זה לקבלת סעד שעיקרו ביטול החלטת הפסילה של קטעי התשדירים נשוא העתירות, והתרת שידורם של תשדירי התעמולה במלואם.

לאחר דיון, שמיעת טיעוני הצדדים וצפייה בקלטות התשדירים, ניתן על ידנו ביום 21.1.03 פסק דין בו החלטנו לעשות את הצו על תנאי בעתירה לצו מוחלט ולהתיר בכך את שידורם המלא של תשדירי תעמולת הבחירות של רע"מ ובל"ד בלא פסילת חלקים כלשהם בהם. מפאת דחיפות הענין החלטנו כי נימוקינו לפסק הדין יינתנו בנפרד. להלן הרקע והטעמים להחלטתנו.

הרקע

2. העתירה שלפנינו הוגשה על ידי האגודה לזכויות האזרח כנגד יו"ר ועדת הבחירות המרכזית וצורפו לה כמשיבות רשימות רע"מ ובל"ד. רע"מ לא התייצבה לדיון, בעוד רשימת בל"ד התייצבה, ובטיעוניה תמכה בעתירה והצטרפה לבקשת הסעד שבה. תכלית העתירה בקבלת סעד אשר עיקרו ביטול החלטת המשיב 1 לפסול קטעים בתשדירי תעמולה של רע"מ ובל"ד, בהן נראה דגל פלסטין, והתרת אותם קטעים לשידור.

3. העתירה עוסקת בשני תשדירי תעמולת בחירות – האחד של רע"מ והשני של בל"ד. צפינו בתשדירי הבחירות וזה עיקר תוכנם: תשדיר רע"מ מוקדש בעיקרו לנושא מצוקתו של המיגזר הבדווי בנגב, תוך השוואה על דרך צילומים בין תנאי חייהם של בני מיגזר זה לאלה הנמנים על מיגזר היהודי. בשניות האחרונות של התשדיר מובא תצלום של הפגנה בה משתתפים מספר אנשים ונוכח בה גם ח"כ א-סאנע, ומונף בה דגל פלסטין כאשר מספר צעירים מסמנים אות "וי" בידיהם. על פי החלטת המשיב 1, בחלק זה של התשדיר "הוסתר" הדגל הפלסטיני בכתם לבן, ולהוציא הסתרה זו הותר התשדיר לשידור, ובכללו הקטע בו מדובר.

תשדיר בל"ד עוסק בעיקרו בדברים שנושא ראש התנועה, חה"כ בשארה, לציבור הבוחרים, וכן בצילומים מפגישות שונות שלו עם גורמים שונים. בסופו של התשדיר, בהזק של שניה, מופיע ברקע צילום של דגל פלסטין. גם בקטע זה של התשדיר כוסה דגל פלסטין בכתם לבן על פי החלטת המשיב 1.

4. ביום 15.1.03, בתשובה לפניית היועץ המשפטי של האגודה לזכויות האזרח, עו"ד דן יקיר, הסביר המשיב 1 את הטעמים להחלטותיו באומרו:

"פסלתי קטעים אחדים משידורי הבחירות ובהם אותם קטעים שאתה מדבר בהם במכתבך. בהקשר שבו הופיע הדגל סברתי – ואני סובר אף עתה – כי ראוי היה שלא להתיר את השידור. נזכור כי הבחירות עתה בחירות הן לפרלמנט בישראל וכי ישראל מצויה עתה במלחמה מרה ואכזרית (גם אם אין זו מלחמה כהגדרתה במשפט הבינלאומי)."

טענות הצדדים

5. בעקבות החלטות המשיב 1 והנימוקים העולים מתשובתו, פנתה האגודה לזכויות האזרח בעתירה זו. טענתה העיקרית היא כי פסילת קטעי התשדירים המציגים דגלי פלסטין, מהוה פגיעה קשה בחופש הביטוי הפוליטי של מפלגות רע"מ ובל"ד, וכן בזכותם של הבוחרים לצפות בתשדירי התעמולה בלא שיושמו להם הגבלות החורגות מן המותר על פי הדין. תעמולת הבחירות ותשדירי התעמולה בכלל זה, הם חלק מהליך בחירות דמוקרטי הנושא אופי חוקתי ומושתת על חופש ביטוי, השזור אל תוך מערכת הבחירות, בין היתר, באמצעות תעמולה. בפסיקת בית משפט זה נקבעה נוסחת איזון בין חופש הביטוי בתעמולת בחירות לבין אינטרסים ציבוריים אחרים, ובאיזון ראוי של הערכים הרלבנטיים לא היה מקום לפסול את קטעי השידור העוסקים בהנפת דגל פלסטין. משמעות הנפת הדגל צריכה להיבחן על רקע הקשר הדברים, ולצורך זה אין מקום, ואף לא נטען, כי הנפת הדגל כמשמעותה בתשדירים משקפת תמיכה בארגון טרור במאבקו המזויין במדינת ישראל. לא נמצא, על כן, אינטרס ציבורי אשר יצדיק פסילת הקטעים האמורים, ויש לראותם כחלק מהשיח הפוליטי הלגיטימי והחופשי שאין להגבילו במקרה זה. לפיכך, נטען כי יש לראות את ההחלטה לפסול את הקטעים לשידור כחורגת ממתחם הסבירות, ולהורות על ביטולה.

6. עמדת בא כוח היועץ המשפטי לממשלה היא כי דין העתירה להידחות על הסף, ואף לגופה. טענת הסף היא טענת העדר מעמד לעותרת. בהקשר זה נטען כי העותרת רבה ריב לא-לה, ודי בכך כדי לסגור את דלתות בית המשפט בפניה. הזכות להתמודד בבחירות ולשדר שידורי תעמולת בחירות נתונות למפלגות ולרשימות המתמודדות בבחירות, ואינן נתונות לגורם אחר. מכאן, שאם החלטת יו"ר ועדת הבחירות המרכזית פוגעת ברשימה כלשהי בענין הקשור לתשדירי תעמולה, זכותה של הרשימה הנפגעת לעתור לסעד, ואין להכיר בנסיבות אלה בזכות עמידה של עותר ציבורי לפנות לבית המשפט ולעתור לסעד בגין פגיעה של אחר, אשר לא טרח לעמוד על זכויותיו בעצמו. במקרה זה, מפלגות רע"מ ובל"ד הן הרשימות שקטעי תשדיריהן נפסלו. אם סברו כי זכותן נפגעה עקב החלטת הפסילה, בידן היה להגיש עתירה לקבלת סעד. הן בחרו שלא לעתור כנגד החלטת המשיב מסיבות השמורות עמן. בנסיבות אלה, לא נפגעה זכות של העותרת המקנה לה מעמד להגיש עתירה בשמה. בהקשר זה צוין עוד כי, ככלל, ההכרה הרחבה בזכות העמידה של העותר הציבורי אינה חלה מקום שמדובר במעשה מינהלי הפוגע בזכות או אינטרס של אדם מסוים ואותו אדם נמנע מלעתור לבית המשפט. כזה הוא המקרה שלפנינו, בו זכות העמידה נתונה רק לרשימה שהחלטת הפסילה נוגעת אליה ולא לאחר. בהקשר לטענת המעמד, מצביע ב"כ היועץ המשפטי גם על קושי מובנה בהליך

בו יוזם ההליך הוא עותר ציבורי ולא בעל הענין האמיתי, שכן הדבר עלול לגרום לחסר בפרישה שלמה ומפורטת של נתונים עובדתיים הצריכים לראייה כוללת של מרכיבי המחלוקת; כן הוא מצביע בהקשר זה על חשש מריבוי עתירות ציבוריות בעניני בחירות – דבר העלול להסיט את מוקדי הדיון בהם מהזירה הציבורית, שהיא מקומם הטבעי, אל בתי המשפט.

לגופה של העתירה נטען כי החלטת המשיב סבירה ואין להתערב בה ולשנותה. באיזון שבין חופש הביטוי הפוליטי של רע"מ ובל"ד לבין האינטרס הציבורי, נוטה האיזון לעבר פסילת קטעי התשדירים המציגים את דגל פלסטין. דגל זה הוא דגלה של הרשות הפלסטינית ודגלו של אשף, והוא מסמל, בין היתר, את מלחמת הטרור האכזרית המתנהלת על ידי ארגוני הטרור כנגד אזרחי ישראל – מלחמה אשר תבעה קרבנות רבים. עקב מלחמה זו נהרסו חייהן של אלפי משפחות. פסילת הקטעים נועדה, איפוא, למנוע פגיעה של ממש, במידה הקרובה לוודאות, ברגשות אלפי משפחות שנפגעו במלחמת הטרור המתנהלת על ידי הצד הפלסטיני. למשיב נתון שיקול דעת רחב ביותר בהחלטות בעניני בחירות הנתונים לסמכותו, ובמקרה זה יש לאשר את החלטותיו, ולמצער, לקבוע כי הן אינן חורגות במידה קיצונית ממיתחם הסבירות.

זכות עמידה

7. בית המשפט בהלכה פסוקה הרחיב עד מאד את זכות העמידה של העותר הציבורי. הוא עשה כן מקום שמדובר בענין בעל אופי ציבורי שיש לו נגיעה לקידומו של שלטון החוק, לאכיפתם של עקרונות חוקתיים, ומקום שמתבקשת התערבות כדי לתקן פגם מהותי בפעולת המינהל הציבורי. מעמדו של העותר הציבורי הוכר גם מקום שהוא אינו יכול להצביע על נגיעה אישית ישירה או על פגיעה אישית בו (דנג"צ 4110/92 הס נ' שר הבטחון, פד"י מח(2) 811, 812; בג"צ 852/86 אלוני נ' שר המשפטים, פד"י מא(2) 1; בג"צ 1/81 שירן נ' רשות השידור, פד"י לה(3) 365). קביעת המדיניות בנושא המעמד הושפעה במידה רבה על ידי תפיסות היסוד הערכיות והמהותיות בדבר תפקיד הביקורת השיפוטית על מערך הרשויות במדינה. הרחבת המעמד היא חלק מתפיסה רחבה הרואה את תפקידו של בית המשפט לא רק כמכריע בסכסוך בין צדדים אלא גם כמפקד על שמירת שלטון החוק, גם כאשר תפקיד זה אינו כרוך בהכרעה בסכסוך בין שני צדדים. "על בית משפט בחברה דמוקרטית מוטל התפקיד לשמור על שלטון החוק. משמעות הדבר הינה, בין השאר, שעליו להשליט את החוק ברשויות השלטון ועליו להבטיח כי השלטון פועל כחוק" (בג"צ 910/86 רסלר נ' שר הבטחון, פד"י מב(2) 441, 462; בג"צ 1759/94 סרוזברג נ' שר הבטחון, פד"י נה(1) 625, 631; זמיר הסמכות המינהלית, כרך

א', עמ' 81-83). וכך, הוכר מעמדו של עותר ציבורי בנושאים שונים בעלי חשיבות ציבורית כללית הקשורים לשלטון החוק במובנו הרחב ולעניינים בעלי אופי חוקתי גם מקום שאין לו אינטרס אישי ישיר בנושא הדיון (בג"צ 1635/90 ז'רז'ובסקי נ' ראש הממשלה, פד"י מה(1) 749, 763; בג"צ 428/86 ברזילי נ' ממשלת ישראל, פד"י מ(3) 505, 558-559).

8. בצד הרחבת תחום פרישתה של זכות העמידה, נשמר הכלל לפיו לא ייעתר בית המשפט בדרך כלל לעתירה ציבורית, מקום שברקע הענין מצוי נפגע פרטי אשר אינו פונה לבית המשפט בבקשת סעד על פגיעתו. וכך, מקום שהעתירה תוקפת מעשה מינהלי הפוגע בזכות או באינטרס של אדם מסוים ואותו אדם נמנע מלעתור לבית המשפט, עשוי בית המשפט שלא להכיר בזכות העמידה של העותר הציבורי, גם אם הענין שהוא מבקש להביא להכרעה נוגע לנושא בעל חשיבות ציבורית כללית. הסייג האמור לזכות העמידה נועד לתחום את העתירה הציבורית אל תוך מסגרת מוגדרת שבה נדרש להעמיד במבחן שיפוטי פעולה שלטונית בעלת השלכה ציבורית חשובה, מקום שאין נפגע שהענין נוגע לו, שאם קיים נפגע זה ייחשב העותר הציבורי כמתערב במחלוקת לא לו, ופנייתו תידחה (פרשת סרוזברג, שם, עמ' 631; בג"צ 4112/99 עדאללה, המרכז המשפטי נ' עיריית תל-אביב, פד"י נו(5) 393, עמ' 442; בג"צ 2148/94 גלברט נ' ...

יו"ר ועדת החקירה לבדיקת ארועי הטבח בחברון, פד"י מח(3) 573, בעמ' 579).

ראוי, עם זאת, לציין כי נשמעה ביקורת על ההסתייגות מהכרה במעמד עותר ציבורי בכל עת בה קיים נפגע פרטי בעל אינטרס ישיר וממשי: "חייב להישמר חריג לגישה המסתייגת, זאת אם ייראה לבית המשפט כי 'העותר הציבורי' מצביע על עניין בעל משמעות כללית ומיוחדת החורגת מעבר למקרה הפרטי שמדובר בו" (דברי ז' סגל, זכות העמידה בבית המשפט הגבוה לצדק, 1993, עמ' 253). גישה זו משתלבת עם התפיסה לפיה "ככל שחשיבותו של העניין מבחינה ציבורית גדולה יותר, כך תגדל נטיית בית המשפט להכיר בזכות העותר, גם אם הוא אזרח מן השורה, להביאו לפניו" (דברי השופט ברנזון בענין בג"צ 26/76 בר שלום נ' מינהל מקרקעי ישראל, פד"י לא (1) 796, 802).

9. בענין נשוא הדיון שלפנינו, בעלות הענין הישיר בהחלטת המשיב לפסול קטעים בתשדירי הבחירות הן הרשימות רע"מ ובל"ד, והן לא עתרו לסעד. העותרת הינה האגודה לזכויות האזרח אשר יזמה הליך זה שלא מטעמן של שתי הרשימות, כאמור. חרף זאת, יש להכיר בזכות עמידתה בעתירה זו.

הטעם העיקרי לקיום זכות העמידה של העותרת נעוץ באופיו המיוחד של נושא הדיון הקשור ביישום עקרונות הנוגעים

להליך הבחירות, ואשר בגינו נתונה לעותר מן הציבור זכות עמידה להביאו להכרעה שיפוטית. נושאים הקשורים בהליך הבחירות נמנים על עניינים חוקתיים מן המעלה הראשונה, אשר בשל חשיבותם הורחבה ההכרה במעמד העתירה הציבורית אל מעבר למחלוקת הפרטנית. יתר על כן, זכות עמידה קנויה לעותרת גם כמי שמייצגת את עניינו של הבוחר כבעל עניין ישיר בהליך הבחירות, ולא רק את עניינן של המפלגות שקיטעי תשדיריהן נפסלו.

10. אין דומה זכות העמידה של אדם מן הציבור בנושא בחירות לכל ענין אחר. משמעות האינטרס המוגן הקשור להליך בחירות, אותו מבקש עותר להביא להכרעה שיפוטית, והזיקה שיש לעותר כזה לאינטרס האמור, שונים וחורגים מן המקובל בעתירות ציבוריות רגילות המבקשות לתקוף את מעשי המינהל. הליך הבחירות נוגע בראש ובראשונה להבטחת זכויות הפרט הבוחר והמפלגות המבקשות להיבחר במסגרת מימוש ההליך הדמוקרטי. דיני הבחירות נועדו להבטיח את הגשמת זכותו של הפרט לבחור ולהיבחר, תוך מיצוי חופש הביטוי שלו, ותוך שמירה על כללי שוויון, טוהר בחירות, תקינות והגינות בהליך הבחירה. "עניינם של חוקי הבחירות אינו אלא, בסופו של יום, תרגום רצונו של הבוחר – הוא העם – לכדי חלוקת הכח הפוליטי והמושבים בכנסת" (דברי הנשיא ברק בע"א 10596/02 נס נ' תנועת הליכוד (טרם פורסם), פסקה 11). תכלית הליך הבחירות

להגשים ככל הניתן את זכות היסוד של הפרט לבחור ולהיבחר על דרך הפעלת רצון הפרט במסגרת הליך תקיין. תקינות הליך הבחירות הוא, איפוא, עניינו של הציבור כולו, וחורג מעבר לעניינו הישיר של נפגע מסוים ממעשה הרשות. כבר מקדמת דנא, כאשר תורת המעמד עדיין הציבה הגבלות רבות על זכות הגישה לערכאות, הוכרה זכותו של הבוחר לפנות לבית המשפט לעתור לסעד על אי תקינות בהליך הבחירות. וכך אומר השופט ויתקון בבג"צ 40/70 בקר נ' שר הבטחון, פד"י כד(1) 238, 246:

"ההתפתחות האמפירית הביאה לידי הכרה ברורה בזכות עמידתו של איש מן הציבור בשני ענינים: סוג אחד נוגע לבחירות, והטעם הוא שהבטחת זכות הבחירות וניהולן התקין הוא תנאי מוקדם לכל משטר דמוקרטי. ממילא, שכל בוחר בכח נפגע פגיעה אישית וישירה מכל שיבוש ואי סדר בניהול הבחירות, וזכות עמידה קנויה לו בבתי המשפט (אלא אם כן הוגבלה זכותו לפי החוק...)"

לענין בירורן לגופן של עתירות עותרים ציבוריים בענייני בחירות ראה גם בג"צ 231/73 ברגמן נ' שר האוצר, פד"י כז(2) 785; בג"צ 148/73 קניאל נ' שר המשפטים, פד"י כז(1) 794. בעניינים אלה נדונו עתירות ציבוריות לגופן, בלא הכרעה

בשאלת זכות העמידה של העותר הציבורי ובלא התייחסות לשאלת קיומו של נפגע מסוים מפעולת הרשות.

11. זכות העמידה של הבוחר להביא ענין הקשור להליך הבחירות להכרעה שיפוטית נתונה לו מקום שזכותו כבוחר נפגעה באורח ישיר. אולם בכך לא מתמצית זכות העמידה. בהליך בחירות חפשי ודמוקרטי שלובים זכויות הבוחרים בזכויות המתמודדים בבחירות אלה באלה באופן שפגיעה בזכות מי שמבקש להיבחר, עשויה להשפיע ולהשליך על זכותו של הבוחר. בנגזר מכך חופש הביטוי התעמולתי הנתון למתמודדים בבחירות הוא גם הפן האחר של החופש הנתון לבוחר לקבל את המידע הזורם מהמתמודדים, לנתחו ולגבש באמצעותו את בחירתו. פגיעה נטענת בחופש הביטוי הפוליטי של מפלגה עשויה להוות לא רק פגיעה בה, אלא גם פגיעה בבוחר המבקש לקלוט את מלוא הביטוי של השיח הפוליטי. הגבלת חופש הביטוי שלא כדין, אינה רק עניינו של המתמודד על הבחירה אלא גם עניינו של הבוחר, הניזון מחופש הביטוי, לצורך גיבוש העדפתו האלקטוראלית. באופן זה, מארג זכויות הבוחר שלוב בזכויות המתמודד על הבחירה ויוצר קשר גומלין הדוק ביניהם. פגיעה ישירה באחד עשויה להוות גם פגיעה באחר, ולהקנות לו מעמד להביא את עניינו להכרעה שיפוטית.

12. ראוי להדגיש כי ההכרה בזכות העמידה של העותר הציבורי בענייני בחירות אינה מייתרת, כמובן, את בחינת השאלה האם עתירתו נשענת על בסיס עובדתי מוצק, או שמא, בשל ריחוקו האפשרי מנושא המחלוקת, הדברים המובאים על ידיו לבית המשפט אינם כוללים נתונים בדוקים המאפשרים הכרעה, או שעתירתו היא סתמית וחסרה יסוד קונקרטי (השווה פרשת גלברד, שם, ופרשת עדאללה, שם).

13. בענייננו, בעלות הענין במישרין מהחלטות המשיב לגבי פסילת קטעי התשדירים הן רשימות רע"מ ובל"ד, ולמותר לומר כי עומדת להן זכות פנייה לבית משפט זה בבקשת סעד אם לדעתן נפגעו זכויותיהן מכח אותן החלטות. העותרת בעתירתה לסעד ביחס לאותן החלטות אינה באה בנעליהן של אותן רשימות. לאמיתו של דבר, היא מבקשת להגן בעתירתה לא רק על זכויות המפלגות לחופש ביטוי פוליטי במסגרת שידורי התעמולה, אלא גם לתת ביטוי לאינטרס ציבורי אשר נועד להבטיח, בצד ההגנה על חופש הביטוי של המועמד בבחירות, גם את זכויות הבוחר. זכויות הבוחר בהקשר זה הן זכויות לחופש ביטוי לקלוט בשמע ובמראה את השיח הפוליטי על כל גווניו בלא מגבלות החורגות מן המותר על פי הדין. שהרי חופש הביטוי אינו רק חופש של המועמד בבחירות להביע דעות, אלא גם החופש הנתון לבוחר לדעת, "לראות ולשמוע" (בג"צ 549/75 חב' סרטי נח נ' המועצה לבקורת סרטי קולנוע, פד"י ל(1) 757,

763; בג"צ 14/86 לאור נ' המועצה לבקורת סרטים, פד"י מא(1) (421, 433). בהקשר שלפנינו, חופש הביטוי לו טוענת העותרת הוא החופש הנתון לבוחר לקבל את המסרים של תשדירי הבחירות של המועמדים לבחירה בלא התערבות בתוכנם, אלא אם הדבר מתחייב על פי עקרונות הדין וההלכה הפסוקה. פן זה של חופש הביטוי בהליך הבחירות נותן בידי העותרת זכות עמידה להביא להכרעה את עניינו של הבוחר, מקום, שעל פי הטענה, חופש זה הוגבל שלא כדין. הדבר נגזר מהפגיעה הנטענת בבוחר, ולאור המעמד החוקתי שניתן לזכות לבחור ולהיבחר בהליך דמוקרטי, ולחופש הביטוי על ריבוי משמעויותיו, המשמש בריח-תיכון בהליך זה:

"עקרון יסוד עיקרי הרלבנטי לגיבושה של תכלית החקיקה הוא חופש הביטוי, חופש זה משתרע על כל ביטוי. הוא מקבל משמעות מיוחדת לענין הביטוי הפוליטי בכלל ולענין הביטוי הפוליטי במסגרת מאבק בחירות בפרט... אכן, אחד הטעמים העיקריים להצדקת חופש הביטוי הוא בקיומו של המשטר הדמוקרטי. בלא חופש ביטוי הדמוקרטיה מאבדת את נשמתה... חופש ביטוי מבטיח החלפת דעות בין בני הציבור ובכך מאפשר גיבוש עמדה באשר לנושאים העומדים על סדר היום הלאומי... רק בדרך זו הוא

יוכל ליצור לעצמו דעה עצמאית
 ככל האפשר על אותן שאלות
 העומדות ברומו של עולם החברה
 והמדינה שהכרעה עליהן נתונה,
 בסופו של דבר, בידיו בתוקף
 זכותו לבחור את מוסדות
 המדינה...” (דברי השופט ברק
 בבג”צ 869/92 זווילי נ’ יו”ר
 ועדת הבחירות, פד”י מו(2) 692
 , 706-7).

חופש הביטוי במערכת בחירות במשטר דמוקרטי מחייב
 חירות בהבעת דעות וקליטת מסרים שדרכם מעוצבת דעת הקהל.
 חופש זה מחייב זרימה חופשית ובלתי מופרעת של דעות
 ורעיונות, והוא עומד בליבה של הזכות לבחור ולהיבחר כזכות
 חוקתית. טענת פגיעה בחופש הביטוי, בין של בוחר ובין של
 מתמודד על הבחירה, בין על הזכות להשמיע ובין על הזכות
 לשמוע, לראות ולדעת – מקנה לטוען זכות עמידה בדין, ודלתות
 בית משפט זה תיפתחנה לפניו (על חקיקת מדינות שונות
 המכירות בזכות עמידה רחבה של בוחר בענייני בחירות, גם מקום
 שהעניין אינו נוגע לו במיוחד – ראה ז’ סגל, זכות העמידה בבית
 המשפט הגבוה לצדק, 1993, עמ’ 44).

העותרת טוענת, בעיקרם של דברים, לפגיעה באינטרס
 ציבורי חוקתי חשוב הנוגע להגבלת חופש התעמולה של מפלגות
 המתמודדות בבחירות. היא מייצגת בטענה זו אינטרס החורג

מעניינן של שתי המפלגות בהן מדובר. היא מייצגת את עניינו של ציבור הבוחרים שחבריה נמנים עליו. יש, איפוא, להכיר בזכות עמידתה במשפט, ולברר את עתירתה לגופה.

14. מעבר לנדרש ייאמר, כי רשימת בל"ד התייצבה לדיון והביעה תמיכה מלאה בעיקרי העתירה. הוסבר על ידי נציגה כי אי הגשת עתירה מטעמה נבע מסיבות פרגמטיות ומינהליות ולא מטעמים ענייניים. עמדה זו מבטאת זהות עמדות בין העותרת לבין אחת המפלגות בעלות הענין הישיר בנושא העתירה, ומקשה מצידה במידה רבה את טענת הסף הנטענת על ידי המדינה.

למותר לומר, כי העותרת אינה יכולה לחייב את בל"ד ורע"מ לשדר את תשדירי התעמולה המלאים, באם תקבל עתירתה. היא רק עומדת על זכותה להביא בהכרעה שיפוטית לביטול המגבלות שהוטלו על אותן מפלגות בהקשר זה.

מהטעמים האמורים, ראוי להכיר במעמדה של העותרת לטעון את עתירתה לגופה.

החלטות המשיב לגופן – שקילת האינטרסים הנוגדים

15. בפרשת בג"צ 212/03 חרות נ' יו"ר ועדת הבחירות לכנסת השש עשרה (מיום 16.1.03) (טרם פורסם), היתווה בית משפט זה את קווי שיקול הדעת באישרור או פסילה של תשדירי תעמולת בחירות על ידי יו"ר ועדת הבחירות המרכזית. על פי קווים אלה, ראשית, סמכותו של יו"ר ועדת הבחירות רחבה יותר מזו המעוגנת בשתי העילות האמורות בסעיף 2 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה) תשי"ט-1959; שנית, יש להתחשב, בעיקרם של דברים בשתי מטרות נוגדות: האחת – הגשמת חופש הביטוי בשיח הפוליטי, והאחרת – הגשמת שלום הציבור במובנו הרחב. חופש הביטוי הוא הערך היסודי בהליך בחירות דמוקרטי; מן הצד האחר מונח אינטרס הכלל בבטחון, בשלום ובסדר ציבורי. באינטרס הציבורי נכלל גם ערך השמירה על רגשות בני הציבור. בין האינטרסים הללו נדרש איזון ראוי. במלאכת האיזון בין הערכים, ניצב חופש הביטוי כערך בעל מעמד על חוקתי. רק ביטוי שכוון בו חשש לפגיעה בערך מוגן נגדי יצדיק הטלת הגבלה על חופש הביטוי וחופש התעמולה הנגזר ממנו בהליך של בחירות.

היקף ההתערבות בשיקול דעת יו"ר ועדת הבחירות

16. מושכלות ראשונים הם כי במסגרת החלטתו אם לאשר או לפסול תשדיר בחירות במסגרת סעיף 15א(ד) לחוק דרכי תעמולה, קנויה ליו"ר ועדת הבחירות סמכות רחבה שבשיקול דעת להפעיל את האיזונים הראויים בין הערכים המתנגשים. בחינת שיקול דעת זה על פי מתחם הסבירות מאפשר קיומן של החלטות שונות במסגרת אותו מיתחם ובלבד שאין בשיקול הדעת משום חריגה קיצונית מהאיזון הראוי הנגזר מהמשקל שיש לתת לכל אחד מהשיקולים הרלבנטיים (פרשת זוילי שם, עמ' 703; פרשת חירות, שם, סעיף 21 לפסק הדין).

מן הכלל אל הפרט

17. צפינו בשני תשדירי התעמולה, של רשימות רע"מ ובל"ד, נשוא העתירה, ובחנו בקפידה את תוכנם בכללותו וכן את פרטי הקטעים שנפסלו, ואת היחס ביניהם. בחינה זו הביאה אותנו למסקנה כי אין מנוס מקבלת העתירה על דרך התערבות בהחלטות המשיב לביטול פסילת קטעי התשדירים, והתרת שידורם של תשדירי הבחירות במלואם.

בחינת החלטות המשיב מתמקדת בטעמים שהובאו לביסוסן בתשובתו לעתירה. עיקרם של טעמים אלה בכך כי פסילת הקטעים נועדה למנוע פגיעה של ממש ברגשות אלפי משפחות מנפגעי הטרור, קרבנות פעולות ארגוני טרור פלסטינאיים.

דגל פלסטיין אכן מהווה סמל לזהות לאומית של העם הפלסטיני, ובהיותו דגל של הרשות הפלסטינית ושל ארגון אשף, הוא עשוי להיות מזוהה גם עם גורמים עויינים המעורבים בפעולות טרור כנגד אזרחי ישראל. יחד עם זאת, כדי שהצגתו של דגל פלסטיין בתשדירי תעמולת בחירות תיפסל, על ההצגה להיות בעלת תוכן העשוי לגרום לפגיעה ממשית, עמוקה וקשה ביותר, ברגשות בני הציבור בישראל, העשויים לצפות בתשדירים ובמיוחד אל שנפגעו מפעולות טרור. על פי מערך האיזונים הראוי, רק פגיעה מסוג זו תצדיק גריעה או הגבלה של חופש הביטוי בתעמולת הבחירות.

צפייה בתוכן התשדירים בענייננו אינה מעלה קיומה של פגיעה מסוג זה. אשר לתשדיר רשימת בל"ד, המדובר בקטע שידור בן מספר דקות שבו ח"כ בשארה נושא דברים לצופים ונראה כשהוא מופיע בארועים שונים ונפגש עם אנשים שונים. בסופו של התשדיר, ובהבזק רגעי, מופיעה ברקע תמונת דגל פלסטיין, ונעלמת מיד. מיקום תמונת הדגל בסוף התשדיר, משך

הזמן הקצר ביותר של הצגתו, העדר מלל מלווה שיש בו משום התרסה או עוינות, מקהים במידה רבה את פוטנציאל הפגיעה בציבור הצופים בהצגת הדגל.

דברים דומים ניתן לומר על תשדיר רע"מ. עיקרו של התשדיר מוקדש להצגת עניינם של הבדווים בנגב תוך עמידה על מצוקתם הקשה, והשוואת מצבם לאוכלוסייה היהודית באיזור. בסופו של התשדיר, ולשניות מספר, מוצג דגל פלסטיין במסגרת הפגנה בה עושים המפגינים בידיהם תנועת V. גם הצגה זו של הדגל היא קצרה מאד, ממוקמת בשולי התשדיר, שולית באופייה, ביחס לתוכן העיקרי של התשדיר, אינה מלווה בדברי עוינות, ובמידה רבה "בטלה בשישים" ביחס לתוכן התשדיר כולו.

בשני התשדירים כאחד הצגתו של דגל פלסטיין אינה מהווה ענין מרכזי אלא צדדי בלבד. הצגתו נדחקת לסופם של התשדירים ונעשית בהבזק של שניה. ככלל, אין לתמונת הדגל משמעות תוכנית מרכזית הלוכדת את תשומת לבו של הצופה. נסיבות הצגה אלה אינן עשויות להגיע לרמת הפגיעה שיש בה כדי להצדיק את פסילת תמונות הדגל וכדי לפגוע בכך בחופש תעמולת הבחירות של המתמודדות בבחירות, וכדי לפגוע בחופש הנתון לבוחר לקלוט באופן חופשי את מיגוון המסרים הפוליטיים הנעים וזורמים בשיח הפוליטי האופייני להליך דמוקרטי.

18. יש להדגיש כי שיקול הדעת העומד בבסיס החלטת הפסילה צריך להיבחן לא על פי השאלה מהו היקפה של הפסילה ומה מידת הפגיעה כתוצאה ממנה על הרשימה המבקשת לשדר את תשדיר התעמולה. הבחינה צריכה להיעשות על פי מידת הפגיעה באינטרס הציבור הכרוך בפרסום התשדיר בלא פסילת קטעים כלשהם בו. שהרי חופש הביטוי הוא נקודת המוצא, וכל פגיעה בחופש זה, קטנה כגדולה, צריכה לעמוד במבחני האיזון הראויים.

19. ייאמר מעבר לנדרש, כי אין דמיון בין מקרה זה שלפנינו לעובדות המקרה בפרשת חירות, בו אושרה ברוב דעות, וכנגד דעתו החולקת של הנשיא, פסילתו של תשדיר תנועת החרות. באותו ענין בקשה התנועה לאשר זמריר בשפה הערבית המתנגן על רקע מנגינת "התקווה" שמילותיו בערבית נמצאו גובלות בביזוי ההמנון הלאומי, ותוכנן העלה דברי שבח לערפאת, לארגוני טרור, וקרא לגירוש היהודים מיפו, עכו רמלה ולוד, וכרך בין גדולת אללה לבין ירושלים ו"פלסטיין הקדושה". בחמש השניות הראשונות של התשדיר נראה אף דגל ישראל מתנופף מעל הכנסת כאשר הוא הופך בהדרגה מדגל ישראל לדגל פלסטיין. בית המשפט בדעת הרוב מצא את השימוש בהימנון ובדגל באופן בו הוא נעשה כעובר את גבול המותר באיזון האינטרסים הנדרש, וקבע כי החלטת הפסילה של יו"ר ועדת הבחירות באותו ענין הינה במתחם הסבירות. אין מקום להשוות

את מידת הפגיעה הצפויה ברגשות הציבור בתשדיר בו דובר בפרשת חירות לזו שבענייננו. ביזוי הדגל וההימנון הלאומי וכל מה שהם מייצגים, גם אם שלא במטרה לבזותם, הביא את דעת הרוב באותו עניין לדעה כי מדובר בתשדיר פוגעני חמור העלול להביא אף לגירוי יצרים ולהסתה. הצגתם של דגלי אשף בתשדירי רע"מ ובל"ד נשוא ענייננו, בהתחשב במיקומם בתשדיר, בעיתויים, במשך זמן שידורם וביחסם לתשדירים בכללותם אינה דומה כלל לנסיבות תשדיר תנועת החירות, ואין לגזור מהאחד גזירה שווה לגבי האחר.

נוכח האמור, הגענו לכלל דעה כי יש להתיר את שידורי התעמולה של רע"מ ובל"ד במלואם, בלא פסילת קטעים כלשהם בהם.

סוף דבר

20. לאור האמור, באנו לכלל דעה כי יש לעשות את הצו על תנאי לצו מוחלט במוכן זה ששידורם של תשדירי תעמולת הבחירות של המשיבות 2 ו-3 יותר במלואו, בלא פסילת קטעים מתוכם.

ש ו פ ט ת

השופט י' אנגלרד:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ט' שטרסברג-כהן

מצטרפת אני לפסק דינה של חברתי השופטת א' פרוקצ'יה על ההנמקה בו, הן בשאלת היותה של העותרת בעלת מעמד בעתירה זו והן בשאלת העקרונות והנורמות הנקוטים בידינו להנחותנו בסוגיה העומדת לפנינו. השאלה בכל מקרה נתון, היא יישום אותן נורמות על עובדותיו של כל מקרה.

ההבדל המובהק בין העובדות נשוא פסק הדין בבג"ץ 212/03 חרות התנועה הלאומית נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה, ובין אלה שלפנינו, הובהר ופורט באופן מלא על ידי חברתי ואינני מוצאת להוסיף על דבריה. לפיכך, מובילים אותם העקרונות שהנחוני בשני המקרים, לתוצאה שונה בכל אחד מהם.

ש ו פ ט ת

לפיכך הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה.

ניתן היום, כ' בשבט תשס"ג (23.1.03).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ת

**ח. צו להסרת מודעות ולניקוי
ולשיקום מקרקעין**

ה' בשבט תשס"ג
8 בינואר 2003

אל: ב"כ רשימות המועמדים

נכבדי,

הנדון: הדבקת מודעות בחוצות

בעת פגישתנו לאחרונה הבהרתי את המדיניות שאני עומד לאחוז בה בנושא זיהום הרחובות והשדות, ודומני שאין צורך שארבה ואוסיף דברים. בה-בעת, ולאחר שהוסבה תשומת ליבי לדבר, ביקשתי להוסיף ולומר דברים אחדים.

סוגים שונים הם בשילוט חוצות ומודעות חוצות. יש שילוט הניתן להסרה בנקל - כך למשל שילוט ה"פרליגים" המחוברים בחוטים וכמוהם מודעות המודבקות בנייר דבק - ויש שילוט שאינו ניתן להסרה בנקל, כגון מודעות המודבקות אל קירות בדבק של ממש. סוג זה האחרון קשה להסירו והעקשניות שבמודעות נזהה אותן לאחר שנים.

לעניין מודעות אלו האחרונות ביקשתי להוסיף ולהזהיר
כי אנקוט ביד קשה כלפי הרשימות אשר תחובנה בהדבקתן אל
הקירות, ואולם מה לי שאאיים בסנקצייה; אבקשכם אפוא כי
תתנו דעתכם לדבר וכי תרחמו עלינו ותשמרו על איכות חיינו
ואיכות הסביבה.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ז בשבט תשס"ג
30 בינואר 2003

לכבוד
באי-כוח הרשימות שהתמודדו לכנסת ה-16

נכבדי,

הנדון: הסרת מודעות, ניקוי ושיקום מקרקעין לאחר הבחירות

במהלך מערכת הבחירות לכנסת ה-16 - ולתעמולת הבחירות - עשו רשימות המועמדים השונות שימוש בשלטים, במודעות, במידבקות ובעוד אמצעי פירסום למיניהם, ואלה כולם הותירו את רישומם הלא-כל-כך נאה על סביבתם. מערכת הבחירות נסתיימה, ואולם חלק ניכר מאותם אמצעי פירסום נותרו: חלקם במקומם וחלקם זרוקים ברחבי הערים ובצידי הדרכים, לכיעור הסביבה ולזיהומה.

הגיעה עת לנקות אחרינו ולהחזיר את פני הערים והדרכים לקדמתם.

כהוראת סעיף 17ג לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (חוק התעמולה), רשאי יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לצוות צו המחייב סיעה או רשימת מועמדים להסיר מודעות וכתובות שהוצגו, שהודבקו או שנכתבו בניגוד להוראות התעמולה, ולנקות או לשקם מקרקעין שהושחתו. סמכות זו פורשת עצמה גם על-פני 60 ימים לאחר יום הבחירות, וסיעה או רשימת מועמדים שאינן מקיימות צו שצוו בו, רשאי יו"ר הוועדה המרכזית להורות לרשות המקומית או למע"צ לבצע את הצו ולנכות את עלות הביצוע מכספי מימון המפלגות. נוסח סעיף 17ג הנזכר לחוק התעמולה מצורף למכתבי.

אינני שש להוצאת "צווי-נקיון", ואמנע, כמובן, מהוצאת צווים אם תקיימנה רשימות המועמדים חובה שהן חבות בה, דהיינו, לנקות מה שהותירו אחריהן. לא כן אם לא תקיימנה רשימות המועמדים את חובתן.

אבקש מרשימות המועמדים כי תמסורנה לוועדת הבחירות המרכזית - בהקדם האפשרי - רשימת אנשי קשר אשר הרשויות המקומיות ומע"צ יוכלו לפנות אליהם במישרין בכל בקשה לניקוי ולשיקום מקרקעין. אם לא נקבל שמותיהם של אנשי קשר נעביר את שמות באי-כוח הרשימות כאנשי הקשר.

אנו מקווים לשיתוף פעולה בין כל הצדדים אף ללא
התערבותם של צוים הנדרשים על-פי חוק.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

לידיעה:

שר הפנים, מר אלי ישי
השר לאיכות הסביבה, מר צחי הנגבי
יו"ר הכנסת, מר אברהם בורג
מר עדי אלדר, יו"ר המרכז לשלטון מקומי
מר שמואל ריפמן, יו"ר מרכז המועצות האזוריות
מר אהוד אולמרט, ראש עיריית ירושלים
מר רון חולדאי, ראש עיריית תל-אביב-יפו
מר עמרם מיצנע, ראש עיריית חיפה
מר שמואל הרשקוביץ, מנכ"ל המשרד לאיכות הסביבה
מר עמי לקס, מנכ"ל מע"צ
מר עוזי כרמל, סמנכ"ל אחזקה ומערכות, מע"צ
נצ"מ אבי ברוכמן

ט. כללי

ד' בטבת תשס"ג
9 בדצמבר 2002

לכבוד
מר יהודה אבידן
סגן יו"ר ועדת הבחירות המרכזית
תנועת ש"ס
רח' יפו 216
בנין שערי העיר
ירושלים

מר אבידן הנכבד,

הנדון: דרישה לפסילת קמפיין בשפה הרוסית
שגר-פקסימיליה מיום 9.12.02

קיבלתי בתודה את מכתבך מהסמך.

בקשתך מעימי היא, כי אורה וייפסל לאלתר מסע בחירות של תנועת "ישראל בעליה" שעניינו שילוט חוצות ושילוט על אוטובוסים ש"כל כולו בשפה הרוסית בלבד". לדבריך, הואיל והבחירות הממשמשות ובאות בחירות הן לכנסת ישראל ולא לפרלמנט הרוסי; וכדי שישראל לא תהפוך להיותה מגדל בבל; מבקש אתה בשם תנועת ש"ס כי אעשה למניעת מסע הבחירות האמור.

אודה על אמת כי מכתבך הפתיעני במעט, ואשיב לך
בשני אלה: אחד, תלונתך תלונה סתמית היא. לא פירטת את
הצורך פירוט ואף לא הדגמת את תלונתך במראה עיניים; והרי
כולנו ידענו כי מראה עיניים טוב מהלוך נפש. שניים, והוא אינו
מעוט חשיבות: לא ידעתי מה סמכות קניתי לי לפסול את מסע
הבחירות האמור או למעט ממנו.

אכיר לך תודה אפוא אם תואיל להצביע על הוראת-חוק
המסמיכה אותי להיענות לבקשתך ואשקול בדעתי מה אעשה.

בכבוד רב,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

רשימות ומועמדים המנועים מהשתתף בבחירות לכנסת

- א. סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת – החלטת יו"ר הוועדה המרכזית לענין קלון
- ב. סעיף 6א לחוק יסוד: הכנסת – מועמד שפרש מסיעה
- ג. סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת – החלטת יו"ר הוועדה המרכזית לענין היום הקובע לשחרור מצה"ל
- ד. סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת

**א. סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת -
החלטת יו"ר הוועדה המרכזית
לעניין קלון**

בח' 3/01

בעניין : סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת

**ובעניין : חבר הכנסת לשעבר מר שמואל
פלאטו שרון - זכותו להיבחר לכנסת**

החלטה

המבקש שלפניי, חבר הכנסת לשעבר מר שמואל פלאטו-
שרון (המבקש או פלאטו שרון), הורשע בבית-המשפט המחוזי
בתל-אביב-יפו - בהסדר טיעון ועל-פי הודאתו - בשלוש עבירות
של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות. משהורשע כך בדינו,
נגזרו על המבקש אחד-עשר חודשי מאסר בפועל, שלוש שנים
מאסר על-תנאי ועונשים נוספים. כהוראת סעיף 6 לחוק יסוד:
הכנסת, הרשעה וגזר-דין אלה שוללים זכות מהמבקש להיבחר
לכנסת "אלא אם קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין
עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון." זו היא
אמנם - הלכה למעשה - בקשתו של המבקש, לאמור, שאקבע כי
אין בעבירות שבהן הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון. אם כך
אקבע, תוסר ממילא המיגבלה החוקית על זכותו להיבחר לכנסת,
והמבקש יוכל להציג מועמדותו לכנסת.

עיקרי העובדות שלעניין

2. ביום 13.2.2000 הורשעו המבקש ושניים אחרים, על-פי הודאתם, בסידרת מעשי מירמה והונאה מתוכננים ומורכבים שביצעו בארץ ובחו"ל במשך תקופה לא-קצרה. השלושה - בצוותא חדא עם שותף רביעי - הונו חברת תכשיטים צרפתית פלונית, ובמעשי הונאה אלה עלה בידיהם להוציא במירמה מאותה חברה תכשיטים וכספים בשווי של למעלה מ-10 מיליון פרנקים צרפתיים (כ-2 מיליון דולרים של ארה"ב). כתב האישום כלל שלושה אישומים, וכל אחד מאותם אישומים נסב על סידרת מעשי מירמה שביצעו המבקש והאחרים בשנים 1992 ו-1993. המבקש היה ציר מרכזי בכל אותם מעשי מירמה, ועל-פי המשוער עלה בידו לגרוף לכיסו סכומי כסף נכבדים. אין בכוונתי להיכנס לנבכייהם של מעשי המירמה וההונאה הסבוכים של המבקש וחבריו, ואספק עצמי בדברים שאמרתי.

3. כפי שציינו לעיל, נכרת הסדר טיעון בין המדינה לבין המבקש. המבקש הודה בעובדות כתב-האישום, ועל-פיהן הורשע בשלושה אישומים של קבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות, עבירה כהגדרתה בסעיף 415 סיפה לחוק העונשין, תשל"ז-1977. בית-המשפט שגזר את הדין קבע, בין שאר דבריו, כי "ראויים היו הנאשמים דכאן, עוד טרם נקיבת עונשם - לעונש חמור בגין

מעשיהם החמורים, איש איש כמניינו...", אך לסוף החליט לאמץ את הסדר הטיעון, וביום 17 בפברואר 2000 גזר על המבקש עונשים אלה: אחד-עשר חודשי מאסר בפועל ושלוש שנות מאסר על-תנאי. כן הוטל על המבקש לפצות את החברה הצרפתית בסכום של מיליון ומאתיים אלף דולר.

4. המבקש פנה באמצעות בא-כוחו אל יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, ובקשתו היתה שייקבע "אם יש בעבירה בה הורשע מרשי, בנסיבות העניין, משום קלון". אומר ואציין, כי בקשתו של המבקש - כניסוחה - היא בקשה אך למתן הצהרה. המבקש לא ביקשני מפורשות לקבוע כי אין קלון עם העבירה שבה הורשע, ואולם אך מובן שזו היא עתירתו, והנמקתו בבקשתו לכך מכוננת היא. ביקשתי את תגובתו של היועץ המשפטי לממשלה, ועמדתו המנומקת של היועץ המשפטי היתה כי יש-ויש קלון בעבירות שעבר המבקש.

התשתית הנורמטיבית - חוק יסוד: הכנסת ועניינו של המבקש

5. עניין לנו, בעיקר, בהוראת-חוק הבאה בסעיף 6(א) לחוק-יסוד: הכנסת כפי שתוקנה זה-לא-מכבר (חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 26): סה"ח לשנת תש"ס, 260). וכך מורה אותנו הוראת-חוק זו:

הזכות להיבחר 6. (א) כל אזרח ישראל, שביום הגשת רשימת המועמדים הכוללת את שמו הוא בן עשרים ואחת שנה ומעלה, זכאי להיבחר לכנסת, זולת אם בית משפט שלל ממנו זכות זו על פי חוק או שנידון, בפסק דין סופי, לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים וביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים מהיום שגמר לרצות את עונש המאסר בפועל, אלא אם כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון.

להשלמה נא ראו: סעיף 56ב לחוק הבחירות לכנסת ולראש הממשלה [נוסח משולב], התשכ"ט-1969. הוראת סעיף 6(א) לחוק-יסוד: הכנסת עברה כמה וכמה גילגולים, ובכל פעם הוסיף

החוק והחמיר עם המבקשים להיבחר לכנסת. החוק מדבר בעד עצמו ואנו לא נדבר אלא בענייניו של המבקש.

6. כולנו נסכים כי נתמלאו בו במבקש התנאים המוקדמים הקבועים בחוק לשלילת זכותו להיבחר חבר הכנסת. אחד, הוא נידון בפסק-דין סופי לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים, ושניים, בהנחה שהבחירות תיערכנה במועדן - בחודש אוקטובר שלשנת 2003; קל-וחומר אם תוקדמנה הבחירות - ביום הגשת רשימת המועמדים טרם תעבורנה שבע שנים מהיום שהמבקש סיים לרצות את עונש המאסר בפועל שנגזר עליו. לכאורה אפוא אין המבקש זכאי להיבחר חבר הכנסת. אלא שזכותו של המבקש להיבחר חבר הכנסת בכל-זאת לא תישלל, אם יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית יקבע "כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון". מכאן בקשתו למעשה של המבקש, שאקבע "כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון".

עבירה שיש עימה קלון

7. השאלה העיקרית שלענייננו היא: מהי עבירה שיש עימה, בנסיבות העניין, משום קלון? ואולם, עד שנדרש לפירושן

ולתחום פרישתן של אותן עבירות שיש עימהן קלון, נקדים ונאמר כי הנטל על שכם המבקש מונח הוא, לשכנע כי אותן עבירות אשר בהן הורשע אין עימהן, בנסיבות העניין, משום קלון. נקרא את הוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת בהמשך אחד וידענו, כי בהתמלא שני התנאים המוקדמים המנויים במציעתה להוראת סעיף 6 - אלה תנאים מוקדמים המתקיימים במלואם בעניינו של המבקש: מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים ומועד שבע שנים מיום גמר ריצוי העונש - נוצרת מכוח החוק מעין "חזקת קלון". הנחת החוק היא, שהמבקש מנוע כיום מהיבחרו חבר הכנסת, והנטל על שיכמו מוטל הוא לשכנע את יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון. רק אם יעלה בידו להסיר נטל שיכנוע זה מעל שיכמו, רק-אז יוכל המבקש לסתור אותה חזקה שהחוק יצר לחובתו. לעת תחילתם של ההליכים לפני מצוי אפוא המבקש בעמדת נחיתות, שכן על שיכמו מוטל הנטל להפוך את "חזקת הקלון" על פיה.

8. מהי אפוא עבירה שיש עימה קלון? מהו אותו "קלון" שקיומו הופך עבירה להיותה עבירה-שיש-עימה-קלון והיעדרו עושה עבירה לעבירה סתם, עבירה שניתן לכנותה עבירה-נעדרת-קלון? שאלה זו נידונה בהלכה לא אחת, והדעה המקובלת היא - מקובלת על רוב הפוסקים ומקובלת גם עליי - שמושג ה"קלון" משמיע אותנו פגם מוסרי (moral turpitude); פגם שדבק במעשה

העבירה - וממילא, גם בעברייך - בתיתנו דעתנו בעיקר לטיב העבירה ולנסיבות ביצועה. השאלה אם הוכתם העברייך בפגם מוסרי אין היא שאלה טכנית והכרעה לא תיפול על-פי מיבחנים טכניים. השאלה שאלת-מהות היא, והכרעה בה תיעשה בכל מקרה ומקרה לגופו. אמרנו על-כך בבג"צ 103/96 עו"ד יוסף פנחס כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', פ"ד נ(4) 309, 327:

צירוף התיבות "עבירה שיש עימה קלון" הינו מושג-מיסגרת ובעל ריקמה פתוחה. ואולם בתי-המשפט כבר נימנו וגמרו כי עיקר ב"קלון" הוא ביסוד הבלתי מוסרי שבעבירה. לשון אחר: לא יסודותיה המשפטיים-הפורמליים של העבירה יקבעו ויכריעו בשאלת ה"קלון" אלא דווקא אותן מהויות חברתיות לבר-משפטיות שהמשפט הפלילי אימץ לו אף-הוא. כך היא עבירת השוחד, כך היא עבירת המירמה, כך היא עבירת הפרת-אמונים, כך דינו של נבחר הציבור אשר נתפש וידו באוצר הקהל.

כך נאמר אף בע"א 2211/96 חיים כהן נ' שמואל כהן, פ"ד נ(1)

: 632, 629

השאלה אילו הן עבירות "שיש עמן קלון" ואילו הן עבירות שאין עמן קלון ... תמצית ההלכה היא, שהדיבור "עבירה שיש עמה קלון" הינו דיבור עמום וכי אמת המידה לבירור קיומו של "קלון" הינה, בעיקרה, אמת מידה מוסרית. ... שאלת קיומה של "עבירה שיש עמה קלון" תיבחן לפי שני מבחנים אלה: המבחן האחד הוא נסיבות ביצועה של העבירה. לא יסודותיה הפורמאליים של העבירה יקבעו את ה"קלון", אלא נסיבותיה של העבירה הן הן שתצבענה על אותה חומרה מוסרית ההופכת עבירה לעבירת קלון. המבחן השני הוא, שבכל עניין ועניין יש לעמוד על תכליתה של החקיקה המדברת על "עבירה שיש עמה קלון", ותכליתה של החקיקה היא שתאצול על אופיו של הקלון.

עיקר הוא בפגם המוסרי שבמעשה, בהיותה של התנהגות האדם התנהגות בזויה ומבישה. ראו עוד: בג"צ 283/66 ארכיב נ' דנינו, פ"ד כא(1), 73, 74; בג"צ 251/88 ווג'יה עודה נ' טלאל ראבי ואח' פד"י מ"ב (4) 837, 838; בג"צ 6163/92, 6177 אייזנברג נ' שר הבינוי והשיכון, פ"ד מז(2) 229; ר' גביזון, "עבירה שיש עמה קלון כפסול לכהונה ציבורית", משפטים א' (תשכ"ח-כ"ט), 176 (69-1968).

9. כפי שנקבע בבג"ץ 103/96 כהן (לעיל), עבירת מירמה שביצע אותה עובד הציבור - כמוה כעבירת השוחד - עבירה היא שיש עימה קלון; וקלונה של העבירה יימצא לנו לא ביסודותיה הפורמליים של העבירה אלא דווקא ב"אותן מהויות חברתיות לבר-משפטיות" שהמשפט הפלילי אך אימץ אותן לו. ברוח זו נפסק בעש"מ 4123/95 אור נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(5), 184, 192 (מפי השופט זמיר), כי עבירת מירמה היא, בדרך כלל, עבירה שכרוך בה קלון. וכפי שאמר השופט שמגר בעש"מ 4/81 אוחיון נ' מדינת ישראל, פ"ד לה(4) 494, 498:

... יש עבירות, שעמן כרוך, בדרך כלל, קלון, ואשר לגביהן קשה להעלות על הדעת נסיבות עובדתיות, אשר אינן כרוכות בקלון. למשל, מעשה מרמה ממיט, בדרך כלל, קלון על עושהו, וקשה על-כן ליישב, בדרך כלל, הרשעה במרמה עם העדר קלון. אין פירושו של דבר שלא ייתכנו לעולם נסיבות כגון אלה, אך אלו בוודאי מקרים נדירים ביותר ויוצאי דופן במהותם.

גם בפרשת אוחיון - כבפרשת אור - המדובר היה במעשה מירמה של עובד הציבור. ואולם גם מעשה מירמה שעשה מי שאינו עובד הציבור, גם הוא - על פניו - מעשה הוא שיש עימו קלון. לכל

מעשה מירמה יש שני צדדים: האחד - מי שרימה, האחר - מי שרומה. מי שרימה ביקש שהאחר יאמין לו; האחר האמין למי שרימה ועשה או חדל לבקשתו; וכך צלחה המירמה בידיו של מי שרימה. מי שרימה ניצל אפוא לרעה את תום-ליבו של האחר; כך, ורק כך, עלה בידו להשלים את מזימתו. ומי שכך מנצל לרעה את תום ליבו של הזולת; את אמונו של הזולת בו; עושה מעשה שיש עימו קלון. זה דין מי שמעשה המירמה צלח בידו ודברים בדומה ייאמרו על מי שניסה לרמות וכָּשַׁל במעשהו.

10. כך על דרך הכלל. כך היה בענייננו-שלנו אף-הוא (אך בלא שנערוב לנקיון כפיה של החברה הצרפתית). המבקש הורשע במעשים חמורים ביותר. המדובר היה בסידרת פעילויות אשר נמשכה תקופה ארוכה ואשר היתה מתוכננת, מורכבת ומחושבת היטב למתחילה ועד סוף. כל אשר נעשה בידי המבקש וחבריו - בכוונה ברורה נעשה: לרמות ולהונות את החברה הצרפתית ולהוציא ממנה כספים וחפצי ערך. מעשים אלה של המבקש וחבריו טבלו כולם במצגי-שוא, בשקר, בהונאות ובשאר מעשים פסולים שהקלון ניבט מפניהם הרעות. פעילויות אלו כולן היו כרוכות במעשים פסולים נוספים כהונאת רשויות המכס הישראליות. לטעמי, מי שהורשע במעשים כמעשים שהמבקש הורשע בהם - מעשים שבוצעו בקור-רוח, תקופת זמן ממושכת ובמחשבת תכנון רעה - דבק בו קלון מוסרי חמור. השוו: פרשת אייזנברג, 267. ועל-אף מאמציו הרבים של עורך-דין פרידל, לא

נמצא לי כי עניינו של המבקש עשוי להביא עצמו - ולו בדוחק - אל אותם "מקרים נדירים ביותר ויוצאי דופן במהותם" (כלשונו של השופט שמגר בפרשת **אוחיון**) שהקלון לא דבק בהם.

11. מעשים שעשה המבקש מעשים הם שדבק בהם קלון. אם כך נאמר על דרך הכלל, לא-כל-שכן כך נאמר בתינתנו דעתנו לכהונה שהמבקש נושא אליה ענינו: כהונת חבר הכנסת. הוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת נועדה להציב סייגים לבחירתו של אדם לחברות בכנסת, ומגמתה היא להבטיח את הגינותם של האנשים האמורים לאייש את הכנסת. ראו והשוו: הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 37) (הזכות להיבחר), התש"ס-2000; ה"ח 2854, 309. תכלית זו היא כה ברורה וגלויה לעין עד שאם נאריך - נגרע. המינהל הציבורי לא יתקיים אם נורמות של היגיינה ציבורית לא תשלוטנה בו, ואמון הציבור בנבחרים יאבד ואיננו אם אלה לא יהיו אנשים ישרי-דרך ונקיי-דעת. אמרנו על כך בבג"ץ 103/96 **כהן** (שם, 326):

נבחר הציבור הינו שליח הציבור, וכאותו שליח-ציבור האומר להיות פה לקהל ומציג עצמו כעני ממעש, נרעש ונפחד, כן הוא נבחר הציבור: משלו אין לו ולא כלום וכל אשר ברשותו ובהחזקתו - משל הקהל והקהילה הוא. הגינות, יושר-לבב וטוהר-המידות הינם

סימני-היכר מובהקים שניתן
 בנבחר ציבור ראוי-לשמו,
 ותכונות-נפש אלו הן עמוד-האש
 ועמוד-הענן שיוליכו את נבחר
 הציבור הדרך. רק כך יוכל פרנס
 לנהג כראוי קהילה שבחרה בו
 לנהגה, ורק כך יזכה נבחר הציבור
 באמון הקהל. וכולנו ידענו כי
 באין אמון של הקהילה במנהיגיה,
 ייפרע עם ותאבד ממלכה. וככל
 שנעלה במעלה המנהיגות כן נתבע
 ממנהיגי הקהילה ביתר כי יקרנו
 יושר ואמת.

ובהמשך (שם, 327):

נבחר הציבור שעבר עבירה פלילית
 חמורה - עבירה שיש עימה קלון - לא
 נעמידנו פרנס על הציבור, ואם הועמד
 פרנס וכשל - יסולק מכהונתו. ואמנם:
 כיצד יוכל אותו נבחר לשמש דוגמה
 ומופת לזולתו? כיצד יוכל לדרוש
 מזולתו את שלא דרש מעצמו? ואם
 לא ישמש דוגמה ומופת; אם לא יוכל
 לדרוש מהסרים למרותו את שאין
 הוא דורש מעצמו - מה דמות תהא
 למימשל ולמינהל הציבוריים? ומדוע
 ישאו קהל וקהילה בעונו של מנהיגם
 ורע להם?

מנהיגי קהילה כי יעברו עבירות
 הנושאות עימהן קלון, לא תוכל

החברה להמשיך ולשאתם. עבירות
אלו חודרות אל תשתית החברה
ומפוררות אותה, מבקעות הן את
היסודות עליהם נשענים המימשל
והמינהל הציבוריים.

ראו עוד: האסמכתאות שם, פרשות אור ואייזנברג, לעיל.

12. דברים שנאמרו על נבחרי ציבור ברשויות המקומיות, נכונים הם - יהיו מי שיאמרו: נכונים הם שבעתיים - לעניינם של מועמדים לשרת בכנסת. הכנסת היא הרשות העליונה במדינה, ואזי לנו אם מי שהורשעו במעשי רמיה כמבקש שלפנינו, נרכיב אותם עטרה לראשינו ונבקשם כי יורו אותנו הדרך ממרום שיבתם בכנסת. דברים אלה הם כה מובנים מאליהם, עד שסומק עולה בלחיי משנדרש אני לאומרם. אכן, אם אדם כמבקש אינו מנוע מהיבחר לחברות בכנסת, מה ביקש המחוקק להורותנו בסעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת - לא ידעתי.

13. בא-כוחו של פלאטו שרון מבקש לשכנעני כי ענייניו של מרשו עניין מיוחד הוא; וכדרכו של עניין מיוחד ראוי הוא אף להכרעה מיוחדת. כך, למשל, מצביע עורך-דין פרידל על גילו המתקדם של מרשו ועל מצב בריאות הרופף (לדבריו), ולטענתו יש בגורמים אלה כדי להוות נסיבות המצדיקות את מחיקת הקלון. אם לא ייבחר עתה לכנסת, מוסיף עורך-דין פרידל וטוען,

כי אז אפסו סיכוייו של המבקש להיבחר אי-פעם בתום תקופת הצינון בת שבע השנים הקבועה בחוק.

טענות אלו נפלאו ממני, ולא ידעתי מה בין נימוקים אלה שהעלה עורך-דין פרידל לבין נושא הקלון. כיצד זה שגילו של אדם או מצב בריאותו מוחקים קלון - זאת לא ידעתי ולא הבנתי. הוא הדין באשר לטענה כי העבירות שבהן הורשע המבקש נעברו בשנת 1992 ו-1993 וכי כתב האישום הוגש לבית-המשפט רק בשנת 1994. על כל אלה נזכור שהמבקש הודה (בשנת 2000) כי בשנים 1992 ו-1993 עשה מעשים הממייטים קלון על עושיהם, ונתקשיתי להבין כיצד זה יהפוך קלון להיותו אי-קלון אך בשל חלוף הזמן מעת המעשה (ובכפיפות להוראות חוק ספציפיות כהוראות חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981). וכפי שנאמר בע"א 2211/96 כהן, בעמ' 635-634:

השאלה הנשאלת היא אם שנים ארוכות אלו שעברו בין ביצוע העבירות לבין הגשת האישום ולבין ההרשעה בדין יש בהן כדי להשפיע על נושא הקלון, אם לאו. על שאלה זו משיבים אנו בשלילה. תו הקלון טובע עצמו במצחה של העבירה בעת ביצועה, בנסיבותיה, ומעבר הזמן לאחר ביצוע העבירה אין בו, כשהוא לעצמו, כדי למחותו. קלון הוא קלון,

ואין קלון הופך אי-קלון אך בשל
מעבר הזמן.

אכן כן: זמן יש בו כדי להקות עוקץ ולהחליש עוצמתו של קלון. השוו: פרשת אייזנברג, שם, 267. וכדאמרי אינשי: הזמן עושה את שלו. אלא שבענייננו קבע המחוקק תקופת שנים קבועה למחיקתו של קלון לעניין בחירה לכנסת - שבע שנים מיום גמר ריצוי עונש המאסר בפועל - ואת דבר החוק נכבד.

14. טוען עורך-דין פרידל, כי קלון שמור לבעליו - לרעתו - רק אם עובד ציבור הוא לעת מעשה העבירה; ומתוך שמרשו, המבקש, עבר את העבירות שבהן הורשע לעת שהיה "אדם פרטי", ממילא לא דבק קלון במעשיו. טענה זו - טענה זרה ומוזרה היא. אין היא מקובלת עלי מכל-וכל, ולעניינה אין לי אלא לחזור על דבר ההלכה; ראו פסקה 9 לעיל. אכן, אתקשה לקבל כי רק מי שהורשע במעשה מירמה לעת היותו עובד ציבור מעשהו מוכתם בקלון, וכי מעשה מירמה שנעשה בידי אדם "פרטי" אין עימו קלון. כפי שראינו, ליבתו של קלון היא בפגם המוסרי שבמעשה, ומבחינה זו אתקשה למצוא הבדל מכריע בין עובד הציבור לבין מי שאינו עובד הציבור. הפגם המוסרי דבק באדם שעשה מעשה עבירה, ופגם מוסרי דבק באדם "פרטי" שהונה ורימה את זולתו ממש כשם שדבק הוא בעובד הציבור.

בפירושו של סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת, האם נאמר שהמחוקק השלים עם מסקנה כי מי שהורשע במעשי הונאה ורמיה ונדון למאסר לתקופה העולה על שלושה חודשים, לא תקום מניעה להיבחרו לכהונת חבר כנסת אך באשר עבר עבירה שעבר בהיותו "אדם פרטי"? והרי הפגם המוסרי דבק אף באדם ה"פרטי" שעבר עבירה והורשע; ומשדבק בו הפגם - נושא האדם קלון בגופו כהוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת. יתר-על-כן: הנחת-יסוד היא להוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת, כי הקלון דבק בו בפלוני קודם היותו חבר הכנסת. מהו אפוא עניינה של טענת ה"אדם הפרטי"?

15. המבקש מעלה טענות נוספות. כך, למשל, מזכיר הוא את העובדה שחלקן העיקרי של העבירות בוצע בחוץ-לארץ; כי הרשעתו באה במסגרת הסדר טיעון ועוד. לא מצאתי צורך להידרש לטענות אלו, שאין בהן כדי לאצול לא על טיבה של העבירה ולא על עוצמתו של הקלון.

כללם של דברים

16. לאחר בחינת כל נסיבות העניין היגעתי לכלל מסקנה כי נתקיימו במבקש התנאים המוקדמים המנויים בסעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת, אותם תנאים השוללים את זכותו להיבחר לכנסת.

ואולם עיקר הוא, שלא מצאתי כי העבירות שבהן הורשע המבקש אין עימהן, בנסיבות העניין, משום קלון. נהפוך הוא: העבירות יש-ויש עימהן קלון; ויש עימהן קלון לא אך למי שמבקש להיבחר חבר הכנסת.

ניתנה היום, ז' בתמוז תשס"ב (17.6.2002).

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

י"ט בטבת תשס"ג
24 בדצמבר 2002

פ"מ 3/16

העותר: **יעקב שטוטלנד**
ע"י אדם, משרד עורכי דין, עורך-
דין רון דרור

נ ג ד

המשיבים: 1. **הליכוד, תנועה לאומית ליברלית**
ע"י עורך-דין איתן הברמן

2. **מר משה פייגלין**
ע"י עורך-דין חגי יקותיאל

העותרת: **ח"כ נעמי חזן**
ע"י עורכת-דין דפנה הולץ-לכנר

נ ג ד

המשיב: **מר משה פייגלין**
ע"י עורך-דין חגי יקותיאל

החלטה

סעיף 6 לחוק-יסוד: הכנסת (חוק היסוד) מטיל הגבלות על זכותו של אדם להיבחר חבר הכנסת, ונסוב הוא על מי שהורשע בפלילים בנסיבות מסויימות. וכך מורה אותנו החוק (בחלקו שלענייננו עתה):

הזכות להיבחר

6. (א) כל אזרח ישראלי שביום הגשת רשימת המועמדים הכוללת את שמו הוא בן עשרים ואחת שנה ומעלה, זכאי להיבחר לכנסת, זולת אם בית משפט שלל ממנו זכות זו על פי חוק או שנידון, בפסק דין סופי, לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים וביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים מהיום שגמר לרצות את עונש המאסר בפועל, אלא אם כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות הענין, משום קלון.

הוראת-חוק זו עברה כמה-וכמה גלגולים, ובכל פעם הוסיף החוק והחמיר עם המבקשים להיבחר לכנסת.

החוק מדבר בעד עצמו ולשונו צחה וברורה: זכות היא הקנויה לאזרח ישראל, בן עשרים ואחת שנים ומעלה, להיבחר

לכנסת, אלא אם נידון בפסק-דין סופי לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים, וביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים למן היום שסיים לרצות את עונש המאסר בפועל. הכלל הוא אפוא הזכות להיבחר ובצידה של הזכות נקבע חריג. חריג זה שלזכות להיבחר נקבע אף לו חריג - חריג-לחריג - והוא: אם קבע יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית (הי"ר או יו"ר הוועדה המרכזית) כי אין עם העבירה שבה הורשע פלוני, בנסיבות העניין, משום קלון.

2. הוראת סעיף 6 לחוק היסוד, משלימה אותה הוראת סעיף 56ב לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות) הקובעת ומצווה כך (בחלקה שלענייננו עתה):

החלטת	56ב. לענין החלטה בדבר עבירה שיש
יושב ראש	עמה קלון לפי סעיף 6 לחוק-
הועדה	יסוד: הכנסת (להלן - חוק
המרכזית	היסוד), יחולו הוראות אלה:
לענין קלון	

(1) (א) מועמד יגיש לוועדה המרכזית, יחד עם כתב ההסכמה להיות מועמד כאמור בסעיף 57(ט) הצהרה לענין סעיף 6 לחוק היסוד;

(ב) מועמד או מי שרוצה להיות מועמד, שהורשע כאמור בסעיף 6 לחוק היסוד ומבקש כי יושב ראש הועדה המרכזית יחליט כי אין עם העבירה משום קלון, יגיש ליושב ראש הועדה המרכזית בקשה, בצירוף כתב האישום, פסק הדין וכל חומר אחר הנוגע לענין, לא יאוחר מיום הגשת רשימות המועמדים;

(ג) החלטת יושב ראש הועדה המרכזית תהיה סופית ותימסר לועדה המרכזית לא יאוחר מהיום ה-28 שלפני יום הבחירות;

הוראת סעיף 6 לחוק היסוד קובעת את הנורמה העיקרית, והוראת סעיף 56 לחוק הבחירות מוסיפה ומנחה אותנו הדרך לביצועה של אותה נורמה. וזה מיתווה הדרך לביצוע: מועמד בבחירות לכנסת אמור להגיש הצהרה לעניין סעיף 6 לחוק היסוד; ואם הורשע המועמד - או מי שרוצה להיות מועמד - בנסיבות הקבועות בסעיף 6 לחוק היסוד, נָטָל הוא המוטל עליו לבקש מאת יו"ר הוועדה המרכזית לקבוע כי עבירה שעבר אין עימה קלון. בקשה זו - ניתן לכנותה: בקשת אין-קלון - על המועמד, או מי שרוצה להיות מועמד, להגיש ליו"ר לא יאוחר מיום הגשת רשימות המועמדים.

עד כאן - מיתווה נורמטיבי כללי לנושא שלפנינו.

עיקרי העובדות שלעניין

3. בימים 16.12.02 ו- 17.12.02 הגיש מר יעקב שטוטלנד עתירה לוועדת הבחירות המרכזית, בציינו כמשיבים לעתירה את הליכוד, תנועה לאומית ליברלית (הליכוד) ואת מר משה פייגלין. בעתירתו ביקש העותר מאת ועדת הבחירות המרכזית כי תקבע ותצהיר שמר משה פייגלין, מועמד מס' 40 ברשימת מועמדי הליכוד לכנסת, מנוע מהיבחר לכנסת וכי יש למוחקו מרשימת המועמדים של הליכוד. עתירתו של מר שטוטלנד תומכת עצמה בהוראת סעיף 6 לחוק היסוד. ביום 14.12.02 הוגשה עתירה נוספת בידי חברת הכנסת וסגנית יושב-ראש הכנסת, הפרופ' נעמי חזן, וגם עניינה של זו בפסילת מר פייגלין מהיותו מועמד בבחירות לכנסת.

4. לאחר קבלת עתירתו של מר שטוטלנד ביקשתי את תגובותיהם של המשיבים ושל היועץ המשפטי לממשלה. תגובות אלו מונחות עתה לפניי: מר פייגלין מתנגד לעתירה בכל תוקף; תנועת הליכוד אינה נוקטת כל עמדה, לכאן או לכאן (ובלשונה:

"אין הענין שבנדון, ענין רשימתי או מפלגתי שעל הליכוד להתערב בו"; ואילו היועץ המשפטי לממשלה תומך בעתירה.

5. עיינתי במיסמכים שהונחו לפני; הוספתי ושמעתי השלמות טיעון קצרות מפי באי-כוח בעלי-הדין; וזו היא הכרעתי בעתירה.

רקע כללי ודחיה על הסף

6. אין חולקים כי מר פייגלין בא, על דרך העיקרון, בגידרי סעיף 6 שלחוק היסוד. מר פייגלין הורשע ביום 2.9.1997 בבית-משפט השלום בירושלים (ת"פ 3996/95), בעבירה של "מעשי המרדה" ובעבירה של "פרסומי המרדה" כהגדרתן של אותן עבירות בהוראות הסעיפים 133 ו-134 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (חוק העונשין) וכן בעבירה של התקהלות אסורה, עבירה כהגדרתה בסעיף 150 לחוק העונשין. לאחר כחודשיים ימים, ביום 11.11.1997, נגזר דינו של מר פייגלין לעונשים אלה: שמונה-עשר חודשי מאסר, מתוכם שישה חודשים לריצוי בפועל ושנים-עשר חודשים מאסר על-תנאי. כן הופעל, בחופף, מאסר על-תנאי בן שישה חודשים שהיה תלוי ועומד נגדו. לא הוגש ערעור על פסק-הדין, ומר פייגלין רצה את עונש המאסר בפועל שהוטל עליו בעבודות שירות.

7. משנמצא לנו כי נתקיימו בו במר פייגלין התנאים הקבועים ברישה שלסעיף 6 לחוק היסוד - הוא נידון ביום 11.11.1997, בפסק-דין סופי, לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים, וביום הגשת רשימות המועמדים (יום 12.12.2002) טרם עברו שבע שנים מהיום שגמר לרצות את עונש המאסר בפועל - הוטל על שיכמו הנטל לבקש מאת היו"ר שיקבע (כלשונו של סעיף 6(א) לחוק היסוד) "כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון". וכפי שנאמר בפרשת פלאטו שרון (תב"כ 3/01, פ"ד נו (5) 14, 18 - 19):

הנטל על שכם המבקש מונח הוא לשכנע כי אותן עבירות אשר בהן הורשע אין עימהן, בנסיבות העניין, משום קלון. נקרא את הוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת וידענו, כי בהתמלא שני התנאים המוקדמים המנויים במציעתה להוראת סעיף 6(א) - אלה תנאים מוקדמים המתקיימים במלואם בעניינו של המבקש: מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים ומועד שבע שנים מיום גמר ריצוי העונש - נוצרת מכוח החוק מעין "חזקת קלון". הנחת החוק היא, שהמבקש מנוע כיום מהיבחרו חבר הכנסת, והנטל על

שיכמו מוטל הוא לשכנע את יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון. רק אם יעלה בידו להסיר נטל שיכנוע זה מעל שיכמו, רק אז יוכל המבקש לסתור אותה חזקה שהחוק יצר לחובתו. לעת תחילתם של ההליכים לפניי מצוי אפוא המבקש בעמדת נחיתות, שכן על שיכמו מוטל הנטל להפוך את "חזקת הקלון" על פיה.

8. והנה, בהליכים שלפניי נתהפכו היוצרות: ראש הפך זנב וזנב הפך ראש. כיצד כך? שכהוראת סעיף 6 לחוק היסוד וסעיף 56 לחוק הבחירות, היה על מר פייגלין - עליו ולא על כל אדם זולתו - לטרוח ולהגיש ליו"ר בקשה למירוק הקלון שדבק במעשיו על-פי החזקה שבחוק. אלא שבראשית ההליכים לא הגיש מר פייגלין כל בקשה והיה זה דווקא מר יעקב שטוטלנד שעתר לקבלתה של הצהרה כי מר פייגלין אינו מותר על-פי דין להיות מועמד בבחירות לכנסת. רק בתגובה לעתירתו של מר שטוטלנד; ורק לאחר שהסבתי תשומת ליבו של מר פייגלין כי הנטל עליו הוא לבקש מירוק-הקלון; רק אז בתגובתו לעתירתו של מר שטוטלנד הודיעני מר פייגלין שמבקש הוא כי אקבע היעדר-קלון במעשיו.

9. אפשר לא הייתי מתעכב על בלבול זה שאירע בהליכים שלפניי, לולא ציווי מפורש שיצא מלפני המחוקק בהוראת סעיף 56ב(1)(ב) שלחוק הבחירות, ולפיו שומה היה עליו על מר פייגלין להגיש בקשתו למירוץ-הקלון "לא יאוחר מיום הגשת רשימות המועמדים". רשימות המועמדים הוגשו כבר בימים 11 ו-12 לדצמבר, ואילו בקשתו של מר פייגלין (בתשובה לעתירתו של מר שטוטלנד) הונחה לפניי אך ביום 20.12.02, לאמור, מר פייגלין איחר מן המועד; ולא בשעה או בשעתיים.

10. נצרף אחד לאחד, והמסקנה - מסקנה אחת ויחידה - תתבקש מאליה: מר פייגלין אינו זכאי להיבחר לכנסת, ודין הוא ששמו יימחק מרשימת המועמדים שהגיש הליכוד לוועדת הבחירות המרכזית. אכן, כאמור בחריג הקבוע ברישה להוראת סעיף 6(א) לחוק היסוד, אין מר פייגלין זכאי להיבחר לכנסת, והחריג-לחריג - אותו חריג-לחריג הקבוע בסיפה להוראת סעיף 6(א) לחוק היסוד - זמנו עבר וקורבנו בטל. והמסקנה - אחת היא אין בילתה. אכן, מר פייגלין טוען כי לא ידע את דבר החוק, אך לא זו בלבד שאי-ידיעת החוק - אם אמנם לא ידע מר פייגלין את דבר-החוק - אין בה כדי להועיל לו, אלא שיש בה כדי להחמיר עימו, ובלא מעט. כיצד כך ומדוע כך?

11. כחובתו של כל מועמד בבחירות, וכהוראת סעיף 57(ט) לחוק הבחירות, הגיש מר פייגלין לוועדת הבחירות "כתב-

הסכמה" חתום בידו. בכתב הסכמה זה הצהיר מר פייגלין כי "קראתי והבנתי את הוראות הסעיפים 6 ו-7 לחוק-יסוד: הכנסת וכן את הוראת סעיף 56 לחוק הבחירות [נוסח משולב], התשכ"ט-1969 (ונוסח סעיפים אלה הוא חלק מכתב ההסכמה); כי "לענין עונש המאסר האמור בסעיף 6 הנ"ל הובהר לי כי: (א) מאסר בפועל - לרבות עבודות שירות"; וכי "אני מצהיר שלפי מיטב הבנתי וידיעתי לא נמנע ממני מלהתמודד לכנסת לפי הסעיפים הנ"ל." האמנם כך היה למיטב הבנתו וידיעתו של מר פייגלין? בהחלטתי מיום 18.12.02 כתבתי כי "הצהרה זו [של מר פייגלין] יש לראותה בחומרה יתירה בשים-לב להרשעותיו הקודמות של [מר פייגלין] ומה לי שאאריך". לאמירה זו לא זכיתי לקבל תשובה משביעת-רצון בתגובתו של מר פייגלין.

12. דין הוא אפוא ששמו של מר פייגלין יימחק מרשימת המועמדים של רשימת הליכוד לכנסת. אלא שלצאת ידי חובת הכל אוסיף, כי גם לגופם של דברים לא נמצא לי שראוי הוא מר פייגלין שאקבע כי בנסיבות העניין לא היה קלון בעבירה שהורשע בה. נחזור אפוא אל הכרעת-הדין בעניינו של מר פייגלין.

העבירות

13. מר פייגלין הורשע ב"מעשי המרדה" וב"פירסומי המרדה" כהוראת הסעיפים 133 ו-134 לחוק העונשין - בהם ועימהם בצוותא הוראות הסעיף 136(1)(2) ו-(4), הקובעים וזו לשונם:

מעשי המרדה
133. העושה מעשה לשם המרדה, או מנסה, מכין עצמו או קושר קשר עם חברו לעשות מעשה כאמור, דינו - מאסר חמש שנים.

פרסומי המרדה
134. (א) המפרסם, מדפיס או משעתק פרסום שיש בו כדי להמריד, דינו - מאסר חמש שנים והפרסום יחולט.

(ב) המייבא פרסום שיש בו כדי להמריד, דינו - מאסר חמש שנים והפרסום יחולט, זולת אם לא היה לו יסוד להניח שיש בפרסום כדי להמריד.

(ג) המחזיק, ללא הצדק כדין, פרסום שיש בו כדי להמריד, דינו - מאסר שנה אחת והפרסום יחולט.

המרדה-מהי
136. לענין סימן זה, "להמריד" הוא אחת מאלה:

(1) להביא לידי שנאה, בוז או אי-נאמנות למדינה או לרשויות השלטון או המשפט שלה שהוקמו

כדין ;

(2) להסית או לגרות את יושבי הארץ שינסו להשיג, בדרכים לא כשרות, שינויו של דבר שיסודו כדין ;

.....(3)

(4) לעורר מדנים ואיבה בין חלקים שונים של האוכלוסין.

הכרעת הדין מחזיקה כ- 63 עמודי דפוס מלאים וגדושים, ולא נוכל, כמובן - גם אין צורך - כי נכביר בפרטים ובפרטי-פרטים. נספק עצמנו אפוא במובאות אחדות מהכרעת הדין וידברו הדברים בעד עצמם. המדובר היה במעשים ובפירסומים שהיו לאחר "הסכמי אוסלו" - שעה שמר פייגלין וחבריו עשו כל שביכולתם כדי לסכל בכוח את מדיניות הממשלה - ובהכרעת הדין עומד בית-המשפט בפרטי-פרטים על כל אותם מעשים ופירסומים (כל ההדגשות במקור- מ' ח') :

עפ"י כתב האישום... קשרו הנאשמים קשר לסכל את ביצוען של החלטות הממשלה החוקית בישראל בנוגע לביצוע מדיניותה באיזור יהודה ושומרון ולאץ את הממשלה לשנות את מדיניותה זו.

זאת עשו הנאשמים, עפ"י סעיף 2 לכתב-האישום: "בדרך של קריאה לציבור לבצע מעשים בלתי חוקיים ובהם הפרות סדר המוניות, פגיעה בתפקוד הרשויות והכשלת המשטרה במילוי תפקידה, ועל מנת להביא לשבירת מחסום הציות' לשלטון החוק במדינה". כתב האישום מונה שורה של פרסומים המיוחסים לנאשמים (סעיפים 4-8) ושורה של אירועים שאירעו, עפ"י הטענה, בעקבות אותם פרסומים ואורגנו ע"י הנאשמים (סעיף 9 לכתב האישום). בנספח לכתב האישום, שהוגש ביום 22.1.96, מונה המאשימה את הפרסומים אליהם התייחסה בכתב האישום. פירוט הפרסומים והאירועים יובא להלן תוך ציון הראיות הרלוונטיות לכל פרסום ולכל אירוע.

.....

עיון בפרסומים שיפורטו להלן מוליך למסקנה בלתי נמנעת כי אין מדובר בפרסומים לגיטימיים לצורך קידום מטרות לגיטימיות של ויכוח ציבורי, הבעת דעה פוליטית ואחרת, שכנוע, הבעת מחאה ויצירת הד תקשורת. הפרסומים, שיפורטו להלן, כוללים במפורש מעשים שהוגדרו בסעיף 136 לחוק כמעשי המרדה.

.....

סעיף 3 של החוברת הראשונה מפרט, כי כוונת התכנית היא "להביא את הממשלה למצב בלתי אפשרי מבחינתה, אשר אין לה יכולת התמודדות עימו (לא ניתן להציב חייל על כל גבעה) תוך ניצול יתרונותינו הגדולים בשטח - וחולשת הצד השני".

.....

"א. מטרות זו ארצנו לטווח
הקצר והבינוני:

1. שבירת מחסום הציות בפני שלטון המיעוט והערבים - המוסר את ארצנו לזרים, מפקיר את עם ישראל למרצחים, ובוגד בכל ערך יהודי.
  2. הכשלה אפקטיבית ככל שניתן של תהליכי ההריסה והבגידה המכונים 'תהליך השלום'."
- .....

די במובאות הנ"ל כדי להבהיר, שאכן כללו הפרסומים קריאה לסיכול פיסי של החלטות הממשלה. הפרסומים מבליטים את

העובדה, כי מטרת ראשי תנועת "זו ארצנו" אינה לעורר דעת קהל בלבד (שכן ענין זה לבדו יחשב מבחינת התנועה כישלון: "בסך הכל עוד הפגנה, עוד מחאה..."). במפורש, כללו הפרסומים קריאה לסיכול פיסי של החלטות הממשלה בדרכים שונות, לרבות תפיסת מאחזים בדרכי יהודה ושומרון וחסימת צמתים מרכזיים במדינה. יודגש, כי חסימת הצמתים וכיוצא בזה פעולות שתוכננו ע"י הנאשמים, לא נתפסו על ידם כפועל יוצא וכתוצאה נלווית של קיום הפגנה או עצרת, אלא כערך בפני עצמו. הכוונה, כפי שהיא בוטאה בפרסומים, היתה לשבש את יכולתה של הממשלה לפעול.

.....

אין הכוונה לקריאה לממשלה לשנות את מדיניותה, שזו קריאה לגיטימית לכל הדעות. ענייננו באותם פרסומים אשר כוללים קריאה לביצוע מעשים שיאלצו את הממשלה לשנות את מדיניותה. בפרסומים קראו הנאשמים לציבור לפעול לשיתוק החיים במדינה וליצירת פרובוקציות כלפי אנשי הרשות הפלשתינאית, הכל על מנת לכפות את דעתם ולאליץ את הממשלה לזנוח את מדיניותה.

.....
 בענייננו, מדובר בקריאה לביצוע מעשים, שיש עימם שיבוש [אורח החיים התקין במדינה] כערך בפני עצמו וכמכשיר לשינוי המדיניות.

.....
 התמונה הכוללת המתקבלת היא, שאכן קראו הנאשמים למעבר שיטתי על החוק ויש בכך פעולה הנכנסת לגדר הוראת סעיף 136(2) לחוק. גם כאן, יצויין כי לא מדובר במקרה חד פעמי כגון קיומה של הפגנה ללא רשיון. לגבי אירוע שכזה יתכן וניתן היה לטעון שאין הוא עולה כדי "המרדה" עפ"י פירושו הנכון של המונח... בפרשות דנן מדובר, כאמור, בשיטה ובתכנון מראש.

הקטגוריה הרביעית של הפרסומים ענינה פגיעה בלגיטימיות של הממשלה.

.....
 הפרסומים מדברים בעד עצמם. מדובר בקריאה לעשיית מעשים בלתי חוקיים במטרה לא לאפשר לשלטון החוקי לפעול, תוך דה-

לגיטימציה של הממשלה. ראיית
 אותן התבטאויות קשות כ"גימיק",
 שמטרתו אך לעורר את דעת הקהל,
 אינה מתיישבת עם הפרסומים
 עצמם. הנאשם מס' 1 [מר פייגלין]
 אף הודה בבית-המשפט, כי
 פעולותיה של "זו ארצנו" נועדו
 ליצור "בעייה ממשית בתפקוד
 השוטף של משטר המיעוט".

.....

האירועים

.....

כפי שכבר צויין לעיל, גישתה
 העקרונית של תנועת "זו ארצנו"
 היתה, כי אין מקום לפנות לקבלת
 רשיון להפגין, אף כי הדבר נדרש
 בחוק.

.....

8.8.95 - חסימת צמתים בכל רחבי
 הארץ

.....

21.8.95 - חסימות בעקבות פיגוע
 באוטובוס בירושלים

ביום 21.8.95 בשעה 17:30 נחסמו
מספר צמתים בירושלים, לרבות
צומת הכניסה לעיר, צומת
סנהדריה וצומת רנה קסין.

.....

24.8.95 - כביש מס' 1

א. לגירסת המאשימה, נעשה
נסיון לחסום את הכניסה לירושלים
וכן לשבש את התנועה בכביש מס'
1 ובצמתים מרכזיים בכל רחבי
הארץ.

.....

24.8.95 - ההפגנה בירושלים
"רבין לך לנשיא"

.....

5.9.95 - צומת הכניסה לירושלים

.....

13.9.95 - הפגנה בכיכר פריז
בירושלים

.....

מהראיות הנ"ל ניתן להסיק, כי קריאותיהם של הנאשמים, בשם תנועת "זו ארצנו", לא נותרו ללא מענה. המבצעים שהם אירגנו גרמו ליציאתם לשטח של אלפי מפגינים במקומות שונים ברחבי הארץ. אין עצם קיומן של הפגנות, אף אם נעשו ללא רשיון, וגם בהתחשב בהיקפן הנרחב, מהווה בהכרח עבירה של המרדה. ואולם, קיומן במקרה דנן, ובאופן שבו הן התקיימו, מוכיח, כי לפרסומיהם של הנאשמים היה פוטנציאל של ממש ולא מדובר אך בחשש רחוק ובלתי מוחשי להתממשות המטרה שהציבו הנאשמים לעצמם, והיא - אילוץ הממשלה לשנות את מדיניותה בדרך של שיבוש אורח

החיים הסדיר במדינה והכל תוך
כפירה בלגיטימיות של השלטון.

.....

עבירת ההמרדה

.....

במקרה דנן, אין צורך להכריע בין
שתי גישות אלה, כיוון שגם לפי
הגישה המחמירה יותר, לפיה על
הפגיעה להיות כזו שיהיה בה גם
סיכון לסדרי המשטר התקינים
(היא הגישה המקלה מנקודת
מבטם של הנאשמים), מתקיימים
יסודות העבירה, שכן, מעשי
הנאשמים נעשו כולם בהקשר
המדיני וכווננו כנגד הסמכות
השלטונית.

.....

את מטרתם של הנאשמים "להביא
לידי שנאה, בוז או אי נאמנות
למדינה או לרשויות השלטון או
המשפט שלה שהוקמו כדין"
(סעיף 136(1) לחוק), ניתן ללמוד
מדברים מפורשים שאמרו ופרסמו
הנאשמים ובהם קראו שלא לציית
למשלה והכריזו, כי הממשלה
איבדה את הלגיטימיות שלה...
קריאה לציבור, שלא לציית

לממשלה ולזרועותיה השונות יכולה בוודאי ללמד על מטרתם של הנאשמים להביא לידי "אי נאמנות" לרשות מרשויות השלטון.

כמו כן, היו התבטאויות הנאשמים רצופות מסרים לפיהם אין מדובר בשלטון דמוקרטי ומכאן, שניתן לפעול נגדו. הממשלה כונתה על ידם "כנופיית רבין-פרס האנטי דמוקרטית והבלתי חוקית" (ת/12), "ממשלת מיעוט", "כת המיעוט השלטת", "כת הפושעים", "שלטון המיעוט והערבים" ועוד, ביטויים שמטרתם אינה אלא לבזות ולהביא לידי שנאה לסמכות השלטונית.

.....

על מנת להוכיח, כי מטרתם של הנאשמים היתה "להסית או לגרות את יושבי הארץ שינסו להשיג בדרכים לא כשרות, שינויו של דבר שיסודו בדין" (סעיף 136(2) לחוק), די להפנות לפרסומים הרבים בהם קוראים הנאשמים לעבור על החוק על מנת לשבש את התהליך המדיני ושלא לאפשר לממשלה לשלוט.

לענין מטרתם של הנאשמים "לעורר מדנים ואיבה בין חלקים

שונים של האוכלוסין" (סעיף 136(4) לחוק), נפנה לקריאתם לעצור כלי רכב של הרשות הפלשתינאית שנעים בשטחי יהודה ושומרון ולפרוק את האנשים שבתוכם מנשקם.

.....

מפרסומים אלה של הנאשמים עולה, שמטרתם הברורה היתה ליצור נקודות חיכוך בין האוכלוסיה היהודית לאוכלוסיה הערבית ועל ידי כך ליצור עובדות בשטח ולכפות על הממשלה דרך פעולה מסוימת.

.....

קריאתם של הנאשמים לתפוס מאחזים בשטחים שצה"ל פינה, יצירת חיכוך עם האוכלוסיה הפלשתינאית, כאשר לכל אלה יצטרף מסע הדה-לגיטימציה לממשלה, יצרו סיכון במידה של וודאות קרובה למרקם החיים הציבוריים וליציבות החברתית, והכל מתוך רצון להביא להפלת הממשלה ותוך יצירת סיכון ליציבות השלטון במדינה.

נוסיף ונביא מיקצת אמירות מגזר הדין של בית-המשפט:

בהכרעת הדין בתיק זה נקבע, על יסוד תכנם של הפרסומים שהפיצו הנאשמים, שבמעשיהם של הנאשמים היה פוטנציאל ממשי להשגת יעדיהם שהיו סיכול מדיניות הממשלה, אילוזה לשנות את החלטותיה, מתוך פגיעה במעמדה בעיני הציבור, תוך מעבר על החוק ושיתוק חיי היום יום של הציבור. כמו כן, התעלמו הנאשמים התעלמות מוחלטת מסיכונים צפויים שהיו מתרחשים קרוב לודאי, אילו מומשו חלק מן התוכניות, שנועדו ליצור חיכוך עם פלשתינאים, ערבים אחרים, וכל מי שדעתם אינה כדעת הנאשמים ותומכיהם. הפרסומים, שלהם אחראים הנאשמים, כוללים ביטויים קשים, הן באשר ללגיטימיות של הממשלה דאז והן באשר להטפה שלא לציית לה. הנאשמים גם פרצו את מחסום הציות לחוק, כאשר הצהירו שאין הם מכפיפים עצמם לחוק ואין הם מתרשמים מכוחו לגבות מהם את מחיר ההפרה. סגנון זה של דברים טומן בחובו סיכון של הסתת אנשים, שיש בהם פוטנציאל של פריעת חוק, להרחיק לכת גם מעבר למה שהתכוונו הנאשמים. בפרסומים שהפיצו לא דאגו

הנאשמים להציב גבולות ברורים.
 כל אחד מן הנאשמים מסוגל היה
 ויכול היה להבין ולצפות את
 הסיכונים להתלקחות ולתוצאות
 קשות, כמתואר בהכרעת הדין.

הנאשמים בחרו במוצהר בדרך של
 מעבר שיטתי על החוק, כדרך
 לפעילותם ...

.....

מכלול מעשיהם של הנאשמים...
 מילותיהם וניסוחיהם, תוכניות
 הפעולה המפורטות יחסית
 והתעמולה נגד חוקיות השלטון
 ונגד הצורך לציית לחוק - יצרו
 תנועה בציבור ואווירה שטמנו
 בחובן סיכון ממשי לשלטון החוק,
 לשלום הציבור, והסדר הציבורי,
 כמו גם לסיכון היציבות החברתית
 ויציבות השלטון, שאחז ברסן מכח
 תוצאות של בחירות דמוקרטיות.

.....

הנאשמים נשענו מאוד בטיעוניהם
 על כך שקראו להתנגדות בלתי
 אלימה, קריאה שיש להתחשב בה,
 כפי שנפרט להלן, אך נטלו את
 הסיכון הממשי והצפוי שלא תהיה
 להם שליטה לא על אנשיהם,
 הנענים לקריאתם, לא על מי
 שייפגע מן המעשים ויפר הוא את

הסדר והשלום בציבור כנגד מעשי המתקבלים ובודאי לא על חמומי מח ופורעי חוק שיכולים לקבל תמיכה או אף אישור להפר את החוק. ההיענות הגדולה שהיתה לקריאתם של הנאשמים היתה צריכה לאותת להם שעליהם להזהר בשימוש בכוחם המצטבר, אך הם התעודדו מהתמיכה שקיבלו וביטוייהם הפכו קשים יותר ותוכניותיהם מסוכנות יותר, ככל שפעילותם הלכה והעמיקה.

הקלון

14. האוכל לקבוע - כהוראת סעיף 6(א) לחוק היסוד - כי "אין עם העבירה שבה הורשע [מר פייגלין], בנסיבות הענין, משום קלון"? ומהי עבירה שיש עימה קלון? שאלה זו חרשו בה החורשים לא-מעט ואך לאחרונה עמדתי עליה - ולא בקצרה - בפרשת פלאטו שרון (לעיל). הדעה הרווחת בהלכה היא - רווחת בהלכה ומקובלת גם עליי - "שמושג ה'קלון' משמיע אותנו פגם מוסרי (moral turpitude); פגם שדבק במעשה העבירה - וממילא, גם בעברייך - בתיתנו דעתנו על טיב העבירה ועל נסיבות ביצועה" (פרשת פלאטו שרון, שס, 19). השאלה אין היא שאלה טכנית. "השאלה שאלת-מהות היא, והכרעה בה תיעשה בכל מקרה ומקרה לגופו" (שס, שס).

מהם אפוא היסודות הנורמטיביים מן הדין הקובעים כי עבירה פלונית ניגעה בקלון? התשובה לשאלה היא, ששני מקורות דין הם שילמדו אותנו אם עבירה פלונית, בנסיבות פלוניות, עטתה קלון: האחד, החוק - שמא נאמר: תכלית החוק - הקובע כי עבירה שיש עימה קלון תגרור אחריה תוצאות מסויימות (בענייננו: הוראת סעיף 6(א) לחוק היסוד ולפיה יכול שפלוני יהא פסול מהיותו מועמד בבחירות לכנסת); והאחר: החוק - ביתר דיוק: תכלית החוק - שיצר את העבירה נושא הדין. ראו והשוו: ע"א 2211/96 חיים כהן נ' שמואל כהן, פ"ד נ (1) 629 , 632; פרשת פלאטו שרון. במקום ששתי תכליות דין אלו - בנסיבות מוגדרות - תזדמנה למקום אחד ותחפופנה זו-את-זו, וידענו כי העבירה שלפנינו עבירה היא העוטה קלון.

הנה-כי-כן, אפשר כי בהקשר פלוני תטבול עבירה פלונית בקלון ובהקשר פלמוני לא יגע בה קלון. כך, למשל, לעניין יחסים שבינו-לבינה ספק אם יעלה מישהו בדעתו לומר כי עבירות שעבר מר פייגלין נגועות בקלון. ואולם בענייננו-שלנו, אין אנו מדברים ביחסים שבינו-לבינה. מדברים אנו ביחסים שבין אדם לרשות, בין אדם לשלטון, בין אדם למדינה, בין אדם לחברה שהוא חי בתוכה. על רקע זה נשפוט את מעשיו של מר פייגלין ובהקשר זה נכריע בשאלת הקלון. לשון אחר: נושא הקלון יוכרע בהקשר יחסו של אדם לשלטון ולחברה, ובהקשר מעשיהם ומחדליהם של

פרנסי הציבור, של המנהיגים, של חברי בית המחוקקים, של הנמנים עם הגוף העליון במדינה. האם מעשים כמעשיו של מר פייגלין דבק בהם קלון בהקשרים אלה של אדם בחברה ושל מנהיגות?

15. אמרנו כי עיקר בענייננו הוא הפגם המוסרי שבמעשה העבירה, פגם מוסרי הצובע את העבירה בצבע הקלון. והנה, פגם מוסרי יכול שיהיה פגם מוסרי אישי - והוא ביחס בין אדם לחברו - או פגם מוסרי חברתי, והוא ביחס בין אדם לבין החברה הסובבת אותו. יש ששני פגמים אלה יהיו לאחדים ואולם לא בהכרח כך. אפשר שזה יהא לעצמו וזה יהא לעצמו. בענייננו של מר פייגלין מדברים אנו בעיקר בפגם מוסרי חברתי, במעשה קלון שבין מר פייגלין לבין החברה שבה הוא חי.

16. בחינת הדברים מקרוב תלמדנו, כי אין לפרש את מעשיו של מר פייגלין - אותם מעשים שבגינם הורשע בדינו - אלא כקריאת תיגר חריפה - באומר ובמעשה - על מערכת השילטון הנבחרת ועל המישטר הדימוקרטי שכה גאים אנו בו. בהקשר זה לא מן המותר להזכיר את הנוסחה החוזרת ונשנית בחקיקת היסוד ולפיה מדינת ישראל היא מדינה "יהודית ודימוקרטית". מר פייגלין סירב לקבל על עצמו את הכרעת הממשלה שנבחרה באורח דימוקרטי, והחליט על כי הוא וחבריו יעשו כל שביכולתם - גם בניגוד לדין - לסכל החלטות שנתקבלו כדין. במעשיו

ובפירסומים שפירסם פגע מר פייגלין באושיות הדימוקרטיה ובסדר החברתי התקין. מעשים כמעשיו של מר פייגלין חותרים תחת קיומה של החברה ולסופם הופכים הם מדינת חוק וסדר למדינה הנשלטת בידי מיליציות הנלחמות זו-בזו. מעשים אלה צבועים בצבע עז של קלון חברתי-מוסרי וגוררים הם אחריהם מסקנות הנדרשות על-פי דין. טענתו של מר פייגלין כי פעל ממניעים אידיאלוגיים וכי שיווה אך את טובת המדינה נגד עיניו, טענה זו אין בה ולא כלום. אדרבה: הטוען יכול שיטען כי הקלון הדבק במעשיו ובפירסומיו של מר פייגלין חריף מקלון הדבק בעבירה פלילית שאינה נעברת מטעמים אידיאלוגיים, ולו בשל הנזק האיום העלול להיגרם לחברה בכללה. על מעשיו ועל פירסומיו של מר פייגלין יכול האומר שיאמר: מי שמך? מי שמך שר ושופט על החברה בישראל? וכי בחר כך העם שעושה אתה מעשים שאתה עושה?

17. בפרשת עו"ד יוסף פנחס כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה (בג"ץ 103/96, פ"ד נ (4) 309) אמרנו דברים אלה (שם, 326):

נבחר הציבור הינו שליח הציבור, וכאותו שליח-ציבור האומר להיות פה לקהל ומציג עצמו כעני ממעש, נרעש ונפחד, כן הוא נבחר הציבור: משלו אין לו ולא כלום וכל אשר ברשותו ובהחזקתו - משל הקהל והקהילה

הוא. הגינות, יושר-לבב וטוהר-
 המידות הינם סימני-היכר
 מובהקים שניתן בנבחר ציבור
 ראוי-לשמו, ותכונות-נפש אלו הן
 עמוד-האש ועמוד-הענן שיוליכו
 את נבחר הציבור הדרך. רק כך
 יוכל פרנס לנהג כראוי קהילה
 שבחרה בו לנהגה, ורק כך יזכה
 נבחר הציבור באמון הקהל.
 וכולנו ידענו כי באין אמון של
 הקהילה במנהיגיה, ייפרע עם
 ותאבד ממלכה. וככל שנעלה
 במעלה המנהיגות כן נתבע
 ממנהיגי הקהילה ביתר כי יקרנו
 יושר ואמת.

ובהמשך (שם, 327):

נבחר הציבור שעבר עבירה
 פלילית חמורה - עבירה שיש
 עימה קלון - לא נעמידנו פרנס על
 הציבור, ואם הועמד פרנס וכשל -
 יסולק מכהונתו. ואמנם: כיצד
 יוכל אותו נבחר לשמש דוגמה
 ומופת לזולתו? כיצד יוכל לדרוש
 מזולתו את שלא דרש מעצמו?
 ואם לא ישמש דוגמה ומופת; אם
 לא יוכל לדרוש מהסרים למרותו
 את שאין הוא דורש מעצמו -
 מה דמות תהא למימשל ולמינהל
 הציבוריים? ומדוע ישאו קהל

וקהילה בעווננו של מנהיגם ורע
להם?

מנהיגי קהילה כי יעברו
עבירות הנושאות עימהן קלון,
לא תוכל החברה להמשיך
ולשאתם. עבירות אלו חודרות
אל תשתית החברה ומפוררות
אותה, מבקעות הן את היסודות
עליהם נשענים המימשל והמינהל
הציבוריים.

אם אלה דברים ייאמרו על שליח ציבור שסרח, קל וחומר ייאמרו
- ובקול גדול ייאמרו - על שליחי ציבור שמרדו במלכות. עבירות
כעבירות שעבר מר פייגלין, עבירות הן שעליהן ייאמר כי
"חודרות [הן] אל תשתית החברה ומפוררות אותה, [כי] מבקעות
הן את היסודות עליהם נשענים המימשל והמינהל הציבוריים."
אכן, מעשי עבירה כמעשיו של מר פייגלין, לו חלילה ירבו,
עליהם ייאמר: בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו
יעשה. וכל מירקם החברה היה בוקה ומבוקה ומבולקה. עבירות
שעבר מר פייגלין יש-ויש עימהן קלון; ויש עימהן קלון לא אך
למי שמבקש להיבחר חבר הכנסת.

18. בשולי הדברים אוסיף ואומר עוד זאת: מדברי תגובתו
של מר פייגלין למדתי לדעת כי ממשיך ועומד הוא על דעתו כי

עשה אך הטוב והישר והראוי. רק כך אוכל לפרש את אמירתו בכתב התגובה, כי "מבחינתו הסובייקטיבית של המשיב עצמו, ומבחינתו של ציבור תומכיו, הרי שעבירת ההמרדה בה הורשע המשיב בנסיבות בה בוצעה לא רק שאין עימה קלון אלא שיש בה גאון" (ההדגשה במקור - מ' ח'). כך סבר מר פייגלין לעת ביצוע העבירות. כך סובר הוא גם כהיום הזה. ואיש זה נעמידנו מנהיג עלינו, מורה דרך, מחוקק? עד היום, כמסתבר, אין מר פייגלין מבין את הרעה שהמיט על החברה במעשיו, שכן אחרת לא היה מוסיף עתה ומעלה טענות כטענות שהוא מעלה, ובלשונו בטיעונו בכתב לפני:

לא הכוונה לפגוע באינטרס הציבורי עמדה לנגד עיני המשיב [מר פייגלין], כי אם הכוונה ההפוכה - לשמור ולהגן על מה שהיה נראה לו, והסתבר שנראה לעשות ומאות האלפים שהשתתפו במחאה אותה ארגן, כביצור מעמדם של האינטרסים הציבוריים האמיתיים של עם ישראל.

לא התנגשות בין רצונו של יחיד להתמרד כנגד השלטון על מנת לכבוש לעצמו ולמקורביו את השלטון ובין האינטרס הציבורי להגן עליו יש כאן, אלא התנגשות בין חופש הביטוי ומחאה של

היחיד למען האינטרס הציבורי,
לבין האינטרס הציבורי האחר
לשמור על תקינות פעולתן של
מערכות השלטון והמשטר.

(ההדגשה במקור - מ' ח')

בפרשת בקוש נ' מדינת ישראל (בש"פ 6834/93; לא פורסם)
 נאמרו דברים אלה:

מעשים כמעשי העורר, אם
 יימשכו וילכו, אך כפשע יהיה
 ביניהם לבין אנרכיה. שמירת
 חוק וסדר הינה תנאי מוקדם
 והכרחי לקיום חברה וממלכה,
 ובלעדי שלטונו של חוק והבטחתו
 של שלום הציבור, לא תיכון לא
 חברה ולא ממלכה. העורר במעשיו
 חתר עמוקות תחת עקרונות יסוד
 ומושכלות ראשונים לקיומה של
 חברה, וטיב מעשיו יענה בו כי
 עלול הוא לחזור על מעשיו
 בשנית.

נחזור על אותם דברים בענייננו-שלנו אף-הוא.

19. דבר אחרון: מר פייגלין הועמד לדין בצוותא-חדא עם מר
 בנימין אֶלון, אך משנבחר מר אֶלון להיותו חבר הכנסת וזכה

בחסינות (דיונית), ביקש היועץ המשפטי לממשלה למוחקו מכתב האישום בלא שהוסיף וביקש להסיר את חסינותו. מר פייגלין מבקש להסתמך על אירועים אלה בטוענו שיש בהם כדי להוכיח כי לא דבק קלון במעשיו. שאם היה בהם קלון, כך טוען הוא, חזקה על היועץ המשפטי שהיה מבקש הסרת חסינות של חבר הכנסת בנימין אֶלון; ומשלא ביקש הסרת החסינות, אות וסימן הם שאין בהם במעשים ובפירסומים משום קלון.

טענה זו אין בה ממש. נסיבות אישומו של מר אֶלון לא נתבררו לי עד-תום, ומכל מקום נתקשיתי להבין מה עניינו של חבר כנסת אֶלון לעניינו של מר פייגלין אשר הורשע בדינו. שאלת הקלון להכרעת יושב-ראש ועדת הבחירות ניתנה, להכרעתו ולא להכרעת זולתו. ואם סבור היושב-ראש כי דבק קלון במעשיו של מר פייגלין - וזו היא אמנם דעתו - אישומיו של חבר הכנסת אֶלון ומחיקתו מכתב-האישום אינם מעיקרם לעניין.

20. סוף דבר: אני דוחה את בקשתו של מר פייגלין שאקבע כי העבירות שהורשע בהן, בנסיבות הענין, לא היה בהן משום קלון. שמו של מר פייגלין יימחק מרשימת המועמדים של רשימת "הליכוד" בבחירות לכנסת. החלטתי זו תימסר לאלתר לחברי ועדת הבחירות המרכזית.

היום, י"ט בטבת תשס"ג (24.12.2002).

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ב. סעיף 6א לחוק יסוד:הכנסת

-

מועמד שפרש מסיעה

כ"ה בטבת תשס"ג
30 בדצמבר 2002

לכבוד
ח"כ שאול יהלום
יו"ר סיעת המפד"ל
הכנסת

מר יהלום הנכבד,

הנדון: בקשה לפסילת מועמדותה של ח"כ יעל דיין מרשימת מרצ
מכתבך מיום 26.12.02

קיבלתי בתודה מכתבך מהסמך.

ביקשתי את תגובותיהם של ח"כ יעל דיין ושל באי-כוח
סיעת העבודה וסיעת מרצ. כן ביקשתי להיוועץ ביועצת
המשפטית של הכנסת, עו"ד אנה שניידר.

אקצר במקום שיכולתי להאריך, והרי הזמן קצר,
המלאכה מרובה ובעל הבית דוחק. אצרף אפוא למכתבי העתק
חוות-דעתה של עו"ד שניידר מיום 29.12.02. חוות-הדעת מדברת
- ובבירור - בעד עצמה.

דעתי כדעתה של עו"ד שניידר, לאמור, כי ח"כ יעל דיין לא פרשה מסיעתה, סיעת העבודה, כמשמעותו של מושג הפרישה בסעיפים 6א לחוק יסוד: הכנסת ו-25(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969. עצם הצטרפותה של ח"כ דיין לרשימת המועמדים של מרצ לכנסת הבאה אינה שקולה, כשהיא לעצמה, לפרישה מסיעת העבודה בכנסת הנוכחית.

לא מצאתי אפוא הצדק לקבוע כי ח"כ יעל דיין פרשה מסיעת העבודה, וממילא לא אוכל להיענות לבקשתך ולפסול את ח"כ יעל דיין כמועמדת ברשימת מועמדי מרצ לכנסת השש-עשרה.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק: ח"כ יעל דיין, הכנסת
ח"כ אפי אושעיה, ב"כ סיעת העבודה
עו"ד דפנה הולץ-לכנר,
עו"ד אנה שניידר, הכנסת

**ג. סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת -
החלטת יו"ר הוועדה המרכזית
לעניין היום הקובע
לשחרור מצה"ל**

כ' בטבת תשס"ג
25 בדצמבר 2002

פ"מ 13/16

בעניין: סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת וסעיף 56 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969

ובעניין: רא"ל (מיל') שאול מופז, מועמד בבחירות לכנסת השש-עשרה מטעם סיעת הליכוד, תנועה לאומית ליברלית

בשם רא"ל (מיל') שאול מופז: עו"ד ד"ר א' קלגסבלד
עו"ד אמיר שרגא
עו"ד גור בליי

בשם הליכוד, תנועה לאומית ליברלית: עו"ד איתן הברמן

המתנגד: עו"ד אמנון לורך
ע"י ב"כ עו"ד בעז פייל

החלטה

רא"ל (מיל') שאול מופז הוא המועמד השנים-עשר ברשימת הליכוד, תנועה לאומית ליברלית (הליכוד) בבחירות לכנסת השש-עשרה. בחירות אלו מיועדות להתקיים ביום שלישי כ"ה בשבט תשס"ג, 28 בינואר 2003. נתעוררה שאלה אם מר מופז כשיר על-פי דין להיותו מועמד בבחירות האמורות, ובהחלטתי שלהלן אבחן סוגיה זו ואכריע בה.

המיתווה הנורמטיבי

2. סעיף 7 (6) ו-8) לחוק יסוד: הכנסת (חוק היסוד) מורה אותנו כך:

מי לא יהיה מועמד

7. אלה לא יהיו מועמדים לכנסת:

.....

(6) ראש המטה הכללי, צבא-הגנה
לישראל;

.....

(8) עובדי-מדינה בכירים וקציני-
צבא בדרגות או בתפקידים
שייקבעו בחוק;

.....;

זולת אם חדלו לכהן במשרה או
בתפקיד כאמור לפני המועד להגשת
רשימות המועמדים לכנסת, ואם נקבע
בחוק מועד מוקדם מזה, לפני המועד
האמור.

הוראת-חוק זו שבחוק היסוד - הוראת-עיקרון כללי -
משלימה אותה ומפרטת בה הוראת סעיף 56 (א) לחוק הבחירות
לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות או החוק), וזו
מצווה אותנו כך:

..... (א) 56.	הוראות
	בעניין
(א) אלה לא יהיו מועמדים לכנסת:	עובדי
	מדינה,
.....	חיילים,
	שוטרים
	וטוהרים

(3) קציני צבא בכל דרגה
שהיא בשירות קבע של צבא-
הגנה לישראל;
.....

זולת אם חדלו להיות ...

קציני צבא .... לפני היום
 הקובע; בסעיף קטן זה,
 "היום הקובע" –

(1) לעניין .... קצין צבא
 בדרגת אלוף ומעלה ... -
 שישה חודשים לפני יום
 הבחירות;

.....

ענייננו עתה הוא באותו צירוף-לשון של "שישה חודשים לפני יום הבחירות" המופיע בסיפה למובאה מתוך סעיף 56(א); וביתר דיוק: בדרכי חישובה של תקופת-חודשים זו. נשלים דברים באומרנו כי הוראת סעיף 56 (א) עברה שינויים עוד ועוד מאז שנחוקה לראשונה, ואולם דומה כי לענייננו-שלנו אין צורך שנלמד את גילגוליה במהלך השנים.

עיקרי העובדות שלעניין

3. ואלה הם עיקרי העובדות שלעניין כפי שנמסרו בידי אל"ם מרים זרצקי, ראש מחלקת הסגל בצבא: רא"ל (מיל') שאול מופז סיים לכהן כרמטכ"ל ביום 9 ביולי 2002 ולמחרת היום החל בחופשת פרישה. ביום 11 באוגוסט 2002 פנה מר מופז אל ראש

מחלקת הסגל בבקשה לסיים את חופשת הפרישה ולהשתחרר בו-ביום מן הצבא. אל"ם זרצקי הסבירה למר מופז כי בשים-לב להוראות חוק שירות הקבע בצבא-הגנה-לישראל (גימלאות) [נוסח משולב], תשמ"ה-1985 (חוק הגימלאות), שיחרורו כבקשתו - קרא: לפני תום מחצית חודש אוגוסט - עלול לגרום לו נזק כספי, ומטעם זה הוסיפה והציעה, ביוזמתה, כי מועד שיחרורו ייקבע מלמפרע, לסוף חודש יולי 2002. לשאלת מר מופז השיבה אל"ם זרצקי כי ניתן לעשות כן וכי זה הנוהג המקובל במחלקת פרישה בצה"ל. מר מופז נענה להצעה. וכך, באותו יום נקבע ברישומי הצבא כי החל ביום 31 ביולי 2002 אין עוד רא"ל (מיל') שאול מופז משרת בצבא הקבע.

אין זה מענייני להביע דעתי על נוהג זה של הקדמת יום הפרישה - נסיוני לימדני כי פיקציות, לעיתים מזומנות, אינן מביאות לטוב - אך אין ספק קל בליבי כי אל"ם זרצקי, וכמותה - למותר לומר - מר מופז, השניים פעלו בתום-לב ושלא מתוך רצון להטעות. יחד עם זאת, לא אוכל להימנע מהעיר כי באישור "לכל מאן דבעי" מיום 11 באוגוסט 2002 (לפני האירועים שלענייננו) כתבה אל"ם זרצקי כי רא"ל שאול מופז היה בשירות קבע עד ליום 31.7.2002. קביעה זו אינה מדוייקת.

השאלה שבמחלוקת

4. כהוראת חוק הבחירות בסעיף 56 (א) בו, יש "יום קובע", והוא לענייננו: היום שבו "חדל" פלוני, קצין צבא בדרגת אלוף ומעלה, להיות קצין צבא; וכדי שאותו פלוני - עתה, אלוף-לשעבר או רב-אלוף-לשעבר - יהא כשיר להעמיד מועמדותו בבחירות לכנסת, חייב שיהא רווח בן שישה חודשים למיצער, החל באותו "יום קובע" ועד ליום הבחירות המיועד. והשאלה היא: כיצד נאתר את "היום הקובע"? מהם סימני זיהויו של אותו יום שעליו ניתן לומר כי פלוני, קצין-צבא-לשעבר, "חדל" מהיותו קצין צבא.

ולענייננו-שלנו: לעת שירותו בצבא - גם לאחר שסיים את שירותו כרמטכ"ל - היה רא"ל (מיל') מופז בדרגת "אלוף ומעלה" (כהוראת סעיף 56 (א) לחוק הבחירות, בהגדרת הביטוי "היום הקובע"). מכאן, שעל-פי הוראת סעיף 56 (א)(3) לחוק הבחירות, אין מר מופז כשיר להיותו מועמד בבחירות לכנסת אלא אם "חדל" להיות קצין בצבא "שישה חודשים לפני הבחירות". השאלה שבמחלוקת היא, אימתי "חדל" מר מופז להיות קצין בצבא? על הבכורה מתחרים שלושה מועמדים, ואלה הם: ארז, יום 11.8.02, היום שבו ביקש מר מופז להשתחרר משירותו בצבא; שניי, יום 31.7.02, היום שנרשם ברישומי הצבא כיום

שבו חדל מר מופז מהיותו קצין בצבא; ושלושה, יום 9.7.02, היום שבו סיים מר מופז את כהונתו כרמטכ"ל צה"ל.

אכן, בידוענו כי יום הבחירות אמור להיות יום 28.1.2003, חישוב פשוט יעלה כי מניין שישה חודשים לאחור יביאנו ליום 28.7.02. מכאן שמר מופז אינו כשיר להתמודד בבחירות אם חדל מהיותו קצין בצבא ביום 31.7.02, ולא-כל-שכן אם חדל מהיותו קצין בצבא ביום 11.8.02. אלא שלעניין יום 31.7.02 יש בפי בא-כוחו טענה משלימה, ולפיה חישוב שישה החודשים חייב שיהיה לפי הלוח העברי; ובחישוב לפי הלוח העברי, כך מוסיף בא-כוחו וטוען, ימלאו שישה החודשים המקווים קודם יום הבחירות. מכאן שתי טענותיו החלופיות של עורך-דין קלגסבלד, ולפיהן יש לקבוע את יום ה- 9.7.02 או את יום ה- 31.7.02 (בצירוף להחלת הלוח העברי) כיום שבו "חדל" מר מופז מהיותו קצין בצה"ל.

ובכן: יום 31.7.02; יום 11.8.02; או יום 9.7.02 – מאי

מינייהו עדיף?

עיון ודיון

5. קראתי את דברי-החוק שלעניין; שבתי וקראתי בהם; ומסקנתי לתומי היתה - ונותרה - כי מר מופז חדל מהיותו קצין בצבא - מכל מקום: לעניינם של חוק היסוד ושל חוק הבחירות - ביום 11.8.02 ולא בכל יום אחר. עד אותו יום היה מר מופז קצין בצבא; באותו יום ביקש מר מופז להשתחרר משירותו בצבא; ולא ידעתי כיצד ניתן לומר כי מר מופז "חדל" מהיותו קצין בצבא ביום קודם ליום 11.8.02, קרא: ביום 31.7.02 או ביום 9.7.02. לו נשאל רא"ל מופז ביום 11.7.02 (יומיים לאחר סיום כהונתו כרמטכ"ל), או ביום 9.8.02 (יומיים לפני שביקש לסיים את שירותו בצה"ל), אם קצין בצבא הוא, אין ספק כי תשובתו היתה: אכן כן, אני קצין בצבא (בדרגת רב-אלוף) בחופשת שיחרור. תשובה זו היתה ניתנת אותה עת גם בידי הדין, וזו היא התשובה - תשובה אחת ויחידה - העשויה להינתן גם כהיום הזה לגבי אותם ימים. ואם זו היא התשובה - ותשובה אחרת לא ידעתי - ממילא לא ניתן היה לקבוע אחרת ביום 11.8.02, היום שבו שוחרר מר מופז משירותו הלכה למעשה.

6. אנו כולנו, בני אדם אנו, ואין בכוחנו לשנות את העבר. וכפי שנאמר בע"פ 4912/91 ירון תלמי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(1) 581, 619:

... את העבר אין ביכולתנו
לשנות (כך הוא, למגינת

ליבם של אחדים ולשימחת-
 לב אחרים). מעשים שהיו –
 היו, מחדלים שנחדלו –
 נחדלו, מאורעות שאירעו –
 אירעו, נדרים שננדרו –
 ננדרו, נדרים שהופרו –
 הופרו. כל אלה כמו קפאו
 על מקומם והיו לנציבים,
 ואת הנעשה אין להשיב. אין
 בכוחנו אלא לתאר ולתעד
 דברים שהיו – או שלא היו
 – ולשנותם לא נוכל. חופש
 הבחירה והברירה והמיון
 עשוי להתקיים אך כאשר
 לעתיד, ואילו כאשר לעבר
 הבחירה כבר נעשתה,
 והברירה והמיון – כברירה
 ומיון – אינם עוד.

כך בעולם הגשמי וכך
 בעולם הנורמות, בעולם
 שבראנו אנו והוא פרי רוחו
 של האדם. נורמות שהיו
 בעבר – ובהן עקרונות-
 משפט וכללי-משפט – לא
 נוכל לשנותן לעבר: מה
 שהיה היה ומה שלא היה לא
 היה. עוולה שנעשתה לא
 נוכל לכחד כי נעשתה, וטקס
 נישואין שהוכר על-פי דין
 כיוצר קשר בין בני-זוג
 יישאר כקשר שהוכר בעבר.
 עד שנגיע לעשיית צדק
 עלינו לומר אמת, ואמת

שבעבר היא אחת (גם אם
קשה לרדת לחיקרה).

אכן, בעולם הנורמטיווי בכוחנו לחולל פלאות ונוכל
(כביכול) לעשות בו כאוות-נפשנו, ואולם שומה עלינו להבין
ולידע מה עושים אנו. מהו אפוא פירושה של נורמה האומרת
להחיל עצמה מלמפרע? אמרנו על-כך בפרשת תלמי (שם, 620-
:619):

... פירושה של נורמה
האומרת להחיל עצמה
מלמפרע הוא זה, שהחל
ביום תחילתה של הנורמה –
ולעתיד – לא עוד נשפוט
דברים מן העבר לפי
הנורמות שחלו עליהם
בעיתם אלא כפי שתורה
אותנו אותה נורמה. אמת
נכון הדבר: דברים שהיו
בעבר לא נוכל לשנות; גם
נורמות שהיו בעבר לא נוכל
לשנות, אם בתיבה "לשנות"
הכוונה היא לשינוי אמת
שהיתה בזמנה; ואולם נוכל-
גם-נוכל לקבוע כי בעתיד
נחיל על מעשי-עבר לא
נורמות שהיו בעת-מעשה -

בלשוננו כיום: לא אותן
 נורמות ששררו "בזמן אמת"
 - אלא נורמה חדשה האומרת
 להאפיל על קודמותיה. כל
 הנורמות כולן הן
 פרוספקטיביות - על-פי עצם
 הגדרתן - צופות הן פני-
 עתיד, אך יש מהן שהן
 צופות אף פני עבר לעניין
 תחולתן בעתיד על מעשים
 או על מחדלים של עבר (וגם
 זו אמת, שכל נורמות
 שבעולם בונות עצמן,
 במידה זו אחרת, על עבר).
 נדייק בלשוננו ונאמר, כי
 נורמות ריטרופקטיביות,
 נורמות הצופות פני-עבר
 וכמו אומרות לשנות לעבר
 נורמות-של-עבר, אינן כלל
 "נורמות" ככל שחלות הן על
 העבר; שהרי נורמה אמורה
 לכוון מעשי אדם, ואילו
 באשר לעבר הרי כל שנעשה
 נעשה וכל שנחדל נחדל ואין
 בכוחנו לכוון מעשי אדם.
 בניסוח אחר ניתן לומר, כי
 נורמות האומרות לשנות
 לעבר נורמות-של-עבר, אינן
 כלל בנות פועל תחיקתי;
 הואיל והעבר קפא והוא
 מסויים וידוע, נורמות מעין
 אלו אינן "נורמות" אלא
 קובץ של הוראות
 אינדיבידואליות ... מטעם

זה, בין השאר, אני מעדיף
 לכנות נורמות אלו הצופות
 פני-עבר כנורמות
 ריטרופקטיביות ולא
 כנורמות ריטרואקטיביות,
 שהרי המושג אקטיביות יפה
 לעתיד אך לא לעבר.

7. אשר להקדמת שיחרורו של מר מופז משירותו בצבא, נאמר זאת: גם אם לצורכי חישוב גימלאות, כפי שהסבירה לנו אל"ם זרצקי, ראו הרשויות "להקדים" את השיחרור מצה"ל - לצורכי חישוב גימלאות נעשה דבר; לצורך זה ולא לכל צורך אחר. בוודאי שלא לעניין חוק היסוד או חוק הבחירות. ואין חולקים כי לא היה זה כלל בסמכותה של אל"ם זרצקי - לא בסמכותה ולא בכוחה - להכניס את רא"ל (מיל') מופז למכונת-הפלא או למינהרת-הפלא השולחת אדם אל העבר. לעניינם של חוק היסוד ושל חוק הבחירות חדל רא"ל (מיל) מופז ביום 11.8.02 מהיותו קצין בצבא, וחישוב פשוט יעלה - לפי כל לוח זמין - כי לא חלפו שישה חודשים מאז חדל מהיותו קצין בצבא ועד ליום המיועד להיותו יום הבחירות.

8. בשולי הדברים נוסיף ונאמר עוד זאת: אותם "שישה חודשי צינון" נולדו אך בשנת 2001, בחוק הקרוי חוק תקופת צינון למשרתים בכוחות הביטחון (תיקוני חקיקה), התשס"א-

2001. עד אותה עת היתה תקופת הצינון בת מאה ימים בלבד, אלא שחברי הכנסת משה ארנס ועוזי לנדאו סברו כי תקופה זו תקופה קצרה היא יתר-על-המידה לעניינם של ראשי מערכת הביטחון, ועל-כן הציעו להרחיבה. וכך מוצאים אנו את חבר-הכנסת ארנס אומר בישיבת הכנסת מיום 20.2.2001, בקריאה ראשונה של הצעת החוק:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני חושב שקיימת הסכמה כללית בציבור, גם בין המפלגות, שאנחנו מעוניינים לשמור את צה"ל מחוץ לפוליטיקה. אומנם אין סימנים של פעילות פוליטית בתוך צה"ל, ולעתים רחוקות אנחנו שומעים התבטאות של קצין בכיר בצה"ל שניתן לפרש אותה כנטייה פוליטית זו או אחרת, אבל מה שכן קורה אצלנו, ולעתים יחסית קרובות, שקצין בכיר בצה"ל פושט מדיו ובתוך זמן קצר מאוד מופיע כחבר כנסת מטעם מפלגה זו או אחרת, מופיע כשר בממשלה מטעם מפלגה זו או אחרת, לעתים אפילו מופיע כשר בממשלה למחרת. פושט מדיו ולמחרת בתור נציג של אחת המפלגות מקבל מינוי ומופיע כשר בממשלה. בדבר הזה יש טעם לפגם ...

.....

כאשר קצין בכיר, בתוך זמן קצר מאוד, לאחר שפשט את מדיו, לעתים למחרת, מתייצב כחבר מפלגה בכנסת או בממשלה, יש בזה טעם לפגם, ומתעורר החשש או החשד, שכאשר עוד היה במדים דובר אתו, נקבע אתו סידור זה או אחר. מתעורר החשש, שכאשר עוד היה במדים אולי קיבל כקצין בצה"ל החלטות שהושפעו מאותם קשרים שכבר נוצרו בינו לבין אותה מפלגה שהוא עומד לייצג עם פשיטת מדיו. לכן, אדוני היושב-ראש, חברי-הכנסת, לפנינו הצעת חוק שמטרתה לקבוע, שקצין בכיר בצה"ל או במשטרה יצטרך לעבור תקופת צינון של שנה לפני שיוכל להופיע ברשימה של מפלגה זו או אחרת לכנסת, לפי שיוכל לקבל מינוי כשר מטעם מפלגה בממשלה.

אדוני היושב-ראש, אני מקווה שתהיה בנושא הזה הסכמה כללית ונאשר כאן היום את החוק הזה בקריאה ראשונה.

והוסיף חבר הכנסת זבולון אורלב:

... הצעת החוק הזאת בעצם
 נועדה לא להגן על הפוליטיקאים
 מפני לובשי המדים, אלא להגן
 על לובשי המדים כדי שהם יהיו
 נקיים מפני מחשבות פוליטיות.
 לכן אני בהחלט תומך ברעיון של
 החוק.

וכך אף חבר הכנסת עוזי לנדאו:

... מעורבותה של הקצונה
 הגבוהה ומעורבותם של אנשי
 מערכת הביטחון לאחר שחרורם
 מצה"ל במערכת הפוליטית
 גדולה מאוד. ...

אצלנו, בגלל המעורבות הרבה
 והקפיצות של הקצינים מן הצבא
 לפוליטיקה, משתבשת נורמת
 ההתנהגות ...

על הצורך להפריד בין תופשי כהונות מסויימות בשירות המדינה
 לבין החברות בכנסת עמד גם בית-המשפט העליון לא אחת,
 והמעייין יעיין וימצא. ראו, למשל: בג"ץ 7157/95 נאוה ארד נ'
 יו"ר הכנסת, ח"כ שבח וייס, פ"ד (1) 573; בג"ץ 6446/00
 קריספל נ' משה כהן חבר ועדת הבחירות בישוב אלעד, פ"ד נו(1)

297; בג"ץ 6601/95 מור שמגר נ' ראש המטה הכללי רב-אלוף
אמנון ליפקין-שחק, פ"ד מט(5) 240.

9. טוען עורך-דין קלגסבלד; מחרה מחזיק אחריו עורך-דין
הברמן; וכך אומרים הם השניים: דין הוא שנמנה את "תקופת
הצינון" של מר מופז מאז סיים את כהונתו כרמטכ"ל, ביום
9.7.02 (ואם כך תימנה תקופת הצינון כי-אז מלאו שישה
החודשים הנדרשים). וכל כך למה? שהחל ביום 9.7.02 לא עוד
מילא מר מופז כל תפקיד שהוא בצבא; מאז אותו יום לא עוד
החזיק בכל סמכות שהיא ולא עוד היה מעורב בענייני הצבא;
וממילא יש להעלות עליו - כתכלית החוק - כי החל באותו יום
"חדל" באורח מהותי וענייני מהיותו קצין בצבא. ובלשונו של
עורך-דין קלגסבלד: "תכלית החקיקה מחייבת את המסקנה כי
'תקופת הצינון' מתחילה עם סיום תפקידו של שאול מופז
כרמטכ"ל". עורך-דין קלגסבלד מפתח רעיון זה בכישרון לא-
מעט, וכדרכו מאשש הוא את טיעונו באסמכתאות מחכימות
מארבע כנפות הארץ. כן מחזק עורך-דין קלגסבלד את תשתית
טיעונו בעקרונות-יסוד של המשפט, בהם הזכות החוקתית להיבחר,
הזכות לבחור ועוד. עורך-דין הברמן מחזק את טיעונו של עורך-
דין קלגסבלד, בהצביעו על הוראת סעיף 7 לחוק היסוד. הוראת-
חוק זו מדברת על קציני צבא ש"חדלו לכהן במשרה או
בתפקיד"; פירוש, כך טוען עורך-דין הברמן: הדגש מושם על
המשרה או התפקיד, ולענייננו: המישרה והתפקיד של הרמטכ"ל;

וכולנו ידענו כי מעת שמר מופז פרש מתפקיד הרמטכ"ל ועד ליום הבחירות המיועד - כך מסיים עורך-דין הברמן את טיעונו - יעברו למעלה משישה חודשים.

10. טיעונו של עורך-דין קלגסבלד מעניינים, לעיתים אף מרתקים, אך לא נשתכנעתי כי נכונים הם. בסוף כל הסופות, אין מיקרא יוצא מידי פשוטו; ופשוטו של מיקרא הוא שמר מופז חדל מהיותו קצין בצבא ביום 11.8.02, אף לא יום אחד קודם לכך. הנה-כי-כן, על-פי טיעונו של עורך-דין קלגסבלד, היה מר מופז כשיר להיבחרו חבר כנסת אף בהיותו קצין בצבא. כיצד כך? על-פי כללי הצבא היה זכאי מר מופז לחופשת-פרישה בת תשעה חודשים. נניח עתה כי מר מופז היה יוצא לחופשת פרישה, ובתום שישה חודשים - והוא עדיין קצין בצה"ל - היה מעמיד את מועמדו בבחירות לכנסת. כטיעונו של עורך-דין קלגסבלד, לא היתה קמה מניעה לדבר. בדבריו על-פה לפניי - בתשובה לשאלה ששאלתי - אישר עורך-דין קלגסבלד כי אכן זה הדין לטעמו. ואילו אנו נעמוד ונתמה: האמנם? האין בכך כדי לעשות את החוק ללעג-וקלס? אכן, חוק - כל חוק - ראוי לו שיתפרש על-פי תכליתו, ואולם תכליתו של חוק תהא כלואה - לעולם - בלשונו של החוק. התכלית נוצקת אל מילים - אל כלים משפטיים פורמליים - ועם הקריסטליזציה של הרעיון במילות החוק הופכת התכלית מעין-שבויה באותן מילים.

כשאני לעצמי, אתקשה להבין כיצד ניתן לומר כי לעת שהיה רב-אלוף - בחופשת פרישה, אמנם - "חדל" מר מופז מהיותו קצין בצבא. אני מבין לרעו של מר מופז, ורגשי התיסכול שהוא חש אינם זרים לי. בה-בעת, והגם שהמיקריות העיוורת והבלתי-נשלטת הפכה בענייננו מעין שחקן במחזה, לא נוכל לכחד כי ציוויו של החוק ציווי הוא. יימצא אף מי שיטען - ונתקשה להפריך את טיעונו - כי גם, אפשר אף בעיקר, למקרים מעין-אלה ביקש החוק לבנות סֶכָר - סכר גבוה-גבוה - להבדיל ולהפריד בין קציני צבא רמי-דרג לבין מחוקקים. יתר-על-כן: באותה תקופה של חופשת פרישה היה מר מופז חייל-קצין בשירות הצבא, ובתורת שכזה היה כפוף להוראות חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955, ולהוראות כל דין שעניינו חיילים-קצינים. כיצד ניתן לומר, אפוא, כי מר מופז "חדל" מהיותו קצין צבא? ראו עוד והשוו: רע"א 7940/00 סאלחה סועד נ' קצין התגמולים, פ"ד נו(1) 872 (מפי השופטת דורנר); בג"ץ 5000/95 טור' ברטלה גדעון נ' הפרקליט הצבאי הראשי, פ"ד מט(5) 64, 71. אם אין די בכל אלה, נקל לתאר אלו הררי-קשיים יתייצבו על דרכנו לשטן אם נבחן עניינו של כל קצין-לשעבר על-פי "תכלית החוק". לא כך עושים אנו בנושא של התיישנות או בכל נושא אחר של זמנים של משקלות ושל מידות, ולא אמליץ כי נעשה כך בענייננו.

11. בהקשר זה מוסיפים וטוענים עורך-דין קלגסבלד ועורך-דין הברמן, בא-כוח הליכוד: כהוראת סעיף 7 לחוק היסוד,

"תקופת הצינון" נקבעת על-פי הנוסחה "זולת אם חדלו לכהן במשרה או בתפקיד כאמור לפני המועד להגשת רשימות המועמדים לכנסת". מר מופז, כך טוענים הם, חדל לכהן כרמטכ"ל ביום 9.7.02, ואין כל טעם או סבירות כי נכליל ב"תקופת הצינון" אותה תקופה שבה היה בחופשת פרישה ולא מילא כל תפקיד בצבא. אלא שמר מופז היה גם רמטכ"ל גם רב-אלוף - כל רמטכ"ל הוא רב-אלוף - ובדרגתו כרב-אלוף בא הוא בהוראת אי-הכשירות הקבועה בהגדרת "היום הקובע" שבסעיף 56 (א1). בהקשר זה נוסף ונזכיר את הוראת סעיף 5א(3) לחוק הממשלה, התשס"א-2001, ולפיה המשרת בתפקיד של קצין צבא בדרגת אלוף ומעלה לא יתמנה לשר "אלא אם הפסיק את שירותו שישה חודשים לפני יום המינוי". הוראת-חוק זו - אשר הוספה לחוק הממשלה באותו חוק עצמו שקבע את ששת חודשי הצינון בסעיף 56 (א1) לחוק הבחירות (חוק תקופת צינון למשרתים בכוחות הביטחון (תיקוני חקיקה), התשס"א-2002) - יש וראוי לפרשה בצוותא-חדא עם הוראת סעיף 56 (א1), והמסקנה הנדרשת, לדעתי, היא, כי מר מופז לא "חדל" מהיותו קצין בצבא כל עוד לא נשתחרר מן הצבא כמקובל.

ממילא לא אוכל להיעתר גם לטענה זו שהועלתה לפניי. אוסיף עוד, כי לא מצאתי כל סתירה בין הוראת סעיף 7 לחוק היסוד לבין הוראת סעיף 56 (א1) לחוק הבחירות.

12. עורך-דין קלגסבלד מבקש למצוא מיפלט ב"דוקטרינת הברירה" שעמדתי עליה בפרשת נאוה ארד (בג"ץ 7157/95 נאוה ארד נ' יושב ראש הכנסת, פ"ד נ (1) 573), אלא שאין הנדון דומה לראיה אלא במיקצת. מכל מקום, לו ביקש מר מופז לפרוש מן הצבא מיד עם סיום כהונתו כרמטכ"ל, יכול היה להעמיד את מועמדותו בבחירות לכנסת ו"דוקטרינת הברירה" לא היתה עומדת למיכשול לו. דרך אגב: לקציני צבא בדרגות של תת-אלוף ומטה ניתנה ברירה גם במקום שהבחירות הוקדמו. אשר לקצינים בדרגות של אלוף ומעלה - וכמותם לראש שירות הביטחון הכללי, לראש המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, לקציני משטרה בדרגת ניצב ומעלה ולנציב בתי הסוהר - מכל אלה נשללה זכות הבחירה מפורשות במקום שהבחירות הוקדמו. ראו ההוראות המפורטות בסעיף 56 (א) לחוק הבחירות.

13. בצר לו טוען עורך-דין קלגסבלד כי הוראת סעיף 56 לחוק הבחירות - לענייננו - חורגת מן התוואי הקבוע בסעיף 4 לחוק היסוד - לעניין שוויון בבחירות - ומוסיף הוא ומשלים כי בהתאם להוראות הסעיפים 6 ו-7 לחוק היסוד זכאי מר מופז להעמיד את מועמדותו בבחירות לכנסת. בתפקידי כיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית אינני רואה עצמי מוסמך להידרש לטענה כי חוק הכנסת חורג מהוראותיו של חוק יסוד ועל-כן לא אדון בטענה לגופה. בה-בעת לא אוכל שלא להוסיף ולומר כי לדעתי אין בה בטענה זו ממש (בייחוד בשל כך שהשוויון

שבסעיף 4 לחוק היסוד שוויון מהותי הוא). יתר-על-כן: אומר, בלא שאפרט, כי השלכותיה של טענה זו עשויות להיות מרחיקות-לכת וקשות מכדי שאקבל טענה זו כטענה ראויה.

14. משהיגעתי למסקנה שהיגעתי, שוב אין צורך כי אביע דעתי בשאלת חלותו של הלוח העברי על פירוש המושג "שישה חודשים" בחוק הבחירות. אכן, החלתו של הלוח העברי על פירושו של חוק הבחירות - כהצעתו של עורך-דין קלגסבלד - נראית בעיניי מוזרה-משהו, אך אותיר את ההכרעה בסוגייה זו לימים-יבואו.

15. יימצאו בוודאי מי שיטענו כי מדברים אנו בנושא טכני-פורמלי בעל חשיבות מישנית, וכי חישובים וחישובי-חישובים שאנו עורכים מורים על קטנוניות-משהו. טענה זו כי תעלה אסתייג ממנה בכל לשון של הסתייגות. על הצורך ב"צינון" לא יחלוק איש. על הצורך העקרוני לקבוע תקופה לצינון, גם עליה לא יחלוק איש. ודרכו של עולם היא, שכל הלכה תעורר קשיים בקצה. זה דינם של מועדים, של מישקלות ושל מידות, שבקצה-קצהם גבולותיהם שרירותיים הם. כך חמישים האמה של ר' ירמיה וכך הן שבע שנות ההתיישנות. וזה ככל הנראה ויתורו של הצדק (הנחזה) לסדר.

16. אחרית דבר: מר מופז נעדר כשירות להציג מועמדותו בבחירות לכנסת המיועדות להיערך ביום כ"ה בשבט תשס"ג, 28 בינואר 2003, ויש למחוק את שמו מרשימת המועמדים. העתק החלטתי זו יימסר לאלתר לכל חברה של ועדת הבחירות המרכזית.

ניתנה היום, כ' בטבת תשס"ג (25.12.02).

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ד. סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת

כ"א בטבת תשס"ג
26 בדצמבר 2002

פ"מ 2/16 .

מפלגת העבודה הישראלית
ע"י ח"כ אופיר פינס פז, מזכיר
המפלגה וסיעתה בוועדת
הבחירות המרכזית לכנסת
השש-עשרה

העותרת:

- נגד -

ברוך מרזל, מועמד ברשימת
חירות - התנועה הלאומית
בבחירות לכנסת השש-עשרה

המשיב:

בקשה לעניין השתתפות חברי
מליאה מסויימים בדיון ובהחלטה
בעניינו של המשיב

החלטה

כהוראת סעיף 63א(א) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות), חתמו שליש (ארבעה עשר) מחבריה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה

(הוועדה המרכזית) על בקשה לקבוע כי מר ברוך מרזל - מועמד מס' 2 ברשימת "חירות - התנועה הלאומית" בבחירות לכנסת השש-עשרה - מועמד מנוע הוא מהשתתף בבחירות לכנסת לפי סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת (חוק היסוד). בימים הקרובים עומדת הוועדה המרכזית להתכנס לדיון ולהכרעה בבקשה זו.

טוען עו"ד רסלר, בא-כוחו של מר מרזל, כי אותם ארבעה-עשר חברי הוועדה המרכזית פסולים הם מהשתתפות בדיון שייערך בבקשתם בוועדה המרכזית, ומהכריע באותה בקשה, הואיל ואם ישבו בדיון ואם יכריעו בבקשה ייפגעו כללי הצדק הטבעי המורים אותנו כי אל-לו לאדם לשפוט בריבו-שלו. בקשתו של עו"ד רסלר מעימי היא אפוא זו, שאשקול ואחליט כי לעת הדיון בענייניו של מר מרזל לא ישתתפו בדיון ובהכרעה אותם מחברי הוועדה אשר חתמו על תמיכתם בבקשה למחיקת מועמדותו בבחירות לכנסת, וכי תחתיים ישבו ממלאי מקומם.

ביקשתי את תגובותיהם של מפלגת העבודה הישראלית (העותרת) ושל היועץ המשפטי לממשלה, והשניים מתנגדים לבקשתו של עו"ד רסלר.

טענתו של עו"ד רסלר אינה מקובלת עליי. הוועדה המרכזית אינה בית-משפט ואף אינה טריבונל מעין-שיפוטי במובנו הרגיל של המושג. אכן, יש מכללי הצדק הטבעי

המחייבים את הוועדה המרכזית ואת חבריה. כך, למשל, כפופה היא הוועדה לכלל המחייב לשמוע את הצד העלול להיפגע; מחוייבת היא ומחוייבים חבריה בכלל האוסר על קיומו של אינטרס לבר-אינטרס-ציבורי (כגון אינטרס כספי); ובכל מקרה חל עליה עקרון-היסוד המחייב רשות ציבורית כי תעשה בהגינות. ואולם הכלל שעניינו ניגוד עניינים - במובנו הרגיל - אינו חל לא על הוועדה ולא על אותם ארבעה-עשר מחברי הוועדה שחתמו על בקשת הפסילה. כשירותם של אותם ארבעה-עשר חברים לישיב בדיוני הוועדה, להביע את דעתם ולהכריע בבקשת הפסילה, כשירות זו מובְּנָה היא בהליך הפסילה שיצר החוק, והוא הליך יחיד ומיוחד (sui generis) שאינו כופף עצמו לכלל ניגוד האינטרסים המקובל.

אני מחליט אפוא לדחות את טענתו של עו"ד רסלר.

מישאל חשין
 שופט בית-המשפט העליון
 יושב-ראש ועדת הבחירות
 המרכזית
 לכנסת השש-עשרה

י"ג בטבת תשס"ג
18 בדצמבר 2002

לכבוד
מר ברוך מרזל
חרות – התנועה הלאומית
ר' המסגר 55
תל-אביב

מר מרזל הנכבד,

הנדון: הבקשה לקבוע כי מנוע אתה מלהשתתף בבחירות לכנסת
מכתבך מיום י"ג בטבת תשס"ג 18.12.02

קיבלתי מכתבך מהסמך ועיינתי בו.

אכן, ליועץ המשפטי לממשלה אין מעמד פורמלי על-פי חוק בנושא מי שמנועים להשתתף בבחירות לכנסת לפי סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, אך לא ידעתי על כל איסור החל על היועץ המשפטי לממשלה לפנות לוועדת הבחירות המרכזית ולהביע דעתו בענייניו של מועמד פלוני. למותר לומר כי ועדת הבחירות

המרכזית לא תידרש לכל חומר ראיות שהוא ולכל טענות שהן
אלא אם יונח אותו חומר ראיות או טיעונים לפני מי שמבקשים
למנוע את בחירתו לכנסת.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק: מר אליקים רובינשטיין, יועץ משפטי לממשלה
(בצירוף המכתב מהסמך)

י"ג בטבת תשס"ג
18 בדצמבר 2002

לכבוד
מר דוד רותם, עו"ד
רח' קרן היסוד 27
ירושלים 94188

מר רותם הנכבד,

הנדון: תווית דעת היועץ המשפטי לממשלה
מכתבך 1882/103/8 מיום 18.12.02

קראתי את מכתבך אך אינני מסכים לתוכנו.

אין כל מניעה שיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
יבקש לאסוף חומר ראיות וחומר טיעונים מן הגורן ומן
היקב,

ובלבד שיפרוש אותו במלואו לפני מליאת ועדת הבחירות
המרכזית. וזאת אמנם בכוונתי לעשות.

הנח לו ליועץ-המשפטי. אנוכי הוא האחראי, אנוכי הוא
הערב.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק: מר אליקים רובינשטיין, יועץ משפטי לממשלה
(בצירוף המכתב מהסמך)

י"ד בטבת תשס"ג
19 בדצמבר 2002

לכבוד
מר נפתלי ורצברגר, עו"ד
רח' המעלות 6
ירושלים 94263

עו"ד ורצברגר הנכבד,

הנדון: ברוך מרזל – עמדת היועץ המשפטי לממשלה וראיותיו
מכתבך (שגר-פקסימיליה) מיום 19.12.02

קיבלתי מכתבך מהסמך.

טיעוניך באשר למעמדו של היועץ המשפטי לממשלה אינם מקובלים עליי. יתר-על-כן: רשאית היא ועדת הבחירות המרכזית ורשאי הוא יושב-ראש הוועדה לאסוף ראיות מפה ומשם, מן הגורן ומן היקב, ולשוטחן לפני חברי המליאה. תנאי מוקדם אחד חייב שיתקיים, והוא, שתותן למי שעלול להיפגע אפשרות הוגנת להגיב על הנטען נגדו; הא ותו לא.

אני דוחה, אפוא, את בקשתך להימנע מקבלת החומר שהיועץ המשפטי לממשלה מבקש להגישו לוועדת הבחירות המרכזית, ולא אמנע מהפצתו של החומר לחברי הוועדה.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק: היועץ המשפטי לממשלה
(בצירוף המכתב מהסמך)

לכבוד

_____

_____

_____ הנכבד/ה,

הנדון: בחירות לכנסת השש-עשרה

כמיצוותו של סעיף 63א(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, אני מודיעך בשם ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה על החלטתה של הוועדה מיום 30.12.02 כי מנוע את/ה מהשתתף כמועמד בבחירות לכנסת השש-עשרה.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**בבית-המשפט העליון
בשיבתו כבית-משפט לענייני בחירות**

בעניין: סעיף 7א(ב) לחוק-יסוד: הכנסת
וסעיף 63א(ב) לחוק הבחירות
לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט - 1969

ובעניין: החלטתה של ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה כי חבר-הכנסת
עזמי בשארה מנוע מהשתתף בבחירות
לכנסת השש-עשרה

**הודעה לבית-המשפט מטעם ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה**

1. כהוראת סעיף 7א(ב) לחוק-יסוד: הכנסת (חוק היסוד),
החלטת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת כי מועמד מנוע
מהשתתף בבחירות טעונה אישור בית-המשפט העליון. מוסיף
וקובע סעיף 63א(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב],

תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות), כי משהחליטה ועדת הבחירות המרכזית שמועמד פלוני מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת לפי סעיף 7א לחוק היסוד, שומה עליה להעביר מיד את החלטתה ונימוקיה לאישור בית-המשפט העליון.

ההודעה שלהלן באה לקיים את מיצוות חוק היסוד וחוק הבחירות.

2. לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה (ועדת הבחירות) הוגשו שתי עתירות שעניינן אחד, והוא: לקבוע כי חבר הכנסת עזמי בשארה מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת השש-עשרה. עתירה אחת הגישה חבר הכנסת ישראל כץ, וחתמו עליה עשרים-ואחד חברי ועדה. עתירה שניה הגישה חברי הכנסת אביגדור ליברמן, בני אלון, צבי הנדל ויורי שטרן ועימהם רשימת האיחוד הלאומי - ישראל ביתנו-מולדת-תקומה, וחתמו עליה חמישה-עשר חברי ועדה. העתקי שתי העתירות - אשר הוגשו באותו מיסמך עצמו גם נגד בל"ד (ברית לאומית דימוקרטית) שחבר הכנסת עזמי בשארה עומד בראשה - מצורפים ומסומנים, כסידורם, ובמ/1 ו- ובמ/2(א) ו- ובמ/2(ב)). עתירה נוספת היתה עתירה שהוגשה בידי חרות - התנועה הלאומית לישראל וחבר הכנסת מיכאל קליינר, נגד אישורה של רשימת בל"ד. הואיל ועתירה זו עניינה הוא, בעיקרה, בחבר הכנסת עזמי בשארה, ראוי

לצרפה אף-היא לכאן. מצורף אפוא העתקה של אותה עתירה (ובמ/3).

3. היועץ המשפטי לממשלה סבר אף הוא שראוי לקבוע כי חבר הכנסת עזמי בשארה מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת השש-עשרה, ועל-כן הגיש לוועדת הבחירות מיסמך שכותרתו היא "עמדת היועץ המשפטי לממשלה ביחס לבקשות לקבוע כי ח"כ עזמי בשארה הינו מועמד המנוע מלהשתתף בבחירות לכנסת לפי סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת." העתק המסמך מצורף ומסומן ובמ/4.

4. היועץ המשפטי לממשלה התנגד גם לאישורה של רשימת בל"ד, ולשם כך הגיש לוועדת הבחירות מיסמך שכותרתו היא "התנגדות לאישור רשימה". מיסמך זה, כשמו, נסב אמנם על עתירתו של היועץ המשפטי לממשלה לקבוע כי רשימת המועמדים של בל"ד רשימה מנועת-בחירות היא; אלא שעיקר עניינו הוא חבר הכנסת עזמי בשארה, ומכאן שהתנגדות זו היא לענייננו עתה. מצורף אפוא העתק אותה התנגדות (נספח ובמ/5) והעתקי הנספחים לה (נספחים ובמ/6 ו-ובמ/7).

5. חבר הכנסת עזמי בשארה הגיש תשובה לעתירות שנגדו, והעתק מן התשובה (לרבות נספחיה) מצורף ומסומן ובמ/8(א),

ובמ/8(ב) ו- ובמ/8(ג). כן מצורפים (כנספה ובמ/9) ספר וקלטת שהוגשו מטעמם של רשימת בל"ד וחבר הכנסת עזמי בשארה.

6. ביום 31 בדצמבר 2002 נדרשה ועדת הבחירות לשתי העתירות שלענייננו עתה ולארבע עתירות שהוגשו נגד בל"ד - לכל אלו בצוותא-חדא - ובמהלך הדיונים שמעה את נציגי העותרים, את חבר הכנסת עזמי בשארה ונציגו ואת נציגת היועץ המשפטי לממשלה. כן הביעו חברי ועדת הבחירות את דעתם על העתירות ועל התשובה. העתק פרוטוקול ישיבתה של הוועדה (ישיבה אשר גלשה ליום 1.1.03) מצורף ומסומן ובמ/10.

7. בסיומה של הישיבה נערכה הצבעה, וספירת הקולות העלתה כי 22 חברים תמכו בעתירות ו-19 חברים התנגדו להן. העתק טופס ההצבעה מצורף ומסומן ובמ/11. להשלמה ייאמר כי בהצבעה לעניינה של רשימת בל"ד, תמכו בעתירת הפסילה 21 חברים והתנגדו לה 20 חברים.

8. כאמור בראש הדברים, מוגשת הודעה זו לבית-המשפט כמיצוות סעיף 7(א) (ב) לחוק היסוד וסעיף 63א לחוק הבחירות. עוד יש להזכיר, שסעיף 64(ב) לחוק הבחירות מורה אותנו כי פסק-דינו של בית-המשפט אמור להימסר לוועדת הבחירות לא יאוחר מהיום ה- 19 שלפני יום הבחירות, דהיינו, לענייננו: עד ליום חמישי, 9 בינואר 2003.

היום: כ"ז בטבת תשס"ג
1 בינואר 2003

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

אישור כינוי רשימת מועמדים

ב' בשבט תשס"ג
5 בינואר 2003

לכבוד
מר שאול נבוני, עו"ד
ב"כ מפלגת הירוקים

מר נבוני הנכבד,

הנדון: בקשה דחופה לשינוי שמה של מפלגת הירוקים
מכתבכם (שגר-פקסימיליה) מיום 5.1.03

מכתבכם הנ"ל התקבל בוועדת הבחירות המרכזית הערב, 5.1.03, לאחר השעה שמונה בערב. בקשתכם היא כי יתוקן שמה של רשימתכם וכי תחת השם: "הירוקים" - לאיכות הסביבה והחיים בישראל" יהיה שמכם: "הירוקים - להגנת הסביבה".

חוששני כי לא נוכל להיענות לבקשתכם. ביום חמישי, 2.1.03, אישרה המליאה של ועדת הבחירות המרכזית את רשימת

המועמדים שהגשתם בשם "הירוקים", כבקשתכם, ולא נמצא לי כי קנינו סמכות לשנות שם זה כבקשתכם.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

בבית המשפט העליון

ע"ב 130/03

כבוד הנשיא א' ברק
 כבוד השופט א' מצא
 כבוד השופטת ט' שטרסברג-כהן

בפני:

1. פאר ויסנר - יו"ר מפלגת הירוקים
 2. הירוקים - המפלגה לאיכות החיים והסביבה

המערערים:

נ ג ד

יו"ר ועדת הבחירות המרכזית –
 כב' השופט מישאל חשין

המשיב:

ערעור על החלטת ועדת הבחירות המרכזית

תאריך הישיבה: ה' בשבט התשס"ג (08.01.2003)

בשם המערערים: עו"ד מקסים ליפקין
 בשם המשיב: עו"ד ענר הלמן

פסק-דין

1. מפלגת "הירוקים לאיכות החיים והסביבה בישראל" (להלן: המפלגה) הגישה ביום 11.12.2002 את רשימת המועמדים שלה לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 (להלן: ועדת הבחירות). היא ביקשה כי כינוי הרשימה יהיה "הירוקים". ועדת הבחירות החליטה (ביום 2.1.2003) על אישור הרשימה וכינויה, כאמור בסעיף 63 חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט – 1969 (להלן: החוק).
2. ביום 5.1.2003 פנתה המפלגה לוועדת הבחירות בבקשה דחופה לשינוי כינויה של הרשימה כך שבמקום "הירוקים" ירשם "הירוקים – להגנת איכות הסביבה". ביסוד הבקשה עמדה הטענה כי קיים חשש להטעיית הציבור ולבלבול בין הכינוי "הירוקים" ובין מפלגת "עלה ירוק". יו"ר ועדת הבחירות, כב' השופט מ' חשין, דחה את הבקשה. הוא קבע, כי נוכח מועד הגשת הבקשה (לאחר אישור הרשימה כאמור בסעיף 63 לחוק) אין בידו לקבל את הבקשה.

3. על החלטה זו הוגש הערעור שבפנינו. המפלגה חוזרת וטוענת כי אם לא ישונה כינויה כמבוקש יגרם לה נזק שכן עלול להיווצר בלבול בינה ובין הרשימה מטעם מפלגת "עלה ירוק". עוד נטען כי אין כל חשש לפגיעה באינטרס הציבור או בזכותו של אחר אם יתוקן הכינוי כמבוקש. יו"ר ועדת הבחירות - הוא המשיב - המליץ בפני בית המשפט לקבל את הערעור. הוא קבע כי המדובר במקרה חריג ונדיר בו השם שאושר למפלגה אכן עלול להטעות את הציבור ואילו קבלת הערעור לא תפגע באיש ולא תשבש את היערכותה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת. בא כוח מפלגת "עלה ירוק" לא התנגד אף הוא לקבלת הערעור.

4. לאחר שעיינו בחומר ושמענו את טענות הצדדים, נחה דעתנו כי דין הערעור להידחות. כאמור בסעיף 63 לחוק, מאשרת ועדת הבחירות את רשימות המועמדים לא יאוחר מהיום ה - 25 שלפני הבחירות. ממועד זה, לא קנה יו"ר ועדת הבחירות סמכות לקבל בקשה מעין זו לשינוי הכינוי. גם הוועדה עצמה לא קנתה סמכות כזו (וראו גם סעיף 65 לחוק) שעה שלא פעלה כאמור בהליך המיוחד הקבוע בסעיף 142 לחוק

המאפשר לה להאריך מועדים בנסיבות מסוימות. במצב דברים זה, אין בעמדת הצדדים בערעור כדי לגבור על הוראות החוק ואין מנוס מדחיית הערעור. כשם שיושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כפוף לחוק ואינו רשאי להתעלם ממנו, כך גם אנו כפופים לחוק ואיננו רשאים להתעלם ממנו. זהו שלטון החוק ולא שלטון האדם (או השופט).

ניתן היום, ה' שבט, התשס"ג (08.01.03).

שופט

שופט

הנשיא

מימוש זכות הצבעה

י"א בטבת תשס"ג
16 בדצמבר 2002

לכבוד
גב' גילה גמליאל
יו"ר התאחדות הסטודנטים בישראל
רח' נחלת בנימין 75
תל-אביב 65154

גב' גמליאל הנכבדה,

הנדון: הצבעת סטודנטים בבחירות לכנסת ה-16
מכתבך מיום 15.12.02

בקשתך היא כי נורה – אני או ועדת הבחירות המרכזית –
ויותן לסטודנטים להצביע בבחירות לכנסת הממשמשות ובאות
בקמפוסים של האוניברסיטאות על דרך הצבעה במעטפה כפולה.
טעם הדבר: יום הבחירות נופל בתקופת המיבחנים, וסטודנטים
המתגוררים בריחוק מקום מן האוניברסיטה שבה הם לומדים
"יתקשו לפנות מזמנם במהלך לימודים אינטנסיביים, לטובת
הצבעה בבחירות".

אעדיף שלא להביע דעתי על הטעם שהעלית לאפשרות
היעדרותם של סטודנטים מהליך ההצבעה לכנסת. אומר אך זאת,
שלא אני ולא כל גוף אחר קנה סמכות על-פי חוק להורות על
הצבעה במעטפות כפולות זולתי אותם מקרים שהחוק הורה
עליהם. לשון אחר: היענות לבקשתך היא אך בסמכות הכנסת וזו
טרם קבעה הסדר כמבוקש על-ידיך.

לא אוכל אפוא להיענות לבקשתך.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק: ח"כ זבולון אורלב, יו"ר ועדת החינוך

כ' בכסלו תשס"ג
25 בנובמבר 2002

לכבוד: מר סואלחי האלד, עו"ד
רח' עבודת ישראל 4
תל-אביב-יפו 68088

מר סואלחי הנכבד,

הנדון: הבחירות לכנסת השש-עשרה
שגר-פקסימיליה מיום 25.11.02

אני מודה לך על שגר-הפקסימיליה מהסמך.

אבין לרעם של אותם מוסלמים ישראלים המבקשים לקיים מיצוות דת ולעלות למכה ביום שבו אמורות להיערך הבחירות בארץ. אכן, זכות הבחירה זכות חוקתית ממדרגה ראשונה היא – כך בכל מישטר דמוקרטי וכך בישראל שמשטרה הוא דמוקרטי – ואולם תסכים איתי, בוודאי, כי בכל יום שייקבע כיום בחירות יימנע מאנשים אלה ואחרים להצביע מחמת היעדרם מן הארץ. הפעם ייפגעו אלה, בפעם הבאה ייפגעו אחרים.

דברים שאמרת, למעלה מן הצורך אמרתי. מבקש אתה ממני כי אקבע הסדר חלופי אשר יאפשר לעולים לרגל למכה להצביע בבחירות לכנסת, ואני לא ידעתי מה סמכות ניתנה לי להיענות לבקשתך. אכן, החוק לא נתן בידי סמכות וממילא לא אוכל להיות לך לעזר. ההחלטה נתונה כולה בידי הכנסת ולא בידי.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ' בכסלו תשס"ג
25 בנובמבר 2002

לכבוד: מר סואלחי חאלד, עו"ד
רח' עבודת ישראל 4
תל-אביב-יפו 68088

מר סואלחי הנכבד,

הנדון: הבחירות לכנסת השש-עשרה

שגר-פקסימיליה (שני) ששלחת ביום 25.11.02

אני מודה לך על שגר-הפקסימיליה מהסמך.

בשגר-פקסימיליה הראשון טענת טענות שטענת, והשבתי לך מה שהשבתי בשגר-פקסימיליה ששלחתי אליך. עתה משיב אתה לדבריי ואילו אני מצדי אוכל להשיבך שוב דברים שאשיב. לכל טענה יש תשובה ולכל תשובה יש תשובה - שכנגד וחוזר חלילה. ואולם אינני מוצא טעם במכתבי פולמוס רצים ושבים.

אוסף ואומר אך זאת: הוראת סעיף 137 לחוק הבחירות [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, נותנת בידי הוועדה המרכזית סמכות להידרש לקובלנות שעניינן פגיעה בחוק; הוועדה

המרכזית באה תחת בית-המשפט וידה היא כידו של בית- המשפט. וכשם שבית-משפט לא קנה סמכות לפעול אלא במסגרת החוק כן היא הוועדה המרכזית שהוראת סעיף 137 אינה נותנת בידה סמכות לשנות את החוק או לסטות מהוראותיו. פירוש בקשתך הוא שאחליט לסטות מהוראות החוק, אלא שסמכות זו לא קניתי כלל.

אשר להצבעת אזרחי ישראל בקונסוליות בחוץ-לארץ, חוששני ששגית בפירוש החוק. לטענתך יכול אזרח ישראל המצוי בחו"ל להצביע בקונסוליה במקום הימצאו. אלא שלא כן הוא הדין. עיין נא בסעיף 116' לחוק הבחירות.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

ט"ז בשבט תשס"ג
19 בינואר 2003

לכבוד
ח"כ עזמי בשארה
הכנסת

ח"כ בשארה הנכבד,

הנדון: הצבת קלפי למקיימי מצוות החאג'
מבין אזרחי המדינה הערבים
סימוכין: מכתבך מיום 17.1.03

תודה על מכתבך מהסמך.

הצבת קלפיות במקומות אלה ואחרים נעשית על-פי
הוראות חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969.
וכלשונו של סעיף 7 לחוק הבחירות:

7. ריתוק לקלפי
כל בוחר רשאי להצביע רק בקלפי אשר
רשימת הבוחרים הקשורה אליה כוללת את
שמו; הוראה זו לא תחול על מי שמצביע לפי
סעיף 68 ב או פרקים ט', י', י', 1', 2', 3' או י' 4'.

כך נערכת הצבעה בנציגויות ישראל בחו"ל, והוא כהוראת 116 ז
ואילך לחוק הבחירות (פרק י 2).

ראה עוד התכתבות שהיתה לי עם עו"ד סואלחי חאלד
(מצורפת).

לצערי לא אוכל להיעתר לבקשתך.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

מזכירי ועדות קלפי

י"ד בטבת תשס"ג
19 בדצמבר 2002

לכבוד
יושבי ראש ועדות הקלפי;
סגני יושבי ראש ועדות הקלפי;
חברי ועדות קלפי

נכבדיי שלום,

**הנדון: שינוי בתפקידיהם ובסמכויותיהם של
מזכירי ועדות הקלפי - תיקון החוק והתקנות**

ביקשתי להעמיד אתכם על תיקון שנערך לאחרונה בחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות) ובתקנות שמכוחו (התקנות), תיקון ולפיו שונה באורח ניכר תפקידו של מזכיר הקלפי, וסמכויותיו הורחבו אל-מעבר למה שהיה מוכר לחלקכם בעבר, בין השאר על חשבון הסמכויות שהיו מוקנות לגורמים אחרים, כגון יושבי ראש ועדת הקלפי וסגניהם.

הואיל ומדובר בשינוי משמעותי ביחס למצב ששרר בעבר, ובכדי למנוע אי-הבנות, ויכוחים או תקלות ביום הבחירות, אמנה בפניכם מיקצת מן הסמכויות המוקנות למזכירים וחלקן של החובות המוטלות עליהם כיום בחוק ובתקנות:

- נוכחותו של מזכיר בקלפי היא תנאי מוקדם לתפקודה של הוועדה ולקיום ההצבעה. ישיבת ועדת קלפי תהיה חוקית רק אם נכח בה מזכיר הוועדה, ואילו בעת ספירת הקולות תהיה הישיבה חוקית רק אם נכחו בה מזכיר הוועדה ועימו נציגים של שתי סיעות לפחות (סעיף 24(ט) לחוק הבחירות);
- שלא כבעבר, מזכיר ועדת הקלפי הוא – והוא בלבד – מזהה את הבוחר בבואו להצביע (סעיף 74(א) לחוק הבחירות);
- המזכיר הוא הרושם את פרוטוקול הוועדה (על פתיחת הקלפי, על מהלך ההצבעה, על ספירת הקולות ועל רישום הערותיו, הערות חברי הוועדה והמשקיפים - סעיף 79(ב) לחוק הבחירות) ומוטלת עליו אף החובה לחתום עליו (סעיף 79(ד) לחוק הבחירות);
- המזכיר הוא המכריע במחלוקת באשר לליווי מצביעים לתא ההצבעה (סעיף 75(ב) ו-7(ג) לחוק הבחירות);
- בסיום עבודתה של ועדת הקלפי, אחראי המזכיר לאריזת חומר הבחירות, והוא אף האחראי על ליווי,

העברתו ומסירתו של החומר לוועדה האזורית (תקנה
28 לתקנות);

אלו הן, כאמור, מיקצת מסמכויותיו ומחובותיו של
מזכיר הקלפי, וסמכויות אלו מוקנות למזכיר לבדו ולא לכל גורם
אחר בקלפי. יש להדגיש כי הרחבת סמכויות המזכיר לא הפחיתה
כהוא-זה מחשיבות הגורמים האחרים בקלפי. ליושבי ראש ועדות
הקלפי, לסגניהם ולחברי הוועדה האחרים תפקידים רבים
וחשובים – למשל מחיקת שמותיהם של הבוחרים שהצביעו,
ספירת הקולות (יחד עם המזכיר) וקבלת החלטות שונות כאמור
בחוק – ואולם פעולות אלה שצוינו לעיל מוקנות על פי חוק
למזכיר לבדו. הוא המוסמך לבצען והוא האחראי לביצוען.

על מנת למנוע תקלות כלשהן גייסנו מאגר גדול של
מזכירים, וחלקם יעמדו ביום הבחירות לרשותם של יושבי ראש
הוועדות האזוריות ככוח מילואים למזכירים המכהנים בוועדות
הקלפי. לפיכך, מקום שנעדר מזכיר הקלפי או שעה שנבצר ממנו
למלא את תפקידו, יש לפנות אל יו"ר הוועדה האזורית כדי
שימנה מזכיר חלופי, ויאשר – על-פי הצורך והעניין – כי ישיבת
ועדת הקלפי תהיה חוקית עד להגעתו של המזכיר המחליף
(סעיפים 24 (ט) ו- (2ט) לחוק הבחירות).

אבקשכם כי תישמעו להוראות החוק והתקנות ותסייעו
למזכירי ועדות הקלפי בעבודתם החשובה. אני מקווה כי
תימנענה בעיות שונות ביום הבחירות, ובכל מקרה של ספק
עליכם לפנות אל היושב-ראש או אל מנכ"ל הוועדה האזורית.

בברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ב בכסלו תשס"ג
27 בנובמבר 2002

לכבוד
הרב שלמה בניזרי
שר העבודה והרווחה

שר נכבד,

הנדון: ההחלטה בדבר הגבלת איוש ועדות קלפי ע"י עובדי ציבור

סימוכין: מכתבך 19755-0041-2002 מיום כ' בכסלו
תשס"ג, 25.11.02

קיבלתי מכתבך מהסמך ועיינתי בו עיין-היטב.

2. במכתבך מְצָר אתה על הודעתם של אנשי ועדת הבחירות המרכזית בישיבתה של ועדת חוקה, חוק ומשפט (בטעות ציינת כי היתה זו הודעתי שלי), ולפיה מזכירי ועדות הקלפי בבחירות לכנסת ייבחרו מבין עובדי המדינה, עובדי הרשויות המקומיות ומורים. לדבריך, בימים קשים אלה של אבטלה גבוהה, מן הראוי היה "להתחשב במצב ולהעדיף העסקת מובטלים, או אנשים בעלי

הכנסות נמוכות". לעניין זה היבעת ביטחון כי "מבין אנשים אלה ניתן למצוא מספיק אנשים בעלי ידע וכישורים שיוכלו למלא את התפקיד בצורה אחראית ועל הצד הטוב ביותר (כך)". עוד מסביר אתה במכתבך, כי בחירת מזכירי ועדות הקלפי כהודעתנו, פוגעת בחוק יסוד: חופש העיסוק ובשוויון ההזדמנויות בעבודה.

3. משהעליתי על הכתב את עיקר דבריך במכתבך, אסביר מה טעם החלטנו כפי שהחלטנו בנושא בחירתם של מזכירי ועדות קלפי.

4. ובראשית, לתפקידיו של מזכיר ועדת קלפי. המושג "מזכיר" בהקשר ענייננו מושג מטעה הוא, אלא-אם-כן נזכור שהיה בזמנו "מזכיר ההסתדרות", "מזכיר המפלגה הקומוניסטית" בברית-המועצות, והיו עוד "מזכירים" שהלכה-למעשה לא היו כלל מזכירים אלא יושבי-ראש שלא ניתן היה לערער על סמכותם. והגם שמזכיר ועדת קלפי אין הוא כאותם מזכירים, גם מזכיר כהוראתו של המושג בלשון היומיום אין הוא.

5. לאחרונה תוקן חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1960 (להלן אכנה אותו – חוק הבחירות). סמכויות המזכיר הורחבו – בין השאר על-פי המלצתי – עד-לבלי-הכר, ולהבדיל מאשר בעבר, מזכירי ועדות הקלפי כיום הם הדמות החשובה ביותר בוועדות הקלפי. על-פי החוק מוטלת על מזכירי

ועדות הקלפי האחריות הכוללת לניהולה התקין של עבודת הוועדה, והם אף בעלי סמכות ההכרעה במקרים מסויימים של חילוקי-דעות בין חברי הוועדה. בשל מעמדם המרכזי בניהול הבחירות, קבע החוק מפורשות כי אסורים הם המזכירים שתהיה להם זיקה למפלגה: כך לעת הבחירות וכך שלוש שנים קודם לבחירות (סעיף 21א לחוק הבחירות). אוסיף על כך ואמנה מקצת מתפקידיו ומסמכויותיו של מזכיר ועדת קלפי: נוכחותו של המזכיר בקלפי היא תנאי מוקדם לתיפקודה של הוועדה ולקיום הצבעה (סעיף 24ט) לחוק הבחירות); שלא כבעבר, זיהוי הבוחר אמור להיעשות בפני המזכיר (סעיף 74א) לחוק הבחירות); פרוטוקול הוועדה נרשם בידי המזכיר וחייב המזכיר לחתום עליו (סעיף 79 לחוק הבחירות); המזכיר הוא המכריע במחלוקת באשר לליווי מצביעים לתא ההצבעה (סעיף 75ג) לחוק הבחירות). התקנות אף הן מעניקות סמכויות ומטילות חובות רבות על המזכיר, ביניהן סמכות וחובה לשמור על החומר ועל הציוד שבקלפי; לארוז את חומר הבחירות בסיום עבודתה של הוועדה, ולהלוות להעברתו ולמסירתו לוועדה האזורית; ועוד סמכויות כהנה וכהנה.

6. משנתוודענו ולו למיקצת תפקידיו וסמכויותו של מזכיר ועדת קלפי, נוסיף ונדע מה חשיבות יש לתיפקודו הנאות והקפדני לעת הבחירות, ואלו צרות עלולות להתרגש ולבוא עלינו אם מזכיר ועדת קלפי לא יפעל כראוי במילוי תפקידו. נזכיר כי

מדברים אנו בכעשרת אלפים מזכירים. מה יקרה, למשל, אם מאה, מאתיים, חמש מאות, מזכירים לא יפעלו כהלכה? אני מעדיף שלא להעסיק עצמי בחלומות בלהה.

7. זה כשלושים שנה שוועדת הבחירות מעסיקה מזכירי ועדות קלפי, וכבר מתחילה באו אלה מקרב עובדי המדינה. אל עובדי המדינה נוספו לימים גם עובדי רשויות מקומיות ועתה הוחלט על העסקתם של מורים אף-הם. חלק ניכר מן המזכירים מועסקים בתפקידם מבחירות לבחירות כדי-כך שמנכ"ל ועדת הבחירות המרכזית, הגב' תמר אדרי, מכנה אותם "אנשי המילואים שלי". המזכירים זוכים אמנם לקבל הדרכה מדי בחירות, ואולם למותר לומר כי מי שהועסק כבר בעבודת מזכירות בעבר מיומנותו רבה מחברו שזו לו פעם ראשונה שהוא פוגש בעיסוק זה. העסקתם של מזכירים מיומנים ובעלי-נסיון מבטיחה בדרך המיטבית הצלחה באירגון הבחירות, ויש בה כדי להעניק ביטחון ושקט נפשי לאחראים על ניהול הבחירות שאכן עשינו כל אשר ניתן להיעשות להצלחת אירגון הבחירות. והאמן-נא לי שהמתח בניהול הבחירות רב הוא.

8. לפי הצעתך, שומה עלינו עתה לבחור מזכירי ועדות קלפי מבין המובטלים והזקוקים לפרנסה. ואולם כיצד נעשה זאת? נפתח במיכרזים ונראיין עשרות אלפי מועמדים? האם ראיון של מי שאינו מוכר למראיין עשוי להבטיח הצלחה? האם נערוך

בחינות בכתב? האם נפנה לקבלת המלצות? לו עיתותינו היו בדינו, אפשר היה מקום גם לראיונות ולמיכרזים; וגם בכך אטיל ספק. ואולם בסד הזמנים הלוחץ שאנו מצויים בו, נפלא ממני כיצד נוכל לארגן – ובאחריות – עשרת אלפים מזכירים מבין המובטלים. וכיצד נגיע אל המובטלים? באמצעות לישכות התעסוקה? על דרך פירסום בעיתון? וכל זאת נעשה תוך הזמן הקצר שהכנסת העמידה לרשותנו? ואימתי תיערכנה ההדרכות למזכירים? אכן, הרעיון להעסיק מובטלים רעיון ראוי הוא, אך נתקשיתי להבין כיצד ניתן הוא לביצוע בענייננו הלכה-למעשה.

9. יתר-על-כן: עובדי המדינה וכמותם עובדי הרשויות המקומיות והמורים נתונים בתוך מיסגרת נתונה וידועה, מיסגרת מינהלית ומשמעת מחייבת. כישוריהם נבחנו גם לעת שנתקבלו לעבודה גם במהלך עבודתם, ובחינות אלו עשויות להבטיח – הגם שלא באורח מוחלט – כי יתפקדו כהלכה לעת עבודתם כמזכירי ועדות קלפי. למותר לומר כי מחוייבותם של אנשים אלה כלפינו מחוייבות גדולה והדוקה היא ממחוייבותו של עובד אקראי ליום אחד בלבד. כך, למשל, אם נבקש לזמן מזכיר – לאחר הבחירות – לבירור אירועים מסויימים שהיו בעת הבחירות.

10. ואל יטעו בדבריי: לא אמרתי – אף לא אומר – כי אין מובטלים מיומנים וראויים לתפקידי מזכירי ועדות קלפי. ואולם

הקושי הוא לוודא את הצורך בירור בתקופת הימים הקצרה שהוקצבה לנו מאז הוכרז על הבחירות ועד ליום הבחירות. ועל כל אלה: נזכור נא – אל נשכח – את מניין התפקידים החשובים המוטלים על מזכירי ועדות קלפי. וכעוצמת חשיבותו וכובדו של התפקיד כן עוצמתה וכובדה של ההקפדה שנקפיד עם עצמנו לעת בחירתם של מזכירי ועדות קלפי.

11. זה תפקידה העיקרי של ועדת הבחירות המרכזית ושל הגופים המרכיבים אותה – יושב ראש הוועדה, הנשיאות, מנכ"ל הוועדה וכל העובדים האחרים: להבטיח ולוודא כי הבחירות לכנסת תבוצענה כהלכה ועל-פי חוק. זה הפרימאט. זה עמוד האש, זה עמוד הענן המנחים אותנו הדרך לילה ויום. כל שאר שיקולים – חשובים ונעלים ככל שיהיו – נדחקים אל השוליים. החוק הקדיש לבחירות יום אחד בלבד. אין גם חזרה כללית. ואיננו יכולים להתיר לעצמנו להיכשל. עשינו ונעשה כדי שנצליח במשימה שהוטלה עלינו, וככל שהבנתי מגעת עשינו בעבר כדין וכהלכה ואנו מקווים לעשות כן גם לעתיד-לבוא.

12. דבר אחרון: בצד עשרת אלפים מזכירי ועדות קלפי יועסקו ביום הבחירות כארבעים אלף חברי ועדות קלפי המתמנים בידי סיעות הכנסת היוצאת. לעניינם של אלה ניתן לאמץ – ובמלואה – את המלצתך. וכך, לעת שתבאנה למנות חברי ועדות

קלפי מטעמן, תוכלנה הסיעות לתת דעתן, בעיקר, לקבוצות
האוכלוסיה שמנית במכתבך.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

העתק:

מר אליהו ישי – סגן ראש הממשלה ושר הפנים
ח"כ מיכאל איתן – יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט
חברי הנשיאות, ועדת הבחירות המרכזית (בצירוף מכתבו של
השר הרב שלמה בניזרי)
גב' תמר אדרי, מנכ"ל ועדת הבחירות המרכזית

מימון מפלגות

ז' בכסלו תשס"ג
12 בנובמבר 2002

לכבוד
ח"כ מיכאל איתן
יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט
הכנסת

יו"ר נכבד,

הנדון: הצעת חוק מימון מפלגות
(תיקון מס' ... והוראת שעה), תשס"ג-
2002

נמסר לי כי הצעת החוק הנ"ל עומדת להיות מובאת לפני
הכנסת לקריאות שניה ושלישית. נוסח ההצעה שנתקבל בוועדת
חוקה, חוק ומשפט מונח לפניי.

בסעיף 18. המוצע לחוק מימון מפלגות, תשל"ג-1973,
מועלות שתי גירסאות לעניין מתן צו-מניעה בנושא של הוצאות
כספים במסע הבחירות. לפי הגירסה האחת, ניתנת סמכות בידי
יו"ר ועדת הבחירה המרכזית להוציא צווי מניעה במקום שסיעה
או רשימת מועמדים "מפירה הפרה של ממש" את הוראות חוק

מימון מפלגות, תשל"ג-1973, או את הנחיות מבקר המדינה בעניין קבלת תרומות. הגירסה האחרת זהה לגירסה האחת, אלא שהסמכות על-פיה להוציא צו מניעה מוקנית למבקר המדינה.

אני מבקש להודיעך חגיגית – ואמרתי לך זאת גם בשיחתנו בטלפון – כי יו"ר ועדת הבחירות המרכזית יתקשה במאוד – לדעתי, אף לא יוכל – לעמוד במעמסה שהוראת סעיף 18. מבקשת להטיל עליו. לרשותו של יו"ר ועדת הבחירות אין עומד מנגנון בדיקה ובחינה- ונזכור כי יש לשמוע בכל מקרה ומקרה את שני הצדדים שלעניין - ואני חושש כי הטלת מעמסה נוספת זו על יו"ר ועדת הבחירות עלולה לנטרל אותו מיכולת לעסוק כראוי בתפקידיו האחרים, ואלה אינם מעטים. אין ספק שכוונתה של ועדת חוקה, חוק ומשפט כוונה רצויה היא, אך כפי שנאמר במקום אחר, ספק אם הקניית סמכות כאמור ליו"ר ועדת הבחירות מעשה רצוי הוא.

גם מבחינה עניינית דומני כי הסמכות שהוועדה מבקשת להעניק ליו"ר ועדת הבחירות סמכות דרסטית היא יתר-על-המידה. צו מניעה כי יוצא ולאחר מכן יסתבר כי לא היה הצדק להוציאו, יכול אותו צו לגרום למתמודד בבחירות נזק שאינו ניתן לתיקון. ואם כך יהיה, כי אז יצא השכר בהפסד. ובלחץ הזמנים שבהתמודדות הבחירות אין ספק שעלולות ליפול טעויות לא מעטות. חבל שכך יהיה.

לא אוכל לשלול, כמובן, כי תינתן ליו"ר ועדת הבחירות סמכות להזהיר מתמודדים בבחירות מפני חריגה בהוצאות כספים, ואולם סמכות זו אסור לה שתתלה עצמה בחקירה ובדרישה פרטניות כמוצע בהצעה. די יהיה בתלונה כנגד מתמודד בבחירות ובאזהרה אשר תבוא בעקבותיה מטעם יו"ר ועדת הבחירות.

דומני שלא אטעה אם אוסיף, כי דברים שאמרתי לענייניו של יו"ר ועדת הבחירות יחולו, בשינויים המחוייבים, על מבקר המדינה אף-הוא.

אנא, אל תעשה הכנסת מעשה אשר ניזקו מרובה מתועלתו ושכרו עלול לצאת בהפסדו.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

שונות

י"ג בשבט תשס"ג
16 בינואר 2002

לכבוד
מר נתן שרנסקי
סגן ראש הממשלה
ושר הבינוי והשיכון
ירושלים

מר שרנסקי הנכבד,

הנדון: קריאה דחופה

קראתי באינטרנט על מכתב שכתבת לנשיא בית-המשפט העליון - "כראש הרשות השופטת", בלשונך, ו"כממונה הישיר על השופט מישאל חשין" - ובפיך תלונה על "פעלתנות יתר" שלי (כלשונך) במערכת הבחירות. לצערי לא טרחת לשלוח אלי העתק אותו מכתב.

קראתי במכתבך - ונתקשיתי להאמין למראה עיניי.

לא אומר לך כל אשר בליבי, אך על מיקצת הדברים
אכתוב, וגם בהם די - די והותר.

בשלושה ובארבעה אלה טעית, מר שרנסקי הנכבד,
ואדבר מעט על שלושה ועל ארבעה.

ראשית לכל, פנית אל הנשיא ברק כמי שהוא "הממונה
הישיר" עליי (כלשונך), ובכך כשלת. כמקובל בדמוקרטיה
מתוקנות שבמערב - והדמוקרטיה בישראל מן המתוקנות
שבדמוקרטיה היא - אין נשיא בית-המשפט העליון "ממונה"
(כלשונך) - לא "ממונה" ולא "ממונה ישיר" - על שופטי בית-
המשפט העליון, ואין הוא מוסמך להורות את שופטי בית-
המשפט העליון "לפעול" (כלשונך) כך או אחרת. מסקנה נדרשת
מכאן היא, כי בקשתך מן הנשיא: "לפעול מיידית להפחתת
מעורבותו של השופט חשין במערכת הבחירות הנוכחית", בקשה
היא שמקומה לא יכירנה במערכת המימשל או במערכת הבחירות
הדמוקרטית בישראל. כך בכהונתי כשופט בית-המשפט העליון
וכך בכהונתי כיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית. כך וכך אינני
תלוי באיש ואינני מקבל הוראות מאיש. שופט לעת שיפוט -
באשר שופט הוא לעת שיפוט - בלתי תלוי הוא באיש, ואין איש
המוסמך להורות אותו מה יעשה ומה לא יעשה. שופט לעת
שיפוט עצמאי הוא בפעילותו. אין הוא תלוי לא באיש הרשות
המחוקקת, לא באיש הרשות המבצעת - ולו ראש ממשלה הוא -

ואין הוא תלוי אף בשופט אחר, ולו נשיא בית-המשפט העליון הוא. זו מהותה של כהונת השפיטה - במדינה כישראל - וראוי שנדע זאת כולנו. כך הוא שופט וכך הוא יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית.

שנית, טעית בכך שלא פנית אליי במישרין. אתה שר בממשלה ואני שופט בית-המשפט העליון ויושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית. לו פנית אליי - כמקובל בין בני-תרבות - כי אז השבתי לך, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. דא עקא, לא ידעתי מהו ראשון ומהו אחרון. חוץ מאמירתך הכללית - כללית וסתמית - כי יש להפחית את מעורבותי במערכת הבחירות הנוכחית, לא ידעתי מהי תלונתך. לאיזו מעורבות מכוון אתה - זאת לא ידעתי. אם כוונתך היא להפסקת שידור התעמולה של ראש הממשלה, על-כך כבר כתבתי חוות-דעת ולא שמעתי מפיו ולו השגה עניינית אחת על הנמקתי להחלטתי. ואילו אם כוונתך היא למעורבות אחרת בבחירות, צר לי שסתמת ולא פירשת דברייך. חוששני שסתמת ולא פירשת משום שלא היה מה לפרט ולפרש.

שלישית, אמירתך כי משמש אני "כלי" בידי "גורמים תחבולניים", יפה היה לה שלא נאמרה משנאמרה; ומשנאמרה - דוחה אני אותה בתוקף. גם כאן מספק אתה עצמך בהכללות סתומות ובלתי מחייבות. על צידי שלי אומר, כי עושה אני כמיטב

הבנתי ומצפוני, ולא ידוע לי על כל איש או גוף המתמרנים את מהלכיי כך או אחרת.

רביעית, כידוע לך, מכהן אני כיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית. החלטותיי ניתנות על דעתי בלבד ולא על דעת בית-המשפט העליון. דעותיי אינן מחייבות לא את בית-המשפט העליון, לא את חברי בית-המשפט העליון - בהם נשיא בית-המשפט - ולא את מערכת המשפט. אני פועל כל העת כסמכויותי על-פי דין, וכוחן של החלטותיי ככוח שמעניק להן הדין. תלונתך לנשיא יש בה, ממילא, עירוב מין-בשאינו-מינו.

יתר-על-כן: שלא כאנשים הסובבים אותי בימים אלה - אנשים המונעים אך-ורק בידי אינטרסים פוליטיים - החלטותיי מונעות רק - ואך-ורק - בידי שיקולי-משפט. אתה - ואחרים - יכולים אתם שלא להסכים איתי, ואכבד את דעתכם. אצפה שאתה - ואחרים - תכבדו את דעתי ואת הכרעותיי גם אם אינכם מסכימים איתי. כך מכתיבה הדמוקרטיה. כך מורה אותנו עקרון ביזור הסמכויות.

אומר אתה כי "מארג השלטון הדמוקרטי במדינה, נפגע באורח אנוש בעת האחרונה". הבט-נא סביבך וידעת לפיתחו של מי רובץ החטאת. לפיתחי אין הוא רובץ.

דבר אחרון: הנשיא ברק אינו יודע על מכתבי זה. אראה
לו את המכתב רק לאחר שיישלח.

בכבוד רב,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה

כ"ז בשבט תשס"ג
30 בינואר 2003

החלטה על דבר קולות פסולים - רשימת זך

ביום 26.1.03 התייצבו לפניי ה"ה יוסף בא-גד, שלמה גרוס, מיכאל בא-גד ומשה בא-גד, והודיעוני כי מתפטרים הם ממועמדותם ברשימת המועמדים לכנסת של רשימת "מורשת אבות בראשות הרב יוסף בא-גד", רשימה שסימנה הוא זך.

זיהיתי את המועמדים האמורים לעיל על-פי תעודות-זיהוי שהציגו לפניי, ולאחר מכן חתמו הארבעה - כל אחד מהם - בנוכחותי, על כתב התפטרות ממועמדותם.

ארבעה המועמדים הנ"ל היו המועמדים היחידים ברשימת "מורשת אבות בראשות הרב יוסף בא-גד", ולאחר התפטרותם לא נותרו עוד מועמדים באותה רשימת מועמדים.

מסתבר כי על-אף התפטרותם של כל המועמדים ברשימת "מורשת אבות בראשות הרב יוסף בא-גד", היו מי שהצביעו בבחירות לכנסת עבור אותה רשימת מועמדים. ואולם, הואיל וכל המועמדים ברשימה האמורה התפטרו מהיותם מועמדים, אין

להביא במניין את הקולות שניתנו לרשימת "מורשת אבות
בראשות הרב יוסף בא-גד". הקולות שניתנו בבחירות לרשימת
"מורשת אבות בראשות הרב יוסף בא-גד" קולות פסולים הם וכך
יש לסווגם במניין של כל קלפי וקלפי ובמניין הקולות הכללי.

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות
המרכזית
לכנסת השש-עשרה

**סיכום דברים –
עם סיום הליכי הבחירות
לכנסת השש-עשרה**

י"ח באדר א' תשס"ג
20 בפברואר 2003

לכבוד
יושב-ראש הכנסת, חבר הכנסת ראובן (רובי) ריבלין
חברי הכנסת השש-עשרה
חברי ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה

אישי יושב-ראש הכנסת
מכובדיי חברי הכנסת
ידידיי חברי ועדת הבחירות המרכזית,

הנדון: עם סיום הליכי הבחירות לכנסת השש-עשרה

יום ה-28 בינואר 2003 מאחורינו, והליכי הבחירות לכנסת השש-עשרה נסתיימו. הגיעה עת לערוך חשבון-נפש קצר, ומניסיון שנתנסינו בו להפיק לקחים אחדים. אעמוד על סוגיות אחדות שטרדו אותי בתפקידי כיושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית, ואקצר כיכולתי בדברים.

הערה מקדימה

2. הבחירות שנערכו ביום 28 בינואר 2003 לא היו כבחירות שהיו לפני כשנתיים ימים, אלו בחירות שנערכו ביום 6 בפברואר 2001. בחירות של שנת 2001 היו בחירות אך לראשות הממשלה ואילו הבחירות עתה היו בחירות לכנסת. ולא הרי אלו כהרי אלו. בחירות שלכנסת בחירות סבוכות ומורכבות הן מבחירות לראשות הממשלה, ולו בשל מיספרן הרב של רשימות המועמדים המתחרות ביניהן; ואולם לא מטעם זה בלבד. בה-בעת, מיקצת קשיים שנתגלו בבחירות לראשות הממשלה צצו ועלו עתה שוב, אלא שזו הפעם רבו הקשיים ועצמו במאוד.

הערה מקדימה נוספת

3. עם תום הבחירות האחרונות לראשות הממשלה, ואני יו"ר ועדת הבחירות המרכזית (להלן אכנה ועדה זו - הוועדה המרכזית), כתבתי סיכומי-דברים קצרים וביקשתי להפיק לקחים אחדים מנסיון שנצבר באותה מערכת בחירות. דומה שראוי לעיין גם היום באותם סיכומי-דברים. אני מצרף אפוא לסיכומי עתה העתק מאותם סיכומים, והמעייין יעיין ויידע (סיכומים אלה נתפרסמו בחוברת החלטות והנחיות שראתה אור מטעם ועדת

הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 ולראש הממשלה, בעמ' 156 עד 176).

4. בהמשך דבריי להלן אעמוד על נושאים אחדים שעלו במהלך עבודתנו, ובהתאם לצורך ולעניין אעיר הערות אחדות ואבקש להפיק כמה-וכמה לקחים.

**חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959
- יש לשקול ביטולו והחלפתו בהסדר אחר**

5. במערכת הבחירות הנוכחית היבעתי דעתי, כמה וכמה פעמים, כי חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959 (להלן אכנה חוק זה - חוק התעמולה) - במתכונתו דהיום - חוק הוא שאבד עליו הכלח; יתר-על-כן: חוק הוא שהפך להיותו מיטרד ואבן-נגף על דרכם של הליכי בחירות ראויים. דברים דומים אמרתי במערכת הבחירות שלשנת 2001, לעת המאבק בין ה"ה ברק ושרון. אני מניח כי לעת חקיקתו - בשנת 1959 - שיקף חוק התעמולה צרכים ואינטרסים של אותם ימים. עוד ניתן להסכים, כי תיקונים שבאו בחוק התעמולה במהלך השנים - והם עשרים-ושניים במניין - שיקפו אף-הם, כל אחד מהם לעצמו, צרכים ואינטרסים שהיו טובים וראויים לזמנם. ואולם כהיום הזה, חוק

התעמולה חוק הוא שלא עוד יצלח. עינו כהתה ולשונו מגומגמת. עמדתי על-כך בעמ' 157 ואילך לסיכומי הבחירות שלשנת 2001 (ראו נספח) ולא אחזור על כל דברים שכתבתי. אזכיר אך את המלצתי העיקרית אותה עת, ולפיה ראוי הוא חוק התעמולה כי יזכה לטילטול ולניעור נמרצים. וכדברי ההמלצה במקורה (שם, 158):

הלקח העיקרי שלמדתי היה זה, שראוי הוא חוק התעמולה כי ינערו ויטלטלו אותו היטב-היטב, להתאימו לימים אלה ולרוח ימים אלה. אני ממליץ כי תישקל אפשרות להקים ועדה שתכלול, בין השאר, גם אנשי ציבור ומי שעיסוקם בתקשורת ובפרסום, ומתפקידה של זו יהא לבחון מקרוב את הוראות החוק ודרכים ראויות לשינוי ולעדכון.

אלא שחוק הבחירות לא זכה - לצערי - לא לניעור ולא לטלטול, לא-כל-שכן שלא זכה לטלטול ולניעור נמרצים. אכן, בעקבות המלצות פרטיקולריות - של מי שקדמו לי ושלי - הוכנסו בחוק התעמולה תיקונים מספר - תיקונים ראויים לעצמם - אך ניעור החוק, כמומלץ - ניעור מקצה-אל-קצה - לא נעשה.

6. מטעמים שאין צורך להעמיק בהם עתה, הבדיל המחוקק - מראשית - בין פירסומת תעמולה בטלוויזיה וברדיו לבין פירסומי-תעמולה בעיתונות ובדרכי תקשורת אחרות: שעל הראשונות הטיל הגבלות חמורות בעוד אשר על האחרונות לא הטיל הגבלות משמעותיות. וכך, כהוראת סעיף 5(א)(1) לחוק התעמולה, אסר החוק על תעמולת בחירות ברדיו ובטלוויזיה בשישים הימים שלפני יום הבחירות, למעט בשידורי תעמולה מוכנים ומזומנים שהותרו בחוק במפורש, אלה הם השידורים שניתן לצפות בהם מידי ערב בערכו בשבועות האחרונים שלפני יום הבחירות.

כולנו ידענו כי איסור זה שאסר המחוקק לא נשמר, ולו מן הטעם שנתקשינו עד-מאוד להבדיל ולהבחין בין "תעמולת בחירות" אסורה לבין שידור שאינו "תעמולת בחירות" אסורה. וכפי שאמרתי בסיכומי הדברים לבחירות 2001, הניסיון להבחין בין תעמולת בחירות אסורה לבין שידור "חדשותי" מותר, היה כ"ניסיון הכושל להכיר בין כלב וזאב ובין תכלת לכרתי לפני עלות השחר" (שם, 159). ראו עוד שם, עמ' 158 עד 161. היו צדיקים שעלה בידם להלך בין הטיפין ושלא להירטב. אנו, שאיננו צדיקים, נרטבנו עד לשד-העצמות. למרות אמות-מיבחן שנקבעו בזמנו, להבדיל ולהבחין בין "תעמולת בחירות" אסורה לבין שידורים מותרים, אני הקטן נתקשיתי להבדיל ולהבחין. אכן, שעה שמועמד פלוני תוקף בחריפות, בשצף-קצף ובלשון

בוטה את יריבו המתקרה אותו בבחירות, כל קטן יבחין וידע כי תעמולת בחירות שוטפת אותו. אלא שהמתמודדים יודעים לעשות בתחבולות - לא אעמוד על כך ולא אפרט - והקשיים הנערמים להבחין בין-לבין הופכים את תפקידו של היו"ר למשימה בלתי-אפשרית. אם כך על דרך הכלל, לא-כל-שכן בתינו דעתנו למספרן הרב (יחסית) של רישות השידור ברדיו ובטלוויזיה.

7. הקשיים העצומים הניצבים בפנינו להבדיל בין שידור לגיטימי לבין תעמולת בחירות אסורה, הביאו אותי להקל בדין, והנושאים בנזק היו המפלגות הקטנות שרישות השידור אינן מתעניינות בהן. נמצא לנו כי חוק שנועד לפרוש רשת מגן על מיפלגות קטנות ומיפלגות חדשות, הפך להיות רשת מגן על המיפלגות הגדולות דווקא.

8. מסקנתי הנחרצת והחד-משמעית היא, שיש לבטל את האיסור על "תעמולת בחירות" באמצעי התקשורת האלקטרוניים, ולעניין זה אין לי אלא לחזור על המלצתי מבחירות 2001.

ואולם בכך לא סגי.

9. אם תתקבל המלצתי, אין פירוש הדברים כי נותר את השדה פרוצה לכל רוח. כלל וכלל לא. יהא עלינו לתת דעתנו

לעיצובה של מערכת אשר תבטיח איזון ראוי באמצעי הקשר האלקטרוניים בין המפלגות המתחרות בבחירות - איזון ראוי ועימו הוגנות והגינות כלפי כל המפלגות. כך הימלצתי בשנת 2001 וכך אמליץ עתה. מישקלם המכריע של אמצעי הקשר האלקטרוניים בעיצוב דעת הקהל מחייב כי שידוריהם ישקפו את מיגוון הדעות, ויוסיפו וישמשו בימה הוגנת לכלל המועמדים, בעיקר לרשימות המועמדים הקטנות ולרשימות המועמדים החדשות. בהקשר זה ניתן לשקול, למשל, הקמתו של גוף בעל-סמכות אשר יבחן את הצורך בחינה להבטחת האיזון וההגינות.

עוד נדע, כי איזון, הוגנות והגינות אינם משמיעים בהכרח שיוויון מוחלט, בוודאי אין הם משמיעים שיוויון באותו שידור עצמו. האיזון, ההוגנות וההגינות ניתנים לבחינה לאורך זמן, וכך יש לשופטם. הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, לא בניסוח הכללים ובוודאי שלא ביישומם. אפשר, למשל, כי מפלגות קטנות - או מפלגות חדשות - תידרשנה לתעמולת בחירות "משורינת" באמצעי התקשורת. הדברים מחייבים מחשבה מעמיקה, דיון משווה לחוקיהן של מדינות אחרות ועוד. חוק שייחקק בחטף, רעתו עלולה להיות רבה מטובתו.

10. בדבריי למעלה נדרשתי לאיסור הכולל שבחוק התעמולה לשדר תעמולת בחירות באמצעי הקשר האלקטרוניים, ולעניין זה ביקשתי להוסיף שתי הערות. אחת, דבריי על הצורך ברוויזיה

חלים גם על איסורי פירסום שלא באמצעי הקשר האלקטרוניים. כך, למשל, ההגבלות על גודלן של מודעות המוצגות ברבים (סעיף 10(א)(1) ועוד. שתיים, לא דיברתי באיסורי תעמולה ראויים לעצמם, כגון האיסור לעשות שימוש בכספים של גופים מבוקרים (סעיף 2 לחוק), האיסור לנַכֵּס את צה"ל (סעיף 2ב), ההגבלה על שיתופם של ילדים בתעמולת בחירות (סעיף ג) ועוד. אלא שאם יידונו עיקריו של החוק תידרש בחינה של איסורים אלה אף-הם.

נושאים פרטיקולריים בתעמולת הבחירות

11. בכפיפות לדבריי לעיל אוסיף הערות מספר בנושאים פרטיקולריים שמתחום תעמולת הבחירות.

תשדירי תעמולה - הנדרשים הם?

12. כי יטולטל חוק התעמולה, נטל יוטל עלינו לבחון - ובעמקות - את נושא תעמולת הבחירות המשודרת בטלוויזיה מידי ערב בערב וברדיו מידי יום ביומו, זו הפעם: בסמכות וברשות. תשדירי בחירות אלה ידענו כולנו מהם, ועל דרך הכלל

אין בהם כדי לשמח ליבם של צופה ושל מאזין. בוודאי כך שעה שאותם תשדירים עצמם - לעיתים בשינויים קלים - משודרים שוב ושוב. עיקר הדברים הוא בכך, ששאלת השפעתם של תשדירים אלה על הצופה ועל המאזין לוטה בערפל. בתיתנו דעתנו לתוכן התשדירים, חשד מתגנב אל-לב כי השפעה זו השפעה קטנה היא ביותר (במקרה הטוב). אם אלה הם פני הדברים, מעצמה עולה שאלה, והיא, אם תועלתם של שידורים אלה - ככל שיש בהם תועלת - אינה יוצאת בניזקם. נדע ונזכור כי הכנתם של תשדירים אלה כרוכה בהוצאות המכבידות על המיפלגות - בייחוד אמורים הדברים במיפלגות הקטנות או במיפלגות החדשות, אך לא רק בהן - ואם נוסיף לכך את הנזק הנגרם לרישתות השידור (ראו פסקאות 13 ו-14, להלן), דומה שראוי כי תיבדק מקרוב כדאיות המשכם של שידורי התעמולה במתכונתם כיום.

תשלום בגין שידורי תעמולה בטלוויזיה וברדיו

13. לעניין תשלום בגין שידורי תעמולה בטלוויזיה וברדיו, ובכפיפות לאמור בפסקה 12 לעיל, אין לי אלא לשוב להמלצה שהימלצתי לאחר בחירות 2001. על-פי הוראות חוק התעמולה, שידורי תעמולה בבחירות לכנסת ברדיו ובערוצי הטלוויזיה למיניהם פטורים מתשלום. יכול הייתי להבין הוראת חוק זו -

להבין, אם לא להצדיק - לולא המימון הניתן למפלגות, גם לפעילותן השוטפת גם לבחירות. ואולם, משניתן מימון מאוצר המדינה למפלגות, אינני רואה טעם טוב מדוע לא תשלמנה המפלגות עבור זמן-המסך וזמן-אָתָר הניתן להן כבקשתן. כולנו נסכים כי שידורי התעמולה ברדיו ובטלוויזיה ממעטים מזכות הקניין של רשות השידור ושל בעלי הזכויות ברשות השנייה, ומי שנוטל מזכות קניין של הזולת - בלשון המשפט ייאמר: המפקיע את קניין הזולת - ראוי לו שישלם עבור מה שנטל. בייחוד אמורים הדברים בבעלי הזכויות, אלה אנשי עסקים המשלמים במיטב כספם בעבור הזכויות הניתנים להם. בה-בעת אני סבור כי יש לקבוע בחוק שני אלה: אחד, חובה לשדר שידורי תעמולה בזמנים מסויימים, ושניים, תעריף מקסימלי עבור שידורי התעמולה. בהקשר זה אפשר תתעורר שאלה בעניינן של מפלגות חדשות או מועמדים בלתי מוכרים, ושאלה זו תצריך פתרון לעצמו.

14. טענו נגדי כי זכייני הטלוויזיה ערכו חשבון-נפש, ובעיקר חשבון-כיס, לעת שהציעו הצעותיהם במיכרו, ומכאן שאין הם זכאים לתשלום-כפל, כביכול. על-כך אשיב בשני אלה: ראשית לכל, הזכיינים חישובו - אם חישובו - כי תהיינה בחירות כל ארבע שנים ולא כל שנתיים. שנית, חשבון התעמולה נבלע בשנות הזכיון. ואולם העיקרון נותר על עומדו, והוא, שאם נטלת מרכוש הזולת חובה עליך לשלם עבור כך. זו גם קביעתו של חוק יסוד:

כבוד האדם וחירותו, בסעיף 3 בו, כי "אין פוגעים בקניינו של אדם". אני יודע שהמפלגות התנגדו ומתנגדות להמלצתי זו, ואני משער כי תתנגדנה להמלצה גם לעתיד-לבוא - אין צורך בדמיון מפליג כדי להבין מדוע כך - ובכל זאת אמשיך ואזעק את זעקתו של הצודק. דומה כי החלת חובת השידור זו הפעם גם על הערוץ השלישי, הוא ערוץ 10 (ראו עמ' 226, לעיל), יש בה כדי לחזק את המלצתי.

אינטרנט

15. כהחלטתי בבחירות 2001, האיסורים החלים על שידורי תעמולה בטלוויזיה וברדיו אינם חלים על שידורי אינטרנט (ראו: חוברת **החלטות והנחיות** מבחירות 2001, שם, 60). אלא שהאינטרנט משתכלל והולך; קווי הדמיון בינו לבין טלוויזיה מתרבים והולכים; ואם לא תחול מהפכה בתפישה העקרונית של חוק התעמולה, יהא צורך להידרש לסיווגו של האינטרנט בשלל אמצעי התעמולה למיניהם.

שידורי תעמולה בטלוויזיה - תרגום לעברית

16. יש שידורי תעמולה בטלוויזיה - בערוצים המשדרים בעברית - שאינם דוברים עברית, והצופה שאינו דובר אותן שפות המשודרות - ערבית או רוסית - אינו מבין את דבר התעמולה. מומלץ כי רשימות המועמדים תחוייבנה להביא תרגום עברי בגוף תמונת הטלוויזיה שאינה דוברת עברית.

אישור היו"ר לשידורים ברדיו

17. כהוראת סעיף 15א(ד) לחוק התעמולה, לא תשודר בטלוויזיה תעמולת בחירות אלא אם באה עליה "אישורו של יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית". אין הוראת אישור דומה באשר לשידורים ברדיו (סעיף 15 לחוק), אך הבג"ץ החליט כי יושב-ראש הוועדה המרכזית קנה שיקול-דעת גם בשידורי הרדיו (בג"ץ 212/03 חרות התנועה הלאומית נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה, כב' השופט מישאל חשין; טרם פורסם). ראוי לתקן את החוק ולהסמיך מפורשות את יו"ר ועדת הבחירות המרכזית - או את מי שהסמיך לדבר - לאשר שידורי רדיו אף-הם. ואדגיש: הסמכות לבקר שידורי רדיו יש לאפשר ליו"ר לאוצלה לזולתו.

שידורי תעמולה ביום הראשון וביום האחרון לשידורי התעמולה

18. מקובל היה בעבר, כי ביום האחרון לשידורי התעמולה בטלוויזיה וברדיו תינתן אפשרות לכל רשימות המועמדים לומר את דברן. לא כן היה דינו של היום הראשון לתעמולת הבחירות, שביום זה ניתנה בימה אך לרשימות שמספר חברי הכנסת שלהן בכנסת היוצאת עלה על שלושה או ארבעה חברים. נתתי דעתי לדבר והחלטתי כי גם ביום הראשון לשידורי התעמולה - יום ששיעור הצופים בו רב מן הרגיל - תינתן אפשרות לכל הרשימות לומר את דברן, אם אך תבקשנה על כך. הזמן שניתן לרשימות נקבע באופן יחסי לגודלן בכנסת היוצאת ותוך קביעת מינימום זמן שידור לכל רשימה ורשימה, לרבות, כמובן, לרשימות חדשות.

ילדים וכוחות הביטחון

19. כהוראת סעיף 2ג לחוק התעמולה "לא ישותף בתעמולת בחירות ילד שגילו מתחת לגיל 15". שלא כבבחירות 2001 לא נתקלנו זו הפעם בהפרתה של הוראה זו.

סעיף 2(ב) לחוק התעמולה אוסר על תעמולת בחירות העשויה ליצור התרשמות כי "צבא-ההגנה-לישראל מזוהה עם מפלגה או עם רשימות מועמדים". הוראת-חוק זו לא הופרה במערכת בחירות זו.

שילוט חוצות

20. מפלגות דלות-תקציב - בייחוד אמורים הדברים במפלגות הקטנות - מתקשות למצוא דרך אל ליבו של הבוחר, בעיקר בשל האיסורים החלים על הצבת שילוט חוצות בערים ובדרכים הבין-עירוניות. יש וראוי למצוא פיתרון יעיל, בשיתוף עם מע"צ, לבעיית השילוט בדרכים. אשר לשטחים העירוניים, ראוי שהרשויות המקומיות תקצבנה - לעת מערכת הבחירות - שיטחי פירסום ולוחות מודעות מיוחדים, ותעשינה לחלוקה ראויה של אותם שטחים בין רשימות המועמדים השונות. ראו: סעיף 10(א)(4) לחוק התעמולה. מיקצת רשויות מקומיות עשו כן בבחירות הנוכחיות ודומה שהניסיון עלה יפה.

פירסום חוצות - משאיות, מוניות ועוד

21. בשים-לב לפניות שהיו אלינו, יש לשקול הרחבת ההסדר שנקבע בתיקון 17 (סעיף 10 ב לחוק), ולהחילו לא רק על אוטובוסים אלא על משאיות, על מוניות ואפשר על כלי רכב אחרים אף-הם.

שימוש ברדיו "פיראטי" בתעמולת הבחירות

22. בדו"ח שכתבתי על בחירות 2001 עמדתי על שימוש ברדיו "פיראטי" בתעמולת הבחירות, ואחזור על הדברים:

במסגרת מערכת הבחירות הוגשו תלונות מספר נגד תחנות רדיו בלתי מוסדרות בדין (תחנות "פיראטיות"), אשר שידרו תעמולת בחירות אסורה. מסתבר כי תחנות רדיו "פיראטיות" אינן רואות עצמן כפופות לאיסורים שנקבעו בחוק התעמולה, והיה עליי להידרש לתלונות שהוגשו ולהוציא צווי מניעה נגד אותן תחנות. בהליכים אלה נתקלתי בקושי רב, הואיל ואותן תחנות רדיו הן תחנות בנות-בלי-בית ובנות-בלי מנהלים; בקושי רב, ובדרכי עקיפין, עלה בידי להגיע

אל אנשים שהציגו עצמם כנציגי אותן תחנות, ולסוף אף הוצאתי צווי מניעה כנגדן וכנגד המנהלים. בהקשר זה מצאתי לנכון לזמן ישיבה משותפת בהשתתפות נציגי המשטרה, הפרקליטות ומשרד התקשורת, והיבעתי דעתי בפניהם על חומרת התופעה של שידורים בידי תחנות רדיו פיראטיות בכל ימות השנה ובימי בחירות בפרט. ביקשתי מרשויות אלו, ואני מוסיף ומבקש מהן, כי תעשינה כל אשר ביכולתן ובסמכותן למצות את הדין עם אותן תחנות רדיו ועם מפעיליהן, אלה אנשים העושים דין לעצמם ואינם נשמעים לדין ולסדר.

דברים דומים אוכל לומר על מערכת הבחירות שלשנת 2003-2002. אוסיף כי זו הפעם היטלתי קנס של 10,000 ₪ על תחנת רדיו אחת שהפרה צו מניעה שהוצאתי נגדה.

23. באומרנו תחנות רדיו "פיראטיות", כוונתנו היא לתחנות רדיו המשדרות לרבים בלא שמחזיקות הן בהיתר על-פי דין לשדר ובלא שמשלמות הן תמלוגים למדינה. אין לי אלא לתמוה שבמדינת חוק - וישראל מדינת חוק היא - משדרות תחנות רדיו "פיראטיות" חופשי-חופשי ואין מכהה בהן. ואם בכך אין די,

מסתבר כי שרי ממשלה - ולא מן הזוטרים שבהם - השמיעו בערוצי רדיו "פיראטי" דברי תעמולת בחירות. הייאמר עלינו: בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה?

היה זה ביום 26 במארס 2002 שבית-המשפט העליון, במותב מורחב של תשעה שופטים, קבע את ה"סטטוס" של תחנות הרדיו נעדרות הרשיון כתחנות רדיו "פיראטיות", קרא: כתחנות רדיו הפועלות שלא-כדין. ראו: בג"ץ 1030/99, 1031, 1053, 1119, 1201 ח"כ חיים אורון ואח' נ' יו"ר הכנסת, ח"כ דן תיכון ואח', פ"ד נו(3) 640. אחד עשר חודשים עברו מאז, ומכיוונה של הממשלה אין קול ואין עונה ואין קשב. לא כן ממשדרי תחנות הרדיו ה"פיראטיות", שהקולות בוקעים מהן כמו מאומה לא קרה. לדידן עולם כמינהגו נוהג ושידוריהן היו כמאז ומקדם. כמו השמיים להן ניתנו במתנה. לתשומת ליבו של היועץ המשפטי לממשלה ושל השר הממונה על השידורים. ואולם האחריות, אחריות היא הנופלת על כל חברי הממשלה.

החלטות בנושא כשירותם של מועמדים; פסילת מועמדים
ורשימות מועמדים

24. אין ספק כי התופעה של בקשות לפסילת מועמדים ולפסילת רשימות מועמדים היתה התופעה שאיפיינה יותר מכל את מערכת הבחירות שלשנת 2002-2003. אכן, גם במערכות-בחירות קודמות הועלו בקשות לפסילת רשימות מועמדים; ואולם הן מבחינת כמות הבקשות שהוגשו במערכת הבחירות הנוכחית, הן מבחינת איכותן, הן מבחינת חומר הראיות העצום שהונח לפני הוועדה, הן מבחינת התארכות הדיונים והן מבחינת האמוציות שהושקעו בהליכים, לא דמתה מערכת הבחירות הנוכחית למערכות-בחירות שקדמו לה. יתר-על-כן: היה נהיר לכל, כי השקפת העולם והאינטרסים הפוליטיים - להבדילם משיקולי משפט ומן הצורך לקבוע מימצאי-עובדה על-פי חומר ראיות ראוי - הם שהניעו את חברי הוועדה המרכזית לעת שהיה עליהם להצביע כך או אחרת. למותר לומר כי על דרך זה אף נתקבלו ההכרעות בעניינים שהועלו לפני הוועדה המרכזית.

25. נושא כשירותם של פלונים להעמיד מועמדותם לבחירה - לרבות הנושא של פסילת מועמדים ורשימות מועמדים - נחלק לכמה וכמה סוגי-מישנה שהקשר ביניהם רופף-משהו. ואולם אמרנו נדון בהם בכפיפה אחת הואיל ונושאי הכשירות והפסילה עוררו שאלות דומות, או אף שאלות זהות, באשר לדרכי פעילותה של הוועדה המרכזית.

הבה נעמוד, בקצרה, על הנושאים שהועלו להכרעתה של הוועדה המרכזית.

פרשת מופז

26. פרשת מופז עוררה סוגיה משפטית באשר לפירושם של חוק יסוד: הכנסת ושל חוק הבחירות לכנסת, וחילוקי הדעות נסבו על השאלה אם תחלוף תקופת הצינון הקבועה בחוק מאז סיים רב-אלוף (מיל') מופז את שירותו בצה"ל ועד ליום שנקבע ליום הבחירות. דעתי היתה כי תקופת הצינון טרם תחלוף אשר-על-כן אין מר מופז כשיר להצגת מועמדותו בבחירות לכנסת. ראו חוות-דעתי בפרשה (עמ' 361, לעיל). מר מופז השיג על החלטתי לפני ועדת הבחירות המרכזית, וזו החליטה - ברוב של 20 נגד 18 - לדחות את ההשגה. על החלטתה של הוועדה ערער מר מופז לבית-המשפט העליון (ע"ב 92/03), אך ערעורו נדחה. פסק-הדין עומד להתפרסם בפ"ד נז(3) 793.

פרשת פייגלין

27. מר משה פייגלין הורשע בזמנו בעבירות שונות, וכסמכותי בסעיף 6(א) לחוק יסוד: הכנסת לא ניאותי להיעתר לבקשתו ולקבוע כי "אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון". ראו החלטתי בפרשה בעמ' 323, לעיל. ועדת הבחירות המרכזית אישרה החלטה זו. על-כך עתר פייגלין לבג"ץ (בג"ץ 11243/02), אך בית-המשפט אישר את ההחלטה ברוב של 10 נגד 1. פסק-הדין עומד להתפרסם בפ"ד נז(4) 145.

פרשת פלאטו-שרון

28. לענייניו של מר שמואל פלאטו-שרון נדרשתי חודשים אחדים לפני הבחירות. מר פלאטו-שרון הורשע בזמנו בעבירות שונות, ובקשתו היתה שאקבע - כסמכותי בסעיף 6(א) לחוק יסוד הכנסת - כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון. סירבתי להיעתר לבקשה. ראו עמ' 306, לעיל. ההחלטה פורסמה אף בקובץ "פסקי-דין" של בית-המשפט העליון: תב"כ 3/01 בעניין: סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת ובעניין: חבר הכנסת לשעבר מר שמואל פלאטו-שרון - זכותו להיבחר לכנסת, פ"ד נז(5) 14.

פרשת ברוך מרזל

29. מר ברוך מרזל היה מועמד 2 ברשימת המועמדים של מפלגת חרות - התנועה הלאומית, וכהוראת סעיף 63 א לחוק הבחירות לכנסת, ביקשו 14 מחבריה של הוועדה המרכזית

(למעלה משליש מכלל החברים) לקבוע - על יסוד הוראת סעיף 7א(א)(1) ו-2 לחוק יסוד: הכנסת - כי הואיל ויש במעשיו של מר מרזל שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית והסטה לגזענות, מנוע הוא מהשתתף בבחירות לכנסת. היועץ המשפטי לממשלה תמך בבקשה, וגם דעת-שלי היתה כי מר מרזל נעדר כשירות להציג מועמדותו בבחירות לכנסת. ועדת הבחירות המרכזית דחתה את הבקשה ברוב קולות של 21 נגד 18. על החלטתה זו של הוועדה המרכזית - וכהוראת סעיף 63א(ד) וסעיף 64א(1) לחוק הבחירות לכנסת - ערערו לפני בית-המשפט העליון 17 חברים של הוועדה המרכזית (יותר מרבע מכלל חברי הוועדה) והיועץ המשפטי לממשלה (ע"ב 55/03 וע"ב 83/03). בית-המשפט העליון החליט, ברוב דעות של 7 נגד 4, לדחות את הערעורים, בהוסיפו כי מר מרזל הוא מועמד בבחירות לכנסת השש-עשרה. פסק-הדין עומד להתפרסם בפ"ד נז(4) 1.

הפרשה של רשימת חרות - התנועה הלאומית

30. חבר הכנסת אופיר פז-פינס ועורך-דין אמנון לורך, שניהם אנשי מפלגת העבודה, ביקשו שייקבע - כהוראת סעיף 7א(א)(1) ו-2 לחוק יסוד: הכנסת - כי רשימת המועמדים של מפלגת חרות - התנועה הלאומית, מנועה מהצגת עצמה לבחירות הואיל ויש במטרותיה או במעשיה שלילת קיומה של מדינת

ישראל כמדינה דמוקרטית והסתה לגזענות. הוועדה המרכזית דחתה בקשה זו ברוב קולות של 22 נגד 7 ו-6 נמנעים.

הפרשה של רשימת מפלגת העבודה

31. בתגובה על בקשתם של ה"ה פז-פינס ולורך למנוע התמודדות מרשימת המועמדים של מפלגת חרות - התנועה הלאומית, הגישה זו האחרונה, ועימה חה"כ מיכאל קליינר, בקשה לוועדה המרכזית כי תקבע שרשימת המועמדים של מפלגת העבודה מנועה מהתמודד בבחירות. עילת הבקשה: הוראת סעיף 7א (א)(2) לחוק יסוד: הכנסת, הפוסל כשירותה של רשימה להתמודד בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה או במעשיה הסתה לגזענות. משנדחתה בקשתם של ה"ה פז-פינס ולורך למנוע את רשימת חרות - התנועה הלאומית מהתמודד בבחירות, ביקש חה"כ קליינר להסיר מעל סדר היום את בקשתה של מפלגת חרות - התנועה הלאומית ואת בקשתו-שלו. הבקשה הוסרה, כמובן, מעל סדר היום של הוועדה המרכזית.

**פרשת חה"כ עזמי בשארה ורשימת המועמדים
של מפלגת הברית הלאומית הדמוקרטית (בל"ד)**

32. מפלגת הברית הלאומית הדמוקרטית (בל"ד) קבעה רשימת מועמדים בבחירות לכנסת ובראשם העמידה את חה"כ עזמי בשארה. ארבע בקשות הוגשו לוועדה המרכזית לקבוע כי רשימת בל"ד רשימה מנועת-בחירות היא, ושתי בקשות הוגשו לקבוע כי חה"כ בשארה מועמד מנוע-בחירות הוא.

ואלו היו הבקשות לפסילתה של רשימת בל"ד: בקשתו של חה"כ ישראל כץ. עילת הפסילה: כהוראת סעיף 7א(א)(3) לחוק יסוד: הכנסת, יש במטרותיה ובמעשיה של הרשימה "תמיכה במאבק מזויין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל". שלוש בקשות נוספות לפסילת הרשימה של בל"ד הוגשו בידי מפלגת חרות - התנועה הלאומית וחה"כ מיכאל קליינר; בידי חה"כ אביגדור ליברמן, בני אלון, צבי הנדל, יורי שטרן ורשימת האיחוד הלאומי - ישראל ביתנו-מולדת-תקומה; ובידי היועץ המשפטי לממשלה. אלו שלוש הבקשות סמכו עצמן על שתי עילות פסילה: על העילה כי יש במטרותיה ובמעשיה של רשימת בל"ד שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, וכי יש באותן מטרות ובאותם מעשים תמיכה במאבק מזויין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל.

33. במקביל לארבע בקשות אלו הוגשו שתי בקשות לקביעה כי חה"כ עזמי בשארה מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת. שתי בקשות אלו הוגשו בידי 22 ובידי 15 מחברי הוועדה המרכזית (למעלה משליש מכלל חברי הוועדה, כדרישת סעיף 63א לחוק הבחירות לכנסת), וכל אחת מהן סמכה עצמה על אותן עילות שבגינן נתבקשה פסילתה של רשימת בל"ד. היועץ המשפטי לממשלה תמך אף-הוא בבקשת הפסילה של חה"כ בשארה, בייסודו עצמו על אותן עילות שבגינן ביקש את פסילתה של רשימת בל"ד.

34. בסכמי את הדיון לפני הוועדה המרכזית במליאתה, התנגדתי הן לבקשות לפסילתה של רשימת בל"ד הן לפסילתו של חה"כ עזמי בשארה.

35. ועדת הבחירות המרכזית נעתרה לבקשות שהונחו לפניה, והחליטה ברוב של 21 נגד 20 כי רשימת בל"ד רשימה מנועת-בחירות היא, וברוב של 22 נגד 19 כי חה"כ עזמי בשארה מועמד מנוע-בחירות הוא.

36. כזכותה בהוראת סעיף 64(א) לחוק הבחירות לכנסת, ערערה רשימת בל"ד לפני בית-המשפט העליון על קביעתה של הוועדה המרכזית כי מנועה היא מהשתתף בבחירות (ע"ב 131/03). החלטתה של ועדת הבחירות כי חה"כ בשארה

מנוע מהתמודד בבחירות, הונחה - כהוראת סעיף 7א(ב) לחוק
 יסוד: הכנסת - על שולחנו של בית-המשפט העליון, להחלטתו
 אם יאשרה ואם לאו (א"ב 50/03).

37. בית-המשפט העליון נעתר לערעורה של רשימת בל"ד,
 וברוב של שבעה נגד ארבעה ביטל את החלטתה של ועדת
 הבחירות שלפיה בל"ד מנועה מהשתתף בבחירות. לפיכך, כך
 קבע בית-המשפט, רשאית בל"ד להשתתף בבחירות לכנסת השש-
 עשרה. אשר לחה"כ בשארה, בית-המשפט העליון החליט, גם זו
 הפעם ברוב של שבעה נגד ארבעה, שלא לאשר את החלטתה של
 ועדת הבחירות המרכזית ולפיה מנוע חה"כ בשארה מהשתתף
 בבחירות לכנסת השש-עשרה. בית-המשפט הוסיף וקבע כי חה"כ
 בשארה הוא מועמד בבחירות לכנסת השש-עשרה. פסק-הדין
 עומד להתפרסם בפ"ד נז(4) 1.

פרשת הרשימה של חד"ש-תע"ל

38. מפלגות חד"ש ותע"ל קבעו רשימת מועמדים משותפת
 בבחירות לכנסת. מפלגת חרות - התנועה הלאומית ועימה חה"כ
 מיכאל קליינר ביקשו לפסול אותה רשימה כמתמודדת בבחירות,
 בטענה כי שוללת היא במטרותיה או במעשיה את קיומה של

מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית וכי תומכת היא במאבק מזויין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל. בדיון הכללי שהיה בוועדת הבחירות המרכזית התנגדתי לפסילה, ולסופו של הדיון החליטה הוועדה לדחות את הבקשה ברוב קולות של 27 נגד 1 ו-9 נמנעים. לא היו הליכים נוספים בפרשה זו.

פרשת חה"כ אחמד טיבי

39. חה"כ אחמד טיבי היה המועמד 3 ברשימת חד"ש-תע"ל, ו-17 חברים של הוועדה המרכזית (למעלה משליש מכלל החברים), ביקשו לקבוע כי מנוע-התמודדות הוא בבחירות הואיל ויש במעשיו תמיכה במאבק מזויין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל. בדיון הכללי שהיה בוועדה המרכזית התנגדתי לבקשה אך לסופו של הדיון נעתרה הוועדה לבקשה ברוב קולות של 21 נגד 18 ו-2 נמנעים, בקובעה כי חה"כ טיבי מנוע-התמודדות הוא בבחירות.

40. החלטתה של הוועדה המרכזית הונחה על שולחנו של בית-המשפט העליון, אך בית-המשפט החליט, פה אחד, שלא לאשרה. לפיכך, כך הוסיף וקבע בית-המשפט, מועמדותו של

חה"כ טיבי על עומדה היא עומדת (א"ב 11280/02). פסק-הדין
 עומד להתפרסם בפ"ד נז(4) 1.

**פרשת רשימת המועמדים של הרשימה הערבית
 המאוחדת (רע"ם) ושל חה"כ עבדאלמאלכ דהאמשה**

41. מפלגת הרשימה הערבית המאוחדת (רע"ם) קבעה
 רשימת מועמדים בבחירות לכנסת ובראשם העמידה את חה"כ
 עבד אל-מאלכ דהאמשה. חה"כ אביגדור ליברמן, בנימין אלון,
 צבי הנדל, יורי שטרן ועימהם רשימת האיחוד הלאומי - ישראל
 ביתנו-מולדת-תקומה, הגישו בקשה לקביעה כי הרשימה רשימה
 מנועת-בחירות היא, ו-15 מחבריה של הוועדה המרכזית ביקשו
 לקבוע כי חה"כ דהאמשה מועמד הוא המנוע מהתמודד בבחירות.
 שתי הבקשות סמכו עצמן על שתי עילות אלו: אחת, על כך שיש
 במטרותיה או במעשיה של רשימת רע"ם, וכי יש במעשיו של
 חה"כ דהאמשה, שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית
 ודמוקרטית, ושתיים, כי יש במטרותיה או במעשיה של רשימת
 רע"ם, וכי יש במעשיו של חה"כ דהאמשה, תמיכה במאבק
 מזויין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל.

42. הוועדה המרכזית דחתה את שתי הבקשות ברוב קולות של 21 נגד 3 ו-9 נמנעים. לא היו הליכים נוספים לאחר מכן.

הערות עקרוניות והערות פרטיקולריות בנושא מניעת השתתפותם של יחידים ושל מפלגות בבחירות לכנסת

43. אוסיף הערות עקרוניות והערות פרטיקולריות להסדרים שקבע החוק - חוק יסוד: הכנסת וחוק הבחירות לכנסת - בנושא מניעתם של יחידים ושל רשימות מועמדים מהתמודדות בבחירות לכנסת.

44. סעיף 6(א) לחוק יסוד: הכנסת קובע - ומשלים אותו סעיף 56ב לחוק הבחירות לכנסת - כי מי שהורשע בעבירה פלילית ונדון למאסר בפועל, בנסיבות מסוימות, אינו זכאי להיבחר לכנסת "אלא אם כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע [המועמד], בנסיבות העניין, משום קלון". מוסיפה וקובעת הוראת סעיף 56ב(1)(ג), כי "החלטת יושב ראש הוועדה המרכזית תהיה סופית". בה-בעת, ובהתאם להוראת סעיף 63 לחוק הבחירות לכנסת, אמורה הוועדה המרכזית לאשר כל רשימת מועמדים. והשאלה שאלה: האם במסגרת אישורה של רשימת מועמדים פלונית רשאית היא

הוועדה המרכזית לבקר את החלטתו ה"סופית" של היושב-ראש? ראו פרשת פייגלין, לעיל, פסקה 27. הואיל ומדברים אנו בשאלה שבעיקרה שאלה משפטית היא, אציע לשקול לתקן את החוק, ולקבוע מפורשות כי הסמכות נתונה בידי יו"ר ועדת הבחירות המרכזית בכפיפות אך לביקורתו של בית-המשפט העליון.

45. סעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת ועימו סעיף 56 לחוק הבחירות לכנסת, מונים תופשי כהונות ומשרות פלוניות שאינם זכאים להציג מועמדותם בבחירות לכנסת (נשיא המדינה, שני הרבנים הראשיים ועוד). סמכות ההחלטה כי פלוני אינו זכאי להציג מועמדותו במסגרת זו נתונה בידי המנגנון של הוועדה המרכזית - הלכה למעשה: בידי יו"ר הוועדה המרכזית - והחלטה זו האחרונה עומדת לביקורתה של הוועדה המרכזית ולאחריה לביקורתו של בית-המשפט העליון. ראו פרשת מופז, לעיל, פסקה 26. הואיל ומדברים אנו בהקשר זה בשאלות שבעיקרן שאלות משפטיות הן, ראוי לשקול אפשרות לתקן את החוק ולקבוע כי הסמכות נתונה בידי יו"ר הוועדה המרכזית, בכפיפות אך לביקורתו של בית-המשפט העליון.

46. כך הוא אף לעניינה של הוראת סעיף 6א. שלחוק יסוד: הכנסת ("סייג למועמדות חבר כנסת שפרש מסיעתו"). גם כאן ראוי שייקבע מפורשות כי הסמכות נתונה בידי יו"ר הוועדה המרכזית, בכפיפות לביקורתו של בית-המשפט העליון.

47. במקביל להערות שבסעיפים 43 ו-44, יש לקבוע דרכי הליכים לעניין אישור או אי-אישור מועמדים יחידים לפי הסעיפים 6, 6א ו-7 לחוק יסוד: הכנסת.

48. לעניין אישור - או אי-אישור - רשימות מועמדים ומועמדים יחידים, קובע החוק כיום הליכים שונים, הן להליכים בוועדה המרכזית והן להליכים בבית-המשפט העליון. ראוי: סעיפים 63, 63א ו-64 לחוק הבחירות לכנסת. ראוי לשקול פישוט ההסדרים על דרך של האחדת ההליכים; כך לעניין ההליכים לפני הוועדה המרכזית וכך לעניין ההליכים לפני בית-המשפט העליון.

49. בהליכים שלפני הוועדה המרכזית בנושא אישור של רשימות מועמדים ושל מועמדים יחידים, מעמדו של היועץ המשפטי לממשלה - מהו? על-פי הוראות החוק כיום, היועץ המשפטי הוא ככל האדם, ולהוציא חריגים אין הוא קונה כל מעמד מיוחד. על-פי הוראת סעיף 64(א) לחוק הבחירות לכנסת, רשאי היועץ המשפטי לערער לבית-המשפט העליון על אישורה של רשימת מועמדים בידי הוועדה המרכזית, ואולם אין זה אלא מקרה חריג.

בהליכים שהיו לפני הוועדה המרכזית סברתי כי ראוי הוא שדברו של היועץ המשפטי יישמע - אם אך יבקש להשמיע דברים - ועל-כן הזמנתי אותו לכל אותם הליכים. לא תמיד נתקבלה דעתו של היועץ המשפטי, ואולם דברו נשמע.

50. ראוי, לדעתי, שהחוק יקבע מפורשות כי היועץ המשפטי לממשלה הוא צד לכל הליכי הבחירות המתנהלים לפני הוועדה המרכזית. ועוד ראוי הוא - על דרך תיקון סעיף 63א לחוק הבחירות לכנסת - כי יינתן מעמד ליועץ המשפטי לבקש מאת הוועדה המרכזית לקבוע כי מועמד פלוני מנוע מהשתתף בבחירות לכנסת כהוראת סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת.

51. דבר אחרון, ואפשר בו עיקר: חברי הוועדה המרכזית הם נציגי הסיעות של הכנסת (סעיף 16א) לחוק הבחירות לכנסת) ויו"ר הוועדה המרכזית הוא שופט בית-המשפט העליון (סעיף 17א) לחוק הבחירות לכנסת). על שני אלה קמו עוררים: ראשית לכל, על-כך שהוועדה המרכזית בהרכבה כפי שנקבע בחוק - והוא הרכב פוליטי - קונה שיקול דעת לקבוע כי גוף פלוני יהא כשיר או שלא יהא כשיר להתמודד בבחירות. וכלשונו של השופט זוסמן בע"ב 1/65 ירדור נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט(3) 365, 389: מתן סמכות לוועדת הבחירות המרכזית "לאשר או לסרב לאשר רשימת מועמדים לפי שיקול דעתה ... אינו עולה בקנה אחד עם הרכב הוועדה שהוא

גוף המורכב על טהרת עקרונות פוליטיים, לפי מתכונת הכנסת היוצאת, פרט ליושב-ראש הוועדה שהוא שופט בית-המשפט העליון". עוד ייאמר, כי עירוב בין פוליטיקאים - או נציגי פוליטיקאים - לבין שופט עירוב הוא של מין-בשאינו-מינו. שופט ופוליטיקאים היו כשמן וכמים, ושמן לא יבוא במים. לכל אלה, ועוד, ראו והשוו: בג"ץ 731/84 קריב נ' ועדת הכנסת של הכנסת, פ"ד לט(3) 337, 338, 340-339; בג"ץ 620/85 מיעארי נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מא(4) 169, 242; ע"ב 3,2/84 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת-עשרה, פ"ד לט(2) 225, 244, 289; ע"ב 1/88 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתים-עשרה, פ"ד מב(4) 177, 194; ע"ב 2/88 בן שלום נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתים-עשרה, פ"ד מג(4) 221, 249, 251, 279. אכן, כלשונו של הנשיא שמגר בפרשת ניימן (ע"ב 1/88, שם, 194): "מי שמצפה לכך שגוף, המורכב מגורמים פוליטיים מובהקים, יפעל בדרך בה פועל בית-משפט, מערבב מין בשאינו מינו".

52. השאלה היא, אם דין ראוי הוא שהוועדה המרכזית כמתכונתה כיום תחזיק בסמכות לאשר או שלא לאשר מפלגה או מועמד להתמודדות בבחירות, ולו בכפיפות לביקורת בית-המשפט העליון. אוסיף כי במהלך הדיונים שהיו לפני הוועדה המרכזית העירו חברי ועדה לא מעטים שראוי כי הסמכות למנוע רשימת מועמדים או מועמד מהתמודד בבחירות תינתן לבית-

משפט ולא לוועדה המרכזית. הדיונים בנושאי מניעת התמודדות שהיו בוועדה המרכזית לימדוני, כי הצבעת חברי וועדה - בין לאישור בין לאי-אישור - נחלקה על-פי השתייכותם המפלגתית. משנוכחתי לדעת כי כך הוכרעו הדיונים, מסקנתי היא שיש לשקול בכובד-ראש אם ראוי להמשיך במצב הקיים או אם יש להעניק את סמכות האישור לבית-משפט.

להבהרה אוסיף, כי אינני שולל את קיומה של הוועדה המרכזית כגוף בעל סמכות בנושאי אישור ופסילה של מפלגות ומועמדים. כך, למשל, סבורני שהוועדה המרכזית בעניינינו תרמה תרומה חשובה באישורן של מפלגות. ראו פרשות חד"ש-תע"ל ורע"ם, לעיל, פסקאות 38 ו-42-41. אפשר אף שניתן להעניק לוועדה המרכזית אם לא סמכות החלטה כי-אז סמכות המלצה. כך אף לעניין קבלת ראיות וחקירת עדים (ובלבד שהחוק יאפשר זאת מבחינת לוח הזמנים). ואולם הסמכות לקבוע כי רשימת מועמדים או מועמד מנועי-התמודדות הם בבחירות, אין להעניקה לוועדה שהרכבה נקבע על-פי אינטרסים פוליטיים. סמכות זו יש להפקידה מראשיתה בידי בית-משפט.

מועמדים שהורשעו בדין

53. כהוראת סעיף 6(א) לחוק יסוד: הכנסת, אדם אינו רשאי להציג עצמו כמועמד בבחירות לכנסת, אם נדון "בפסק דין סופי לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים, וביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים מהיום שסיים לרצות את עונש המאסר בפועל, אלא-אם-כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין בעבירה שבה הורשע, בנסיבות העניין, משום קלון". מוסיף וקובע סעיף 57(ט) לחוק הבחירות לכנסת, כי מועמד חייב לחתום על "כתב הסכמה", ותקנה 18 לתקנות הבחירות לכנסת, תשל"ג-1973, מפנה לנוסח של טופס 6 שבתוספת לתקנות. באותו טופס מצהיר המועמד כי קרא והבין את הוראת סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת וכי "אני מצהיר שלפי מיטב הבנתי וידיעתי לא נמנע ממני מלהתמודד לכנסת לפי הסעיפים הנ"ל (הכוללים את סעיף 6 לחוק יסוד: הכנסת).

54. מסתבר כי השאלה אם הורשע ואם לא הורשע מועמד בעבירה, משיב עליה אך המועמד, ואין כל בקרה על תשובתו. כהוראת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, תשמ"א-1981, אין מוקנית סמכות, לא לוועדת הבחירות המרכזית ולא ליושב-ראש הוועדה, לבדוק בתיקי המשטרה את נכונות הצהרתו של המועמד. מוצע לתקן את החוק כדי לאפשר לוועדה המרכזית לבדוק נכונות

הצהרתו של מועמד כי לא הורשע בדין בנסיבות המונעות
התמודדות בבחירות לכנסת.

55. דבר נוסף: יש להוסיף ל"כתב הסכמה" את הוראת סעיף
56ב לחוק הבחירות לכנסת: הן את נוסחה של ההוראה והן את
הצהרת המועמד כי קרא והבין את תוכנה.

יום הבחירות כיום שבתון

56. בבחירות 2001 ביקשתי כי שאלת הכרזתו של יום
הבחירות כיום שבתון תיבחן לגופה, ועל כך אמרתי דברים אלה:

יום הבחירות הוא יום שבתון, אך
שירותים מסויימים ממשיכים על-
פי-דין לפעול כסידרם. נמסר לי כי
יום השבתון גורם הפסד למשק של
כמילארד שקל, ודומה כי הפסד
אדיר-מימדים זה מחייב אותנו
למחשבה נוספת באשר לצורך
בקיומו של יום שבתון. כך באשר
להפסד הכלכלי וכך באשר לפגיעה
במוסר העבודה. יתר-על-כן:
מסתבר כי מיצוות השבתון אינה
נשמרת בידי עסקים רבים מאוד
מאלה שהשבתון אמור לחול
עליהם, וכל המשוטט בערים

ובקניונים ביום הבחירות יידע זאת ממראה עיניו. הדבר מביא, למותר לומר, לזילות הדין; איש הישר בעיניו יעשה ואין מכהה במפירי-החוק. אני ער לכך כי השבתון נדרש כיום הואיל והקלפיות ממוקמות בבתי-הספר, ואולם דומני כי לא נערך עד-כה סקר רציני באשר לאפשרות מיקומן של הקלפיות באולמות ציבוריים אשר יישכרו מבעוד מועד, ואולי אף באגפים שייקבעו בבתי-הספר. אני ער לקשיים נוספים שעלולים להיווצר; כך, למשל, לעניין העסקת עובדים רבים בהליכי הבחירות ולעניין קשיים העלולים לצוץ באשר ליכולת מימוש זכות הבחירה של עובדים שונים. יחד-עם-זאת, דומני כי בשים-לב להפסד האדיר הנגרם למשק - במשאבים ובמוסר עבודה - ראוי כי בעלי-תבונה יישבו וינסו לבדוק חלופות.

לגילוי נאות אוסיף כי מנכ"ל הוועדה, הגב' תמר אדרי, מתנגדת לביטול יום השבתון, וטעמיה עימה. ואולם כל שאני ממליץ אינו אלא זה, שהשאלה תיבחן לגופה.

יום הבחירות - יום שבתון; סוגיות אחדות

57. סעיף 10 לחוק יסוד: הכנסת קובע ומורנו כך:

יום	10. יום הבחירות יהיה יום שבתון,
הבחירות	אך שירותי תחבורה ושאר
- שבתון	שירותים ציבוריים יפעלו
	כסדרם.

מוסיף עליו וקובע סעיף 71א לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (חוק הבחירות לכנסת):

קביעת	71א. לא יאוחר מהיום ה-45 שלפני
שירותים	יום הבחירות תקבע הוועדה
ציבוריים	המרכזית את סוגי השירותים
	שיראו כשירותים ציבוריים
	לעניין סעיף 10 לחוק יסוד:
	הכנסת ואת שעות הפעלתם;
	הוועדה תפרסם הודעה
	בדבר הקביעה האמורה,
	בדרך הנראית לה, לא יאוחר
	מהיום ה-35 שלפני יום
	הבחירות.

אשר לשכרם של העובדים ביום הבחירות, מודיענו סעיף 136 לחוק הבחירות לכנסת כך:

זכות	136. עובד שעבד אצל מעביד
לשכר	לפחות 14 ימים רצופים סמוך
ליום	ליום הבחירות, וכן עובד
הבחירות	שעבד בעבודת יזומות אצל
	אחד המוסדות הציבוריים
	לפחות 14 ימים מתוך
	החודשיים שלפני יום
	הבחירות ישלם לו המעביד
	את השכר שהעובד היה
	משתכר אצלו ביום הבחירות
	אילולא שבת.

ומכאן לשאלות אחדות.

58. ראשית לכל, אימתי תחילתו של יום השבתון? סעיף 1 לחוק הפרשנות, תשמ"א-1981, מורנו כי "יום" הוא "תקופה מחצות הלילה עד חצות הלילה שלאחריו". נדע מכאן, לכאורה, כי יום השבתון פורש עצמו מחצות הלילה שלפני יום הבחירות ועד חצות הלילה שלאחר יום הבחירות. בה-בעת, וכקביעת סעיף 72 לחוק הבחירות לכנסת, ידענו כי הקלפיות פתוחות רק משעה 7 בבוקר עד השעה 10 בלילה (ובמקומות מסויימים - משעה 8

בבוקר עד השעה 8 בלילה). מה הצדק יש לכלול ביום השבתון את השעות שבין חצות הלילה שלפני יום הבחירות לבין השעה 7 בבוקר, ומשעה 10 בלילה, לאחר יום הבחירות, ועד חצות? שאלה זו אינה תיאורטית. כך, למשל, לעניין עבודת לילה, מחצות הלילה שלפני יום הבחירות ועד לשעה 7 בבוקר. מה הצדק יש לכלול שעות אלו ביום השבתון? דומה כי ראוי לקבוע שעת תחילה ושעת סיום ליום השבתון.

59. שנית, העובד בשירותי תחבורה כהוראת סעיף 10 לחוק יסוד: הכנסת, והעובד בשירותים ציבוריים אחרים כהוראת סעיף 71א לחוק הבחירות לכנסת - שכרו מהו? סעיף 136 לחוק הבחירות לכנסת קובע אך כי שכרו של השובת יהא כשכרו לולא שבת; ואולם אם עבד - שכרו מהו? דומה כי ראוי לקבוע בחוק מפורשות ששכרו של העובד יהא על-פי תעריף מיוחד, גבוה מן השכר הרגיל, כהוראת חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א-1951.

60. שלישית, יום שבתון פירושו הוא יום שבו שובתים ממלאכה. נתבונן סביבנו ביום הבחירות וידענו כי איסור עבודה ביום הבחירות אין שומרים אותו כלל: הקניונים פתוחים, חנויות פועלות כסדר ועוד. ולא שמענו עד כה כי הרשויות אוכפות את החוק ומעמידות לדין את מפירי החוק. חוק שאין מקיימים אותו - יפה היה לו שלא נחקק משנחקק; ומשנחקק - ראוי לו כי יבוטל. כך על דרך הכלל. כך בענייננו אף-הוא.

הסעת בוחרים - סעיף 18 לחוק המימון

61. סעיף 18 לחוק מימון מפלגות, תשל"ג-1973 קובע הסדר למימון מאוצר המדינה להסעתם של בוחרים "מתחום גבולותיו של ישוב אחד למשנהו וחזרה". בלא שאכנס לפרטי ההסדרים שנקבעו, ועל-פי המלצתו של מר אלכס פרבר, הממונה על הסעי בוחרים וחברי ועדות הקלפי, מומלץ לבחון מחדש הסדר זה, לרבות הדרכים השונות לביצועו.

מזכירי ועדות קלפי - סמכויותיהם

62. בעקבות המלצות קודמות הורחבו במאוד - מאז בחירות 2001 - סמכויותיהם של מזכירי ועדות הקלפי. המזכיר נעשה הדמות המרכזית בוועדת הקלפי, ועל-פי הדיווחים שקיבלנו שינוי זה היה מוצלח למדיי והביא לטוב. הואיל ונוכחותו של המזכיר חיונית היא לפעילותה של ועדת הקלפי, ובתיתנו דעתנו לכך שוועדת הקלפי פועלת כשבע עשרה שעות רצופות, ראוי לשקול אפשרות כי בכל ועדת קלפי יהיו שתי משמרות של

מזכירים. בין כך ובין אחרת, יש להפיק לקחים מן השינוי שחל במעמד המזכיר.

מזכירי ועדות קלפי - גיוסם

63. מזכירי ועדות הקלפי גוייסו כל השנים מבין עובדי המדינה ועובדי הרשויות המקומיות. השנה הוחלט לגייסם גם מבין המורים. האבטלה שפגעה במשק נתנה אותותיה, ועל החלטתנו לצמצם גיוסם של מזכירים מבין שלושה מיקטעי האוכלוסיה שעליהם החלטנו קמו עוררים רבים. חלקם של אותם עוררים אף כתבו אלינו בלשון בוטה וקשה. גם שר העבודה והרווחה השיג על החלטתנו, ועל כך השבנו לו במכתב שתוכנו הובא בעמ' ... לחוברת זו.

בתינתנו דעתנו להשגות הרבות, ובה-בעת לאחריות הרבה המוטלת על כתפי המזכירים - מזכיר שכשל יכול לפגוע אנושות בעצם הבחירות - דומה שראוי לבחון מחדש את החלטתנו לגיוסם של מזכירים. לדעתנו, יש להעדיף מזכירים שהוכיחו עצמם והצליחו בעבודתם בבחירות קודמות, ואולם לבד מכך ראוי לשקול גיוס מזכירים מקרב מיגזרי אוכלוסיה אחרים המתאימים לשמש בתפקידי מזכיר ועדת קלפי. סוגיה זו ראוי

לבוחנה מקרוב על רקע הצורך להחזיק מערך מוכשר ולהכינו בפירקי זמן קצרים למשימת עריכתן של בחירות.

"מתושלחים" בפנקס הבוחרים

64. מטעמים שלא נתבררו לעומקם, מסתבר כי בפנקס הבוחרים רשומים כבעלי זכות בחירה לא מעט זקנים מופלגים; שאם לגילו של מתושלח טרם הגיעו, הנה לגיל של למעלה ממאה שנים הגיעו-גם-הגיעו. נמסר לנו כי כיום רשומים בפנקס הבוחרים כ-8000 בעלי זכות בחירה שעברו את גיל המאה. יש להניח כי למיצער מיקצת מאותם הרשומים בפנקס הבוחרים זוכים - הם, וליתר דיוק: יורשיהם - בקיצבאות הביטוח הלאומי. למותר לומר כי הפירצה קוראת לגנב והרמיה בבחירות מזמנת עצמה בנקל. ראוי כי תימצא דרך לתיקון המעוות.

מנגנון הוועדה

65. כל שבחים הניתנים לוועדת הבחירות המרכזית ראוי לנתבם במישרין אל אנשי המנגנון של הוועדה. עובדות ועובדים מסורים פֶּאלה העובדים בשירות הוועדה, קשה - ואף בלתי

אפשרי - למצוא במקומות אחרים. אנשים עשו בעבודתם לילות כימים, במסירות אין-קץ, באחריות ובשמחת יצירה, ואם לא אירעו תקלות במהלך הבחירות יש לזקוף זאת לזכותם של אותם עובדים. אני אומר דברים אלה מתוך צפיה לעתיד-לבוא, וכוונתי היא שראוי - ממש הכרחי - לגייס אותם אנשים עצמם לבחירות הבאות שתבאנה עלינו.

טעם חשוב, טעם עיקרי, שדירבן עובדים לעבוד כפי שעבדו היה היעדרם של לחצים פוליטיים. שיקולי העובדים היו כל העת שיקולים ענייניים בלבד, והגם שנמצאנו ב"אווירה פוליטית", עבדנו - המנכ"לית, העובדים האחרים ואנוכי - בשטח סטרילי לחלוטין מלחצים פוליטיים ומהשפעות פוליטיות. לאחרונה, כך שמעתי, הועלה רעיון להקים ועדת-מישנה מטעם ועדת הבחירות המרכזית ל"פיקוח" על עבודת המנגנון. אני שולל רעיון זה מכל-וכל ובכל כוחי. ראשית לכל, משלא נתגלו כל תקלות בעבודת המנגנון, מה טעם יש למנות ועדת "פיקוח"? שנית: ועדת הבחירות הינה ועדה המורכבת מנציגי גופים פוליטיים, והקמתה של ועדת פיקוח מטעמה של ועדת הבחירות תביא עימה בהכרח אווירה פוליטית בלתי רצויה ולחצים שלא ממין העניין. לוועדת הבחירות יש יושב-ראש ומנכ"ל ואלה השניים אחראים למנגנון. אם יש למי טענות נגד המנגנון - ועד כה לא שמעתי טענות של ממש - המנכ"ל והיו"ר הם הכתובת. הקמתה של ועדת פיקוח יש לשלול בכל עוז.

מישכן למנגנון הוועדה

66. עם הרחבתו של מישכן הכנסת, אני מקווה כי יימצא מישכן נאות וראוי לאנשי המנגנון של ועדת הבחירות המרכזית. יש לתת את הדעת על-כך לפני שכל שיטחי המיבנה החדשים ייועדו למטרות אחרות.

בכבוד רב ובברכה,

מישאל חשין
שופט בית-המשפט העליון
יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית
לכנסת השש-עשרה